fondata in 1895
bpt
serie nouă

naghib mahfuz

es-sukkariyya

naghib mahfuz

es-sukkariyya

ROMAN

TRADUCERE ŞI NOTE DE
NICOLAE DOBRIŞAN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1989
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Romanul de față face parte dintr-o trilogie: primul volum, intitulat *Bayna el-Qasrein*, a apărut în colecția B.P.T., nr. 1194–1195, Editura Minerva, 1984, traducere, prefață, tabel cronologic și note de Nicolae Dobrișan, volumul al doilea, intitulat *Qasr eș-Sawq*, a apărut în colecția B.P.T., nr. 1281–1282, Editura Minerva, 1987, traducere și note de Nicolae Dobrișan. Partea a doua cuprinde și cîteva nuvele reprezentative pentru diverse perioade din creația autorului.

ISBN 973-0021-4
ISBN 973-0020-6

1

Capetele se îngrămădiseră împrejurul mangalului, iar mîinile își făceau loc anevoie deasupra flăcării plăpînde: mîinile Aminei slabe și osoase, mîinile lipsite de viață ale Aișei, mîinile lui *umm*[1] Hanafi noduroase ca o carapace de broască țestoasă. Și printre ele, nefiresc de albe și delicate — mîinile Na'imei. Gerul pătrunzător de ianuarie se cuibărise în toate ungherele salonului. Părea cel de odinioară — cu rogojinile colorate acoperind podeaua și canapelele risipite prin colțuri. Doar felinarul vechi dispăruse; în locul lui spînzura de tavan un bec singuratic. Și totuși se mai schimbase ceva: întîlnirea pentru cafeaua de seară se petrecea acum la etajul de jos. De fapt, familia părăsise cu totul etajul de sus de cînd stăpînul se hotărîse să recunoască oboseala inimii ce nu-i mai îngăduia să urce scara. Cele mai adînci schimbări cu care timpul își însemnase trecerea se vedeau însă pe figurile stăpînilor casei. Amina se uscase într-atît încît trupul sfrijit părea să se sfărîme la orice atingere. Părul îi albise complet; arăta cu cel puțin zece ani în plus peste cei șaizeci pe care nici nu-i îm-

[1] Cuvînt ce intră în alcătuirea unui cognomen cu care se adresează în limbajul familiar femeilor din țările arabe, după numele primogenitului sau doar al unui fiu așteptat sau numai dorit. Se traduce prin „mama lui (cutare)".

plinise. Dar asta nu însemna mai nimic pe lîngă prăbușirea Aișei; cu toate că părul îi rămăsese auriu și ochii albaștri, privirea-i era stinsă și rătăcită, iar pielea palidă, pergamentoasă te făcea să te gîndești la cine știe ce boală fără leac. Fața i se scofîlcise, iar ochii i se afundaseră în orbite. Nu arăta nici pe departe a fi o femeie de treizeci și patru de ani. Doar peste *umm* Hanafi anii alunecau fără să lase urme adînci; cărnurile și grăsimile nu făcuseră decît să se îngroașe ca niște colaci solzoși în jurul gîtului. Numai privirea-i gravă spunea că împarte cu ceilalți toate necazurile și durerile casei. Între cele trei femei, Na'ima părea un trandafir stingher în curtea unui cimitir. Trebuia să fi împlinit șaisprezece ani; avea părul și ochii Aișei și arăta întocmai ca mamă-sa în zilele cele mai fericite ale tinereții, sau poate chiar mai frumoasă. Era subțire ca un fir de trestie, iar privirile-i senine și visătoare reflectau candoarea și detașarea de necazurile acestei lumi. Stătea lipită ca o iederă de umărul mamei, refuzînd cu încăpățînare să se depărteze o clipă de ea.

— Săptămîna asta o să coboare, în sfîrșit, zidarii de pe bloc, după un an și jumătate de lucru... deschise vorba *umm* Hanafi, frecîndu-și palmele deasupra mangalului.

— E vorba de *amm*[1] Buyumi, vînzătorul de siropuri... preciză Na'ima cu ironie.

Aișa aruncă o privire nelămurită spre *umm* Hanafi, dar nu scoase nici o vorbă. Știau cu toții de dărîmarea casei ce aparținuse cîndva domnului Mahammad Ridwan, precum și de blocul cu patru etaje pe care *amm* Buyumi îl ridicase pe locul ei. Amintirile acelea de demult... Maryam și Yasin... Unde-o fi dispărut oare Maryam? Pe urmă povestea aceea stînjenitoare cu *umm* Maryam și cu Buyumi, ajuns peste noapte stăpîn... Jumătate din casă o moștenise, iar cealaltă jumătate o cumpărase. Ce vremuri!... Pe-atunci viața fusese cu adevărat viață, iar inima nu cunoscuse încă nenorocirile...

---

[1] „Unchi (patern)", cuvînt cu care se adresează în limbajul familiar egiptean bărbaților — de obicei simpli — mai în vîrstă.

— Prăvălia lui *amm* Buyumi este locul cel mai atrăgător din bloc... încercă *umm* Hanafi să înnoade firul discuției. O mulțime de siropuri, înghețate, prăjituri... Și peste tot — puzderie de oglinzi și lumini... Aparatul de radio nu se oprește nici ziua, nici noaptea... Toată lumea îl invidiază: și frizerul Hasanein, și Darwiș — vînzătorul de *ful*[1], și lăptarul El-Fuli și *abu*[2] Sari' — stăpînul micului bufet... Toți se uită cu pizmă din ușa dughenii la blocul semeț care-i sfidează...

— Slavă Domnului care-a fost atît de mărinimos cu el! îngăimă Amina, strîngîndu-și șalul în jurul umerilor.

— Dar blocul lui ne-a astupat terasa zise Na'ima, înclinîndu-și capul și încolăcindu-și brațele mai strîns în jurul gîtului Aișei. Cum o să ne mai petrecem vremea pe terasă după ce se mută chiriașii?

Amina nu putea să ignore o întrebare adresată de nepoata ei favorită — firește, mai mult de dragul Aișei — și se grăbi să-i răspundă.

— Ce-ți pasă ție de chiriași? Tu îți vezi de treburile tale și pace!...

Apoi trase cu coada ochiului spre Aișa pentru a vedea efectul vorbelor, căci se temea atît de mult pentru ea, încît ajunsese să-i fie frică și să grăiască. Aișa nu-i dădu însă nici o atenție. Continua să privească dusă pe gînduri oglinda atîrnată deasupra măsuței. Nu se dezbărase de năravul ăsta, cu toate că acum nu mai avea nici un rost. Încetul cu încetul ajunsese să se obișnuiască și să nu se mai cutremure la vederea chipului scofîlcit care-o privea ostil din oglindă. Iar cînd un glas înăbușit încerca să-i scormone amintirile întrebînd-o ce s-a întîmplat cu Aișa de odinioară,

[1] Semințele unei plante leguminoase din familia bobului *(Vicia faba)*, care reprezintă un produs alimentar de bază pentru majoritatea populației egiptene.

[2] Cuvînt ce intră în alcătuirea unui cognomen cu care se adresează în limbajul familiar bărbaților, după numele primogenitului, de obicei de sex masculin, chiar dacă acesta nu s-a născut încă sau este numai dorit. Se traduce prin „tatăl lui (cutare)". În ultima vreme cuvîntul a intrat și în numeroase nume conspirative și porecle.

îi răspundea cu indiferență: „Dar cu Muhammad, și cu Osman, și cu Khalil, ce s-a întîmplat oare?" Amina înțelegea prea bine ce se petrece cu Aișa. Inima i se strîngea de durere, iar neliniștea și grijile ei se transmiteau de îndată lui *umm* Hanafi, miraza tuturor nenorocirilor din familie.

— E ora programului muzical, mamă... zise Na'ima cu glasul pe jumătate, în vreme ce învîrtea alene butonul aparatului de radio așezat între salon și sufragerie.

Aișa aprinse o țigară și trase adînc din ea. Amina urmări cu priviri critice buzele strînse și rotocoalele de fum ce se adunau într-un nor, plutind aiurea deasupra mangalului. Aparatul de radio inundă casa cu o melodie tărăgănată și curînd după aceea auziră cuvintele unui cîntec binecunoscut: „Unde ești tu, liniștea mea de demult?..." Na'ima se întoarse la locul ei, strîngîndu-și tare halatul pe trupul subțiratic. Îi plăcea muzica la fel de mult cum îi plăcuse odinioară Aișei și se străduia să rețină toate cuvintele și melodiile pentru a le repeta prin casă cu glas abia șoptit. Evlavia care triumfase în cele din urmă, dominîndu-i toate celelalte sentimente, nu reușise să-i înăbușe însă această pasiune pentru muzică. Își făcea rugăciunile în fiecare zi[1], ținea postul Ramadanului[2] cu sfințenie de la vîrsta de zece ani, medita cu plăcere la lumea de dincolo și răspundea cu nemărginită

---

[1] Rugăciunea *(salat)* reprezintă unul din cei cinci „stîlpi" ai ritualului musulman, alături de *șahada* „mărturisirea de credință, crezul", *zakat* „taxă de caritate", *siyam* „postul din luna Ramadan" și *hadjdj* (rostirea egipteană *hagg*) „pelerinajul (facultativ) la locurile sfinte". Credincioșii musulmani au îndatorirea de a îndeplini în fiecare zi — din zori pînă seara tîrziu — cinci rugăciuni, după reguli prestabilite. Momentele lor sînt anunțate cu glas tare — în timpurile moderne cu ajutorul difuzoarelor — de către muezini din minaretele moscheilor.

[2] Postul *(siyam)* anual prescris de Coran (sura II, versetele 183—185) din luna a noua a anului musulman, în amintirea faptului că în această lună ar fi început să-i fie revelat Coranul Profetului Muhammad. Socotit unul din cei cinci „stîlpi" ai religiei islamice, el este obligatoriu pentru toți credincioșii musulmani, începînd de la vîrsta de zece ani și constă în abstinența totală de la mîncare, băutură, fumat, inhalarea de arome și relații sexuale. Ziua de post durează de la răsăritul

bucurie ori de cîte ori bunică-sa catadicsea s-o invite în moscheea lui Al-Husayn[1]. Dar nimic din toate acestea nu-i putuse stăvili pasiunea pentru cîntec și pornea să îngîne de cum rămînea singură în dormitor sau în baie. Pe Aișa o încînta tot ce pornea de la unica ei rază de speranță în noianul de neguri ce-o înconjurau. Glasul fetei o vrăjea la fel de mult ca și smerenia ei. Îi plăcea s-o simtă strîngîndu-se și lipindu-se de ea. Ba chiar îi încuraja acest obicei și nu suporta să audă pe cineva făcîndu-i observație. Simțea că-i pică cerul pe cap, cînd cineva îndrăznea să exprime vreo obiecție față de purtarea Na'imei, oricît de neînsemnată și bine intenționată ar fi fost. Nu făcea nimic toată ziua decît să soarbă din cafea și să tragă din țigară. Dacă se întîmpla s-o roage mamă-sa să-i dea o mînă de ajutor, o descuraja cu un ton plictisit: „Of, lasă-mă în pace!". Se întîmpla rar ca Amina să-i ceară s-o ajute și n-o făcea pentru că ar fi fost neapărat nevoie de sprijinul ei, ci pentru că voia s-o smulgă din gîndurile negre ce-i dădeau tot timpul tîrcoale. Refuzul ei o nemulțumea întotdeauna pe Amina. Ba mai mult, Aișa nu-i îngăduia nici Na'imei să dea o mînă de ajutor la treburile casei, ca și cînd s-ar fi temut c-ar putea s-o piardă la cea mai mică mișcare. Dacă ar fi fost cu putință, ar fi scutit-o și de efortul rugăciunilor sau le-ar fi făcut în locul ei. Cînd mamă-sa încerca să-i explice că Na'ima este acum o domnișoară și ar fi cazul să se obișnuiască cu unele treburi în gospodărie, îi răspundea speriată, protestînd:

---

pînă la apusul soarelui. Imediat după asfințit se ia masa principală, iar înainte de ivirea zorilor *(suhur)* o masă mai ușoară. Luna postului se încheie cu o serbătoare care durează patru zile.

[1] Cea mai importantă moschee congregațională din Cairo, dedicată lui Al-Husayn (rostirea populară El-Husein) — cel de al doilea fiu al califului Ali (656–661) și al Fatimei, fiica profetului Muhammad — ucis la 10 octombrie 680 e.n. în timpul luptelor cu uzurpatorii umayyazi. El este venerat ca sfînt și martir de către toate sectele șiite. În anul 1153 i s-a construit un monument funerar pe una din laturile moscheii din Cairo ce-i poartă numele, cu toate că el a fost decapitat și înmormîntat la Kerbala', în Irak.

„Bine, dar nu vezi că o suflă vîntul? E ca o umbră... Știi ceva? Fata mea nu e în stare să suporte nici un fel de efort... Las-o în pace! N-am altă speranță pe lumea asta în afară de ea..." Amina nu se simțea în stare să mai insiste. Tristețea îi sfîșia inima; fiica ei ajunsese întruchiparea dezamăgirii și deznădejdii — în ochii ei stinși pierise orice urmă de viață, iar sufletul i se zbătea între speranță și spaimă. Asta o făcea pe Amina să evite pe cît îi sta în putință s-o necăjească și să-i suporte totul cu multă îngăduință. „Unde ești tu, liniștea mea de demult?" revenea la nesfîrșit ritornela tărăgănată, în vreme ce Aișa asculta fumînd cu gîndurile rătăcind aiurea. Cîntecul îi plăcea la fel ca odinioară. Tristețea și disperarea nu reușiseră să-i ucidă această plăcere. Poate cîntecul acela îi plăcea tocmai pentru insistența cu care revenea la mîhnirea și durerea sufletului omenesc; deși era convinsă că nimic pe lumea asta nu-i mai putea aduce tihna zilelor minunate de altădată. Ba avea chiar momente cînd se întreba dacă trecutul acela existase vreodată cu adevărat sau fusese doar un joc al închipuirii. Dacă existase, atunci unde dispăruse casa ei plină de belșug? Unde era acum soțul ei cel generos? Unde erau Osman și Muhammad? Să n-o despartă oare de trecutul acela decît opt ani? Aminei nu-i făceau plăcere cîntecele de la radio decît rareori. Pentru ea aparatul acela misterios nu avea alt merit în afară de posibilitatea pe care i-o oferea să asculte zilnic *Coranul*[1] și vești din lumea largă. Întotdeauna asculta cîntecele cu inima strînsă la gîndul că tristețea lor ajunge și la urechile Aișei. „Asta pare-ar boci, nu-i așa?" îi spusese

---

[1] *Coranul* – cartea sfîntă a islamului — este o compilație a mesajelor pe care Allah le-ar fi revelat, conform credinței islamice, la intervale inegale de timp, prin intermediul arhanghelului Gavril (Jibril), profetului Muhammad în decursul ultimilor douăzeci de ani din viața sa, în care a avut loc propovăduirea sa și convertirea la ultima mare religie monoteistă. Coranul este alcătuit din 114 capitole *(sura)*, de lungimi diferite iar acestea sînt alcătuite la rîndul lor din versete *(ayat)* în proză rimată. Capitolele redactate în perioada mekkană sînt scurte și elaborate într-o manieră mult mai poetică, urmărind

într-o zi cu năduf lui *umm* Hanafi. Tot timpul era preocupată de nenorocirile care o loviseră pe fiica ei; nu dădea nici cea mai mică atenție necazurilor personale și tensiunii care-i creștea mereu. N-avea altă bucurie decît vizitele la moscheea Al-Husayn și la alte lăcașuri sfinte. Se cuvenea să-i mulțumească stăpînului care-i îngăduia acum să meargă să se roage lui Allah ori de cîte ori poftea. Dar nu mai era nici ea Amina de odinioară, căci peste bucuriile de demult se lăsase un zăbranic des. Energia ei neobișnuită se stinsese;

---

impresionarea ascultătorilor, pe cînd cele din perioada medinită sînt în general mult mai lungi, tratînd mai ales aspecte de ordin juridic, social și etic. Notate inițial pe petice de piele, oase, pietre și crengi de palmier, „revelațiile" au fost transcrise în vremea califului Osman ben Affan (644–656 e.n.) care a poruncit să fie întocmite șase copii după textul sacru pentru a fi trimise în marile centre ale califatului și care începuse să se extindă (Makka, Al-Basra, Al-Kufa și Damasc), unul din ele rămînînd la Al-Madina, iar textul „etalon" *(al-imam)* rămînînd în posesia califului, toate manuscrisele anterioare fiind distruse. Versiunea întocmită în vremea califului Osman a dobîndit o recunoaștere generală, dar numai după o opoziție serioasă la început. O serie de moschei și lăcașuri sfinte pretind că ar deține textul original, deși se apreciază că cele mai timpurii fragmente de manuscrise ale Coranului păstrate pînă în zilele noastre ar fi fost scrise cam cu un secol — un secol și jumătate după moartea acestui calif. Cartea sacră a islamului a stabilit principiile fundamentale ale noii religii, recurgînd la numeroase elemente din Biblie, dezvoltate și elaborate ulterior de doctrina teologică, precum și reglementările liturgice și de ceremonial referitoare la rugăciune, post și pelerinaj. Coranul a devenit și un îndreptar de etică individuală și socială investit cu putere de lege în chestiuni legate de căsătorie, divorț, adulter, furt, camătă, omucidere și răzbunare, pomană și eliberarea sclavilor. Pe baza acestor precepte și a tradiției despre Profet, jurisprudența arabă și-a construit vasta sa structură de drept civil și penal.

Din punct de vedere literar, fiind considerat drept cuvînt al lui Allah, Coranul este un model de stil și exprimare „perfect" și „imposibil de imitat". El a servit ca document de bază în elaborarea regulilor gramaticii și sintaxei arabe. A apărut o vastă bibliotecă de comentarii asupra diverselor sale aspecte de ordin teologic, juridic, filozofic și lingvistic. El a exercitat și continuă să exercite și astăzi o influență covîrșitoare asupra limbii și literaturii arabe, fiind un element esențial în menținerea unității lingvistice, spirituale și — nu în ultimul rînd — politice arabe în decursul secolelor.

ordinea și curățenia casei n-o mai interesau aproape deloc. Lăsase totul în grija lui *umm* Hanafi. Se ocupa numai de lucrurile care-i priveau direct pe stăpîn și pe Kamal. Lăsase chiar și bucătăria și cămara în seama slujnicei, mulțumindu-se doar cu o supraveghere de formă. Nici asta n-o făcea decît rareori căci nu se mai îndoia de cinstea lui *umm* Hanafi: femeia nu mai putea fi socotită o străină de casă și de familie. Era prietena lor de-o viață, le fusese alături și la bine și la rău și trăise alături de ei toate bucuriile și durerile familiei. O vreme nu mai spuse nimeni nimic, ca și cum cîntecul ar fi pus stăpînire pe toate gîndurile lor.

— Am zărit-o astăzi pe stradă pe prietena mea Selma, șopti Na'ima într-un tîrziu.

Apoi continuă cu nostalgie:

— Am învățat împreună la școala primară, iar ea își va lua anul viitor bacalaureatul...

— Dacă bunicu-tău ți-ar fi îngăduit să-ți urmezi și tu studiile, ai fi întrecut-o... zise Aișa cu vădită nemulțumire. N-a vrut să te lase cu nici un chip...

— Bunicul ei are părerile lui din care nu-l poate scoate nimeni... o întrerupse Amina, încercînd să-i potolească nemulțumirea. Ai fi vrut să meargă mai departe la școală, cînd știi foarte bine ce eforturi i-ar fi cerut? E mult prea plăpîndă pentru asta...

Aișa clătină din cap, rătăcită în noianul de gînduri.

— Ba eu aș fi vrut să merg mai departe la școala. Astăzi toate fetele învață la fel ca băieții... protestă Na'ima cu glasul ei moale și trist.

— Știu că n-au nici o speranță să le ceară în căsătorie băieți ca lumea, de-aia învață... se amestecă și *umm* Hanafi în vorbă. Pe cînd o fată frumoasă cum ești dumneata...

Amina dădu din cap aprobator și se grăbi să adauge:

— Și la urma urmei, știi destulă carte, draga mea... Ai terminat școala primară... Ce-ai fi vrut mai mult? Doar n-ai nevoie de slujbă... Să ne rugăm lui Allah ca pe lînngă frumusețe să ai parte și de sănătate și să te mai împlinești și tu puțin...

— Ba eu îi doresc să fie sănătoasă, nu să se împlinească! protestă Aișa. Fetelor nu le șade bine să fie grase. Asta nu-i o calitate, ci un cusur. Mamă-sa a fost frumoasă la vremea ei, cu toate că n-a fost deloc plinuță...

— Ce-i drept e drept, Na'ima! Nimeni n-o întrecea pe mamă-ta... încuviință Amina, zîmbind.

— Dar s-au dus toate și nu i-au mai rămas decît lacrimile, murmură Aișa cu figura răvășită.

— Domnul să te binecuvînteze! bombăni *umm* Hanafi.

— Amin, stăpîn al cerului și al pămîntului! se grăbi să întărească Amina, mîngîind cu dragoste creștetul Na'imei.

Se așternu din nou tăcerea apăsătoare, lăsînd să plutească prin aer vocea cîntărețului ce repeta la nesfîrșit „Vreau să te văd în fiecare zi..." Curînd însă tăcerea lor fu întreruptă de zgomotul ușii de la intrare, trîntită cu putere.

— Trebuie să fie stăpînul cel mare! își dădu părerea *umm* Hanafi și alergă împiedicîndu-se ca să aprindă becul de pe scară.

Își ciuliră urechile și-l recunoscură imediat după loviturile ritmice ale bastonului. Cînd se ivi în ușă, se ridicară în picioare cuviincioase.

— Bună seara! răsună glasul bine cunoscut, după ce stăpînul șovăi puțin să-și tragă răsuflarea, plimbîndu-și privirea scrutătoare de la una la alta.

— Bună seara! îi răspunseră într-un singur glas.

Apoi, Amina o luă înaintea lui și aprinse lumina din dormitor. Bărbatul o urmă grav, părul argintiu de la tîmple strălucind puternic în lumina becului. Cînd ajunse la primul scaun căzu pe el, gîfîind. Nu trecuse nici măcar de ora nouă.

Domnul Ahmad se îmbrăca la fel de elegant ca în zilele lui de glorie: *gubba*[1] de postav, caftanul[2] imperial și

[1] *Djubba* (rostirea egipteană *gubba* și *ghibba*), un fel de haină lungă și largă (= giubea).

[2] O manta lungă, purtată pe sub *gubba*, deschisă în față și strînsă la mijloc cu un cordon.

kufiyya[1] de mătase. Întocmai ca odinioară! Doar părul cărunt mustața argintie și trupul slăbit — alături de graba cu care se întorcea acasă atît de devreme — erau semnele unei alte vîrste. Un semn al acelei vîrste era și cina sărăcăcioasă care-l aștepta pe tavă: un castron cu lapte bătut și o portocală. Nici băutură, nici *mezza*[2], nici carne, nici ouă, deși licărirea ochilor mari și albaștri vădea încă o sete nestinsă de viață. Amina îl ajută ca de obicei să-și scoată hainele și să-și îmbrace *ghilbabul*[3] de lînă. Se înfășură apoi cu o *aba'a*[4], își puse și *taqiyya*[5] pe cap și se așeză tacticos pe canapea cu picioarele strînse sub el. I se aduse tava cu cina sumară pe care o înghiți fără nici o tragere de inimă. La sfîrșit, Amina îi întinse un pahar umplut pe jumătate cu apă. Îl prinse atent cu mîna stîngă, ținînd deasupra lui cu dreapta o sticluță din care lăsă cu zgîrcenie să se prelingă șase picături. Apoi dădu paharul peste cap, înghițind cu noduri și bombănind încruntat: „Slavă lui Allah, stăpînul lumilor!"[6] Doctorul ținuse să-i atragă atenția tot timpul că medicamentul este vremelnic, în timp ce regimul trebuie respectat în permanență. De fiecare dată îi reamintise regimul și-l prevenise că orice abatere va avea ca rezultat creșterea

---

[1] Un șal de mătase care se pune pe cap sau se înfășoară în jurul gîtului.

[2] Numeroase sorturi de salate și aperitive, servite în țările arabe înaintea mesei propriu-zise.

[3] *Ghilbab*, cămașă lungă și largă purtată de bărbați, de obicei în casă.

[4] În rostirea egipteană *'abaya*, manta subțire de lînă, purtată mai ales în casă.

[5] Obiect vestimentar cu care se acoperă numai creștetul capului, confecționat de obicei din bumbac alb și purtat adesea pe sub fesul specific egiptean numit *tarbuș*.

[6] Al doilea verset din *Surat Al-Fatiha* (primul capitol al Coranului). În interpretarea tradițională prin „lumi" s-ar avea în vedere toate „făpturile" (adică îngeri, oameni, djini, animale, păsări etc.) cît și regnul neînsuflețit. Într-o altă interpretare, prin „lumi" se au în vedere cele trei diviziuni făcute de mistici, adică „lumea umană" *(nasut)*, care poate fi cunoscută cu ajutorul simțurilor, „lumea (invizibilă) a îngerilor" *(malakut)* și „lumea divină" *(lahut)*.

imediată a tensiunii, cu toate consecințele nefaste pentru inimă și pentru starea lui generală. După cîte îndurase, și-a dat seama că nu mai are încotro și se decisese să respecte întocmai sfaturile medicului. Nu mai mînca și nu mai bea decît ce-i îngăduise acesta și nu se întorcea niciodată acasă mai tîrziu de ora nouă. Dar flacăra speranței că într-o bună zi se va bucura din nou de viață nu se stinsese nici o clipă în sufletul său, știind prea bine totuși că fericirea de odinioară nu se va mai putea întoarce. Se vedea lămurit că nu era deloc în apele lui. Își ciuli urechile, ascultînd cu luare aminte la cîntecul ce inunda casa. Amina sta cuminte pe locul ei de pe salteluță. Încercă să înfiripe un dialog cu el și se porni să turuie despre ploaia ce nu contenise toată dimineața și despre frigul ce pătrundea în oase, dar el nu-i dădu nici cea mai mică atenție, continuîndu-și cu glas tare parcă un gînd întrerupt.

— Am auzit — mi se pare — că în noaptea asta o să transmită un program de cîntece vechi...

Fața Aminei se lumină de zîmbet căci ajunsese să îndrăgească și ea cîntecele vechi și asta mai degrabă de hatîrul stăpînului decît din pasiune pentru muzică. Bucuria care licărise o clipă în ochii bărbatului se stinse prea curînd. Așa se întîmpla de fiecare dată cînd îl învăluia speranța; se trezea brusc din reverie copleșit de cenușiul zilelor ce se scurgeau monoton. Trecutul devenise un simplu vis. Cum ar mai putea să se bucure, cînd petrecerile, cîntecul și sănătatea s-au risipit ca fumul și cînd mîncarea, băutura și plăcerile i-au fost interzise? Unde sînt mersul lui de cămiloi, rîsul ce izbucnea în vîrtejuri năstrușnice din adîncurile ființei și zorile care-l prindeau amețit de bucuriile vieții? Acum este condamnat să se întoarcă acasă odată cu înserarea, iar la ora zece să fie în pat. Mîncarea, băutura și plimbarea sînt și ele drămuite cu porția, atît cît se îndură doctorul. Și astfel, casa în jurul căreia timpul țesuse un cocon de tristețe devenise pentru el și inimă și lăcaș. Sărmana Aișa îi stăruie ca un spin în suflet; n-are putere nici

să-i îndrepte viața ruinată, nici să îndure nenorocirea ei cu resemnare. Mîine s-ar putea să rămînă și fără tată și fără mamă, și numai gîndul a ajuns de nesuportat. Îl mai speriau și complicațiile care-i amenințau sănătatea. Simte cum îi îngheață sîngele în vine la gîndul că într-o bună zi n-ar mai putea părăsi patul. Mai rău decît atît nici că se poate: nici viu nici mort. Auzise pînă acum de cîțiva prieteni pe care-i lovise o astfel de nenorocire. Gîndurile astea apăsătoare puseseră stăpînire pe el și nu-i mai dădeau pace nici ziua, nici noaptea. Nu se simte în stare să facă altceva decît să-l roage pe Allah să-l păzească de belele și mai mari. Acum însă îl chinuie dorul după cîntecele vechi; trebuie să le asculte chiar dacă s-ar întîmpla să-l fure somnul.

— Să lași aparatul deschis, chiar dacă am s-adorm... șopti aproape rugător.

Amina clătină din cap, ascunzîndu-și un zîmbet.

— Am ajuns să urc scara asta tare anevoie... mai bombăni el, oftînd.

Oprește-te cîte puțin, stăpîne, la fiecare odihnă...

— Dar aerul din casa scării e prea umed... Afurisită iarnă! (Apoi, cu ton întrebător și mirat:) Pariez că te-ai dus la El-Husein și pe gerul ăsta...

— De bună seamă, stăpîne! Nimic nu m-ar putea împiedica să mă duc... șopti ea sfioasă și stînjenită.

— Numai eu nu mai pot s-o fac...

— Ocolesc mormîntul cel sfînt de cîteva ori și mă rog pentru sănătatea dumitale... îl asigură ea, încercînd să-i cîștige bunăvoința.

Domnul Ahmad simțea cu adevărat nevoia ca cineva să se roage sincer pentru el, căci fiecare zi care trecea aducea o nouă renunțare. A trebuit să părăsească pînă și bunul obicei de a-și înviora trupul cu un duș rece dimineața. I s-a spus că e primejdios pentru artere. Dacă tot ce este frumos și plăcut devine dintr-o dată primejdios, nu ne mai rămîne decît mila lui Allah. Nu după multă vreme, auziră scîrțîitul ușii de la intrare.

— Kamal!... șopti Amina înfiorată, ridicînd ochii spre el.

După cîteva clipe se treziră cu Kamal în dormitor. Paltonul de culoare închisă îl făcea să pară mai slab și mai deșirat decît era în realitate; numai mustața neagră, pătrățoasă și bogată îi mai sporea întrucîtva prestanța. Se înclină și-l salută ceremonios pe tatăl său, măsurîndu-l cu ochi cercetători. Acesta îl pofti zîmbind să se așeze și-l întrebă ca de obicei:

— Pe unde-ai hoinărit, tinere?

Kamal se însenină. Îi plăcea tonul prietenos și blînd cu care-i vorbea stăpînul în ultima vreme.

— Am fost la cafenea cu niște prieteni... lămuri evaziv, așezîndu-se pe canapea.

Cine știe ce prieteni or mai fi și ăștia?! Hm! Dar pare destul de serios! Chiar mai mult decît s-ar cuveni pentru vîrsta lui! Și-apoi, cele mai multe nopți și le petrece între cărți. O deosebire ca de la cer la pămînt între el și Yasin, chiar dacă își are fiecare meteahna lui!

— Ai participat la congresul Wafdului[1] de azi-dimineață? continuă tatăl să-l descoase, zîmbind.

---

[1] În urma instituirii protectoratului britanic asupra Egiptului în anul 1914, cercurile naționale egiptene au manifestat un interes deosebit pentru soarta țării după încheierea războiului. În aceste circumstanțe, Saad Zaghlul, vicepreședinte al Adunării Legislative, s-a adresat înaltului comisar britanic în Egipt, spre sfîrșitul anului 1918, solicitîndu-i ca o delegație alcătuită din reprezentanți ai cercurilor naționale egiptene să meargă în Europa pentru a prezenta în Anglia și la Conferința de pace de la Paris cererile națiunii egiptene în legătură cu abolirea protectorului britanic și recunoașterea independenței țării. Saad Zaghlul a alcătuit imediat o Delegație *(Wafd)* care a reprezentat nucleul unei formații politice de orientare națională ce avea să joace un rol de seamă în viața politică egipteană de la sfîrșitul primului război mondial și pînă în anul 1952, cînd a fost desființată odată cu celelalte partide. Saad Zaghlul s-a aflat în fruntea acestui partid pînă la moarte (1927). Wafdul a alcătuit mai multe cabinete ministeriale în acest interval de timp sau a făcut parte dintr-o serie de guverne de coaliție. După moartea lui Saad Zaghlul în fruntea Wafdului s-a aflat multă vreme Mustafa en-Nahhas care a condus cîteva cabinete de orientare

— Da! Și-am ascultat discursul lui Mustafa en-Nahhas!...[1] A fost o zi memorabilă!

— Am auzit că a fost un eveniment formidabil. Din păcate, nu m-am simțit în stare să fiu prezent și am renunțat la invitație în favoarea unui prieten. Sănătatea nu-mi mai îngăduie o asemenea osteneală...

— Ne rugăm Celui-de-Sus să te restabilești cît mai curînd! șopti Kamal compătimitor.

— Și nu s-au produs nici un fel de incidente?

— Nici vorbă! Totul a decurs normal! De data asta, poliția a stat de-o parte, mulțumindu-se cu supravegherea...

Domnul Ahmad clătină din cap satisfăcut, căci vestea primită îl mai liniștise puțin.

— Hai să ne întoarcem la problema noastră veche! propuse tatăl cu un ton enigmatic. Tu tot te mai încăpățînezi în chestiunea cu lecțiile particulare?

Kamal se simțea destul de stînjenit, ca întotdeauna cînd trebuia să i se împotrivească.

— Ți-am spus din capul locului, tată, că nu accept așa ceva și socoteam discuția asta încheiată demult, îi răspunse, străduindu-se să păstreze un ton cît mai blînd.

— În fiecare zi, îmi cere cîte un prieten să dai lecții copiilor lui. Nu înțeleg de ce refuzi niște bani dobîndiți prin muncă cinstită?! Lecțiile particulare sînt o importantă sursă de cîștig pentru profesori. Și nu te roagă fiecine s-o faci!... Toți sînt oameni deosebiți... Cu situație...

Kamal se stăpîni și tăcu mile, deși pe chipul lui se citea nerăbdarea.

---

națională în perioada interbelică și chiar în timpul celui de al doilea război mondial.

[1] Evenimentul la care se face aluzie nu a putut fi localizat [illegible], dar se știe că după moartea lui Saad Zaghlul conducerea partidului Wafd a fost preluată de Mustafa en-Nahhas, care la 17 martie 1928 a format un cabinet, în urma eșecului tratativelor purtate cu englezii de către Sarwat. La 25 iunie din același an, regele Fuad a demis cabinetul lui Mustafa en-Nahhas.

— Care va să zică, nu accepţi să faci o treabă cu bani, dar îţi pierzi o grămadă de timp citind fără rost şi scriind lucruri pentru care nu primeşti nimic... conchise bătrînul nedumerit şi cu vădită părere de rău. Crezi că e potrivit ca un om inteligent ca tine să facă aşa ceva?

— Cred că ar trebui să iubeşti şi banii la fel de mult cum iubeşti ştiinţa, se amestecă şi Amina în vorbă. (Apoi, ridicîndu-şi mîndră ochii spre stăpîn:) Seamănă leit cu bunicu-său, nu-l interesează nimic în afara ştiinţei...

— Iar a ajuns la bunicu-său! o întrerupse stăpînul exasperat. Da' ce, a fost *imamul*[1] Muhammad Abdo?[2]

— Şi de ce nu, stăpîne? întrebă ea înflăcărîndu-se, cu toate că nu ştia mai nimic despre *imamul* pomenit. Toţi vecinii veneau să-l consulte în chestiuni religioase şi lumeşti...

— Aşaa?... Păi astăzi găseşti zece ca el cu un *qirş*[3]! glumi domnul Ahmad, surîzînd cu înţeles.

Pe chipul femeii se citea supărarea, dar nu îndrăzni să protesteze. Kamal zîmbi cu îngăduinţă şi stinghereală, apoi se scuză şi părăsi camera. În salon îi ieşi în cale Na'ima pentru a i se lăuda cu rochia cea nouă. Fetiţa alergă zglobie spre dormitor să-şi aducă rochia, iar Kamal se aşeză pe canapea lîngă Aişa, aşteptînd. Încerca să fie înţelegător

[1] Termen prin care este desemnat în mod curent conducătorul credincioşilor musulmani în timpul ritualului rugăciunii colective şi titlu care precede numele unor savanţi teologi.

[2] *Muhammad Abdo* (1849—1905) a fost un reprezentant de seamă al vieţii spirituale şi al renaşterii religioase şi politice a Egiptului şi a lumii musulmane în general. Pe plan politic el s-a ridicat atît împotriva absolutismului oriental cît şi împotriva imperialismului european, iar în domeniul religiei a fost adeptul islamului purificat de scolastica învechită şi adaptat la gîndirea ştiinţifică modernă. Pentru atitudinea sa reformatoare a fost expulzat în anul 1882 şi nu i s-a mai îngăduit să revină în ţară decît de-abia în anul 1898, cînd a fost numit şi mare mufti al Egiptului — funcţie deţinută pînă la moarte.

[3] Piastru, subunitate monetară egipteană, reprezentînd o sutime dintr-o liră.

și amabil cu sora lui, răsfățînd-o pe Na'ima, așa cum făceau toți în familie. Nu e mai puțin adevărat că avea pentru nepoata lui aceeași admirație pe care o avusese cîndva pentru mama ei. Na'ima se întoarse și întinse rochia volănată pe palmele lui, așteptîndu-i complimentele. Kamal începu s-o cerceteze cu atenție, arătîndu-și entuziasmul. Apoi se îndepărtă cu inima strînsă. Nu era lucru simplu să țină tovărășie unei familii copleșite de tristețe și dureri, pînă ce vor îmbătrîni cu toții. Nu-i venea deloc ușor să se intîlnească zi de zi cu tatăl învins de suferință, după ce ani în șir toată ființa lui emanase vigoare și sănătate, cu mama care se stingea văzînd cu ochii, năpădită și împuținată de bătrînețe, cu Aișa care se prăbușea sub loviturile soartei. Această atmosferă încărcată nu putea prevesti decît pieirea și sfîrșitul. Își îndreptă pașii spre etajul de sus — apartamentul lui, cum îi plăcea să-l numească. Aici își petrecea singur o bună parte din timp, împărțindu-l între dormitorul și biblioteca ce dădeau spre Bayna el-Qasrein. Își scoase hainele, aruncă pe el în grabă un *ghilbab* și un halat de casă și alergă în bibliotecă. În fața ferestrei cu obloane zăbrelite trona un birou mare iar cele două laturi erau ocupate de dulapuri pline cu cărți. Trebuia să citească cel puțin un capitol din *Izvoarele religiei și moralei* de Bergson și să facă o ultimă revizie articolului despre pragmatism, pregătit pentru revista *Al-Fikr*[1]. Clipele acestea prelungite pînă la cumpăna nopții, cînd rămînea singur numai cu cărțile și filozofia, erau cele mai plăcute din viață. Numai atunci simțea că este cu adevărat om. Restul timpului petrecut la Școala Spătarului, unde era profesor, sau alergînd încolo și încoace pentru diverse treburi sîcîitoare, era dedicat supraviețuirii, la fel ca orice animal care era nevoit să se zbată pentru a-și asigura existența. Nu-i plăcea slujba pe care trebuia s-o îndeplinească și nu avea nici un respect pentru ea. Dar

[1] *Gîndirea.*

niciodată nu-și exprimase deschis nemulțumirea și mai ales în casă unde n-ar fi făcut decît să dea apă la moară unora și altora. Cu toate astea, era un profesor excelent, făcîndu-și în mod conștiincios datoria și bucurîndu-se de aprecierea directorului. Tocmai din acest motiv i se și încredința conducerea unor activități suplimentare în cadrul școlii, numite de el — mai în glumă, mai în serios — treabă de sclav. Doar sclavii erau nevoiți să execute treburi care nu le plăceau! În realitate, dorința de a se remarca — o reminiscență a orgoliului copilăriei — era aceea care-l împingea și acum să se străduie, să fie în permanență în competiție. Hotărîse de la bun început că trebuie să se bucure de prestigiu în fața elevilor și colegilor săi și procedase în consecință. Era respectat și chiar iubit, în pofida capului enorm și a nasului ce amintea trompa unui elefant. Fără îndoială că tocmai aceste defecte sau mai precis complexul pe care ele i-l întreținuseră din vremea copilăriei avuseseră principalul merit în hotărîrea lui fermă de a-și păstra o bună reputație. Era conștient că cei din jurul său, și mai ales elevii, vor fi ispitiți să facă glume pe seama defectelor sale și tocmai de aceea se arătase intransigent, curmînd de la bun început orice tentativă de felul acesta. Surprindea uneori gesturi sau aluzii în timpul lecțiilor, sau mai ales în curtea școlii, dar răspundea întotdeauna prompt, atenuîndu-și riposta cu o glumă și cu tonul său blajin, caracteristic firii lui înțelegătoare. În plus, avea o răbdare și un talent cu totul neobișnuite de a explica și de a-i ajuta pe copii să pătrundă sensurile adînci, iar cînd le vorbea despre mișcarea națională și despre revoluție, se înflăcăra într-atît încît uita de lecție, expunîndu-și propriile sale convingeri și sentimente. Toate acestea îi atrăseseră simpatia și admirația elevilor, curmînd în fașă orice ispită de a-l șicana. La început, chicotelile și zîmbetele ironice îl deranjaseră cumplit, învìind amintiri triste de demult, dar în cele din urmă învinsese

bucuria pentru dragostea și respectul pe care le descifra în ochii celor mici. Într-o vreme, îl năpădise teama că directorul și colegii vor afla de articolele pe care le publicase lună de lună în revista *Al-Fikr* și că, bineînțeles, vor fi nemulțumiți de ideile filozofice pe care le difuza, mai ales cînd critica dogma și principiile etice într-o manieră care nu se potrivea deloc cu meseria de „dascăl". Dar curînd constatase că nici unul din ei nu se atingea de revista cu pricina și teama îl părăsise. S-a liniștit mai ales cînd a aflat că revista apare într-un tiraj ce nu depășește o mie de exemplare și că mai mult de jumătate din ele se difuzează în alte țări arabe. Nu mai avea de ce să se teamă pentru slujba lui. În puținele clipe de liniște „profesorul de engleză de la Școala Spătarului" se simțea la largul său și pornea să colinde prin spațiile nemărginite ale gîndirii; citea, medita și-și nota idei pentru articolele viitoare. Se simțea imboldit continuu de lupta ascuțită între pasiunea pentru cunoașterea adevărului și dorința de a evada într-un fel din atmosfera apăsătoare ce-l învăluia cu sentimentul copleșitor al singurătății. Se apăra de singurătate cu filozofia lui Spinoza, încerca să se consoleze pentru lipsa de însemnătate, învingîndu-și voința ca Schopenhauer, se străduia să uite de tristețea sufocantă și de suferința Aișei, însușindu-și concepția lui Leibniz despre bine și rău, și-și potolea inima însetată de dragoste cu ideile lui Bergson. Numai că lupta sa neîntreruptă n-a reușit să-l salveze de chinul căutării și îndoielii. Adevărul seamănă întrutotul cu o femeie iubită; este la fel de răsfățat și capricios, se joacă cu inima și sufletul tău, stîrnind îndoiala și gelozia, dorința de a cunoaște și de a avea totul. Asemeni femeii adorate, el are o mie de fețe și o mie de chipuri. Și cel mai adesea este la fel de viclean și amăgitor, de crud și sfidător. Atunci cînd se simțea descumpănit și istovit de trudă, Kamal încerca să se consoleze, zicîndu-și că în ciuda chinurilor trăia totuși cu adevărat; iar viața omului nu-și merită numele dacă el nu-și dă adevărata măsură!

Ahmad Abd el-Gawad își ținea registrele de socoteli cu scrupulozitatea de odinioară, numai că acum o făcea cu multă trudă, apăsat de povara anilor și a bolii. Chipul lui aplecat adînc peste hîrtii — cu *basmala*[1] atîrnată deasupra capului, cu mustața argintie ascunsă de nasul pe care fața slăbită îl făcea să pară mai mare — trezea milă și compătimire. Ajutorul său Gamil el-Hamzawi — care urma să împlinească în curînd șaptezeci de ani — arăta și mai jalnic; se prăbușea pe scaun imediat ce pleca un client, oftînd și gemînd cu sufletul strivit. „Dacă lucram cu simbrie la stat, acum ne-ar fi scutit pensia de osteneala asta istovitoare", gîndi Ahmad necăjit, apoi bolborosi răgușit, ridicîndu-și capul din hîrtii:

— Criza asta blestemată ne încurcă mereu socotelile...

— Așa e... încuviință El-Hamzawi cu vădită nemulțumire. Dar oricum, anul ăsta e mai bun decît cel trecut, iar acela a fost mai bun decît cel dinaintea lui... Slavă lui Allah!...

Anul 1930 și cei care i-au urmat au fost pentru negustori zile de groază; Ismail Sidqi[2] cîrmuia în mod samavolnic,

[1] Prescurtare a formulei *Bi-smi Allah ar-rahman ar-rahim* — „În numele lui Allah cel milostiv și bun" — rostită în împrejurări foarte diferite, dar mai ales cînd se începe o activitate. Ea apare foarte des afișată în magazinele comerciale din țările arabe.

[2] Ismail Sidqi s-a numărat printre primii aderenți la mișcarea wafdistă inițiată de Saad Zaghlul, dar foarte curînd el a părăsit Wafdul, intrînd în Partidul Liberalilor Constituționaliști, creat în 1922 și a devenit unul dintre liderii lui. În 1924 a fost numit ministru de interne în cabinetul reacționar condus de Ahmad Zayyur. În urma demiterii cabinetului condus de Mustafa en-Nahhas la 17 iulie 1930, regele Fu'ad l-a însărcinat pe Ismail Sidqi cu alcătuirea unui nou cabinet. La început el s-a bizuit pe Partidul Liberalilor Constituționaliști, dar cum aceștia nu i-au arătat prea multă încredere, și-a creat un partid propriu — Partidul Poporului. Cînd în 1930 Ismail Sidqi a anulat Constituția din 1923, înlocuind-o cu alta nouă, care a ignorat cele mai multe prevederi

iar foametea și lipsurile făceau ravagii De cum se trezeau din somn și pînă noaptea tîrziu nu discutau decît despre falimente, întrebîndu-se ce le va aduce ziua de mîine. Ahmad Abd el-Gawad se socotea printre cei norocoși, de vreme ce scăpase de faliment, deși se aflase tot timpul pe muchie de cuțit.

— Slavă lui Allah! șopti stăpînul trist.

După un timp, domnul Ahmad se trezi cu Gamil el-Hamzawi privindu-l insistent, dar vădit încurcat. Ce-o fi avînd pe suflet? Își apropie scaunul de biroul stăpînului și se așeză greoi, cu un zîmbet palid și umilit. Era o vreme destul de rece, în ciuda soarelui scînteietor, iar din cînd în cînd se stîrneau rafale de vînt ce izbeau cu furie în uși și ferestre, zgîlțîindu-le din țîțîni.

— Ia spune-mi, ce te frămîntă? i-o luă stăpînul înainte, ndreptîndu-se în scaun. Nu știu ce mă face să cred că vrei să-mi spui ceva important.

— Sînt într-o situație destul de neplăcută... se codi El-Hamzawi, cu ochii în pămînt. Nu știu cum să încep..

— Am petrecut mai mult timp aici împreună cu tine decît cu familia mea... începu Ahmad liniștit, încercînd să-l încurajeze. Așa că poți să-mi spui tot ce ai pe suflet...

---

cu conținut democratic ale vechii constituții, nemulțumirea poporului a crescut în mod considerabil și el s-a trezit foarte izolat. În baza noii constituții a organizat un simulacru de alegeri boicotate de Wafd și de Liberalii Constituționaliști, soldate cu crearea unui parlament care să-l sprijine. Guvernul lui Ismail Sidqi care a condus țara în anii crizei economice puternic resimțite în Egipt este socotit cel mai impopular și reacționar din întreaga perioadă a Egiptului modern. În timpul guvernării lui Ismail Sidqi, influența palatului a crescut în mod considerabil, iar englezii care erau interesați în slăbirea influenței Wafdului și slăbirea unității poporului egiptean au adoptat o atitudine de expectativă. Ismail Sidqi a demisionat în 1933 și în locul lui a fost ales la conducerea Partidului Poporului Abd el-Fattah Yahya, care a alcătuit un cabinet de orientare asemănătoare. La insistența Blocului Național creat în 1935, regele a emis în decembrie din acest an un decret prin care se revenea la Constituția din 1923.

— Tocmai pentru că e vorba de tovărăşia noastră îndelungată îmi vine greu să vorbesc, si[1] stăpîne...

Tovărăşia? Nu-i trecuse prin cap aşa ceva.

— Cum? Vrei... cu adevărat?... bîigui Ahmad Abd el-Gawad, simţind că-i trece un junghi prin inimă.

— Cred că a sosit momentul cînd trebuie să mă retrag... se încumetă bătrînul să mărturisească, copleşit de tristeţe. Nu mă mai simt în stare să merg înainte cu dumneata...

I se strîngea inima de durere. Ce altceva puteau să fie vorbele lui El-Hamzawi decît o prevestire rea. Venise vremea să se retragă şi el? Cum să ducă mai departe treburile prăvăliei de unul singur, răzbit de boală şi de ani? Privi spre ajutorul său nedumerit, cu ochii rătăciţi.

— Îmi pare nespus de rău... Dar nu mă mai simt în stare, insistă El-Hamzawi cu îndărătnicie. Ce să fac? Am avut grijă să nu te las singur, adăugă după ce cumpăni o clipă. Am găsit un băiat de nădejde, pe care te poţi bizui mai mult decît pe mine...

Încrederea nemărginită în onestitatea lui El-Hamzawi îl scutise de griji o viaţă întreagă, luîndu-i de pe umeri cel puţin jumătate din povara dughenii. Cum ar putea tocmai acum la şaizeci şi trei de ani să zacă în prăvălie din zori şi pînă la asfinţitul soarelui?

— Doar ştii prea bine că părăsirea lucrului şi izolarea în casă grăbesc prăbuşirea şi sfîrşitul... încercă stăpînul să-l abată de la hotărîre. Uită-te la pensionarii care şi-au lăsat slujba!...

— În cazul meu, prăbuşirea s-a produs înainte de a părăsi slujba, după cum bine vezi... îngăimă El-Hamzawi cu un surîs straniu.

— Bătrîn viclean, numai Fu'ad te îndeamnă să mă laşi singur! protestă stăpînul, străduindu-se să-şi ascundă descumpănirea cu un zîmbet schimonosit.

---

[1] Formă contrasă a cuvîntului din limba literară *sayyid* „domn" folosită în dialecte ca termen comun de adresare sau precedînd numele unor sfinţi şi martiri musulmani (mai ales în ţările arabe din Nordul Africii).

— Doamne, ferește! exclamă El-Hamzawi tulburat. Toată lumea știe cît sînt de șubred! Numai ăsta e motivul pentru care trebuie să mă retrag...

Cine știe? Fu'ad este acum procuror și nu-i mai convine ca tată-său să slujească într-o dugheană, chiar dacă stăpînul dughenii îi netezise calea către o astfel de carieră. Își dădu seama că bănuiala lui îl mîhnise pe bătrîn și încercă să dreagă lucrurile, întrebîndu-l cu blîndețe în glas:

— Cînd o să fie Fu'ad transferat la Cairo?

— Păi, cam anul ăsta, ar fi vorba, sau cel mai tîrziu peste un an...

Trecu un răstimp de tăcere ce trăda stînjeneala celor doi.

— Dacă se mută și stă cu mine la Cairo, trebuie să mă gîndesc să-l însor, nu-i așa, *si* stăpîne? întrebă El-Hamzawi în cele din urmă, încercînd să vină în întîmpinarea bunăvoinței domnului Ahmad. Doar e singurul meu băiat... Și mai am încă șapte fete! Trebuie să-l însor, nu-i așa? De fiecare dată cînd mă gîndesc la asta îmi vine în minte frumoasa dumitale nepoată...

Îl cercetă pe furiș cu coada ochiului și adăugă cu timiditate:

— Știu că nu sîntem de aceeași condiție, firește...

— Allah să mă ierte, *amm* Gamil!... Cum poți să spui așa ceva? Sîntem frați de-atîta vreme, doar!...

I-o fi cerut Fu'ad să pipăie pulsul? Un procuror e ceva, dar nu despre căsătorie îi arde lui acum să vorbească!

— Mai întîi de toate, spune-mi dacă tu ești cu adevărat hotărît să te retragi din slujbă!...

— Bună dimineața de o mie de ori! le întrerupse conversația un glas din ușa prăvăliei.

Stăpînul se strădui să zîmbească cu amabilitate, cu toate că nu-i convenea cîtuși de puțin să fie deranjat tocmai cînd avea de discutat o problemă atît de importantă.

— Bine-ai venit! îi răspunse fără nici un chef. Poftim! adăugă apoi, făcînd semn spre scaunul pe care-l eliberase El-Hamzawi.

Zabida se așeză greoi cu trupul ei mătăhălos, făcînd scaunul să geamă din toate încheieturile. Se boise cu tot felul de sulimanuri, dar nu mai rămăsese nici urmă din podoabele și [illegible] pe care le purta cîndva la gît, la urechi și pe brațe, și nici din frumusețea ei de odinioară. Stăpînul o salută acum ca pe orice alt client. Nu era deloc încîntat de vizita ei, știind prea bine că de fiecare dată cînd apare trebuie să-i ceară cîte ceva. Cînd o întrebă de sănătate, bîigui cu ochii în bagdadie:

— Slavă lui Allah!

— Și ce zici că mai faci? o întrebă a doua oară indiferent, numai ca să rupă tăcerea stînjenitoare.

Zabida surîse trist, lăsînd să se înțeleagă că și-a dat prea bine seama de răceala ascunsă în spatele amabilității lui. Izbucni pe neașteptate în hohote, fără să-i pese de atmosfera rece din jur, cu care zilele din urmă începuseră s-o obișnuiască.

— Nu vreau să mă întind la vorbă și să-ți răpesc din timpul prețios, căci știu cît ești de ocupat... Dar pentru mine ai fost bărbatul cel mai generos și tocmai de aceea îți adresez ție rugămintea de a-mi împrumuta niște bani sau de a-mi găsi un client care să-mi cumpere casa. Dacă ar fi cu putință, m-aș bucura să fii chiar dumneata cumpărătorul...

— Eu? întrebă Ahmad Abd el-Gawad, oftînd. Bine-ar fi, sultană, dar vremurile s-au schimbat... Întotdeauna am fost sincer cu tine, dar se pare că tu nu vrei să mă crezi, sultană...

— Sultana a ajuns falită... încercă ea să se justifice, rîzînd în silă și încercînd să-și ascundă dezamăgirea. Ce pot să fac?

— Data trecută ți-am dat cît am putut, dar acum situația nu-mi mai îngăduie așa ceva...

— Crezi că nu poți să-mi găsești pe cineva care să-mi cumpere casa? întrebă temătoare.

— Îți promit că mă voi strădui să găsesc un cumpărător.

— De fapt asta voiam de la tine, stăpîn al generoșilor... îngăimă ea, vrînd să-și exprime recunoștința. (Apoi, cu glas tînguitor:) Toate lucrurile și toată lumea s-au schimbat. Allah să fie îngăduitor cu oamenii! În zilele gloriei se întreceau să-mi sărute pantofii... Acum sînt toți o apă și-un pămînt. Parcă s-ar fi înțeles între ei, căci toți mă ocolesc și trec pe celălalt trotuar cînd mă văd, ferindu-se să dea nas în nas cu mine.

Se poate întîmpla să uiți unele lucruri... Să nu te intereseze nici sănătatea, nici tinerețea, nici oamenii!... Dar cum să uiți de zilele gloriei, de zilele minunatelor cîntece ale iubirii?!

— Dar nici tu, sultană, n-ai prea ținut cont de trecerea timpului...

— I-adevărat! recunoscu ea oftînd cu năduf. N-am putut să fac ce-a făcut Galila. A făcut negoț cu cinstea altora și-a strîns averi și case... Și pe deasupra m-a blagoslovit Allah să am de-a face numai cu ticăloși. Nerușinarea a ajuns pînă acolo încît Hasan Anbar mi-a vîndut o priză de hașiș cu o liră, într-o vreme cînd nu se prea găsea pe piață!

— Blestemat să fie!

Hasan Anbar? De o mie de ori blestemat!

Da' de unde! Mă gîndeam la hașiș.

— Să știi că hașișul este mult mai milostiv decît oamenii, zău așa!...

— Nici vorbă! Să n-aud! E o adevărată nenorocire că ai ajuns sclava lui...

— Mi-a prăpădit toată vlaga și toți banii... recunoscu ea. Dar asta este! Cînd îmi găsești un mușteriu pentru casă?

— Cu prima ocazie! Sper s-o scot într-un fel la capăt! îi răspunse el în doi peri.

— Bagă de seamă! îl avertiză ea în vreme ce se ridica. Data viitoare vreau să te văd zîmbind din toată inima. Orice rău m-ar lovi este mai neînsemnat decît acela care-mi vine de la dumneata... Știu foarte bine că te stînjenesc cu insistențele mele, dar n-am încotro. Sînt la mare ananghie

și nu mai știu unde mi-e capul... Iar dumneata ai rămas pentru mine cel mai generos om...

— Nu mă bănui de sentimente care nu-mi aparțin... încercă el să se scuze. Adevărul este că tocmai cînd ai intrat pe ușă, eram ocupat cu o chestiune foarte importantă. Negustorii nu scapă niciodată de griji, așa cum prea bine știi...

— Allah să-ți ajute să scapi de necazuri!

Clătină din cap în semn de mulțumire în timp ce-o conducea spre ușă.

— Oricînd ești binevenită! mai adăugă domnul Ahmad, luîndu-și rămas bun.

Citi în privirea ei stinsă și mohorîtă toată zădărnicia și i se făcu milă de femeia îmbătrînită din fața lui. Reveni în dugheană abătut și bombăni, uitîndu-se trist la Gamil el-Hamzawi.

— Asta-i viața!...

— Allah să te ferească de relele ei și să te ajute să ai parte numai de bine! (Apoi adăugă pe un ton neîndurător:) Nici nu merita altă răsplată o femeie stricată cum a fost ea!...

Ahmad Abd el-Gawad clătină din cap, strîmbînd din nas și foindu-se pe scaun, lăsînd să se vadă că nu-i conveniseră vorbele usturătoare ale celuilalt.

— Va să zică, ești hotărît să mă părăsești, reveni stăpînul la discuția întreruptă de vizita Zabidei.

— Nu e vorba nicidecum de părăsire, sări El-Hamzawi încurcat. Mă retrag pur și simplu și regret din tot sufletul că sînt nevoit s-o fac.

— Vorbe frumoase, exact ca cele care-au amăgit-o pe Zabida acum cîteva clipe.

— Doamne, ferește! Îți mărturisesc cu toată sinceritatea ce simt în adîncul inimii... Nu vezi, stăpîne, că sînt aproape o ruină din pricina bătrîneții?

Clientul care intră în prăvălie le întrerupse din nou dialogul și El-Hamzawi se îndreptă spre locul lui de la tejghea, întrebîndu-l ce dorește.

— Cine-mi stă la birou ca o lună plină?[1] răsună imediat după aceea un glas hodorogit din pragul ușii, unde se ivise *șeih*[2] Mitwalli Abd es-Samad, înfășurat într-un *ghilbab* ponosit și decolorat, țesut din păr aspru, cu niște papuci zdrențuiți și cu o fîșie din lînă înfășurată în jurul capului, sprijinindu-se în cîrjă. Își strîmbase gîtul spre zidul lipit de birou, închipuindu-și că acolo se află stăpînul, și clipea fără încetare din ochii înroșiți.

— Poftim, *șeih* Mitwalli! îl invită Ahmad zîmbind, în ciuda gîndurilor negre care-l năpădiseră.

Bătrînul căscă gura, în care nu mai rămăsese nici un dinte și se porni să bolborosească:

— Piei, tensiune!... Întoarce-te din nou, sănătate, la stăpînul oamenilor!...

Stăpînul se ridică și se apropie de bătrîn. Abia atunci își dădu Mitwalli seama unde se afla domnul Ahmad și privi spre el cu ochii larg deschiși, trăgîndu-se un pas înapoi, ca și cum s-ar fi ferit instinctiv sau ar fi dat să fugă. Pe urmă se opri și se întoarse rînd pe rînd spre cele patru zări, continuînd să bolborosească răgușit:

— Din partea asta să-ți vină bucurie... și din partea asta să-ți vină bucurie... și din partea asta să-ți vină tot bucurie... și din partea asta să-ți vină numai bucurie...

Pe urmă, se îndreaptă spre ușă, îndrugînd repezit:

— Nu astăzi, ci mîine sau poimîine!... Dar nu uita să rostești tot timpul „Allah este atotvăzător!"

Cînd ajunse în stradă, porni cu pași mari și vioi, ce nu se potriveau deloc cu înfățișarea lui umilă.

[1] Luna plină apare foarte des în literatura arabă și în folclorul arab ca o metaforă pentru fața omenească și cu deosebire pentru fața femeii frumoase, dar și ca simbol al generozității și al altor virtuți.

[2] În limbajul familiar egiptean, titlul de șeih (lit. *shaykh*) se aplică în mod curent ca titlu de curtoazie persoanelor cu o pregătire religioasă elementară și cu un anumit prestigiu impus — nu în ultimă instanță — și de vîrstă. (Ca termen comun, *șeih* înseamnă de altfel „bătrîn".)

După un obicei de demult, în ziua de vineri se adunau în casa cea veche toți fiii laolaltă cu nepoții — o frumoasă rînduială la care nu puteau renunța. Amina însă nu mai era cea de odinioară. Rolul de frunte la bucutărie îi revenea acum lui *umm* Hanafi, dar stăpîna casei le aducea mereu aminte că slujnica a fost ucenica ei și prin urmare de la ea a deprins tot meșteșugul. Și-i plăcea tare mult să i se recunoască acest merit și să i se aducă tot timpul laude, cu toate că fiica ei mai mare sărise întotdeuna să dea o mînă de ajutor, chiar și după ce devenise un simplu musafir în casa cea veche. Cu puțin înainte de plecarea stăpînului la prăvălie, nepoții se strînseră în camera bunicului; Abd el-Mun'im și Ahmad însoțiți de tatăl lor Ibrahim Șawkat, Ridwan și Karima însoțiți de tatăl lor Yasin. Pe fețele tuturor se citea acum smerenia în care se topise orice urmă din hohotul rîsului și larma jocurilor. Pe măsură ce se adunau anii, stăpînul se bucura din ce în ce mai mult de această întîlnire. Îl mustră în gînd pe Yasin pentru că nu catadicsea să-l viziteze și în timpul săptămînii la dugheană, mulțumindu-se doar cu întîlnirea de vineri. Oare, catîrul nu e în stare să priceapă că are nevoie să-l vadă mai des? Chipul lui Ridwan, cu ochii negri și pielea rumenă, îi trezește un noian de amintiri — aci îl vede pe Yasin, aci o vede pe Babiyya, prima lui soție și mama lui Yasin, aci îl vede pe prietenul de demult Muhammad Iffat. Este nepotul lui cel mai drag. Karima, sora lui, are numai opt ani, dar se vede limpede că va fi o fată frumoasă. Cît despre Abd el-Mun'im și Ahmad, e de-ajuns că regăsește pe chipurile lor copia propriului său nas, încadrat de ochii mici și senini ai Khadigăi. Ei sînt mult mai îndrăzneți decît ceilalți în timpul conversației. Iar bunicul e nespus de încîntat de succesele nepoților la școală. Numai că nepoților puțin le pasă de el. Pe de o parte se consolează cu gîndul că trăiește și va rămîne mereu prin ei. Pe de altă parte îi reamintesc întruna că va dispare cu încetul

din mintea și preocupările lor. Dar asta n-avea darul să-l întristeze; o dată cu slăbiciunea și neputința, bătrînețea îi adusese mai multă înțelepciune. Amintirile-i năpădeau însă gîndul: cînd era ca ei, prin anul 1890, își petrecea timpul învățînd puțin și alergînd mult cu Muhammad Iffat, cu Ali Abd er-Rahim și cu Ibrahim el-Far pe străzile din El-Gamaliyya și prin parcul el-Azbakiyya. Tatăl lui fusese om cu dare de mînă, căci de la el moștenise prăvălia. Doar rareori îl dojenea. În rest era destul de îngăduitor, căci Ahmad era unica lui odraslă. Viața fusese atunci pentru el doar o carte nedeschisă, plină de speranțe. Pe urmă venise povestea Haniyyei... Ei, domolește-te! Nu se cuvine să cazi pe gînduri, lăsîndu-te pradă amintirilor!...

Se ridică pentru rugăciunea de după-amiază, vestindu-le că se pregătește de plecare. Pe urmă se îmbracă și o luă agale spre prăvălie, iar musafirii se adunară în jurul bunicii, la obișnuita cafea, în vreme ce mangalul fumega alene, cu pîlpîiri firave din cînd în cînd. Amina împreună cu Aișa și Na'ima se așezară pe canapeaua din mijloc. Pe cea din dreapta stăteau Yasin, Zenoba și Karima, iar pe cea din stînga Ibrahim Șawkat, Khadiga și Kamal. Băiețașii își luară în primire scaunele risipite ici și colo. Ibrahim Șawkat se porni să laude mîncărurile care i se păruseră delicioase. Elogiul era mai degrabă pentru maestra care-și îndrumase cu mult talent ucenica-i iscusită. Iar Zenoba repeta laudele ca un ecou, căci nu scăpa nici un prilej să intre în grația neamurilor lui Yasin. După ce ani în șir Zenoba se simțise ostracizată de familia soțului, ușile i se deschiseseră pe rînd, iar ea insistase cu îndărătnicie să-și dobîndească locul ce i se părea îndreptățit. Prima oară au venit neamurile lui Yasin în casa ei pentru a le adresa cuvinte de îmbărbătare, cînd li se prăpădise un copil. Atunci i-au întins mîna pentru prima oară. Zenoba a început să prindă curaj și curînd după aceea a pornit să-i viziteze; mai întîi pe cei din Es-Sukkariyya și apoi pe stăpînii din casa cea veche în Bayna el-Qasrein, cînd suferința domnului Ahmad începuse să se agraveze. Ea se încumetase chiar să intre

în dormitorul lui și se purtaseră și unul și celălat ca și cum nu s-ar mai fi văzut niciodată pînă atunci. Și, pas cu pas, Zenoba și-a ocupat locul în familia domnului Ahmad, ajungînd în cele din urmă să se adreseze direct, Aminei zicîndu-i *tiza*[1] iar Khadigăi „soră". Toată vremea se străduise să pară un exemplu de modestie și respect. Spre deosebire de celelalte femei — chiar de cele din neamul lui Yasin — Zenoba avea grijă să nu se dichisească prea mult înainte de a ieși din casă. Din pricina asta le părea mult prea trecută pentru vîrsta ei. Khadigăi nu i-a venit în ruptul capului să creadă cînd a aflat că Zenoba are doar treizeci și șase de ani. Pe scurt, a reușit să obțină de la toți certificat de bună purtare. Într-o bună zi, referindu-se la Zenoba, Amina își spusese părerea cu convingere: „Se vede că e fată de neam... Poate un neam mai îndepărtat, cine știe?... Oricum e fată bună și, lucrul cel mai important, e singura femeie care a reușit să-l strunească pe Yasin și să trăiască împreună cu el!". Khadiga ajunsese un maldăr de grăsime și de carne; îl întrecuse chiar și pe Yasin. Nu pregeta să-și exprime încîntarea pentru înfățișarea ei, felul cum arăta fiind o sursă de mulțumire pentru ea, la fel de importantă ca viața celor doi băieți Abd-el-Mun'im și Ahmad sau ca viața ei matrimonială. Tot timpul se temea de deochi și continua să se vaite în stînga și-n dreapta. Atitudinea ei față de Aișa se schimbase însă cu totul. De opt ani nu mai rostise nici o vorbă răutăcioasă, nici o ironie la adresa ei, nici măcar în glumă. Dimpotrivă, își dăduse toată osteneala să fie cît mai blîndă și mai atentă cu ea. O durea sufletul pentru suferința Aișei și în același timp se temea de soarta care o lovise atît de cumplit. Nici nu voia s-o determine pe sora ei să compare vreodată soarta de care avusese parte fiecare dintre ele. Se arătase destul de generoasă în ziua cînd soțul ei Ibrahim Șawakt a decis să renunțe la drepturile ce i se cuveneau după decesul fratelui său în favoarea Na'imei, așa încît întreaga moștenire a revenit Aișei și fiicei sale. Sperase

[1] Cuvînt de origine turcească *(teyze)*, intrat în limbajul familiar egiptean cu sensul aproximativ de „tușă".

ca gestul ei generos să fie prețuit așa cum se cuvine, dar Aișa fusese atît de năucită încît nici n-a fost în stare să observe mărinimia surorii sale. Asta n-a împiedicat-o pe Khadiga să fie la fel de afectuoasă și de îngăduitoare; încerca să fie pentru Aișa ca o a doua mamă. Ar fi vrut s-o poată schimba, s-o readucă la viață, s-o vadă mulțumită.

Ibrahim Șawkat scoase un pachet de țigări și i-l întinse Aișei. Aceasta luă o țigară, după care scoase și el una; le aprinseră și începură să împrăștie colaci de fum. De multe ori o dojeniseră pe Așia pentru abuzul de tutun și cafea, dar ea ridica din umeri fără să se sinchisească, iar Amina se mulțumea să-l implore pe Cel-de-Sus cu glas înduioșător să se milostivească și să aline suferința copilului ei. Yasin era cel mai îndrăzneț cu povețele, socotind că probabil pierderea copilului l-ar fi îndreptățit cel mai mult s-o facă. Numai că el nu rămăsese cu moartea în suflet, iar Aișa socotea că soarta fusese mult mai îndurătoare cu el. Sora lui pierduse doi băieți — pe Osman și pe Muhammad — cînd se făcuseră destul de măricei, în vreme ce lui i se prăpădise un prunc înainte să fi împlinit un an. Se pare că nenorocirile erau subiectul ei preferat și se străduia cu tot dinadinsul să aducă vorba despre ele tocmai pentru a sublinia situația ei cu totul deosebită în această lume a suferinței.

Kamal surprinse o controversă aprinsă între Ridwan, Abd el-Mun'im și Ahmad, în legătură cu proiectele de viitor. Își ciuli urechile, ascunzîndu-și cu greu zîmbetul.

— Toți urmăm umanul și eu unul nu văd o facultate mai potrivită decît Dreptul, își dădu părerea Ridwan Yasin.

— Bineînțeles, dar el nu vrea să priceapă cu nici un chip! încuviință Abd el-Mun'im Ibrahim Șawkat[1] cu glas răsunător și sigur, clătinîndu-și capul enorm, care-l făcea să semene cel mai mult cu Kamal. Surîse ironic, făcînd semn spre Ahmad.

---

[1] În onomastica arabă tradițională, numele complet al unei persoane este alcătuit din propriul nume, urmat de cele ale tatălui și bunicului.

— Dacă ține morțiș, n-are decît să intre la Litere, dar mai întîi trebuie să mă convingă de foloasele unei facultăți ca asta, se amestecă în vorbă Ibrahim Șawkat, făcînd și el semn spre Ahmad. Despre Drept am auzit și eu, pe cînd despre Litere nu știm mai nimic.

Kamal lăsă ochii în jos mîhnit, năpădit de amintiri triste. Îi răsunau și acum în urechi ecourile acelei discuții de demult despre Drept și Școala Normală Superioară. Se mai hrănește cu speranțele de odinioară, dar aproape că nu trece o zi fără să se izbească de adversitățile vieții. Procurorul, de pildă, nu mai are nevoie de nici o recomandare, pe cînd autorului unor articole din revista *Al-Fikr* îi sînt necesare și alte recomadări decît cele pe care i le dau născocirile imaginației lui. Dar Ibrahim Șawkat nu așteaptă să-l vadă pe fiul său cum se zbate în încurcătură, ci își fixă ochii mici și bulbucați asupra lui Kamal, somîndu-l să răspundă el la întrebare.

— Vreau să aflu și părerea unchiului Kamal, bombăni cu vocea răgușită.

— Eu cred că fiecare trebuie să studieze ceea ce se potrivește mai bine cu înclinațiile lui... îngăimă Kamal fără tragere de inimă, în vreme ce Ibrahin se străduia să-și ascundă un zîmbet malițios.

Ahmad consideră răspunsul unchiului un cîștig de cauză pentru el și-și plimbă privirile triumfător între tatăl și fratele său.

— Dar să ia aminte la ce-i spun eu: Dreptul îi oferă posibilități materiale infinit mai mari decît Literele!... Dacă ai optat pentru Litere, să știi că te așteaptă învățămîntul și asta-i o meserie grea, care-ți cere multă dăruire și nu-ți aduce nici o glorie...

— Mă gîndeam să fac ziaristică...

— Ziaristică? se repezi Ibrahim Șawkat. Băiatul ăsta nu-i în toate mințile, nu știe ce spune...

— Îndrumarea gîndirii sau conducerea telegii înseamnă cam același lucru în familia noastră... izbucni Ahmad cu indignare, adresîndu-se lui Kamal.

— Corifeii gîndirii din patria noastră au studiat Dreptul, spuse Ridwan, dîndu-și importanță.

— Gîndirea la care mă refer eu este cu totul altceva, continuă și Ahmad cu semeție.

— Într-adevăr! sări Abd el-Mun'im. Este un lucru înfiorător și nimicitor! Știu eu prea bine ce ai tu în vedere!

— În orice caz, ai grijă să chibzuiești bine înainte de a hotărî! trase concluzia Ibrahim Șawkat, petrecîndu-și privirile peste ceilalți ca și cum ar fi vrut să-i ia martori. Ești abia în clasa a patra și mai ai încă destul timp ca să cugeți. Nu uita însă că dreptul tău de moștenire n-o să depășească o sută de lire pe an. Am prieteni care se plîng amarnic pentru copiii lor care au terminat Universitatea și nu găsesc o slujbă potrivită, fiind nevoiți să lucreze ca simpli contopiști pe un salariu de mizerie. La urma urmei, ești liber să alegi...

— Eu propun să ascultăm și părerea Khadigai, căci doar ea l-a învățat primele buchii pe Ahmad și e cea mai în măsură să aleagă între Drept și Litere... se amestecă Yasin, sperînd să atenueze animozitatea.

Izbucniră într-un hohot strașnic. Rîse și Amina, care tocmai se aplecase deasupra ibricului cu cafea. Ba zîmbi chiar și Aișa.

— Și-acum să vă spun eu una de tot hazul, rosti Khadiga, încurajată și de rîsul Aișei. Ieri spre seară — și iarna, după cum știți, se lasă devreme întunericul — cînd mă întorceam din Calea Roșie în Es-Sukkariyya m-am simțit urmărită de un bărbat; iar cînd am ajuns sub bolta *El-Mitwalli*[1], ce credeți că se întîmplă? Se apropie de mine și-mi zice: „Încotro, frumoaso?" „Spre casă, jupîne Yasin!" îi răspund eu înțepată și mă uit drept în ochii lui să văd pe unde scoate cămașa.

Rîsul izbucni din nou în toată încăperea, iar Zenoba arunca soțului ei priviri vrăjmașe, pline de tîlc, în vreme ce el

---

[1] Cea mai importantă dintre cele trei porți ale orașului vechi, construită în anul 1092, în timpul dinastiei Fatimizilor (dinastie șiită care a guvernat în Nordul Africii între 909—1171; în Egipt după anul 969). Numele El-Mitwalli este adoptat mai tîrziu și trimite la un evlavios Abd el-Mitwalli care ar fi trăit și ar fi făcut miracole în această zonă a orașului.

protesta, făcînd semne disperate cu miinile în dreapta și-n stînga să contenească rîsul.

— Chiar ați crezut-o? Cum puteam să fac așa ceva? Ce, sînt orb? dădu el din colț în colț, străduindu-se să iasă din încurcătură, dar fără să-i poată convinge.

— Fii și tu mai atent! îl înțepă Ibrahim Șawkat. Ai grijă de cine te apropii!

Karima, care nu împlinise nici opt ani, îl prinse de mînă pe tată-său și izbucni într-un rîs cristalin, ca și cum ar fi pătruns tîlcul poveștii.

— Lucrul cel mai rău e că ai ajuns să stîrnești rîsul, comentă Zenoba cu năduf.

— Torni gaz peste foc, soro, care va să zică... se bîlbîi Yasin, uitîndu-se înciudat la Khadiga.

— Dacă vreunul din cei de față au nevoie de Litere[1], apoi acela ești tu și nu Ahmad, fiul meu cel smintit! mai adăugă soră-sa în chip de morală a poveștii.

Zenoba luă vorbele ei în serios, dar Ridwan sări imediat să ia apărarea tatălui, socotindu-l un „nevinovat oropsit".

Ahmad continua să-l privească pe Kamal, implorîndu-l să-i vină în ajutor. Abd el-Mun'im, în schimb, trăgea cu coada ochiului la Na'ima, care se lipise de mama ei, semănînd cu un trandafir alb. Obrajii ei palizi și delicați se îmbujorau de fiecare dată cînd surprindea privirile furișate din ochii lui înguști.

— Uită-te la băiatul lui El-Hamzawi! se adresă Ibrahim Șawkat fiului său, vrînd să revină la discuția întreruptă. A făcut Dreptul și-a ajuns ditamai procurorul...

Kamal crezu că-i o ironie la adresa lui, dar continuă să tacă.

— A cerut mîna Na'imei, interveni Aișa în discuție pentru prima oară.

Vestea așternu peste odaie o liniște încordată.

---

[1] În original joc de cuvinte rezultat din folosirea cuvîntului *adab* care înseamnă în primul rînd „educație aleasă, politețe" și în al doilea rînd „literatură" și „litere".

— El-Hamzawi a deschis ieri vorba la prăvălie cu stăpînul, lămuri Aișa.

— Și tata a fost de acord? întrebă Yasin temător.

— Este prea devreme să discutăm despre așa ceva...

— Dar Aișa *hanem*[1] ce părere are? o întrebă Ibrahim Șawkat circumspect, căutînd în ochii ei.

— Știu și eu?... glăsui ea domol, fără să-și ridice ochii.

— La urma urmei ție ți se cuvine să ai ultimul cuvînt... se amestecă și Khadiga, îndemnînd-o să vorbească...

— Fu'ad este un băiat cu adevărat excepțional, se simți Kamal obligat să depună mărturie în favoarea vechiului său prieten.

— Dar am impresia că se trage dintr-un neam de nevoiași.. comentă Ibrahim Șawkat cu aceeași prudență, lăsînd impresia că nu e prea sigur.

— Așa e! întări Abd el-Mun'im cu glasul lui îndesat. Un unchi din partea mamei lui ține o teleagă trasă de măgari, un altul îngrijește de cuptor la o brutărie, iar un unchi din partea tatălui e copsit la un notar. (Apoi, schimbîndu-și puțin tonul, vrînd să pară indiferent:) Dar asta nu contează, căci înainte de toate omul se judecă după faptele lui și nu după neamurile sale.

Kamal înțelese că nepotul lui se străduia să sublinieze două lucruri total diferite, de adevărul cărora era însă absolut convins: pe de o parte originea foarte modestă a lui Fu'ad, iar pe de altă parte faptul că aceasta nu știrbea cu nimic meritele lui. Ba înțelese chiar mai mult: Abd el-Mun'im încerca să lovească în Fu'ad, dar sentimentele religioase profunde îl obligau să se disculpe pentru nedreptatea pe care i-o făcea cu bună știință. Dar tot răul spre bine; scăpase el de obligația de a înșira tot ce știa despre Fu'ad. Ca și nepotul său, nu dădea cine știe ce atenție deosebirilor sociale, dar se simțea ispitit să subaprecieze meritele fostului prieten cu intenția clară de a și le reliefa pe ale sale.

[1] Cuvînt de origine turcească *(hanum)* însemnînd „doamnă", intrat în limbajul familiar egiptean în formele *hanum*, *hanim*, *hanem*.

Se pare că pe Amina n-o mulțumise deloc felul cum vorbiseră despre Fu'ad.

— Tatăl lui e un om tare bun, grăi ea liniștit. Ne-a slujit toată viața cu statornicie...

— Toate ca toate, dar Na'ima va fi nevoită să trăiască alături de niște oameni complet străini, dacă s-ar mărita cu el, se repezi Khadiga s-o întrerupă. Pînă la urmă tot neamul contează cel mai mult.

— Ai dreptate! Neamul este totul pînă la urmă! veni întărirea la care nu se așteptase nimeni din partea Zenobei.

Yasin tresări tulburat și privi pe sub gene la Khadiga, întrebîndu-se ce efect ar putea avea asupra ei vorbele necugetate, aruncate de Zenoba la întîmplare, și ce amintiri o să stîrnească în închipuirea ei ațîțată, legate de lumea cîntărețelor și tarafurilor. O blestemă în gînd pe soția lui și se simți obligat să spună și el ceva pentru a mai îndulci efectul vorbelor ei fără noimă.

— Luați aminte că nu e vorba de fiecine, ci de un procuror...

— Tata l-a făcut procuror, doar știi prea bine! se repezi să-l înfrunte Khadiga, încurajată de tăcerea Aișei. Banii noștri l-au făcut procuror!

— Ba să știi că mai datori sîntem noi față de tatăl lui decît Fu'ad față de noi, îi apostrofă Ahmad, clipind ironic din ochii ușor bulbucați, ce aduceau aminte de răposatul Khalil Șawkat.

— Ce tot spui acolo? Vorbele tale sînt întotdeauna de neînțeles pentru noi! îl mustră Khadiga, amenințîndu-l cu degetul.

— Eu v-aș sfătui să vă liniștiți, fiindcă ultimul cuvînt o să-l aibă tot tata! îi îndemnă Yasin, în speranța că va reuși să încheie o discuție primejdioasă și fără rost.

Amina trecu de la unul la altul împărțind ceștile cu cafea. Tinerii căutau cu jind spre Na'ima, care nu se dezlipi însă nici o clipă de lîngă mamă-sa. „E o fată fermecătoare! își zise Ridwan în gînd. Ar fi nemaipomenit dac-aș putea să mă îm-

prietenesc cu ea ca să ieșim împreună pe stradă. Toată lumea ar rămîne descumpănită, căci le-ar fi greu să aleagă pe cel mai frumos dintre noi doi". „Frumoasă fată"! roiau și gîndurile lui Ahmad. De ce nu s-o fi dezlipind nici o clipă de mătușă-mea?!... Și pe urmă, n-are un pic de carte" „Frumoasă, gospodină, smerită... porni să-i numere și Abd el-Mun'im calitățile, simțind cum gîndurile începeau să pună stăpînire pe el. N-ar avea nici un cusur, dacă n-ar fi atît de plăpîndă... Dar și așa tot frumoasă rămîne... Numai în ochii lui Fu'ad delicatețea ei ar putea părea un cusur..." Apoi nu se mai simți în stare să-și strunească glasul și se pomeni întrebînd-o:

— Dar tu, Na'ima, ce părere ai?

Chipul palid al fetei se îmbujoră dintr-o dată. Ridică sprîncenele uimită și lăsă să-i fluture pe față aripa unui zîmbet fugar. Încercă să găsească o ieșire încruntîndu-se, dar nu obținu efectul dorit.

— Eu n-am nici o părere! abia putu să îngîne, dînd din umeri sfioasă. Lăsați-mă-n pace!.

— Fățărnicie! scăpă Ahmad printre dinți cu ironie.

— Fățărnicie? Ce vorbă mai e și asta? sări Aișa, întrerupîndu-l contrariată.

— Sfiala nu mai e la modă! încercă el s-o lămurească. Cînd e vorba de viața ta trebuie să ai curajul să spui cu glas tare ce gîndești...

— Noi nu pricepem vorbele tale... se eschivă Aișa cu mîhnire în glas.

— Pun pariu că familia noastră a rămas în urmă cu patru sute de ani! se lamentă Ahmad, fără să-i pese de privirea amenințătoare a Khadigăi.

— Și de ce te-ai oprit, mă rog, tocmai la patru sute? întrebă Abd el-Mun'im ironic.

— Așa, ca să te întrebi și să te miri tu! îi răspunse scurt, privindu-l peste umăr.

— Dar tu? îl atacă Khadiga pe neașteptate pe Kamal. Tu cînd ai de gînd să te însori?

— Întreabă-mă să te întreb! Mereu aceeași placă veche! zise Kamal în doi peri, evitînd un răspuns precis.

— Și veche și nouă! Și n-o să scapi de ea pînă cînd n-o să te vedem însurat cu o fată ca lumea!...

Interesul Aminei crescu brusc la auzul ultimelor cuvinte, căci acum n-avea altă dorință mai mare în viață decît să-l vadă pe Kamal la casa lui. Era doar unicul ei băiat și-și dorea nespus să apuce să vadă și de la el un nepot.

— Tată-său i-a tot găsit fete, numai una și-una, dar el se îndărătnicește într-ale lui, întrecîndu-se cu gluma. De fiecare dată caută nod în papură... rosti ea dusă pe gînduri.

— Fără nici un temei? întrebă mirat Ibrahim Șawkat. Chiar, cîți ani ai, și Kamal? îl descusu apoi, printre hohote.

— Douăzeci și opt! Mi-a trecut vremea!...

Amina auzi cifra și nu-i veni să-și creadă urechilor.

— Îți place să te faci mai mare decît ești! protestă Khadiga.

Într-adevăr, el era mezinul familiei, iar discuția în jurul vîrstei lui amenința să dezvăluie în mod indirect și vîrsta surorii sale. Cu toate că bărbatul ei împlinise șaizeci de ani, nu-i făcea deloc plăcere să recunoască în fața altora că ajunsese și ea la treizeci și opt. Kamal se simțea în mare încurcătură; după părerea lui, chestiunea nu se putea rezolva printr-un singur cuvînt. Întrebarea revenea întruna și ajunsese să-l sîcîie cumplit.

— Sînt tot timpul ocupat... ziua la școală, noaptea în biroul meu... le răspunse el domol, simțind că nu mai are putere să le țină piept și de data asta.

— O viață splendidă, unchiule, izbucni Ahmad entuziasmat, dar omul trebuie să se gîndească totuși să-și întemeieze un cămin!

— Tu eviți de fapt complicațiile. Ca să nu te distragă de la căutarea „adevărului", dar să știi că adevărul se află tocmai în aceste greutăți, se repezi să precizeze Yasin, care-l cunoștea pe mezin mai bine decît toți ceilalți. Adevărul n-o să-l afli în cărți, s-o știi de la mine! El se află în casă și pe stradă...

— M-am obişnuit să-mi cheltuiesc banii pînă la ultimul sfanţ. N-am făcut nici un fel de economii. Cu ce să mă însor? insistă Kamal să se scuze.

— Important e să vrei să te însori şi, dacă vrei cu adevărat s-o faci, o să te descurci tu într-un fel, îl asaltă Khadiga.

— Cred că-ţi cheltuieşti salariul pînă la ultimul sfanţ tocmai ca să nu ai cu ce te însura, conchise Yasin cu un zîmbet şiret.

Vorbeşte de parcă banii şi căsătoria ar fi unul şi acelaşi lucru. Şi totuşi de ce nu s-a căsătorit? Mai ales că a avut şi condiţii pentru asta şi-ar fi scăpat şi de insistenţa lor. A fost o vreme sclavul iubirii cu adevărat, iar căsătoria i se părea pe atunci o joacă. A urmat apoi un timp în care meditaţia luase locul iubirii. Plăcerea supremă i-o aducea numai o carte bună sau publicarea unui articol. Şi-a zis atunci că un cugetător nu trebuie să se însoare; n-are în nici un caz nevoie de-aşa ceva. El aspira spre înalturi şi s-a temut că o căsătorie îi va tăia aripile. Îi plăcuse şi-i mai plăcea şi acum ipostaza de spectator, refuzînd cu obstinaţie să se lase prins de vîrtejul vieţii. Era la fel de zgîrcit cu libertatea lui ca avarul cu banii. Mai tîrziu, femeia se redusese pentru el la o dorinţă trecătoare. Era un bărbat liber care-şi permitea să se îndoiască de toate, iar căsătoria îi părea a fi o religie care înrobeşte.

— Eu zic să vă liniştiţi fiindcă oricum tot n-o să mă însor decît atunci cînd o să am eu chef, le-o reteză Kamal plictisit.

— Şi de ce n-ai acum chef să te însori? încercă Zenoba să-l tragă de limbă, cu un surîs şăgalnic din tinereţe.

— Vouă vă place întotdeauna să faceţi din ţînţar armăsar! Nu pricep de ce atîta insistenţă! protestă Kamal agasat.

În sinea lui era la fel de convins ca şi ei de însemnătatea însurătorii, dar nu putea scăpa de sentimentul ciudat că ziua cînd se va căsători îl va condamna irevocabil la pieire.

— Cred că e timpul să mergem sus în bibliotecă, interveni Ahmad, scoţîndu-l din încurcătură.

Se ridică fără să mai stea pe gînduri și ieși urmat de cei trei nepoți: Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan. Kamal le împrumuta cărți de fiecare dată cînd veneau în vizită la casa cea veche. Se așeză în fotoliul din fața biroului, lăsîndu-i pe nepoți să treacă peste titlurile cărților rînduite pe rafturi. Abd el-Mun'im alese un volum de prelegeri despre istoria islamului, iar Ahmad se apropie de birou cu o carte intitulată *Bazele filozofiei*. Rămaseră un timp în picioare lîngă fotoliu, iar el își petrecu privirile încet, de la unul la altul, în tăcerea ce se așternuse peste odaie.

— N-o să pot citi tot ce-aș vrea eu decît în momentul în care voi ști bine cel puțin o limbă străină, murmură Ahmad necăjit și dus pe gînduri.

— Nimeni nu cunoaște adevăratul islam, bombăni Abd el-Mun'im, mîngîind cartea pe care o ținea în brațe.

— Fratele meu află adevăratul islam de la un pretins învățat în Khan el-Khalili.[1]

— Așa-e, păgînule! se stropși Abd el-Mun'im.

— Tu nu dorești nici o carte? îl întrebă Kamal pe Ridwan, care sta deoparte.

— El e tot timpul ocupat cu citirea gazetelor wafdiste, răspunse Abd el-Mun'im în locul lui.

— Unchiu' e de acord să fac asta, se apără Ridwan.

Cu toate că nu crede în nimic, unchiul lui este wafdist convins, tot așa cum — îndoindu-se de adevăr în general — nu poate fugi nici de lume, nici de realitate.

— Bine, dar și voi sînteți wafdiști, așa că nu pricep ce e ciudat în asta, se miră Kamal, plimbîndu-și privirea între Abd el-Mun'im și Ahmad. Orice bun patriot este wafdist, nu-i așa?

— Fără îndoială că Wafdul este cel mai bun partid, dar nu mai reușește să fie pe deplin convingător, afirmă Abd el-Mun'im cu ton categoric.

---

[1] Principalul bazar al orașului Cairo (împreună cu El-Muski), care își moștenește numele de la caravanseraiul construit în această zonă de emirul Garkas el-Khalili în anul 1382.

— Sînt de aceeași părere cu fratele meu, adăugă Ahmad și izbucni în rîs. Sau, mai bine zis, asta-i singura lui părere pe care o împărtășesc. Poate că ne deosebim în ceea ce privește aprecierea Wafdului. Mai mult decît atît, trebuie să ne punem întrebări și în legătură cu sensul patriotismului. Independența este într-adevăr mai presus de orice. Patriotismul are însă un sens mult mai cuprinzător. Nu este exclus ca într-un viitor apropiat să vedem oameni care-și vor da viața in numele idealurilor înalte ale patriotismului, așa cum astăzi vedem atîtea victime ale luptelor stupide dintre triburi și familii...

Ai spus lupte stupide, neghiobule? S-ar cădea să știi că Fahmi nu și-a sacrificat viața într-o luptă stupidă!

— Oricine cade într-o luptă pentru ceva mai presus decît el este un martir, conchise Kamal, întrerupîndu-și firul gîndurilor. Se poate întîmpla ca valorile lucrurilor să se schimbe, dar atitudinea omului față de ele este o valoare ce nu se schimbă...

Cînd reveniră în salon unde-și sorbeau ceilalți cafeaua, surprinseră vocea solemnă a lui Ibrahim Șawkat care tocmai încheia o tiradă.

— Și uite-așa se-ntîmplă! îndruga el, adresîndu-se lui Yasin. Îi facem mari, le călăuzim pașii, îi povățuim și ne trezim cu ei că au dat peste o bibliotecă — o lume independentă de noi — unde ne fac concurență niște străini de care nici n-am auzit... Dar ce putem face?

4

Tramvaiul era ticsit pînă la refuz. Kamal își făcuse cu greu loc prin înghesuială. Era cam cu un cap mai înalt decît tinerii din jurul lui și părea că se uită la ei de sus. Înțelese numaidecît că toți se îndreptau spre locul unde trebuia să se țină adunarea festivă cu ocazia sărbătorii naționale — ziua de 13 noiembrie.

Își roti privirile în jur, scrutînd chipurile și salutîndu-i pe unii dintre ei.

Participa cu sfințenie la festivitățile astea ca și cum ar fi avut o credință nemărginită în ele, cu toate că n-avea nici una și o știa prea bine. Tinerii intrau în vorbă fără să se fi cunoscut pînă atunci: toți erau trup și suflet alături de Wafd.

— Sărbătoarea din anul ăsta este cu adevărat o sărbătoare a luptei sfinte[1], sau cel puțin așa trebuie să fie, se auzi un glas.

— Trebuia să răspundem cumva declarației lui Hoor, care nu prevestește nimic bun, adăugă un altul.

— Nelegiuitul! izbucni un al treilea, cînd se pomeni numele lui Hoor. „V-am sfătuit să nu reveniți nici la Constituția din 1923, nici la cea din 1930"[2]. Ce-l interesează pe el constituția noastră?

— Ba înainte de asta a ținut să și precizeze, mă-nțelegi! „Cînd ne-ați consultat, v-am sfătuit..." așa și pe dincolo...

---

[1] Ideea luptei sfinte împotriva necredincioșilor *(jihad)*, ca o îndatorire religioasă, se întîlnește de mai multe ori în textul Coranului. Ea este formulată ca un îndemn direct în versetul 24 din *Surat an-Nur*, XXIV *(Sura luminii)*, revenind exact cu aceleași cuvinte în versetul 9 din *Surat at-tahrim*, LXVI *(Sura oprelistii)*. În timpurile moderne, lupta unor popoare islamice — de obicei lupta de eliberare națională — a fost proclamată luptă sfîntă *(jihad)*, așa cum s-a întîmplat cu lupta poporului egiptean împotriva englezilor.

[2] La 19 aprilie 1923 a fost promulgată o Constituție în baza căreia au fost organizate alegeri parlamentare, cîștigate de partidul Al-Wafd cu o majoritate zdrobitoare. Acest partid a formulat o serie de obiecții în legătură cu Constituția, apreciind că ea ar trebui să emane de la o Adunare Constituantă și nu de la o comisie numită de guvern, așa cum se întîmplase. Drepturile și libertățile înscrise în această Constituție au fost tot timpul ignorate de palat, chiar dacă ea a rămas în vigoare pînă în anul 1930, cînd a fost abrogată de guvernul reacționar condus de Ismail Sidqi. În același an, guvernul condus de acesta a promulgat o nouă constituție, în baza căreia s-au organizat alegeri parlamentare, boicotate de Partidul Wafd și de Partidul Liberalilor Constituționaliști.

— Ai dreptate! Dar cine l-a consultat, spune-mi și mie?...

— S-ar cuveni să-i întrebi mai bine pe pezevenghii de la conducere!

— Tawfiq Nasim[1] și-atît! Ați uitat? Dar nu pricep cum de-a fost Wafdul de acord să se împace cu el!

—Toate au un sfîrșit! Aveți răbdare și-o să vedeți astăzi!...

Kamal asculta atent, iar din cînd în cînd se amesteca și el în vorbă. Și — lucru ciudat! — se înflăcăra deopotrivă cu ceilalți. Era a opta aniversare a luptei sfinte la care asista. Cunoscuse ca și ei în anii trecuți gustul amar al mașinațiunilor politice. „Într-adevăr, gîndi Kamal, am fost martorul guvernării lui Muhammad Mahmud[2], care a suspendat constituția pentru o perioadă de trei ani — pe deasupra lăsînd deschisă și posibilitatea de a prelungi suspendarea și a mai încălcat și toate libertățile, în schimbul promisiunii că va asana bălțile... Pe urmă am trăit anii de teroare impuși de Ismail Sidqi. Poporul arăta încredere unor oameni, acceptînd să fie cîrmuit de ei, și de fiecare dată se trezea obidit de niște călăi

---

[1] În decembrie 1935 cînd regele Fu'ad a emis decretul de revenire la Constituția din 1923, guvernul egiptean era condus de Tawfiq Nasim. În ianuarie 1936, el și-a prezentat demisia ca urmare a opoziției blocului wafdist față de organizarea unor alegeri parlamentare. Regele a încercat să alcătuiască un guvern de coaliție, dar Wafdul nu a fost de acord și în aceste condiți l-a însărcinat pe Ali Mahir cu alcătuirea cabinetului și organizarea de alegeri.

[2] Muhammad Mahmud s-a numărat printre cei șapte fondatori ai Wafdului în anul 1918. În aprilie 1921, are loc o sciziune și părăsește Wafdul, iar la sfîrșitul anului 1922 îl aflăm printre fondatorii Partidului Liberalilor Constituționaliști. A făcut parte din cîteva guverne de coaliție între anii 1926—1928, iar la 25 iunie 1928 regele îi încredințează conducerea unui cabinet. Bazîndu-se pe sprijinul palatului și al englezilor, el a instaurat un regim dictatorial, antipopular, suspendînd constituția pentru o perioadă de trei ani. Pierzînd sprijinul englezilor, la 2 octombrie 1929 a fost constrîns să demisioneze și conducerea cabinetului a fost încredințată lui Adli Yakan, care ar fi urmat să organizeze alegeri libere.

odiești, protejați de bastoanele și gloanțele *constable*-lor[1] englezi. . De fiecare dată i s-a spus și i s-a reproșat că este un popor înapoiat și în consecință are nevoie de tutela lor... Poporul a continuat să lupte, ieșind zdruncinat din fiecare încleștare. În cele din urmă s-a hotărît să adopte o atitudine pasivă, mulțumindu-se să privească, făcînd haz de necaz. N-au mai rămas în arenă decît wafdiștii față în față cu tiranii. Norodul a acceptat situația de spectator și a început să-i îndemne pe adevărații bărbați doar în șoaptă, fără să mai îndrăznească să le dea ajutor..." Cu inima și sufletul se simțea alături de popor, chiar dacă mintea îi rătăcea în negura incertitudinii. Cînd ajunse în strada Saad Zaghlul[2], coborî din tramvai și se lăsă prins în șuvoiul care înainta încet spre cortul uriaș, special ridicat pentru adunare, în vecinătatea Casei Națiunii. Din zece în zece metri îi întîmpina cîte un grup de soldați conduși de un *constable* englez. Pe chipurile lor se citea aversiunea și încordarea. Cînd ajunse aproape de cort, îi ieșiră în cale Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan. Ultimul sta de vorbă cu un alt tînăr, necunoscut. Veniră cîțiva pași spre el, îl salutară și schimbară cîteva cuvinte. Ridwan și Abd el-Mun'im erau studenți la Drept cam de vreo lună, iar Ahmad trecuse în ultima clasa de liceu. În casă îi trata ca pe nepoți, dar aici, în mijlocul mulțimii, își dădu seama că are de-a face cu niște bărbați în toată firea. Tot pentru prima oară observă și cît de chipeș era Ridwan. Dar nici prietenul lui, care i se prezentase — Hilmi Izzat — nu era mai prejos. A avut dreptate cine-a zis că cine se aseamănă se adună. Îi făcea o plăçere deosebită să se întîlnească mai ales cu Ahmad. De fiecare dată îl încîntau vorbele ciudate și misterioase ale tînărului și ges-

---

[1] Agent de poliție britanic (în originalul arab apare termenul englezesc).

[2] Stradă ce purta numele principalului lider al mișcării naționale egiptene în deceniile al doilea și al treilea ale secolului al XX-lea. Saad Zaghlul (1860 – 1927) a făcut studii juridice la universitatea religioasă Al Azhar. El a întemeiat partidul Al-Wafd, a condus un cabinet de coloratură wafdistă (ianuarie-noiembrie 1924), a fost președinte al parlamentului.

turile și atitudinile lui directe și curajoase. Îl socotea a fi cel mai aproape de sufletul său. Ba i-ar fi semănat cel mai mult și la înfățișare, dacă n-ar fi fost atît de scund și rotofei. Cît despre încrederea și fanatismul lui, le socotea mai degrabă o încăpățînare copilărească.

Se apropie de cortul uriaș și roti fericit ochii peste mulțime. Rămase cu privirea ațintită spre tribuna de la care va răsuna glasul poporului, apoi își făcu anevoie loc spre un scaun rămas liber. Prezența mulțimii atît de numeroase reușea să-l elibereze pentru o vreme de sentimentul tiranic al singurătății. În astfel de momente de însuflețire generală, simțea cum rațiunea se retrage încet într-un șip cu gîtul lung și strîmt, lăsînd să izbucnească năvalnic sentimentele îndelung reținute, care-l îndemnau la luptă și-i dădeau speranță. Atunci avea impresia că viața lui renaște, că singurătatea se risipește brusc, iar el se avîntă laolaltă cu mulțimea, împărtășindu-i nădejdile și durerile. Firea lui nu-i oferea puterea de a trăi așa întotdeauna. Din cînd în cînd simțea nevoia unor trăiri puternice, vii, pentru a nu se rupe cu totul de viața oamenilor obișnuiți. Nu-i strică să se desprindă puțin de gîndurile ce-l frămîntă în legătură cu materia, spiritul, natura și metafizica și să se indentifice cu aspirațiile acestor oameni, iubind ceea ce iubesc ei și urînd ceea ce urăsc ei, preocupîndu-se alături de ei de ceea ce se întîmplă cu constituția și criza economică, întrebîndu-se încotro evoluează situația politică și problema națională. Așa stînd lucrurile, nu-i de mirare că după o noapte petrecută fără să pună geană pe geană, meditînd la absurdul existenței, s-a pomenit aici în zori, chiuind și proclamînd în gura mare: „Wafdul este crezul națiunii!“ Îl pasionează căutarea adevărului, îi place onestitatea, aspiră către toleranță, se frămîntă chinuit mereu de îndoieli, suferă din pricina conflictului cu instinctele și sentimentele, dar simte și nevoia unor momente de răgaz — să se topească în mulțime pentru a-și împrospăta energia, pentru a-și regăsi curajul și tinerețea. În bibliotecă întîlnește doar cîțiva prieteni admirabili: Darwin, Bergson sau Russel. Aici, în acest cort imens

se află însă mii de prieteni. Îi par întrucîtva temerari și fără minte; și totuși, întrunirea lor dă expresie celor mai înalte sentimente, care au avut întotdeauna greutate în mersul evenimentelor și al istoriei. În vîltoarea acestei vieți ajunge să iubească și să deteste, să simtă mulțumire și să dea frîu liber mîniei, chiar dacă totul îi pare lipsit de finalitate. De fiecare dată cînd îl cuprinde vîrtejul acestor contradicții, se simte copleșit de neliniște. De fapt, nu crede să existe vreun moment în viața lui lipsit de contradicții și frămîntări, neliniștea ajungînd pentru el aproape o stare permanentă. Tînjește după o unitate armonioasă, în care perfecțiunea să se îmbine cu fericirea. Dar unde să găsească o astfel de armonie? Își dă seama prea bine că nu va scăpa de îndoieli cît va trăi, dar toate sentimentele ascunse și înăbușite îndelung îl împing să aspire spre viața tumultuoasă care nu cunoaște îndoiala și care i se pare a fi limanul. Asta și face ca mulțimea din jurul lui să-i pară atît de minunată. Inima îi zvîcnea cu putere, așteptînd ivirea liderilor. Abd el-Mun'im și Ahmad își făcură loc în apropierea lui, în vreme ce Ridwan și Hilmi Izzat se plimbau pe culoarul din mijlocul cortului, oprindu-se din cînd în cînd la intrare pentru a discuta cu organizatorii. „Înseamnă că nu sînt fiecine!" Șoaptele mulțimii se contopeau într-un vuiet nestăpînit, întrerupt de lozinci pe care le strigau grupuri de tineri îngrămădiți într-un colț sau altul. Sub cupola cortului răsunară aclamații puternice, venind dinspre intrare. Lumea se ridică în picioare ca la comandă, iar tumultul aclamațiilor nu conteni minute în șir. Mustafa en-Nahhas urcă la tribună, răspunzînd potopului de aplauze cu zîmbetul lui luminos, ridicînd brațele vînjoase deasupra capului în semn de salut. Ochii lui Kamal stăruiră îndelung asupra lui și pentru o vreme dispăru din ei orice urmă de îndoială. Se pomeni întrebîndu-se cum poate să creadă în acest bărbat după ce și-a pierdut credința în toate. Să fie oare pentru că acest om este simbolul independenței și democrației? Oricare ar fi motivul, această consonanță inte el și popor merită toată admirația. Ea reprezintă neîndoielnic o forță ce poate avea un rol

istoric în formarea și întărirea sentimentului național egiptean. Entuziasmul nu putea fi stăpînit. Se străduiau din răsputeri să facă liniște, iar cel ce recita Coranul își întrerupea din loc în loc psalmodierea cu îndemnul „Oo, Profet[1], îmbărbătează-i pe credincioși în luptă!". De cîte ori se auzea îndemnul, văzduhul vuia din nou de aclamații și aplauze. Cîțiva mai austeri insistau să păstreze liniștea din respect pentru Cartea lui Allah. Vorbele lor îi stîrniră în suflet amintiri de demult, cînd sobrietatea îl caracteriza și pe el și se lăsă furat pe aripa unui zîmbet stins în trecut. Amintirea scoase din nou la suprafață lumea lui plină de contradicții, care îi apăru de data asta tulbure și pustie. Liderul se ridică și-și începu discursul. Vocea lui pătrunzătoare se întipărea în inimi. Cuvîntarea dură cam două ceasuri și se încheie cu chemarea deschisă la revoluție. Înflăcărarea ajunsese la paroxism: mulțimea se urcase pe scaune, ovaționînd în delir. Kamal se lăsă prins în potopul de entuziasm, uitînd că este profesor. Se închipui întorcîndu-se la zilele glorioase de odinioară, cînd vîrsta îl împiedicase să se avînte în luptă. Să fi avut discursurile și pe-atunci aceeași forță?! Oare și atunci fuseseră întîmpinate cu același entuziasm? Probabil că din acest motiv moartea părea atît de neînsemnată!? La fel trebuie să fi simțit și Fahmi, fără îndoială. Și pe urmă s-a avîntat spre moarte! Spre veșnicie sau spre pieire? Oare un om copleșit de îndoieli, ca el, ar fi în stare de sacrificiul suprem? Cine știe...? Probabil că sentimentul patriotic are, ca și iubirea, o forță covîrșitoare.

Niciodată nu mai asistase la o revărsare de entuziasm atît de înălțătoare. Lozincile pline de îndemnuri nu mai conteneau. Scaunele se zgîlțîiau sub picioarele asistenței. Care

---

[1] Prin Profet, la care se fac foarte des referiri în literatura arabă, ca și în vorbirea de zi cu zi, se are în vedere Muhammad (570 sau 571—632), întemeietorul religiei monoteiste islamice, important legislator, reformator, organizator politic și militar, făuritorul statului arab unitar. Coranul — cartea sfîntă a islamului, bazată pe propovăduirile lui Muhammad — se află, alături de *hadith* (tradițiile despre actele și spusele lui), la baza teologiei, jurisprudenței, filozofiei și eticii islamice

va fi pasul următor? Se trezi pe neașteptate cu mulțimea îmbulzindu-se spre ieșire. Își părăsi locul, căutîndu-i cu privirea pe nepoții săi, dar nu-i mai văzu. Se strecură printr-o ieșire laterală și porni cu pași largi și spornici pe strada Qasr el-Ayni, pentru a depăși șuvoiul. În drum, trecu pe lingă Casa Națiunii. De fiecare dată cînd ajungea în fața ei, își amintea momentul încleștării la care asistase în copilărie. Își plimbă privirile între balconul devenit istoric și piața din față — martoră și ea la acele întîmplări dureroase. Iată, acolo stătea Saad, iar aici se aflau Fahmi și tovarășii lui. Chiar pe strada pe care merge el acum, s-au năpustit gloanțele pentru a curma vieți tinere. Poporul său e nevoit să fie mereu pregătit pentru revoluție, căci numai astfel va putea ține piept valurilor de teroare ce-i amenință aspirațiile spre renaștere. Samavolnicia este ca o boală endemică, iar dezlănțuirile ciclice ale forței populare sînt doze puternice dintr-un vaccin care-o anihilează treptat. Participarea la adunarea comemorativă reușise să-i aducă o undă proaspătă în suflet. Simțea că nu-l mai interesează nimic altceva în afara unui răspuns ferm la declarația lui Hoor, o lovitură fermă, decisivă. Kamal continua să înainteze semeț, cu capul sus, iar cînd ajunse în fața Universității Americane porni să calce și mai apăsat, închipuindu-și fapte mărețe. Sînt momente cînd se cuvine să se revolte și dascălul împreună cu elevii lui. Surîse trist. Un dascăl cu capul cît o baniță, condamnat să-i învețe pe alții buchea limbii engleze. Fața [illegible] lui clo-cotește tot timpul [illegible] ii. Dimineața, [illegible] și literele care le alcatuiesc, dar noaptea roiese în jurul existenței lui cea mai mare dintre toate enigmele. Dimineața, sufletul i se zbuciumă de revolta împotriva englezilor, iar noaptea se simte chemat de spiritul frăției universale în lupta comună pentru dezlegarea marilor enigme ale firii. Clătină din cap cu putere, ca și cind ar fi vrut să alunge închipuirile ce nu-i dădeau pace. Cînd se apropie de piața El-Ismailiyya, îl întîmpină larma manifestanților și-și dădu seama că au ajuns și ei în

strada Qasr el-Ayni. Se simți o clipă ispitit să se oprească și să-i aștepte pentru a se prinde și el în șuvoiul demonstrației. Patria rabdă de atîta vreme, primind lovitură după lovitură. Astăzi Tawfiq en-Nasim, ieri Ismail Sidqi, alaltăieri Muhammad Mahmud — un lanț sinistru de tirani, care se prelungește înapoi pînă în preistorie. Orice scelerat orbit de setea de putere își imaginează că este tutorele ales pentru a cîrmui poporul neștiutor.

Ia ascultă! Freamătul crește! Clocotește! Dar ce-i asta? Kamal privește înapoi neliniștit. O pocnitură ciudată îi izbise timpanele și inima îi tresări. Ciuli urechile și din nou îl izbi acel sunet sec și ciudat ca o plesnitură. De data asta nu mai avu nici o îndoială. Împușcături! Îi zări pe demonstranți, de la distanță, agitîndu-se într-o învălmășeală confuză, dar nu pricepu exact ce se petrece. Mulțimea începu să se risipească în grupuri — unele alergau spre piață, altele spre străzile lăturalnice. *Constable*-lii englezi alergau pe străzi într-un valvîrtej nebun. Lozincile continuau să se înalțe în văzduh, amestecîndu-se cu glasurile mînioase, țipetele și împușcăturile care se ințețeau. Kamal se întrebă cu inima tulburată ce s-o fi întîmplat cu Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan. Privi îngrijorat în juru-i, simțind că se pierde cu firea, și o luă în fugă — fără a mai sta pe gînduri — spre cafeneaua de la primul colț de stradă. Se strecură prin ușa întredeschisă și cînd se văzu înăuntru își aduse aminte de dugheana cu *basbusa*[1] din El-Husein, unde auzise pentru prima oară șuieratul gloanțelor. Agitația se întinse cu repeziciune peste întregul cartier. Împușcăturile se ințețiră, dar după o vreme începură să se rărească. Auzi apoi zgomot de geamuri sparte, nechezat de cai și vuietul neîntrerupt al grupurilor de revoltați care se deplasau cu repeziciune fulgerătoare dintr-un loc în altul. Un bătrînel se strecură în cafenea și porni să povestească fără să-l întrebe nimeni: „Gloanțele *constable*-lor englezi s-au năpustit asupra studenților. Numai Allah știe cîți au căzut răpuși..." Se așeză să-și tragă sufletul și continuă cu glas tremurat: „S-au

[1] Mîncare populară egipteană, un fel de păsat din griș.

purtat mișelește față de niște oameni nevinovați. Dac-ar fi vrut doar să-i sperie și să-i împrăștie pe demonstranți, ar fi tras numai în aer, rămînînd la distanță... Dar ei au stat la pîndă pe la colțurile străzilor și cînd le-a venit la îndemînă, au scos pistoalele și-au început să tragă în plin, fără pic de milă... Bieții copii au fost doborîți la pămînt, zvîrcolindu-se în sînge... Englezii sînt niște sălbatici, și nici soldații egipteni n-au fost cu nimic mai buni. Măcelul a fost pus la cale cu bună știință..." „Am avut eu semne... Tot timpul mi-a șoptit inima că ziua de azi nu va trece cu bine..." bolborosi un glas din fundul cafenelei. „Ziarele astea nu prevestesc nimic bun... Lumea se aștepta să se întîmple evenimente grave după declarația lui Hoor... Vă asigur că vor urma și alte lupte...", adăuga alt glas.

— Și victimele cad de fiecare dată din rîndurile studenților. Cei mai buni fii ai națiunii!

— Parcă nu mai trag, nu-i așa? Ia ascultați!

— Adevărata demonstrație este la Casa Națiunii... Lupta mai durează acolo încă multe ceasuri, o să vedeți...

Peste piață se așternu tăcerea, dar minutele încărcate de încordare se scurgeau anevoie. Se lăsă întunericul și-n cafenea se aprinseră becurile. Nu se mai auzea nici un zgomot, ca și cînd peste străzile din jur ar fi pogorît moartea. Ușa cafenelei se deschise la perete; drumul era pustiu. Nu se zărea nici urmă de trăsuri sau trecători. Într-o clipă, apăru un șir de polițiști călare, cu căști de oțel, urmîndu-și cu mutre umile șefii englezi. Kamal sta ca pe ghimpi, întrebîndu-se tot timpul ce se întîmplase cu nepoții lui. Cînd lumea începu să umble din nou prin piață, își luă inima în dinți și părăsi cafeneaua. Înainte de a porni spre casă, trecu prin Es-Sukkariyya și Qasr eș-Șawq pentru a se liniști în privința lui Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan.

Ajuns în cele din urmă acasă, se opri direct în bibliotecă și rămase singur, cu inima plină de amărăciune și revoltă. Nu putea să-și vină în fire; nu era în stare nici să citească nici să scrie măcar un cuvînt. Rătăci cu mintea aiurea, cînd la Casa

Naţiunii, cînd la Hoor, cînd la discursul plin de revoltă, la lozincile şi aclamaţiile mulţimii, la şuieratul gloanţelor şi ţipetele victimelor. Apoi tot păienjenişul se risipi brusc şi se trezi apăsat de un singur gînd sîcîitor: încerca să-şi amintească cum se numea stăpînul dughenei cu *basbusa*, în care găsise adăpost atunci, demult, în copilărie. Dar memoria refuza să-l ajute.

5

Ahmad Abd el-Gawad avea bine întipărită în minte imaginea casei lui Muhammad Iffat din El-Gamaliyya şi — de ce să nu recunoască? — îi era chiar familiară şi plăcută. Poarta masivă din lemn semăna cu intrarea într-un caravanserai vechi, iar peste zidul înalt ce împrejmuia curtea nu se puteau zări decît vîrfurile cîtorva copaci bătrîni. Grădina umbrită de duzi şi sicomori, arbuşti de *hinna*[1], lămîi, *full*[2] şi iasomie, era un paradis. Minunate erau şi arteziana şi bazinul cu apă din mijloc şi veranda din lemn, care se întindea pe toată lăţimea casei. Muhammad Iffat îl aştepta pe scară, îmbrăcat într-o *aba'a* de casă, pe care şi-o ţinea strîns să nu i-o flutură adierea uşoară. Ali Abd er-Rahim şi Ibrahim el-Far sosiseră înaintea lui şi se aşezaseră pe două scaune alăturate. Ahmad îşi salută prietenii şi-l urmă pe stăpînul casei spre canapeaua din mijlocul verandei, pe care căzură amîndoi, ca la comandă. În afara lui Muhammad Iffat, toţi se îngrijiseră să mai slăbescă în ultima vreme. Doar el părea puhav, iar faţa-i era roşie, congestionată. Ali Abd er-Rahim mai avea doar cîteva fire de păr pe cap. Toţi patru încărunţiseră, iar pe obrajii, odinioară netezi, apăruseră zbîrcituri scorojite. Ali Abd er-Rahim

---

[1] Arbust *(Lawsonia inermis)* din ale cărui frunze se extrage o vopsea roşie, folosită în cosmetica tradiţională din Orient.

[2] Un soi de iasomie *(Jasminum sambac)* cu flori mari şi albe, foarte parfumate, cultivată mai ales în ţările arabe din Nordul Africii, ca plantă decorativă.

și Ibrahim el-Far păreau a fi cei mai împovărați de ani, iar chipul împurpurat al gazdei stîrnea îngrijorare. Ahmad, chiar dacă mai slăbise și căruntise, își păstrase înfățișarea chipeșă și senină de totdeauna. Întîlnirea cu prietenii îi era la fel de dragă ca și grădina ce se întindea pînă la zidul înalt dinspre El-Gamaliyya. Rămăsese cu capul pe spate, privind printre gene, ca și cum ar fi vrut să îngăduie nasului uriaș să se desfete cu parfumul de *full*, iasomie și *hinna*. Din cînd în cînd, închidea ochii, îmbătat de trilurile păsărilor ascunse printre crengile de sicomor. Inima însă îi era copleșită mai mult ca niciodată de sentimentul prieteniei ce-l lega de bărbații aceia. Ochii lui mari și albaștri măsurară fețele celorlalți schimbate de bătrînețe, apoi alunecară în gol, oglindind amărăciunea și compătimirea care-i împovărau sufletul — pentru ei și pentu el deopotrivă. Se simțea mai legat decît toți ceilalți de trecutul comun și de amintirile lui. Îl cucerea tot ce-i amintea frumusețea și aventurile tinereții, pasiunile ei năvalnice. Pe neașteptate, parcă smuls de o mînă nevăzută de pe scaunul lui, Ibrahim el-Far se îndreptă cu pași grăbiți spre măsuța din colț de unde se întoarse cu o cutie de table.

— Cine face o partidă cu mine? întrebă el cu o voce lipsită de entuziasm.

— Eu cred că trebuie să ai răbdare; ar fi mai nimerit să mai aștepți și tu puțin cu izbitul zarurilor, îl mustră Ahmad. De-abia ne-am întîlnit și nu se cade să ne pierdem vremea cu tablele și să uităm de noi.

El-Far se înduplecă și puse cutia la loc În aceeași clipă se ivi un nubian purtînd o tavă pe care se aflau trei păhărușe cu ceai și un pahar mai mare cu whisky, diluat foarte puțin cu soda. Muhammad Iffat întinse mîna spre paharul cel mare, iar ceilalți își luară resemnați păhărușele cu ceai. Rîseră cu înțeles, așa cum se întîmpla aproape în fiecare seară, cînd soarta făcea această repartiție nedreaptă.

— Allah să vă ierte pentru zilele trecute, care s-au răzbunat pe voi! murmură Muhammad Iffat, făcînd un semn spre păhărușele lor cu ceai.

— Ele s-au răzbunat pe toți și în primul rînd pe tine, îngăimă Ahmad, oftînd. Numai că tu nu prea știi de buna cuviință...

În decursul aceluiași an, primiseră toți patru, la diferite intervale de timp, același sfat medical — să renunțe complet la alcool. Numai doctorul lui Muhammad Iffat se dovedise mai îngăduitor: îi dăduse voie să bea, dar nu mai mult de un pahar pe zi. Ahmad Abd el-Gawad, socotindu-se persecutat de doctorul lui, alergase cu sufletul plin de speranțe la cel care-l consultase pe prietenul său, dar și aici s-a lovit de aceeași împotrivire. „Nici un strop! Suferi de cu totul altceva decît prietenul tău!" l-a avertizat doctorul. Toți aflaseră de această întîmplare și făcuseră atunci mult haz pe seama lui și multe comentarii răutăcioase.

— L-ai uns bine pe doctor ca să-ți îngăduie paharul ăsta, nu-i așa? zise Ahmad, încercînd să facă haz de necaz.

— Aproape că i-am uitat gustul, zău așa! se lamentă El-Far după ce oftă, cu ochii țintă la paharul din mîna lui Muhammad Iffat.

— Cu vorbele astea ți-ai stricat penitența, pui de lele! îl mustră Ali Abd er-Rahim în glumă.

— Slavă lui Allah!... bombăni El-Far resemnat, cerînd mai întîi îndurarea Celui-de-Sus.

Am ajuns să fiu invidiat pentru un pahar! Unde sînt petrecerile noastre?...

— Dacă vreți să vă căiți pentru ceva, atunci plîngeți-vă păcatele, pui de cîini, nu faptele bune! îi dojeni Ahmad Abd el-Gawad, străduindu-se să-și ascundă zîmbetul.

— Ești la fel ca toți predicatorii — una spui și la alta-ți stă gîndul...

— Dar ce ziceți, oameni buni, de Mustafa en-Nahhas? întrebă Ali Abd er-Rahim cu vocea lui pițigăiată, încercînd să schimbe vorba. Lacrimile bătrînului rege bolnav n-au reușit să-l înduioșeze și n-a renunțat în ruptul capului la cererea lui supremă — revenirea la constituția din 1923!...

— Bravo lui! exclamă Muhammad Iffat, plesnind din degete. E mai dîrz chiar și decît Saad Zaghlul!... Cine și l-ar fi

putut închipui pe rege bolnav și plîngînd și pe el îndîrjindu-se și repetînd neînduplecat voința națiunii care-l împuternicise să vorbească în numele ei: „Mai întîi Constituția din 1923!" Și iată că s-a revenit la ea! Cine și-ar fi putut închipui una ca asta?!

— Imaginați-vă un tablou ca ăsta! întregi Ibrahim el-Far, clătinînd din cap cu uimire. Regele Fu'ad[1], doborît de boală și de bătrînețe, cu mîna pe umărul lui Mustafa en-Nahas, străduindu-se să-l înduplece, rugîndu-l să alcătuiască un guvern de coaliție. Dar nimic nu l-a putut clinti din hotărîrea lui pe liderul credincios națiunii și răspunsul lui răspicat a dovedit-o: „Mai întîi Constituția din 1923, Maiestate!".

— Sau mai întîi țeapa, Maiestate! îndrugă Ali Abd er-Rahim, schimonosindu-și vocea ca să-l imite.

Jur pe Allah că sîntem niște bărbați demni de toată admirația, de vreme ce sîntem în stare să ne abținem și să nu ne atingem de sticla de whisky din fața noastră.. îndrugă Ahmad Abd el-Gawad, izbucnind în hohote.

Va să zică, sîntem în anul 1935. Au trecut opt ani de la moartea lui Saad și cincisprezece ani de la revoluție... Și englezii continuă să fie prezenți peste tot: în cazărmi, în poliție, în armată, în toate ministerele... Privilegiile acordate străinilor continuă să fie în vigoare... iar ei sînt pretutindeni stăpîni de temut. Trebuie să se sfîrșească odată cu situația asta care a devenit insuportabilă!

— Nu trebuie să-i uiți pe călăii de teapa lui Ismail Sidqi sau Muhammad Mahmud sau El-Abrași!

— Dacă pleacă englezii, nici unul dintre ăștia nu mai face două parale și-o să se termine și cu loviturile militare...

— Așa-i! Iar dacă o să i se năzare regelui să-și mai vîre coada, n-o să mai aibă nici un sprijin!

---

[1] În anul 1933 regele Fu'ad I s-a îmbolnăvit și a fost numit un locțiitor (*qa'immaqam* — caimacam) care să se ocupe de treburile palatului. În această situație englezii au cerut ca fiul regelui, minor — Faruq — să fie trimis în Anglia pentru un stagiu de inițiere și instruire. La 28 aprilie 1936 a survenit moartea lui Fu'ad și pînă la majoratul lui Faruq (29 iulie 1937) (cînd a împlinit optsprezece ani) a fost numit un consiliu de regență.

— Regele va fi nevoit să aleagă una din două: sau respectă Constituția sau adio tron! conchise Muhammad Iffat.

— Și crezi că englezii n-o să-i sară în ajutor, dacă o să le ceară protecția? întrebă Ibrahim el-Far cu jumătate gură,

— Dacă vor accepta evacuarea, la ce bun să-l mai protejeze pe rege?

— Și chiar crezi că englezii vor fi de acord cu evacuarea? insistă El-Far.

— Declarația asta a lui Hoor a venit pe neașteptate. Replica au fost demonstrațiile în timpul cărora au căzut noi martiri, Allah să fie milostiv cu ei! îi răspunse Muhammad Iffat, mîndru de cunoștințele lui politice. A urmat chemarea la coaliție, după cum bine știți, și revenirea la Constituția din 1923. Sînt convins că englezii ar accepta acum să poarte negocieri... Este într-adevăr greu de crezut că englezii vor pleca și că influența acestor *khawaga*[1] va lua sfîrșit. Încrederea noastră în Mustafa en-Nahhas n-are însă margini...

— Crezi că ocupația asta care durează de cincizeci și trei de ani poate să ia sfîrșit cu cîteva vorbe în jurul unei mese?

— Nu uita că înaintea acestor cîteva vorbe a curs mult sînge nevinovat!...

— Chiar și așa...

— Situația internațională este atît de gravă și de complicată încît n-o să mai aibă pe unde scoate cămașa, insistă Muhammad Iffat, privind la ei cu un aer semeț de atotștiutor.

— Dar vor găsi oricînd pe cineva ca să le vină în ajutor... Nu uita că Ismail Sidqi trăiește... N-a crăpat încă...

— Am discutat cu oameni bine informați și mi s-au părut deosebit de optimiști, continuă Muhammad Iffat cu aceeași siguranță. Umblă vorba că lumea este amenințată de un război pustiitor și că Egiptul s-ar afla în gura tunului. Așa încît ambele părți ar fi interesate să se ajungă la o înțelegere...

[1] Termen cu care în Egipt musulmanii se adresau nemusulmanilor și mai ales europenilor, echivalînd cu „domnule".

Își mîngîie pîntecele proeminent și întregi la fel de calm și încrezător:

— Am o știre foarte importantă pentru voi: mi s-a făgăduit că la viitoarele alegeri voi fi candidat în circumscripția El-Gamaliyya. En-Nuqrași[1] în persoană mi-a promis...

Chipurile prietenilor se luminară într-un zîmbet nestăpînit și imediat începură comentariile.

— Wafdul ăsta al nostru n-ar avea nici un cusur, dacă n-ar propune din cînd în cînd drept candidați niște lighioane ce-și zic pe urmă deputați, începu Ali Abd er-Rahim cu un ton cît se poate de serios.

— Ce zici că face Wafdul? se amestecă și Ahmad Abd el-Gawad, ca și cînd ar fi vrut să ia apărarea partidului favorit. El vrea să reprezinte întreaga națiune, numai că ea este alcătuită atît din oameni cinstiți cît și din ticăloși. Cine altcineva ați vrea să-i reprezinte pe ticăloși decît tot niște lighioane?

— Bătrîn netrebnic! izbucni Muhammad Iffat, înghiontindu-l. Semeni leit cu Galila! Amîndoi sînteți bătrîni și clevetitori...

— Eu aș fi mai încîntat să candideze Galila. La o adică, ea poate să-i întindă *milaya*[2] chiar și regelui în persoană...

— Apropo, am dat alaltăieri nas în nas cu ea la intrarea ulicioarei unde-și are casa, schimbă vorba Ali Abd er-Rahim, surîzînd cu înțeles. Tot ca o litieră arată, dar mi s-a părut cam gîrbovită.

— Acum e mare patroană! se apucă să-i lămurească El-Far. Casa ei e deschisă zi și noapte. Cimpoierul e pe ducă, dar degetele îi aleargă mai departe pe fluier...

— Cînd am ajuns în fața casei cu pricina, am zărit un bărbat strecurîndu-se înăuntru, închipuindu-și probabil că

---

[1] *Mahmud Fahmi en-Nuqrași*, personalitate de seamă a mișcării wafdiste, membru pentru foarte scurtă vreme în cabinetul condus de Saad Zaghlul. Treptat el a devenit exponent al orientării extremiste din partidul Al-Wafd, care opta pentru metoda asasinatului politic.

[2] Bucată de pînză, de obicei neagră, pe care femeile din Egipt o înfășurau peste îmbrăcămintea obișnuită pentru a-și acoperi corpul, eventual și fața.

nu-l observă nimeni, își reluă Ali Abd er-Rahim relatarea pe îndelete. Cine credeți că era? Kamal *efendi* Ahmad — dascăl la Școala Spătarului! răspunde tot el, făcînd mutre către Ahmad Abd el-Gawad.

Muhammad Iffat și El-Far izbucniră în rîs, în vreme ce Ahmad Abd el-Gawad rămăsese cu ochii holbați, neștiind ce să creadă.

— Kamal? Băiatul meu, vrei să spui? bîigui uluit.

— Întocmai! Era îmbrăcat în obișnuitul lui pardesiu și cu ochelarii aurii pe nas. Pășea grav și țanțoș cu mustața lui stufoasă de parcă nu-ți venea să crezi că e fiul lui agă bufonul... Și cu aceeași gravitate a cotit spre casa ei, ca și cum s-ar fi îndreptat spre sfînta moschee. „Calcă mai domol, fiu de ciubotă!" i-am zis eu în gînd.

Hohotiră cu toții pînă la lacrimi. Ahmad Abd el-Gawad nu-și putea reveni din uluială, dar socoti că e mai nimerit să se lase prins în torentul rîsului general ca să scape de înțepăturile lor.

— Ce ți se pare ciudat în asta? întrebă Muhammad Iffat, privindu-l în ochi cu tîlc. Nu e prăsila dumitale? Cu cine-ai vrea să semene?

— Eu îl credeam cuminte și la locul lui, mai ales că pare o fire atît de adormită. Toată vremea nu face altceva decît să citească și să scrie singur ca un huhurez în biroul lui. Vă mărturisesc sincer că mi se făcuse milă de el, văzîndu-l atît de singuratic, cufundat într-o muncă inutilă.

— Cine știe? S-o fi deschis o filială a Bibliotecii Centrale în casa Galilei și-a dat de curînd peste ea, glumi Ibrahim el-Far.

— Cine știe ce minunății face cît stă acolo închis în biblioteca lui? adăugă Ali Abd er-Rahim. La ce să te aștepți de la un bărbat care și-a început viața publicînd un articol în care pretindea că omul se trage din maimuță?

Glasurile tuturor se uniră din nou în hohote de rîs și se lăsă și Ahmad purtat de vîrtejul lor. Viața îl învățase că

dacă în astfel de momente se încăpățînează să rămînă serios, va stîrni și mai mult hazul celorlalți.

— De-aia nu-i trece blestematului prin gînd să se însoare... Iar eu, săracul de mine, îl socoteam vrednic de milă și-mi făceam tot felul de griji pentru el...

— Cîți ani are odrasla ta acum?

— Păi să tot aibă douăzeci și nouă...

— Se cam întrece cu șaga! Trebuie să-i găsești o fată! De ce nu vrea să se însoare?

— Așa-i moda acum! sări să răspundă Muhammad Iffat în locul lui, după ce rîgîi și-și mîngîie burdihanul satisfăcut. Tinerii de azi nu mai vor să se însoare...

— Nu-i vorba numai de modă! Nu vedeți că străzile sînt pline de fete? De-aia nu mai au băieții încredere... Ați auzit doar noul cîntec al lui Hasanein: „Îți văd ochii lucruri care te smintesc/ Și boierul și cucoana se ferchezuiesc...".

— Și-apoi nu trebuie să uităm de criza economică și de posibilitățile atît de limitate ale tineretului. Cei care termină Universitatea încep să lucreze cu zece lire pe lună, în cazul fericit că găsesc o amărîtă de slujbă...

— Mă tem să nu afle băiatul că Galila mi-a fost cîndva prietenă sau, și mai rău, să afle ea că el e odrasla mea, mormăi Ahmad Abd el-Gawad încruntat.

— Da' ce-ți închipui că-i chestionează pe clienți despre bunicii lor? întrebă Ali Abd er-Rahim, rînjind cu înțeles.

— Dac-ar ști cine este, spurcata nu s-ar sfii să-i povestească isprăvile lui tată-său, se amestecă în vorbă și Muhammad Iffat, făcînd semn cu ochiul către ceilalți.

— Ba să mă ajute Allah să nu se întîmple una ca asta! bolborosi Ahmad Abd el-Gawad, oftînd adînc.

— Îți închipui că un învățat care a descoperit că strămoșii lui au fost maimuțe nu e în stare să afle că tată-său a fost un desfrînat? se grăbi Ibrahim el-Far să pună și el paie pe foc.

Muhammad Iffat rîse cu mare poftă, apoi tuși, dregîndu-și glasul și adăugă:

— Înfățișarea lui Kamal este destul de înșelătoare. Pare serios, liniștit, grav... Așa cum se cuvine să fie un dascăl.

— Să aibă parte de sănătate și de viață lungă!... Cel care seamănă cu tatăl lui nu se cuvine să fie ocărît! încercă Ali Abd er-Rahim să-i liniștească.

— Ar fi interesant să aflăm dacă-i la fel de iscusit ca tată-său, insistă Muhammad Iffat. Mai exact, aș vrea să știu dacă se pricepe să se poarte cu femeile și mai ales să se impună ca el?

— Nici pomeneală! se grăbi Ali Abd er-Rahim să-i răspundă. Mai degrabă înclin să cred că după ce-a închis ușa în urma lui, rămîne la fel de grav, aruncîndu-și hainele și îmbrăcîndu-se la loc cu aceeași sorbietate, ca și cum ar fi ținut o lecție foarte importantă!...

— Se întîmplă deseori ca prăsila unui bărbat iscusit să fie un nătîng... întări Iffat.

Ahmad Abd el-Gawad se întreba de ce-o fi dînd atîta atenție acestei știri cînd ar fi mai nimerit să simuleze o indiferență totală. Văzîndu-l pe El-Far cu tablele în mînă, își zise fără să mai șovăie o clipă că a sosit momentul potrivit să joace și să schimbe astfel subiectul. Dar închipuirile nu-i dădeau pace. Strînse din umeri și încercă să se consoleze cu gîndul că el s-a ocupat de creșterea băiatului pînă ce a terminat studiile și a devenit un profesor respectat, iar acum n-are decît să facă ce-i poftește inima. Probabil că o fi știind el prea bine să se distreze, chiar dacă arăta ca un băț îmbrăcat și are capul cît o baniță și nasul ca o trompă de elefant.. Dacă soarta ar fi fost dreaptă cu el, s-ar fi căzut să se fi însurat Kamal de cîțiva ani buni, iar pezevenghiul de Yasin să nu se mai fi însurat niciodată! Dar cine are puterea să dezlege asemenea taine?

— Cînd ai văzut-o pe Zabida ultima oară? îl întrebă El-Far așa tam-nisam.

— Cred că în ianuarie trecut, răspunse Ahmad, după ce se gîndi puțin. Deci cam acum un an... Venise la mine la prăvălie cu rugămintea să-i găsesc un client să-i cumpere casa...

— A cumpărat-o Galila, îi lămuri Ibrahim el-Far. Pe urmă n-a mai găsit zănatica altceva mai bun de făcut decît să se încurce cu un birjar care i-a tocat toți banii. Acum locuiește într-o odăiță pe terasa casei cîntăreței Sawsan. E într-atît de ramolită că-ți vine să-i plîngi de milă.

— Sultana într-o odăiță pe terasă! bombăni Ahmad Abd el-Gawad, căinînd-o. Nu-mi vine să cred!

— Un sfîrșit destul de trist, dar nici nu te puteai aștepta la altceva... adăugă Ali Abd er-Rahim.

— Allah să fie îndurător cu cei care știu să se pună la adăpost în această lume! îngăimă Muhammad Iffat, zîmbind compătimitor.

El-Far îl îmbie pe Muhammad Iffat la o partidă de table, iar ceilalți se grăbiră să-și apropie scaunele de masă, ușurați parcă de schimbarea subiectului.

— Hai să vedem cine are norocul Galilei și cine are norocul Zabidei! adăugă cineva într-o doară.

6

Kamal se așezase împreună cu Ismail Latif la o masă dintr-un separeu în cafeneaua lui Ahmad Abdo. Era același separeu în care se instala cu Fu'ad el-Hamzawi la începutul tinereții sale. În ciuda frigului de decembrie, atmosfera din interior era destul de plăcută, încăperea fiind complet izolată de lumea de la suprafața pămîntului. Aerul se încălzea simțitor, numai că umiditatea ridicată cerea un timp de acomodare. Cafeneaua lui Ahmad Abdo nu-l încînta deloc pe Ismail Latif, iar dacă accepta să coboare în subsolul întunecos, o făcea numai de hatîrul lui Kamal. Continuaseră să se întîlnească destul de des, chiar și atunci cînd nevoia de a-și cîștiga existența îl obligase pe Ismail să lucreze o vreme

ca expert la Tanta[1], după absolvirea Școlii Comerciale. De fiecare dată cînd venea prin Cairo, telefona la Școala Spătarului și se întîlneau în acest colț de lume cu iz de antichitate părăginită. Kamal privea uimit la vechiul său prieten, minunîndu-se cum de a putut bărbatul spătos și colțuros din fața lui să devină atît de sobru și așezat, soț și tată model. după ce, cu ani în urmă, fusese un exemplu tipic de necuviință, destrăbălare și grosolănie.

— Mi se pare că nu-ți prea place cafeneaua lui Ahmad Abdo? începu Kamal timid, în timp ce-i turna ceai în pahar.

— Da, e cam ciudată! Nu pricep de ce nu alegem și noi un loc la suprafața pămîntului? răspunse Ismail, dîndu-și capul pe spate cu obișnuita lui aroganță.

— În orice caz, mi se pare a fi locul cel mai nimerit pentru oameni ca tine, care vor să meargă numai pe calea cea dreaptă...

Ismail surîse cu înțeles, cu un gest aprobator, ca și cînd ar fi vrut să sublinieze tranformarea de care se mira și el uneori.

— Foarte bine! Toată ziua sînt la birou, iar noaptea mi-o petrec în familie, cu soția și cu copiii...

— Copiii ce mai fac?

— Slavă Celui-de-Sus! Trudim ca să le fie lor bine. În orice caz, n-am de ce să mă plîng! ...

— Și ai găsit în ei adevărata fericire, așa cum pretind cei mai mulți? îl descusu Kamal, imboldit de curiozitatea pe care o stîrnea în sufletul său orice conversație despre familie.

— Să știi că așa este, intr-adevăr!

— Cu toate greutățile și neplăcerile pe care le aduc?

— Cu toate greutățile și grijile de pe lume!

---

[1] Oraș de mărime mijlocie (reședința guvernoratului de Vest), situat pe brațul Rașid (Rosette), cam la jumătatea distanței dintre Cairo și Alexandria, principalul nod al rețelei rutiere și feroviare din Delta Nilului.

Curiozitatea lui Kamal spori, făcînd să-i strălucească privirile. Bărbatul din fața lui devenise cu totul alt om; nu mai avea nimic comun cu Ismail Latif care îi ținuse tovărășie în urmă cu vreo zece ani, într-o perioadă pe care n-o va uita niciodată. Pe atunci, nu trecea nici o clipă fără să aibă parte de o bucurie adîncă sau de o durere sfîșietoare. Trăise din plin sentimente profunde, clocotitoare: prietenia sinceră pentru Husein Șaddad, iubirea nevinovată pentru Aida, entuziasmul nemărginit față de flacăra luminoasă a revoluției egiptene. Fusese în același timp sfîșiat de încercările violente în care îl aruncaseră îndoielile și pasiunile. Ismail Latif îi fusese călăuză tocmai cînd îl cuprinsese deznădejdea și rămăsese într-un fel simbolul acelor ani. Dar ce mai reprezenta el astăzi în comparație cu anii aceia?

— Numai că există destule lucruri care ne dau bătaie de cap — ba noii angajați, ba oprirea avansărilor, ba suspendarea alocațiilor. Și tot așa... Or tu știi foarte bine că în vremea cînd trăia tata n-aveam nici un fel de griji. Cînd s-a prăpădit, nu ne-a lăsat nici un fel de moștenire, iar mama de-abia se descurcă cu pensia rămasă de la el. Numai ca să-mi cîștig existența, am acceptat să lucrez la Tanta. Crezi că altcineva ca mine ar fi consimțit la așa ceva?

— Altcineva ca tine n-ar fi consimțit să facă nimic! se repezi Kamal, izbucnind în rîs.

Ismail tăcu, lăsîndu-se purtat pe aripa amintirii în trecutul de care era mîndru și la care renunțase de bunăvoie.

— Și chiar nu te mai simți ispitit să te mai întorci din cînd în cînd la viața dinaintea căsătoriei? întrebă Kamal cu aceeași curiozitate nestăpînită. Nu-i duci deloc dorul?

— Nicidecum! M-am săturat de toate! Aș putea zice că nu m-am plictisit cîtuși de puțin de noua mea viață. Cel puțin deocamdată! Tot ce mi se cere este să fiu atît de abil încît să pot smulge din cînd în cînd cîțiva galegani de la mama. Și tot cam așa trebuie să se descurce și nevastă-mea cu tatăl ei. Ce vrei, nu pot renunța cu una, cu două la viața ușoară cu care am fost obișnuit...

— Ne-ai inițiat și pe urmă ai apucat alt drum... bombăni Kamal dus pe gînduri.

Ismail izbucni în hohote. În clipa aceea, Kamal putu descifra pe chipul prietenului său, ca în lumina unui fulger, multe din însușirile firii lui de odinioară.

— Regreți chiar atît de mult că nu-ți mai țin tovărășie? Nu-mi vine să cred! Tu rămîi credincios acestui fel de viață dintr-o ambiție caraghioasă, căci altfel te știu a fi un om destul de cumpătat. Și dacă vrei să știi adevărul, atunci află că eu m-am distrat în acești cîțiva ani, înaintea căsătoriei. cît n-o s-o faci tu toată viața... (Apoi, cu un ton serios:) Eu te-aș sfătui să te însori și să-ți schimbi felul de viață...

— O să mai cuget la treaba asta... răspunse Kamal în doi peri.

Au trecut zece ani și Ismail Latif devenise alt om. Ar merita să fie vizitat de amatorii de miracole. Oricum, el este singurul prieten care i-a mai rămas. Pe Husein Șaddad i l-a răpit Occidentul și, tot așa, Hasan Selim a ales viața printre străini. Așadar, nu mai are nici un motiv să le păstreze un loc în inima lui. Ismail Latif nu-i fusese niciodată un prieten spiritual, dar rămăsese singura amintire vie din trecutul atît de îndrăgit. Mă mîndresc cu el pentru statornicia lui, gîndea Kamal. Prietenia lui nu-mi oferă nici o satisfacție spirituală, dar el este singura mărturie că trecutul acela nu a fost o simplă închipuire. Și țin să cred că acest trecut a existat aievea la fel de mult cum țin la viață însăși. Ce-o mai fi făcînd Aida, oare? Și unde se va fi aflînd acum? Cum de-a reușit inima să mi se lecuiască de dragostea aceea năprasnică? Toate astea au fost adevărate minuni!

— Te admir, domnule Ismail! Ești vrednic să ai parte numai de succes!

Ismail aruncă o privire în jur, petrecîndu-și ochii peste tavanul scund și boltit, peste felinare și separeuri și peste chipurile visătoare sau aprinse ale celor cufundați în conversație.

— Ce ți-o fi plăcînd ție în cafeneaua asta, nu pricep! murmură parcă numai pentru el.

— N-ai auzit? întrebă Kamal cu părere de rău, fără să dea atenție vorbelor lui. În curînd va fi demolată și în locul ei se va înălța un bloc. Monumentul ăsta va trebui să dispară pentru totdeauna!...

— Adio și n-am cuvinte! Să dispară cît mai repede cavoul ăsta și să văd ridicîndu-se în locul lui o construcție modernă!

O fi avînd dreptate? Cine știe? Inima are însă ciudățeniile ei. Cafeneaua asta este și ea o bucățică din sufletul meu. Aici am visat și am meditat îndelung. Aici a venit și Yasin ani de-a rîndul, aici se întîlnea și Fahmi cu tinerii revoluționari, plănuind și acționînd pentru o lume mai bună. Îmi place tocmai pentru că este plămădită din visele noastre. Dar la ce mai folosesc toate astea? La cel bun să tînjesc după trecut? Probabil că trecutul este un fel de afion pentru cei care au inimă. Și nimic nu-i mai jalnic decît o inimă și-o minte care tînjesc. De vreme ce nu credem nimic, putem spune orice!

— Ai perfectă dreptate! Ba eu aș propune să dărîme chiar și piramidele dacă blocurile lor de piatră vor putea fi o temelie solidă pentru viitor?

— Piramidele? Ce legătură au ele cu cafeneaua lui Ahmad Abdo?

— Am spus și eu așa... Vreau să zic vestigiile... în general. Vreau să zic să dărîmăm tot ce-i vechi, dacă asta folosește la ceva bun pentru ziua de azi și pentru ziua de mîine...

Ismail Latif izbucni în rîs și-și întinse gîtul, așa cum făcea de obicei cînd răspundea la o provocare.

— Am impresia că ceea ce scrii contrazice ceea ce-mi spui, bombăni el. Din cînd în cînd mai răsfoiesc și eu revista *El-Fikr*, din respect pentru tine, se-nțelege! Și ți-am spus foarte sincer care-i părerea mea. Articolele tale sînt destul de complicate. De altfel, întreaga revistă mi se pare — te rog să nu mi-o iei în nume de rău! — extrem de aridă

și sofisticată. Nu m-am abonat la ea, fiindcă soția o găsește total neinteresantă. Iartă-mă, dar ți-am reprodus vorbele ei întocmai! Ziceam că adeseori articolele pe care le scrii contrazic afirmația ta dinainte. De altfel, nici nu pot pretinde că pricep prea mult din ceea ce scrii. Între noi fie vorba, nu pricep mai nimic! Mă întreb dacă n-ar fi mai nimerit să scrii și tu ca alți autori îndrăgiți de publicul cititor. Dacă ai proceda așa, sînt sigur că ai avea mare succes și ai cîștiga mult mai bine...

Mai demult ar fi disprețuit o astfel de părere, ba chiar l-ar fi revoltat. O mai disprețuiește de fapt și acum, dar nu-l mai revoltă. Se pare că nimic nu-l mai revoltă! Are momente cînd se îndoiește chiar și de acest dispreț. Și asta pentru că se îndoiește uneori chiar de valoarea lucrurilor despre care scrie. Ba ajunge să se îndoiească și de îndoielile lui.| Apoi recunoscu față de el însuși că de fapt s-a plictisit de toate și că această lume îi pare un cuvînt vechi, al cărui sens nu-l mai poți afla.

— Întotdeauna ai căutat tu chichițe. Niciodată n-ai fost mulțumit de felul meu de a gîndi!...

— Ți-aduci aminte? întrebă Ismail, izbucnind în hohote. Ce zile au fost!

Bine zici! Au fost și s-au dus! Focul lor nu mai arde, dar ele stau ascunse ca tăciunii în cenușă; stau păzite asemeni cutiei cu bomboane primită la nunta Aidei...

— Ai mai auzit ceva despre Husein Șaddad sau despre Hasan Selim?...

— Apropo, mi-ai adus aminte! îi luă Ismail Latif vorba din gură, arcuindu-și sprincenele stufoase. Anul trecut, trăit de mine departe de Cairo, s-au întîmplat multe lucruri. (După o pauză scurtă, continuă cu un interes sporit:) Cînd m-am întors de la Tanta, am aflat că s-a isprăvit cu familia Șaddad...

Kamal simți o curiozitate tiranică cotropindu-i mintea. Se chinui îndelung să se calmeze. Apoi întrebă, încercînd să pară detașat:

— Nu-nțeleg. Ce vrei să spui?

— Am aflat chiar din gura mamei că Şaddad *Bek*[1] a dat faliment. Bursa i-a mistuit totul, pînă-ntr-un capăt de aţă. S-a isprăvit cu Şaddad... Iar cînd n-a mai fost în stare să suporte şocul, şi-a pus capăt zilelor.

— Ce lucruri ciudate îmi spui! Şi cînd s-a întîmplat asta?

— Acum cîteva luni... A pierdut pînă şi seraiul cel mare, cu parcul în care am petrecut clipe de neuitat...

Ce clipe! Ce palat! Şi ce parc minunat! Ce amintiri frumoase ne leagă de ele! Ce durere uitată şi ce uitare dureroasă! Familia aceasta de rang ales şi bărbatul acela atît de semeţ! Şi visele lor îndrăzneţe, uluitor de îndrăzneţe! Dar de ce te-ai tulburat atît? Nu crezi că e mai mult decît s-ar cădea? Şi inima de ce-ţi bate cu atîta neastîmpăr? Nu ţi se pare că e prea mult pentru nişte amintiri peste care s-a aşternut uitarea?

— *Bek*-ul şi-a pus capăt zilelor... îngăimă Kamal cu sufletul strivit. Şi s-a dus şi seraiul?! Dar ce ştii de soarta familiei lui?

— Stăpîna — mama prietenului nostru comun — trăieşte dintr-o rentă de cincisprezece lire pe lună. O duce destul de rău... Abia îşi ţine zilele... S-a mutat într-un apartament modest în El-Abbasiyya. I-a făcut mama o vizită şi i-a povestit plîngînd despre starea jalnică în care se zbate. Doamna obişnuită să trăiască într-un paradis — ţi-aduci aminte? — locuieşte acum într-un apartament sărăcăcios!

Îşi aduci aminte, de bună seamă! Cum îşi poate închipui că a uitat?! Parcă vede aievea şi parcul şi chioşcul — întregul paradis străbătut de muzica adierii uşoare. Îşi aduce aminte perfect — toate bucuriile şi toată tristeţea. Ba în clipa asta este îndurerat de-a binelea şi simte că stă să-i dea lacrimile. După ce-a aflat vestea asta nu mai are motiv să

[1] *Bek* (rostirea egipteană a cuvîntului turcesc *bey*) şi *başa* (tc. paşa) — titluri nobiliare în Egipt, pe vremea cînd făcea parte din Imperiul Otoman şi în timpul regimului monarhic, abolite odată cu revoluţia din 1952, cînd a fost proclamată republica. Cele două cuvinte continuă să fie folosite şi astăzi ca termeni de adresare în vorbirea familiară.

tînjească după cafeneaua lui Ahmad Abdo, de vreme ce toate se răstoarnă cu susul în jos sau dispar fără urmă.

— E tare trist tot ce mi-ai spus. Şi ceea ce mi se pare şi mai trist este faptul că noi n-am putut să le aducem nici măcar un cuvînt de mîngîiere. Husein s-o fi întors din Franţa, nu ştii?

— Fără îndoială că s-a întors cînd s-a intîmplat tragedia. A venit şi Hasan Selim împreună cu Aida... Dar acum nu se mai află nici unul din ei în Egipt.

— Şi cum a fost Husein în stare să plece din nou şi s-o lase pe mamă-sa singură în halul ăsta? Şi-apoi de unde mai are el bani pentru toate capriciile după nenorocirea asta?

— Am auzit că s-ar fi însurat acolo. Nu-i exclus să fi găsit şi ceva de lucru în timpul şederii îndelungate în Franţa. Dar nu ştiu nimic precis. E numai o presupunere. Nu l-am mai văzut de cînd ne-am luat împreună rămas bun de la el. Cîţi ani au trecut de-atunci? Să tot fie vreo zece, nu-i aşa? Şi eu am fost mîhnit adînc cînd am aflat ce năpastă i-a lovit.

Kamal nu-şi putea reveni din uluială. Lacrimile continuau să-i apese pleoapele, stînjenindu-l. Izvorul acesta nu se mai deschisese din vremea aceea de demult şi părea că secase cu totul din pricina timpului. Simţi că inima i se strînge de amărăciune. Pe neaşteptate îşi aduse aminte de zilele cînd inima îi sîngera de durere. Vestea îl cutremurase atît de adînc încît era gata să uite prezentul şi să devină din nou jucăria valurilor capricioase de iubire şi tristeţe. Acesta să fie sfîrşitul vechiului vis? Falimentul şi sinuciderea? Poate că i-a fost scris să primească această lecţie de la familia unor zei căzuţi! Falimentul şi sinuciderea! Fără îndoială că Hasan Selim, cu poziţia lui, îi asigură Aidei o viaţă confortabilă, lipsită de griji, dar ce se va fi întîmplat cu orgoliul ei? Dar sora ei? Nu cumva întîmplările astea o aruncaseră la marginea lumii?

— Dar Husein mai avea şi o soră mai mică... Or cum o chema?... Din cînd în cînd îmi amintesc numele ei, dar acum parcă-i un făcut...

— Budur! Ah, Budur locuiește împreună cu mamă-sa, împărțind amîndouă necazurile noului trai...

Imaginează-ți familia Aidei ducînd o viață sărăcăcioasă, asemeni acestor oameni din jurul nostru. S-ar putea ca Budur să îmbrace într-o zi un ciorap cîrpit? S-ar putea ca într-o bună zi să se mărite cu un funcționar amărît? Dar ce-l mai interesează pe el toate astea? Nu, nu! Nu trebuie să te amăgești! Ești la fel de îndurerat și astăzi, oricare ar fi părerea ta despre clasele sociale și deosebirile dintre ele. Din pricina acestei răsturnări simți o prăbușire cumplită. Nu-ți vine deloc ușor să vezi că visele tale se zvîrcolesc în colb. Acum te-ai putea bucura că n-a mai rămas nimic din vechea ta iubire. Chiar, ce-a mai rămas de fapt din ea? Și totuși, dac-ai spune că n-a mai rămas nimic, ar însemna să te minți, căci inima-ți tresare și sufletul te doare la auzul oricărui cîntec desuet din acele zile, chiar dac-au ajuns acum banalități pentru toată lumea. Cum îți explici asta? Dar las-o mai moale, nu trebuie să te mai gîndești atîta! De data asta nu mai e vorba de iubire, ci doar de amintirea ei! Ne place ideea că iubim în toate împrejurările și mai ales atunci cînd dragostea nu mai are nici un suport real. În clipa asta, de pildă, cînd [illegible] o geană nebună valuri venind din largul vechiului ocean ce mă învăluia atunci: ca o boală latentă care pîndește momentele de slăbiciune pentru a și [illegible]. Ce-i de făcut, cînd îndoiala cea mare, care a clătinat toate adevărurile stă neputincioasă în fața iubirii?

Ismail reveni fascinat la tragedie și se apucă să-i înșire toate amănuntele. Kamal nu mai suportă și în cele din urmă îl întrerupse

— Doar Allah este veșnic! spuse într-o doară, încercînd să pună capăt discuției Este regretabil, într-adevăr, dar nu mai putem face nimic...

Kamal nici nu voia să afle mai multe. I-ajungeau cele povestite. Simțea nevoia de liniște pentru a reflecta Plîngea în tăcere cu lacrimi nevăzute. Rămase destul de sur-

prins, căci crezuse mai de mult că s-a tămăduit de boala cea veche. Au trecut nouă sau zece ani! se mustră el, mirîndu-se. Ce mult și totuși ce puțin! Cum o fi arătînd Aida acum? Ar vrea s-o privească îndelung, pentru a încerca să lafe secretul acelui trecut fascinant. Și poate chiar secretul sufletului său! Nu-i mai apare acum decît ca o scînteiere fugară dintr-o zi însorită sau o imagine părelnică de pe o reclamă luminoasă și se pomenește șoptindu-și, tresărind: Asta e ea! Dar ce reprezintă de fapt? O imagine compusă din trăsăturile unei eroine de roman sau unui star de cinema, sau e doar o amintire furișată? Nu mai putea rămîne în locul acela. Tînjea după o călătorie în lumea nepătrunsului, o călătorie pe care n-o putea face decît singur și se pomeni ridicîndu-se.

— Ce zici de invitația mea la un pahar, undeva într-un loc agreabil și discret? îi propuse lui Ismail pe neașteptate.

— Îmi pare rău, nu pot! Mă așteaptă soția ca să mergem în vizită la o mătușă, răspunse Ismail fără să stea pe gînduri și izbucni în rîs cu gura pînă la urechi.

Părăsiră cafeneaua, continuînd o conversație fără nici o legătură cu discuția de pînă atunci. Ne plictisim de dragoste atunci cînd ea există, iar dacă s-a dus îi simțim lipsa! își zise Kamal în sinea lui, cînd rămase singur.

7

Minunat loc, nimic de zis! Numai că nu-mi prea dă mîna! Din locul ăsta destul de călduț poți să vezi și cine pleacă și cine vine. Dinspre strada El-Faruq[1], din El-Muski[2] și din

---

[1] Stradă ce purta numele prințului moștenitor și viitorului rege al Egiptului.

[2] Vechi cartier comercial și meșteșugăresc al orașului Cairo, care poartă numele unuia din urmașii lui Salah ad-Din — Izz ad-Din Musk

El-Ataba[1]... şi spre ele... Dacă n-ar fi frigul ăsta înțepător de ianuarie, un om dornic să nu-i scape nimic — cum sînt eu — n-ar fi părăsit în ruptul capului colțul minunat al cafenelei de pe trotuar pentru a se ascunde aici în spatele ferestrei zăbrelite. Dar o să vină ca şi primăvara... O să vină, într-adevăr, numai că nu-mi prea mai dă mîna. Şaisprezece ani sau chiar mai bine şi eu n-am reuşit să trec de categoria a şaptea. Dugheana din El-Hamzawi am dat-o pe nimic... imobilul din El-Ghuriyya[2] nu-mi aduce decît cîteva lire, deşi e o hărăbaie, iar casa din Qasr eş-Şawq e locuința mea şi adăpostul meu... Dacă Ridwan are un bunic destul de înstărit, Karima în schimb nu are nici un sprijin în afară de mine... Să susții o familie şi să fii şi amorez! Din păcate, nu-mi prea mai dă mîna...

Urmărind absent siluetele care treceau, ochii îi căzură asupra unui tînăr înalt şi deşirat, cu mustață stufoasă şi ochelari cu ramă aurie, îmbrăcat în obişnuitul pardesiu negru, grăbind țanțoş dinspre El-Muski spre El-Ataba. Zîmbi, îndreptîndu-se în scaun ca şi cum s-ar fi pregătit să se ridice, dar se răzgîndi. Dacă nu l-ar vedea atît de grăbit, poate că s-ar repezi în stradă şi l-ar invita să-i țină de urît. Kamal e un bun partener de conversație la supărare. Are aproape treizeci de ani şi nici nu-i trece prin cap să se însoare. De ce m-oi fi pripit eu, nu pricep. Mai ales nu înțeleg cum de-am căzut cu atîta uşurință în plasă a doua oară, înainte să mă fi dezmeticit bine după primul divorț. Dar cine nu se plînge în ziua de azi? Şi becherii se plîng la fel ca şi cei însu-

Împreună cu cartierul vecin Khan el-Khalili alcătuieşte şi astăzi principalul *suq* (bazar) al capitalei Egiptului.

[1] Stradă şi cartier vestit în partea de vest a vechiului centru al oraşului Cairo.

[2] Zona din jurul porții Al-Mitwalli sau Zuwayla, care şi-a împrumutat acest nume de la Al-Aşraf Qansu al-Ghuri — penultimul sultan (1500 – 1516) din dinastia Mamelucilor — care a construit aici o moschee şi un mausoleu, socotite şi astăzi drept unul din cele mai interesante ansambluri arhitectonice ale oraşului Cairo.

rați! Pe vremuri, El-Azbakiyya[1] era un refugiu încîntător! Cu încetul s-a ales praful de ea, iar astăzi nu mai vezi pe-acolo decît oamenii cei mai de jos — pleava... Ce altă plăcere ți-a mai rămas decît să te instalezi la răspîntia străzilor și să pîndești un vînat ieftin?! Cel mai potrivit vînat pare să fie o servitoare egipteancă din cele care slujesc prin casele europenilor. În majoritatea cazurilor, au o înfățișare agreabilă și sînt destul de curățele. Cele mai multe pot fi întîlnite la tarabele cu legume din Piața de Flori.

Terminase cafeaua și-acum sta în spatele ferestrei, petrecînd cu ochii lacomi toate femeile care treceau, îmbrăcate în pardesiu sau cu milaie strînse pe corp. Le măsura mai întîi cu privirea de sus în jos și de jos în sus și pe urmă pornea să le cerceteze cu de-amănuntul, cu o răbdare ce nu cunoștea margini. Uneori sta la pîndă pînă la ora zece, alteori numai cît își sorbea cafeaua și pe urmă se ridica, pornind pe urmele vînatului, atunci cînd adulmeca unul mai ieftin. Începea să semene cu un negustor de vechituri. De cele mai multe ori se mulțumea doar să privească sau o lua agale după vreo femeie fără nici un țel precis. Numai rareori, mînat de o dorință irezistibilă își lua inima în dinți și se ținea după o slujnică ușuratică sau o văduvă trecută de patruzeci de ani. Nu mai era bărbatul care fusese! Hotărît lucru! Nu numai pentru că greutățile se înmulțiseră și nu se mai prea ajungea cu banii, dar și din pricina vîrstei, căci împlinise de-acum patruzeci de ani, cu toate că nu și-i dorise. Un adevăr înfiorător! „Și mai e și firul ăsta alb, care mi s-a ivit la tîmplă! I-am cerut frizerului de nenumărate ori să-mi facă rost de-un leac. Un fir nu contează — mi-a răspuns el — dar în curînd o să te trezești că ți-a încărunțit tot capul! Blestemați să fie! Și frizerul cobitor și părul cărunt! Mi-a zis să-l vopsesc, dar n-am mîncat lauri să fac așa ceva! Tata nici la cincizeci de ani nu avea vreun fir alb! Dar mă potrivesc eu cu tata?! Și asta nu numai în privința părului

[1] Parc, teatru și cabaret în zona centrală a orașului Cairo, în imediata vecinătate a vechii opere.

cărunt! La patruzeci de ani el era încă tînăr! Ba chiar și la cincizeci! Pe cînd eu, jalnică figură!... Și nu pricep de ce, că doar n-am abuzat mai tare ca el de viață!" Mai bine uită-te la femeia asta care trece și lasă gîndurile! Nu-ți mai bate atîta capul! Și mai ales nu-ți mai face inimă rea! Oare, să fi fost Harun ar-Rașid[1] chiar așa cum spun poveștile? Ce-i Zenoba pe lîngă haremurile pe care le-a avut el? Fiica de cîine poartă toată vina în căsătoria asta! Cumnecum a izbutit să te ademenească, iar tu te-ai lăsat păcălit și ai ales s-o duci așa pînă la capătul zilelor. Și-acum — om în toată firea — te trezești hoinărind pe străzi, jinduind după cine știe ce muiere! Dacă tinerețea-i un blestem, apoi maturitatea face cît o mie de blesteme! Unde mai găsești tihna inimii? Dar cea mai mare nenorocire n-a venit încă. Ce-o să fie în ziua cînd o să te întrebi ce-i cu tine și ce-ai ajuns?

Pe la nouă și jumătate ieși din cafenea. Străbătu El-Ataba, îndreptîndu-se agale spre Muhammad Ali[2]. Se abătu spre taverna *En-Nagma*[3] și-l salută pe Khalo — proțăpit ca de obicei în spatele barului. Îi răspunse cu zîmbetul lui pînă la urechi, ce-i dezvăluia dinții galbeni și rari, și-i făcu semn spre salonul din fund, ca și cînd ar fi vrut să-i spună că prietenii s-au adunat de mult și-l așteaptă cu nerăbdare. Din fața barului, un mic coridor ducea spre trei salonașe. Yasin trecu indiferent pe lîngă primele două, de unde se ridica o larmă cumplită, și se opri la ultimul, care avea doar

[1] Al cincilea calif (768—809) din dinastia Abbasizilor. Renumele său deosebit se datorează pe de o parte numeroaselor războaie purtate împotriva Imperiului Bizantin, iar pe de altă parte înfloririi economice și culturale pe care a cunoscut-o califatul din Bagdad în vremea lui. O serie de povestiri din ciclul *O mie și una de nopți* se referă la momente și întîmplări din viața intimă a acestui calif, în jurul căreia s-au țesut numeroase legende și anecdote.

[2] Stradă care poartă numele guvernatorului și viceregelui Egiptului. Muhammad Ali (1805—1849), considerat fondator al statului egiptean modern și al dinastiei ereditare hedivale și regale, care a condus Egiptul pînă în anul 1952.

[3] În traducere „Steaua".

o singură fereastră cu zăbrele ce dădea spre fundătura El-Mawurdi. În colțuri erau aranjate trei mese. Două erau libere iar în jurul celei de a treia se așezaseră prietenii lui. Îl întîmpinară cu urări vesele de bun venit, ca în fiecare seară cînd se abătea pe acolo. În ciuda tînguielilor, Yasin arăta mai tînăr decît toți. Cel mai în vîrstă era un pensionar burlac. Lîngă el stătea un secretar șef de la *waqf*-uri.[1] Urmau apoi șeful personalului administrativ de la Universitate și un avocat care nu profesase niciodată, avînd în vedere că bunurile imobiliare îi aduceau venituri suficiente. Abuzul de alcool se putea ghici cu ușurință pe mutrele lor; în privirile stinse ale unora și pe tenul foarte palid sau stacojiu al altora. Soseau la tavernă între opt și nouă seara și n-o mai părăseau decît cu ultima strajă a nopții. Comandau cele mai proaste și mai ieftine băuturi. Nu se întîmpla decît foarte rar ca Yasin să le țină companie toată noaptea. În mod obișnuit rămînea cu ei numai două-trei ceasuri, retrăgîndu-se devreme.

— Bine-ai venit, *hagg*[2] Yasin! îl întîmpină bătrînul celibatar, imediat ce dădu cu ochii de el.

Insista să-i spună *hagg* din respect pentru numele lui binecuvîntat.[3]

— Ai cam întîrziat, viteazule! îl mustră în glumă avocatul, care părea să se fi ofilit cel mai tare din pricina alcoolului.

---

[1] Așezămintele și bunurile religioase islamice. Instituție (minister, departament, direcție) existentă în țările arabe, care se ocupă de administrarea așezămintelor și bunurilor religioase.

[2] Rostirea egipteană a cuvîntului din araba literară *hadjdj* „hagiu, pelerin" (fem. *hadjdja*, eg. *hagga*), folosit mai ales în limbajul familiar egiptean ca termen cu care se adresează persoanelor care au participat la ritualul pelerinajului la locurile sfinte de la Mekka, dar și acelora care au numai intenția să participe la el și chiar acelora cărora li se urează numai să se achite de îndatorirea pelerinajului, socotită una din cei cinci stîlpi ai credinței islamice.

[3] Referire la etimologia numelui propriu Yasin, provenit din alăturarea literelor Y și S, care dau titlul celei de a XXXVI-a *sură* coranică. În mod obișnuit cele două litere sînt tratate în acest context ca un titlu mistic al profetului Muhammad.

Am băgat de seamă că lipsești. Pesemne că iar a dat peste vreo femeie — ne-am zis noi — și n-o să mai avem plăcerea să-l vedem noaptea asta...

— Va să zică numai o femeie poate despărți doi bărbați... filozofă bătrînul burlac, vrînd să tălmăcească vorbele avocatului.

— Nu mai ai nici un motiv să te temi în privința asta... glumi Yasin, în vreme ce se așeza între el și secretarul șef de la *waqf*-uri.

— Cine știe? Diavolul își mai vîră coada cîteodată, bolborosi bătrînul, ducîndu-și paharul la gură. S-ar putea să mă mai ispitească și pe mine o fetișcană de vreo paisprezece ani...

— Cum de nu! Poate în gînd... îl luă secretarul șef peste picior.

— Nu pricep ce trăncănești...

— Nici eu nu pricep!

Apăru Khalo aducînd un pahar și o farfurioară cu boabe de lupin.

— Vedeți ce ianuarie am avut anul ăsta? întrebă Yasin încercînd să schimbe vorba.

— Allah le rînduiește pe toate! îndrugă șeful personalului administrativ. Ianuarie a adus ger mare, dar l-a dus și pe Tawfiq en-Nasim fără întoarcere...

— Scutiți-mă de atîta politică, bombăni avocatul. Am tot discutat despre ea în fiecare seară... Simt că nu mai suport... Vă rog să schimbați subiectul...

— De fapt, viața noastră la atîta se reduce: doar la politică și nimic altceva, îngăimă șeful personalului administrativ.

— Tu ești un biet șef peste niște funcționari și n-ai decît categoria a șasea... Ce treabă ai tu cu politica?

— Categoria a șasea cu vechime, te rog, protestă șeful. De pe vremea lui Saad!...

— Și eu am categoria a șasea, dar de pe vremea lui Mustafa Kamil[1], bolborosi burlacul. De-atunci o am și am

ieşit la pensie cu ea, ca să-mi aduc mereu aminte de el... Ia ascultaţi-mă! N-ar fi mai nimerit să ne vedem de pahar şi să cîntăm ceva?

— Mai întîi să bem, taică! propuse Yasin, pregătindu-se să dea paharul peste cap.

Yasin nu se legase în viaţa lui de cineva printr-o prietenie profundă, dar avea amici în toate cafenelele şi tavernele oraşului. Se apropia foarte uşor de oameni şi se făcea repede plăcut. De cînd alesese taverna asta — odată cu diminuarea veniturilor sale — îi găsea aici pe tovarăşii săi de petrecere ori de cîte ori avea chef să stea cu cineva de vorbă. Dar — lucru ciudat! — nu se întîlnise cu nici unul dintre ei în afara tavernei. De fapt, ceea ce-i aduna pe toţi era numai cheful de băutură şi nevoia de a găsi un local ieftin. Şeful personalului administrativ de la Universitate avea cea mai bună situaţie financiară dar avea şi mulţi copii, iar avocatul ajunsese aici atras de faima tavernei pentru băuturile ei tari. Yasin se porni să bea zdravăn şi să pălăvrăgească, aruncîndu-se cu toată fiinţa în vîltoarea larmei care plutea în local, alergînd dintr-un colţ în altul. Bătrînul celibatar îi era, indiscutabil, cel mai simpatic. Toată vremea glumea cu el; mai ales glume deocheate. Bătrînul îl prevenea mereu să nu exagereze, reamintindu-i îndatoririle sale de familie. „Neamul nostru pentru aşa ceva a fost creat. Şi tata, şi bunicul au fost la fel", îi răspundea Yasin mîndru. Cu aceleaşi vorbe se lăudă şi la petrecerea din seara asta, dar se trezi cu avocatul nitam-nisam, luîndu-l peste picior:

— Şi maică-ta? Şi ea a fost la fel?

La remarca avocatului izbucniră cu toţii în hohote. Se lăsă şi Yasin prins în valul de veselie; rîse şi el, dar mai

---

[1] *Mustafa Kamil* (1874—1908), unul din iniţiatorii mişcării naţionale egiptene, militant pentru abolirea ocupaţiei britanice şi dezvoltarea culturală a ţării. În anul 1907 a întemeiat Partidul Naţional care a jucat un rol de seamă în viaţa politică a Egiptului, îndeosebi în perioada premergătoare înfiinţării Wafdului.

mult în silă, căci inima-i tresări imediat și peste ea se așternu un zăbranic. Întrecu măsura bînd de necaz și la un moment dat i se năzări că se prăbușește: nici locul nu mai era al lui, nici paharul nu mai era paharul lui, nici ziua nu-i mai aparținea. „Toți își dau coate și fac haz pe seama mea... E o diferență ca de la cer la pămînt între mine și tata! Nu există nenorocire mai mare decît să-ți sporească anii și să-ți scadă banii... Noroc cu licoarea asta care te-ajută să uiți de toate necazurile... Zi mai bine: Ce fericit sînt! Nu se mai întoarce leacul ce-am pierdut și nici tinerețea ce-am avut... Elixirul ăsta o să-ți fie cel mai credincios tovarăș toată viața! Am sorbit cu nesaț din el în floarea tinereții și uite-l că-mi ține de urît și-acum cînd sînt om în toată firea. Și-o să se bucure de el și capul meu încărunțit... Mîine, cînd Ridwan o să fie bărbat, iar Karima o să meargă legănîndu-se ca o mireasă, eu o să stau frumos într-un colț uitat din El-Ataba și-o să golesc paharele amărăciunii și bucuriei. Ce fericit sînt!"

Grupul se pomeni pe neașteptate îngînînd în cor: „Sclavului iubirii de nimic nu-i pasă". Pe urmă începură să cînte „Vecină din vale...", cu glasuri mai întețite. Li se alăturară și alte voci din celelalte salonașe și hărmălaia crescu. La final, se opriră brusc și se așternu o tăcere apăsătoare. Șeful personalului administrativ folosi prilejul și aduse vorba din nou despre demisia lui Tawfiq en-Nasim și despre povestea complicată a Tratatului[1], care ar fi urmat să protejeze Egiptul împotriva Italiei, înfiptă bine în Libia vecină. Grupul de cheflii refuză cu încăpățînare subiectul, răspunzîndu-i cu versuri din cîntecul abia isprăvit: „Lasă jos perdeaua la fereastra noastră... Cel mai bun vecin vrea să ne lovească..." Cu toate că întrecuse de mult măsura, bătrînul protestă vehement la răspunsul lor zeflemitor și se

[1] Tratatul de prietenie și alianță care urma să fie semnat în vara anului 1936, avea în opinia Marii Britanii și menirea de a proteja Egiptul și Sudanul împotriva unor eventuale invazii din partea trupelor italiene, care ocupaseră deja Libia (1912) și Etiopia (1935).

porni să-i ocărască. Cîntecele lor aveau răspunsul promt asigurat și de data asta: „Mustrarea ta-i adevărată, sau doar o glumă este?" Nemai avînd încotro, se alătură și năzurosul veseliei generale care părea să-i molipsească și pe vecini.

Yasin părăsi taverna cam pe la miezul nopții și pe la ora unu ajunse în sfîrșit acasă în Qasr eș-Șawq. Trecu din cameră în cameră, așa cum făcea în fiecare noapte cînd sosea tîrziu. Pe Ridwan îl găsi în odaia lui, învățînd. Tînărul ridică ochii îngustați de pe paginile unui tratat de drept și schimbă un zîmbet înțelegător cu tată-său. Se iubeau foarte tare, iar Ridwan îl respecta mult, deși știa că la ora aceea nu se putea întoarce decît amețit zdravăn. Yasin admira frumusețea și inteligența băiatului și mai ales silința deosebită a fiului său. Îi era drag ca lumina ochilor. Întrezărea în el pe viitorul procuror, care avea să-i mîngîie orgoliul și să-l consoleze pentru multe necazuri.

— Cum merg lecțiile? întrebă tatăl.

Ridwan arătă cartea din ochi, ca și cînd ar fi vrut să spună „Sîntem la datorie!" Apoi zîmbi cu seninătate, făcîndu-l pe Yasin să tresară dureros. Ochii mari și negri îi aminteau chipul Haniyyei, bunica băiatului.

— Te deranjează dacă dau drumul puțin la patefon? mai întrebă tatăl.

— Pe mine nu... Dar mă tem că e cam tîrziu și vecinii dorm la ora asta...

— Să doarmă sănătoși! bombăni Yasin, îndepărtîndu-se în vîrful picioarelor.

Se opri apoi în dormitorul copiilor: Karima era cufundată într-un somn adînc în pătucul ei, iar în cealaltă parte a camerei patul gol al lui Ridwan își aștepta stăpînul. Îi trecu prin gînd s-o trezească pe fetiță și să se joace cu ea, dar își aminti imediat protestele ei cînd e deranjată noaptea tîrziu și renunță, îndreptîndu-se spre dormitorul său. Cea mai frumoasă noapte în casa asta era noaptea de vineri — binecuvîntată zi de odihnă. Indiferent la ce oră se întorcea acasă,

în noaptea de vineri îl invita pe Ridwan în salon. Apoi, le trezea pe Karima și pe Zenoba, dădea drumul la patefon și stăteau la taifas pînă în fapt de ziuă, cînd începeau cocoșii să-și dea bineţe. Ţinea nespus la familia lui și în mod deosebit la Ridwan. Adevărat că nu se prea ocupa — sau mai bine zis, nu avea timp să se ocupe — de îndrumarea lui, lăsînd totul în seama Zenobei și a norocului. Oricum, respinsese din capul locului ideea de a face pe zbirul cu el, așa cum făcuse stăpînul. Îl îngrozise întotdeauna gîndul că în inima lui Ridwan și-ar putea face loc spaima pe care o simţise el ori de cîte ori se trezise faţă în faţă cu tatăl lui. De fapt, ce să mai vorbim, n-ar fi putut face așa ceva nici dacă ar fi vrut! Cînd se adunau în jurul lui, după miezul nopţii, nu știa cum să le arăte mai bine dragostea. Glumea, sta de povești cu ei și se pornea să le spună toate anecdotele auzite la tavernă, fără să-i pese nici măcar de efectul pe care-l aveau asupra nevinovăţiei lor și fără să dea nici o atenţie protestelor Zenobei și semnelor ei disperate cu care încerca să-l oprească. Părea că uita cu totul de sine și nu mai era în stare să-și pună frîu limbii.

În dormitor o găsi pe Zenoba dormind iepurește, așa cum făcea de obicei. Înainte de a intra în odaie o auzise sforăind, iar cînd ajunsese în mijlocul camerei, se pomenise cu ea foindu-se cu ochii deschiși. „Slavă lui Allah că ești teafăr!" mormăi ea cu ironie, mimînd îngrijorarea. Pe urmă se ridică și-l ajută să se dezbrace și să-și orînduiască hainele. În cămașa de noapte părea mai în vîrstă decît era în realitate. De multe ori i se păruse că ar fi chiar de vîrsta lui. Oricum ar fi fost, ea izbutise să-l struneasă și fusese singura care reușise să-i păstreze un cămin. Nu-i mai puţin adevărat că la început, căsnicia lor trecuse prin momente critice, dar nimic n-o clintise pe Zenoba din hotărîrea de a avea un cămin al ei. Trecuse timpul, adusese pe lume un băiat pe care-l pierduseră curînd, urmase apoi Karima... Asta o făcuse să se

agațe și mai vîrtos de viața de familie, mai ales cînd înțelesese în sfîrșit că frumusețea a început să se ducă. Timpul o povățuise să se înarmeze cu răbdare, cu multă răbdare și îngăduință, și să se străduiască să se poată ca o adevărată „doamnă". Și-a călcat pe suflet renunțînd la găteli și sulimanuri și în cele din urmă a ajuns să cîștige simpatia celor din Bayna el-Qasrein și din Es-Sukkariyya. Buna chibzuință o îndemnase să fie foarte atentă cu Ridwan, cu toate că nu-l avea deloc la suflet, mai ales după ce unicul băiat pe care-l adusese pe lume se prăpădise. Anii își lăsaseră urmele pe fața Zenobei, dar nu pregeta o clipă să se ocupe de înfățișarea ei. Yasin o urmări zîmbind cum își aranjează părul în fața oglinzii. Cu toate că se supăra sau se înfuria uneori pe ea, își dădea prea bine seama că locul soției în viața lui ajunsese atît de însemnat încît n-ar mai putea renunța la ea. Își adusese un șal bogat cu care se înfășurase strîns, stînd zgribulită pe marginea canapelei.

— Ce ger cumplit! se văietă ea. Cred c-ar trebui să-ți fie milă de tine și să renunți la petreceri în timpul iernii...

— Băutura te face să nu mai știi în ce anotimp te afli, răspunse Yasin ironic. De ce te obosești să te mai scoli din pat?

— Mă tem că tu ești cel obosit, mai ales că vorba îți pare destul de ostenită și limba ți se împleticește, mormăi ea, ridicînd din sprîncene.

Îmbrăcat în *ghilbab*, Yasin părea un balon gata să se ridice spre tavan. Își mîngîie burta, contemplîndu-se în oglindă, foarte împăcat cu înfățișarea lui. Ochii lui negri aruncau scîntei.

— Dacă ai vedea cum mă salută soldații! se grozăvi el, zîmbind unei scene închipuite. Soldații din ultima strajă a nopții, vreau să zic... Am ajuns să ne împrietenim...

— Nu mai spune! bombăni ea, oftînd și zîmbind cu îngăduință.

Înfățișarea lui Ridwan Yasin, pășind agale prin El-Ghuriyya stîrnea admirația trecătorilor care-i ieșeau în cale. Avea șaptesprezece ani, ochi mari, negri și catifelați, statură mijlocie dar mîndră; începuse să se împlinească puțin și se îmbrăca întotdeauna elegant. Obrajii rumeni îi moștenise de la familia Iffat. Păreau că radiază strălucire și lumină, iar gesturile sigure și reținute lăsau să se vadă că era conștient de frumusețea lui. Cînd ajunse în Es-Sukkariyya, își întoarse ușor capul spre casa în care locuiau mătușă-sa Khadiga împreună cu cei doi veri — Abd el-Mun'im și Ahmad — dar își continuă drumul nepăsător. Nu se simțise niciodată ispitit să lege o prietenie adevărată cu verii săi. Curînd după aceea, trecu de poarta El-Mitwalli și coti pe Calea Roșie, continuînd să meargă agale pînă cînd ajunse în fața unei porți vechi. Bătu și după cîteva clipe apăru în deschizătură Hilmi Izzat — prietenul său din copilărie și colegul de la Facultatea de Drept. Era la fel de chipeș ca Ridwan. Hilmi îl întîmpină surîzînd și se apropiară, îmbrățișîndu-se și sărutîndu-se — ritual obișnuit de cîte ori se întîlneau. În vreme ce urcau scara, gazda începu să-i laude cravata, observînd cît de bine se asortează cu cămașa și ciorapii. Era tocmai motivul pentru care-l socotea pe Ridwan model de eleganță și bun gust. Nu e mai puțin adevărat că aveau același interes și pentru politică și pentru studiu. Ajunseră într-o cameră spațioasă cu tavan înalt. Era în același timp și dormitorul și biroul lui Hilmi. Nu de puține ori învățaseră împreună în această odaie pînă noaptea tîrziu și adormiseră în patul cu picioare înalte și negre, acoperit cu plasă de țînțari. Faptul că rămînea noaptea într-o casă străină nu-l deranja pe Ridwan, fiind obișnuit încă din vremea copilăriei să-și petreacă din cînd în cînd cîteva zile în casa bunicului Muhammad Iffat din El-Gamaliyya sau în casa mamei sale din El-Munira, care nu mai avusese parte de alt

copil după ce se recăsătorise. Așa stînd lucrurile, nu întîmpinase nici o obiecție din partea tatălui sau a Zenobei cînd rămăsese la prietenul său. Ba mai mult, soția tatălui său era chiar fericită să-l mai vadă dispărînd din preajma ei. Nici Hilmi Izzat n-avusese parte de o soartă mai bună. Tatăl său, *ma'mur*[1] la o secție de poliție, se prăpădise cu vreo zece ani în urmă. În răstimpul ăsta, cele șase surori se căpătuiseră, care cum putuse, iar el rămăsese doar cu bătrîna sa mamă în toată casa. La început ea izbutise cu chiu cu vai să administreze casa, dar cu timpul Hilmi devenise adevăratul stăpîn. Își duceau traiul din mica pensie rămasă de pe urma tatălui și cu chiria cîștigată din parterul imobilului. Viața nu mai fusese la fel de ușoară ca pe vremea cînd trăia tatăl, dar Hilmi reușise în cele din urmă să ducă școala pînă la capăt și să se înscrie la Facultatea de Drept, fără să știe ce sînt privațiunile. Cînd se întîlnea cu Ridwan, bucuria lui nu cunoștea margini. I-ar fi plăcut să fie tot timpul împreună — ca și cînd aveau de învățat și în clipele de răgaz. Se entuziasmă ca întotdeauna la sosirea prietenului său și-l invită să se așeze pe canapeaua din fața balconașului, grăbindu-se să i se alăture. Rămase puțin pe gînduri, neștiind cu ce să înceapă discuția, mai ales că aveau atîtea să-și spună, dar observă imediat privirea abătută a lui Ridwan, care părea trist și cu gîndul aiurea. Entuziasmul i se risipi; se uită la Ridwan puțin descumpănit, pe urmă șopti, crezînd că intuiește pricina:

— Fac pariu pe orice că te-ai abătut pe la mamă-ta...

Ridwan răspunse cu un gest aprobator fără să scoată o vorbă.

— Ce mai face? îl întrebă Hilmi, ezitînd.

— Excelent... (Apoi, oftînd:) Numai dacă n-ar fi Muhammad Hasan ăsta... Tu nu-ți dai seama ce înseamnă ca mama ta să aibă un alt soț decît tatăl tău!

[1] Diferite funcții în administrația egipteană. În contextul de față, comandant al unei circumscripții de poliție.

— Ce să-i faci? Sînt destul de multe situații complicate... încercă Hilmi să-l consoleze. Nu-i nimic condamnabil în asta... Și pe urmă, povestea e atît de veche!

— Nu, nu, nu, nicidecum! izbucni Ridwan, pierzîndu-și firea. Tot timpul stă proțap în casă! Nu lipsește decît pentru slujba de la minister. Niciodată n-o găsesc și eu singură! Și-și mai arogă și rolul de părinte și de sfătuitor. Îmi vine să-l fac fărîme! Și — colac peste pupăză! — de fiecare dată cînd mă vede, ține cu tot dinadinsul să-mi amintească de funcția lui și că e șeful tatălui meu la Direcția Arhivelor. Și nu se sfiește să vorbească urît despre el în prezența mea... Dar nici eu nu-mi mai pot ține gura și i-o cam retez!

Se opri pentru cîteva clipe, încercînd să se liniștească, dar își reluă șirul nemulțumirilor cu și mai mult năduf.

— Mama a fost o proastă! Nu trebuia să accepte în ruptul capului să se mărite cu bărbatul ăsta! Era de o mie de ori mai bine dacă se întorcea la tata!

— „După dragoste tînjeam eu!..." fredonă Hilmi într-o doară, căci știa destul de multe despre năravurile lui Yasin.

— Chiar și așa! protestă Ridwan îndîrjit. Capriciile femeilor sînt greu de înțeles. Ea pare destul de mulțumită de omul ăsta nesuferit și asta este pentru mine lucrul cel mai grav...

— Nu pricep de ce te încăpățînezi tu să alergi cu tot dinadisnul tocmai după lucrurile neplăcute care-ți tulbură seninătatea...

— Ciudat, într-adevăr! exclamă Ridwan. Dar ăsta nu-i singurul motiv de mîhnire. Îl urăsc pe bărbatul mamei, dar să știi că n-o iubesc mai mult nici pe nevasta lui taică-meu! Nici el n-a făcut o alegere mai pricopsită! Dar ce pot să fac? Femeia asta cel puțin se poartă frumos cu mine, deși nu cred că mă iubește... Și toate se sparg în capul meu. Cîteodată simt că viața asta e de neîndurat...

Intră o slujnică bătrînă, aducîndu-le două păhăruțe cu ceai. Ridwan, care suferise tot drumul din pricina vîntului aspru și uscat de februarie, începu să se simtă mai bine. A-

mestecă zahărul în tăcere. Înfățișarea i se schimba pe neașteptate, iar fața care i se lumina treptat vestea sfîrșitul acelei povești triste.

— M-am obișnuit să învăț împreună cu tine și nu mai sînt în stare să fac nimic singur... zise Hilmi, bucuros să schimbe subiectul.

Zîmbi și Ridwan mulțumit de ideea prietenului său.

— Ai auzit de chestiunea cu decretul?... Decretul referitor la alcătuirea unei delegații în vederea negocierilor?[1] întrebă Ridwan pe neașteptate.

— Am auzit! Dar să știi că cei mai mulți nu sînt deloc optimiști în privința condițiilor în care vor avea loc negocierile astea... Se pare că tocmai Italia, care ne amenință frontierele, insistă pentru negocieri. Pe de altă parte, ne mai amenință și englezii, dacă nu se va ajunge la nici un rezultat.

— Sîngele martirilor nu s-a răcit încă și am impresia că va curge din nou sînge...

— Astea-s vorbe! Vorbe goale! A încetat lupta și-au început poveștile! replică Hilmi, clătinînd din cap cu dezamăgire.

— În orice caz, Wadful are o majoritate zdrobitoare în delegație. Află că l-am întrebat și pe Muhammad Hasan ce părere are despre situația asta și mi-a răspuns cu un ton plin de ironie: „Îți închipui într-adevăr că englezii ar putea să părăsească Egiptul?" Ăsta-i bărbatul pe care l-a acceptat mama să-i fie soț!...

— Și crezi că tată-tău are o altă părere? îl întrebă Hilmi, rîzînd cu poftă.

[1] La 13 februarie, regele a semnat decretul referitor la constituirea unei delegații care să poarte negocieri cu reprezentanții guvernului britanic în legătură cu reglementarea problemelor rămase în suspensie după declarația guvernului britanic din 28 februarie 1922. Delegația a fost condusă de Mustafa en-Nahhas și din ea au făcut parte o serie de personalități reprezentînd diverse partide și orientări politice.

— Știu foarte bine cît de mult îi urăşte tata pe englezi şi nu-mi trebuie altă dovadă!

— Chiar îi urăşte din adîncul inimii?

— Adevărul e că tata nu poate nici să iubească nici să urască din adîncul inimii!

— Ei bine, eu te întreb care-i părerea ta. Tu eşti optimist?

— De ce nu? Pînă cînd o să rămînă problema asta nerezolvată? Sînt cincizeci şi patru de ani de cînd stau pe capul nostru! Vezi că nu sînt numai eu nefericit!

— Mi se pare că ai început să vorbeşti cu înflăcărarea asta de cînd a pus ochii pe tine... insinuă Hilmi Izzat, sorbind cu sete ultima înghiţitură din pahar.

— Cine să pună ochii? Ce sînt vorbele astea fără noimă?

— De fiecare dată cînd te înflăcărezi, ţi se îmbujorează prea mult obrajii şi-atunci frumuseţea ta iese în evidenţă, continuă Hilmi cu acelaşi zîmbet şiret. Într-o clipă ca asta te-a văzut el, cu siguranţă. Trebuie să fi fost în ziua cînd s-a dus delegaţia studenţilor la Casa Naţiunii... Atunci, în problema unirii... Nu-ţi mai aduci aminte ziua aceea?

— Ba da! Dar despre cine vorbeşti? insistă Ridwan cu mult interes.

— Abd er-Rahim Paşa Isa!

— L-am văzut o singură dată-n viaţă şi încă de la distanţă... bombăni Ridwan, după ce stătu puţin pe gînduri. Nici nu mi-l amintesc bine...

— Şi el te-a văzut tot o singură dată, chiar în ziua cu pricina.

Pe chipul lui Ridwan se putea citi descumpănirea.

— După ce-ai plecat şi-am rămas doar eu cu el, mi-a cerut insistent să i te prezint cu prima ocazie, îl lămuri Hilmi.

— Acum, hai, nu te mai codi! Spune tot ce ai de spus!

— M-a tras de-o parte şi m-a întrebat cu hazul lui obişnuit — şi pentru că veni vorba, să ştii că are un farmec nemaipomenit: „Cine-i tinerelul chipeş cu care te-am văzut?" I-am spus că e un coleg de la Drept şi un vechi prieten, care

se numește așa și așa... „Și cînd o să mi-l prezinți și mie?" m-a întrebat fără ocolișuri. „Dar pentru ce, Excelență?" am întrebat eu, prefăcîndu-mă că nu pricep unde vrea s-ajungă „Ca să-i dau o lecție de religie, fiu de cîine ce ești", a izbucnit el, făcînd pe furiosul, căci așa se manifestă farmecul lui cîteodată. Am izbucnit într-un rîs cu hohote, de nu mă mai puteam opri.

Pentru cîteva clipe se așternu o tăcere absolută, care făcea să se simtă vuietul șfichiuitor de februarie. Apoi auziră o fereastră izbindu-se cu putere de perete.

— Se spun fel de fel de povești pe seama lui... rupse Ridwan tăcerea într-un răstimp. O fi chiar așa cum vorbește lumea?

— Ba e și mai și...

— Dar e destul de bătrin...

— Ce importanță are?! îl întrerupse Hilmi zîmbind hîtru. E un om cu poziție înaltă, cu stare, simpatie, influent... Și la urma urmei — cine știe? — bătrînețea lui s-ar putea să-ți folosească mai mult decît tinerețea altora...

— Și unde locuiește? se interesă Ridwan, ascunzîndu-și zîmbetul.

— Are o vilă liniștită în Helwan[1].

— Aa, dar acolo s-au adunat oameni de tot soiul...

— O să ne numărăm și noi printre discipolii lui. De ce nu? El este destul de versat în chestiunile politice, pe cînd noi sîntem niște novici...

— Și soția și copiii lui cu ce se ocupă? întrebă Ridwan circumspect.

— Ce năuc ești! îl luă gura pe dinainte pe Hilmi. E burlac, omule! N-a fost niciodată însurat! Detestă modul ăsta de viață! A fost unic la părinți și trăiește singur, numai cu servitorii lui... Pare-ar fi un copac răzleț de un soi ciudat. Cînd o să-l cunoști, n-o să mai vrei să-l mai părăsești niciodată...

[1] Mic oraș și stațiune balneară cu ape sulfuroase în apropiere de Cairo, pe malul drept al Nilului. În anul 1956 a fost inaugurat aici un important combinat metalurgic

Se priviră îndelung, zîmbind cu înțeles.

— Aștept să mă întrebi cînd îi facem o vizită, îl ispiti Hilmi cu un fel de teamă în glas.

— Ei bine, cînd îi facem o vizită? murmură Ridwan, micșorînd ochii și concentrîndu-și privirea asupra firicelelor de ceai rătăcite pe fundul paharului.

9

Casa lui Abd er-Rahim Pașa Isa, situată pe colțul străzii Salvării din Helwan, părea extrem de simplă și cochetă — o vilă cu un singur nivel, înalt cam de vreo trei metri, cu un selamlic[1] ce da într-o grădină inundată de flori. Peste casă și grădină, ca și peste împrejurimi, domnea o tăcere adîncă, odihnitoare. Pe banca de la intrare așteptau portarul — un nubian chipeș cu siluetă zveltă — și șoferul — un vlăjgan în floarea tinereții cu obrajii rumeni.

— Pașa s-a ținut de cuvînt, șopti Hilmi Izzat, la urechea lui Ridwan, cu gîtul întins spre selamlic. Astăzi sîntem singurii lui musafiri.

Portarul și șoferul, care îl cunoșteau pe Hilmi Izzat, se ridicară în picioare politicoși, iar cînd acesta le aruncă în treacăt o vorbă de duh, izbucniră amîndoi în rîs ca la comandă. Afară era un frig înțepător și uscat. Cînd trecură pragul casei, Ridwan se trezi într-un salon luxos în care orice mișcare se estompa în puful covoarelor. În mijlocul peretelui din față atîrna un tablou mare al lui Saad Zaghlul în costum de ceremonie. Hilmi Izzat se întoarse spre oglinda care ocupa peretele din dreapta pînă la tavan și zăbovi îndelung în fața ei, cercetîndu-și ținuta. Ridwan îl imită fără să stea pe gînduri.

---

[1] Salon de zi pentru primirea musafirilor, specific arhitecturii otomane și împrumutat de arhitectura arabă din Egipt.

— Sîntem ca două luni pline ce poartă costume și tarbușe[1], își dădu Hilmi părerea, zîmbind satisfăcut, fără pic de modestie. Acela căruia îi este dragă frumusețea Profetului se cuvine să se roage pentru el!...

Se așezară unul lîngă altul pe o canapea aurie, pe care fusese întinsă o husă de un albastru sidefat. După cîteva minute, simțiră mișcare în spatele unei draperii trase peste ușa mare de sub portretul lui Saad. Ridwan întoarse capul în direcția ei, neputîndu-și învinge curiozitatea. Stăpînul casei se ivi într-un costum negru, elegant, răspîndind un parfum rafinat. Avea tenul brun, fața proaspăt rasă, statura înaltă, talia subțire și trăsături bine conturate, puțin ascuțite de bătrînețe, cu ochii înguști, obosiți. Tarbușul îi alunecase pe frunte, aproape atingîndu-i sprîncenele. Înaintă calm și sobru, cu pași înceți și rari, inspirînd siguranță și încredere. Nu scoase nici un cuvînt înainte de a ajunge lîngă cei doi tineri care se ridicaseră respectuoși. Îi măsură de sus pînă jos cu o privire cercetătoare, care poposi îndelung asupra lui Ridwan, pînă ce pleoapele începură să-i tremure. Pe neașteptate, fața i se lumină, înseninată de un zîmbet plin de afecțiune care părea să șteargă distanța ce-l separa de ei. Hilmi întinse mîna și Pașa i-o prinse, țuguindu-și buzele spre el, rămînînd în așteptare. Hilmi îi oferi obrazul să i-l sărute. Apoi Pașa se întoarse spre Ridwan, vorbind foarte încet, aproape în șoaptă:

— Iartă-mă, fiule, așa obișnuiesc eu să salut...

Ridwan îi întinse mîna cu sfială și după ce i-o strînse, Pașa îl întrebă cu un zîmbet șăgalnic în colțul ochilor:

— Și obrazul nu mi-l dai?...

Ridwan se înroși ca para focului, dar Hilmi îi sări imediat în ajutor:

— Vă rog să vă adresați mai întîi tutorelui, Excelență...

Abd er-Rahim Pașa zîmbi larg, cu înțelegere și apoi rîse din toată inima, fără să lase mîna lui Ridwan. Îi invită să ia

[1] Fes purtat mai ales în Egipt, care pe la mijlocul secolului al XIX-lea a înlocuit turbanul, socotit simbol al conservatorismului.

loc și se afundă și el în plușul moale al unui fotoliu uriaș, alături de canapeaua aurie.

— Tutorele tău e un afurisit, Ridwan!... Parcă acesta e numele tău, nu-i așa? Bine-ai venit! Te-am zărit o dată în tovărășia ștrengarului ăstuia și am apreciat în mod deosebit buna ta cuviință... De-atunci am dorit să te cunosc... Și uite că nu m-ai privat de plăcerea asta...

— Sînt nespus de fericit că am avut ocazia să vă cunosc, Excelență... murmură Ridwan cu tact și cu o politețe reținută.

— Doamne, ferește, fiul meu! exclamă bărbatul, jucîndu-se cu piatra mare a inelului. Nu trebuie să folosești asemenea titluri pompoase... Nu-mi plac vorbele mari... Pe mine mă interesează spiritul ales, sufletul curat și devotamentul! Cît despre „Excelența Voastră, Pașă!" sau „Excelența Voastră, Beiule!", astea-s vorbe goale. Toți coborîm din Adam și Eva... Adevărul este că mi-a plăcut firea ta delicată și de aceea am ținut să te invit la mine... Încă o dată, bine-ai venit! Ești coleg cu Hilmi la Facultatea de Drept, nu-i așa?

— Da, domnule! Sîntem colegi și prieteni nedespărțiți din clasele primare... Amîndoi am învățat la școala Khalil Aga...

— Colegi și prieteni din copilărie, va să zică, repetă bărbatul, ridicînd din sprîncene admirativ. (Apoi, clătinînd din cap:) Frumos... frumos!... Și probabil că locuiești ca și Hilmi în cartierul El-Husein?...

— Da, domnule!... Am venit pe lume în casa bunicului meu, domnul Muhammad Iffat, din El-Gamaliyya, iar acum locuiesc împreună cu tata în Qasr eș-Șawq.

— Astea sînt cartierele autentice ale orașului Cairo! apreciе bărbatul, extaziindu-se. Astea-s adevăratele cartiere! Ce-ai zice, dac-ai afla că și eu mi-am petrecut o bună parte din viață tot cam pe-acolo? Am locuit împreună cu răposatul tata în Bir Juwan... Nu m-a avut decît pe mine... Eram un diavol și jumătate... De cîte ori nu i-am adunat pe copiii de vîrsta mea într-o ceată mare ca într-un cortegiu de nuntă,

colindînd din uliță în uliță și stîrnind un tărăboi greu de închipuit. Era vai de cel care ar fi cutezat să ne iasă în cale!... Iar bietul tata își pierdea firca și pornea cu joarda pe urmele mele... Și zici că Muhammad Iffat ți-e bunic, fiule?

— Da, domnule! răspunse Ridwan mîndru.

— Cred că l-am întîlnit o dată în casa deputatului din El-Gamaliyya, își aminti pașa, după ce stătu puțin pe gînduri. Da. Un bărbat distins și un patriot adevărat! A fost pe punctul de a-și depune candidatura pentru apropiatele alegeri. A renunțat în ultima clipă în favoarea fostului deputat cu care e bun prieten. Ultimul acord ne-a obligat să renunțăm la o serie de candidaturi ca să cîștige și frații noștri liberal-constituționaliști cîteva locuri. Va să zică ești coleg cu Hilm la Drept? Frumos!... Dreptul este cea mai bună facultate, dar îți trebuie o inteligență scînteietoare ca s-o poți duce la capăt... În privința viitorului nu trebuie să-ți faci nici o grijă!... Ai nevoie numai de tenacitate!

Ultimele cuvinte îi dădură lui Ridwan curaj, simțind că-i crește inima în piept și-l copleșește un val de entuziasm.

— Noi n-am cunoscut încă nici un insucces de cînd am început școala și pînă acum! îndrăzni el să se laude.

— Bravo! Asta-i esențialul! După ce terminați, vine procuratura, apoi magistratura... O să se găsească întotdeauna cineva care să deschidă ușile pentru cei perseverenți. Iar viața de magistrat e minunată! Cu condiția să ai tot timpul inteligența trează și conștiința vie! M-am numărat și eu printre slujitorii ei devotați, dar mi s-a cerut s-o abandonez pentru a mă dedica exclusiv activității politice. Interesele patriei impun cîteodată să renunți la o activitate, oricît ți-ar fi de dragă. Dar chiar și astăzi mai poți întîlni oameni care ne socotesc exemplu de dreptate și onestitate. Spre aceasta trebuie să tinzi. În rest, în viața ta particulară ești liber să faci ce-ți poftește inima. Achită-te de îndatoririle de serviciu și în rest poți să faci ce-ți place! Dacă-ți nesocotești aceste îndatoriri însă, lumea nu-ți găsește decît cusururi. Nu-i auzi pe clevetitori? Ministrul cutare are cutare meteahnă... poe-

tul cutare are cutare viciu... Dar nu toți cei care au cusururi sînt miniștri sau poeți. Așa încît mai întîi trebuie să ajungi ministru sau poet și-apoi n-ai decît să faci ce-ți place, fără să-ți pese de ce zic unii și alții. Ține minte povața asta, ustaz[1] Ridwan!...

— E mai bine ca omul să fie curat și cinstit și-atunci n-o să-i mai caute nimeni cusururi, nu-i așa, Excelență? interveni Hilmi Izzat cu ton malițios.

— Ah, desigur, desigur! aprobă pașa grăbit, aplecîndu-și capul pe umărul drept. Slavă Celui-de-Sus, singurul care nu are nici un cusur! Omul este o ființă foarte slabă, Ridwan, dar e bine să compenseze acest defect prin marile împliniri. Înțelegi? Dacă-i luăm la rînd pe toți marii oameni de stat, o să constați că nici unul nu este scutit de slăbiciuni... Dar o să discutăm pe îndelete și-o să studiem împreună lecție cu lecție pentru ca s-avem parte numai de împliniri și bucurii...

— Nu ți-am spus că prietenia cu pașa este o comoară inepuizabilă? zise Hilmi, întorcîndu-se și privindu-l fix pe Ridwan.

— Iubesc știința, viața și lumea deopotrivă, continuă Abd er-Rahim Isa, adresîndu-se tot lui Ridwan, care nu-și luă nici o clipă ochii de la el. Am obiceiul să-l iau pe cel mic de mînă și să-l ajut pînă cînd se face om de vază. Ce poate fi mai plăcut decît iubirea și prietenia pe lumea asta? Dacă întîmpinăm vreo greutate la studii, trebuie s-o rezolvăm împreună... Dacă ne gîndim la viitor, trebuie să chibzuim împreună... Dacă simțim nevoia odihnei, s-o căutăm împreună... N-am întîlnit un bărbat mai înțelept decît Hasan Bek Imad... El este astăzi unul din diplomații noștri buni, care de altfel pot fi numărați pe degete. Trebuie să-i recunosc meritele, măcar că face parte din grupul adversarilor mei politici... Cînd se apuca de-o treabă, n-o lăsa pînă n-o ducea la capăt

[1] Cuvînt de origine persană folosit în limba arabă modernă cu sensul de „profesor; maestru"; în limbajul familiar egiptean se întrebuințează curent ca titlu cu care se adresează intelectualilor și înalților funcționari.

— și rar o făcea cineva mai bine — dar și cînd se distra, uita de toți și de toate... Viața e foarte plăcută, cu condiția să fii chibzuit și să ai o înțelegere largă, cuprinzătoare a lucrurilor.. Tu cum judeci lucrurile, Ridwan? Tu ai o astfel de înțelegere?..

— Dacă n-o are, sîntem gata să-l ajutăm ca să și-o corecteze! se grăbi să răspundă Hilmi în locul lui.

Chipul pașei se lumină de un zîmbet copilăresc ce trăda dorința nestăvilită de a se desfăta.

— Băiatul ăsta e un drac și jumătate, Ridwan! Dar ce-aș mai putea eu să fac? E coleg și prieten cu tine din vremea copilăriei... Și-apoi nu sînt eu primul care spune că cin-s-aseamănă s-adună... Poate că tu ești un diavol chiar mai afurisit decît el... Ia spune-mi, Ridwan, cine ești tu? M-ai lăsat să deșert sacul pînă la fund și să vorbesc în neștire, iar tu ai tăcut toată vremea, așa cum procedează cei mai versați oamnei politici. Aș vrea să știu și eu ce-ți place și ce nu-ți place ție, Ridwan?!

În clipa aceea se ivi servitorul purtînd tava cu cafele. Era un flăcăiandru imberb, aducînd la înfățișare cu portarul și cu șoferul. Mai întîi goliră paharele cu apă de flori.

— Apa cu flori e băutura cartierului El-Husein, nu-i așa? încercă pașa din nou să-l facă să vorbească.

— Într-adevăr, așa este, domnule! murmură Ridwan, zîmbind.

— Ia uite-aici marii bărbați pe care i-a dat cartierul El-Husein! se extazie pașa, clătinînd din cap admirativ.

Izbucniră cu toții în hohote. Schiță și servitorul un zîmbet și se îndreptă cu pași grăbiți spre ușă.

— Ce-ți place ție, Ridwan? insistă pașa. Și ce nu-ți place? Deschide-ți sufletul, Ridwan! Să te ajut eu? Te interesează politica?

— Doar facem amîndoi parte din comintetul studențesc, răspunse Hilmi Izzat, ajutîndu-și din nou prietenul.

— E foarte bine! Ăsta-i primul lucru care ne unește... Dar literatura te interesează?

— Îi plac deopotrivă Șawqi[1], Hafiz[2] și El-Manfaluti[3].. sări iarăși Hilmi, neputîndu-se stăpîni.

— Nu ți-am spus să-ți legi limba? îl dojeni pașa. Vreau să-i deschid gura, frate... să aud și glasul lui...

— Sînt, într-adevăr, mort după Șawqi, Hafiz și El-Manfaluti... grăi liniștit Ridwan, după ce rîseră cu toții.

— „Sînt mort după"... repetă pașa admirativ. Vorba asta n-o auzi decît în El-Gamaliyya. O fi derivînd de la „*gamal*",[4] ce zici, Ridwan? Va să zică îți plac poeziile „Argint și aur". „În noaptea cînd a rămas singur..." „Cine este?", „Ramuri îl poartă, ramuri îl coboară..."? Minunat! Minunat! Asta-i un alt lucru care ne unește, Gamaliyya... Dar cîntecul îți place?

— E chiar îndrăgostit de...

— Ți-am spus doar să-ți ții limba!

— De Umm Kalthum[5]... completă Ridwan, rîzînd, respectînd jocul.

— Frumos... Mie-mi plac cîntăreții mai vechi, dar toate cîntecele sînt minunate... Îmi place și ce-i greu și ce-i ușor, cum zice Al-Ma'arri[6]. Sau „sînt mort după ele", cum zici dumneata... Foarte frumos!... Noaptea asta o să fie minunată...

---

[1] *Ahmad Șawqi* (1868—1932), poet și prozator egiptean de seamă, supranumit „emirul poeților", autor al cîtorva romane și lucrări dramatice în versuri cu subiecte istorice.

[2] *Hafiz Ibrahim* (1872? — 1932), poet egiptean, autor a numeroase poeme inspirate din viața politică și socială a Egiptului de la începutul secolului al XX-lea, supranumit „poetul Nilului".

[3] *Muhammad Lutfi al-Manfaluti* (1876—1924), prozator egiptean de formație tradițională, autor al cîtorva adaptări după romane și povestiri franceze de factură romantică și al unui mare număr de eseuri și articole adunate în volumele *Al-Abarat* („Lacrimi") și *An-Nazarat* („Reflecții").

[4] Referire la etimologia numelui *el-gamaliyya*, derivat din substantivul *gamal* „frumusețe".

[5] *Umm Kalthum* (1898—1975), renumită cîntăreață egipteană de muzică populară.

[6] *Abu al-'Ala' al-Ma'arri* (973—1058?), unul dintre cei mai mari poeți arabi clasici; gînditor și moralist elevat (a ridiculizat dogmele islamului), sceptic și mizantrop extremist (a predicat absurditatea existenței).

Sună telefonul, iar pașa se ridică și răspunse.
— Alo! Salutare, salutare, Excelență...
— ...
— Și de ce te mai miri încă? Nu face și Ismail Sidqi parte din delegația care participă la negocieri[1] în calitate de reprezentant și lider al patriei?
— ...
— Nu, Excelență! Eu mi-am spus o dată părerea... I-am spus-o chiar liderului în față... Și asta este și părerea lui Mahir[2] și a lui En-Nuqrași...
— ...

---

[1] La începutul lunii mai 1936 au avut loc alegeri parlamentare în urma cărora Mustafa en-Nahhas a constituit un nou cabinet wafdist. Încă din 13 februarie 1936, regele semnase un decret de constituire a unei delegații care să poarte negocieri cu guvernul britanic în scopul reglementării problemelor rămase în suspensie în urma publicării Declarației din 28 februarie 1922. În urma eșecului tratativelor purtate de lordul Milner cu Saad Zaghlul, la 28 februarie 1922, guvernul britanic a dat publicității o declarație unilaterală prin care anunța anularea mandatului britanic asupra Egiptului și pregătirea țării pentru o guvernare constituțională. Această declarație lăsa nerezolvate patru chestiuni importante: Canalul de Suez și apărarea Egiptului, apărarea intereselor străine în Egipt, protejarea minorităților naționale și Sudanul. Problema relațiilor cu Sudanul fusese reglementată prin acordul din 19 ianuarie 1899 și un acord adițional din 10 iunie 1899, care stipulau în principal anularea suzeranității turcești și instituirea unui condominiu anglo-egiptean asupra acestei țări. Delegația alcătuită pentru negocierile din 1936 era condusă de Mustafa en-Nahhas și cuprindea o serie de personalități politice egiptene de diferite orientări, printre care Muhammad Mahmud, Ismail Sidqi, Abd el-Fattah Yahya, Wasif Butrus Ghali, Ahmad Mahir, Ali aș-Șamsi, Osman Mahran, Makram Obeyd, Mahmud en-Nuqrași și alții.

[2] În urma refuzului Wafdului de a participa la un guvern de coaliție, la începutul anului 1936 regele Fu'ad i-a încredințat lui Ali Mahir sarcina alcătuirii unui cabinet neutru. Acesta a organizat alegerile de la începutul lunii mai același an, în urma cărora s-a constituit guvernul wafdist condus de Mustafa en-Nahhas. Mahir a rămas legat de palat, servindu-l cu credință pe rege, iar în octombrie 1937 a fost numit de către tînărul monarh Faruq (fiul regelui Fu'ad, care murise la 28 februarie 1936) șef al cabinetului regal, jucînd în această calitate un rol important în viața politică egipteană în anii următori.

— Îmi pare rău, pașă, dar nu pot. Nu pot să uit că regele Fu'ad[1] în persoană s-a opus cîndva avansării mele... Și se știe doar că regele Fu'ad era omul cel mai puțin îndreptățit să vorbească de morală... În orice caz, te văd mîine la club... La revedere, pașă... La revedere...

Se întoarse cu fața posomorîtă, dar imediat ce dădu cu ochii de Ridwan își recăpătă buna dispoziție și reluă conversația.

— Așadar, acum am făcut cunoștință, domnule Ridwan! Și încă ce cunoștință plăcută! Te povățuiesc să fii silitor și să nu abdici niciodată de la datorie și de la idealurile înalte. Numai după ce vor fi împlinite, ai voie să te gîndești la fericire...

În clipa aceea, Ridwan se uită semnificativ la ceas.

— Aa, nu... asta în nici un caz! îl preveni pașa cu semne de teamă și de protest. Ceasul este cel mai mare vrăjmaș al întîlnirilor dintre prieteni!

— Dar am întîrizat mult, pașă... Ora e cam înaintată...

— Am întîrziat... Ora e înaintată... Ce vorbe-s astea? Poate vrei să zici că eu sînt cam înaintat în vîrstă... Dar te înșeli, fiule! Pe scurt, îmi plac petrecerile, frumusețea și cîntecul după miezul nopții! Petrecerea nici n-a început! Nici vorbă! N-am rostit decît „În numele lui Allah cel milostiv și bun"... Mută-ți gîndul de la plecare! Mașina vă stă la dispoziție pînă dimineață. Știu de la Hilmi că poți înnopta în afara casei, atunci cînd învățați amîndoi. De data asta o să învățăm împreună! De ce nu? O să-mi facă mare plăcere să discutăm unele chestiuni de drept public sau de *șari'at*[2]. Fiindcă veni vorba, cine vă ține cursul de *șari'at*? Șeihul Ibrahim Nadim? Allah să-i dea sănătate! E un mare căpitan! Nu te mira! O să vorbim în fiecare zi despre cîte unul din marii bărbați ai epocii noastre! Trebuie să înțelegi totul! Noaptea asta va fi însă o noapte a iubirii și a prieteniei. Ia spune, Hilmi, care

[1] *Fu'ad I* (1868–1936), suveran al Egiptului între 1917–1936; în anul 1922, cînd Marea Britanie a acordat formal independența acestei țări, și-a luat titlul de rege.

[2] Legea „revelată" sau canonică musulmană, dogma coranică.

este băutura cea mai potrivită pentru o petrecere ca a noastră?

— Whisky și soda și-o friptură fragedă! se grăbi Hilmi să-i răspundă, fără să ezite o clipă.

— Friptura e o băutură, măi hîtrule?! îl mustră pașa. rîzînd din toată inima.

10

În fiecare joi după amiază, Ibrahim Șawkat se întîlnea in salon cu fiii săi Abd el-Mun'im și Ahmad. Din cînd în cînd. lăsa și Khadiga treburile și se așeza lîngă ei, făcîndu-și de lucru cu o broderie. Ibrahim rezistase timpului, luptîndu-se din răsputeri, dar in ultima vreme începuseră să se ivească pe chipul lui semnele bătrîneții, chiar dacă mai putea fi încă invidiat pentru sănătatea lui de fier. Firele albe răzlețe se înmulțiseră. transformîndu-se în șuvițe, iar obrajii îi atîrnau puhavi. Trăgea tacticos din țigara de foi cu obișnuita-i nepăsare în priviri. Tinerii nu conteneau cu discuțiile lor aprinse; de cele mai multe ori vorbeau doar ei doi, părinții intervenind foarte rar cu cîte o remarcă timidă. Khadiga îi urmărea fără să-și ridice ochii de pe lucru; în ultima vreme ajunsese un morman de grăsime fără formă. Acum nu-i mai tulbura nimeni liniștea, căci nu mai avea cu cine să-și dispute întîietatea în casă după ce soacră-sa dispăruse. Îngrijea de gospodarie cu o rîvnă ce nu cunoștea oboseala, iar grăsimea continua să reprezinte pentru ea esența frumuseții. Se ocupa cu același interes de bărbatul ei cît și de cei doi baieți. Soțul ii cînta in strună, dar Abd el Mun'im și Ahmad își croiau drum în viață — fiecare cum il tăia capul — fără sa le pese de vorbele ei. De vreo cîțiva ani izbutise să-l înduplece pe Ibrahim să-și facă rugăciunile și să țină postul. Cei doi tineri respectaseră încă din copilărie aceste obiceiuri, dar cu vreo doi ani în urmă Ahmad le părăsise, evitînd în fel și chip să dea vreo explicație. Tatăl era cu inima

împăcată și nu pregeta să se mîndrească cu cei doi băieți ai lui, ori de cîte ori avea ocazia. Abd el-Mun'im era acum student la Facultatea de Drept, iar Ahmad mai avea puțin și termina liceul.

— Toate astea sînt rodul grijii mele, se lăuda Khadiga, cînd venea vorba despre succesul copiilor. Dac-ar fi fost după tine, nu s-ar fi ales nimic de capul lor...

În ultima vreme, Ibrahim constatase că ea nu mai știa nici o buche din ce învățase cu mulți ani în urmă și făcuse mare haz pe seama ei, dar băieții îi săriseră în apărare, oferindu-se s-o ajute să-și reamintească cîte ceva din ceea ce uitase, ca recunoștință pentru grija deosebită pe care le-o purta și de care îi plăcea să facă atîta caz. La început se mîniase puțin, dar pe urmă făcuse și ea haz de necaz.

— La ce-i mai folosește unei femei să scrie și să citească, de vreme ce nu mai trebuie să izvodească nici o scrisoare de dragoste? glumi Khadiga pentru a scăpa din încurcătură.

Părea să fie destul de mulțumită de familia ei. Doar lipsa de apetit a celor doi băieți o îngrijora întru cîtva; i se năzărise că ar fi prea firavi și n-o putea clinti nimeni din bănuiala asta.

— V-am spus de o mie de ori că trebuie să beți ceai de mușețel ca să vă faceți poftă de mîncare, îi mustră ea într-o zi ca din senin. Trebuie să mîncați mult și cu poftă! Luați pilda tatălui vostru...

Tinerii zîmbiră și ridicară ochii mirați către tatăl lor.

— Nu înțeleg de ce nu le dai pilda ta, căci atunci cînd îngurgitezi semeni cu o moară care înghite sacii de grăunțe în neștire?! o repezi Ibrahim, mai în glumă mai în serios.

— Prefer să-i las pe ei să judece și să aleagă, răspunse ea cu glasul mai moale, surîzînd cu înțeles.

— M-ai deocheat, măi femeie! se văietă Ibrahim. De-aia mi-a zis doctorul să-mi scot toți dinții din gură...

— Nu trebuie să-ți pară rău... încercă Khadiga să-l consoleze, plecîndu-și privirea. S-ar putea să nu te mai plîngi de nici un fel de dureri după ce-ai scăpat de ei...

— Chiriașul nostru de la etajul unu ne roagă să-l păsuim cu plata chiriei pînă luna viitoare, interveni Ahmad, schimbînd vorba. S-a intilnit cu mine pe scară și m-a rugat să vă spun eu...

— Și tu ce i-ai răspuns? sări mamă-sa ca arsă, uitîndu-se la el încruntată.

— I-am promis c-o să vorbesc cu tata...

— Și-ai vorbit cu tată-tău, mă rog?

— Uite că vorbesc acum cu dumneata!

— Știi ce, băiete, noi nu împărțim apartamentul cu el și nici el nu se cade să împartă cîștigul cu noi! Dacă o să fim îngăduitori acum, luna viitoare o să ne trezim și cu cel de la parter că ne face aceeași propunere. Tu habar n-ai cum e lumea și-ai face bine să nu te mai amesteci unde nu-ți fierbe oala...

— Dumneata ce părere ai, tată? insistă Ahmad, întorcîndu-se spre Ibrahim.

— Fii bun și nu mă bate pe mine la cap cu lucruri de-astea!... Uite-o pe mamă-ta aici!... Cu ea trebuie să vorbești!

— N-o să ajungem noi muritori de foame, dacă o să ne arătăm înțelegători cu niște oameni necăjiți, îndrăzni Ahmad, privind de data asta întrebător spre mamă-sa.

— Mi-a zis și mie nevastă-sa și m-am învoit să-i păsuim, așa că încetează cu treaba asta! îi tăie vorba răstit. I-am dat de înțeles însă că banii pentru chirie sînt la fel ca cei pentru mîncare. Am greșit, cumva? Mi-a umblat vorba că n-am nici o prietenă printre vecine. Cine cunoaște lumea, să-i mulțumească lui Allah, dacă poate să n-aibă de-a face cu nimeni...

— Și oare noi om fi mai buni decît restul lumii? întrebă Ahmad, făcînd un semn cu ochiul spre ceilalți.

— Sigur că da! se grăbi Khadiga să-i răspundă fără să stea pe gînduri, privindu-l pe sub sprîncene. Numai dacă tu ai altă părere în ce te privește...

— Nici vorbă! sări Abd el-Mun'im. El are impresia că e cel mai bun dintre toți. Nimeni nu poate avea o părere mai bună decît a lui! Într-un cuvînt, el este întruchiparea înțelepciunii!

— Şi după părerea lui, oamenii nici n-ar mai trebui să plătească chirie pentru casele în care stau, nu-i aşa? continuă Khadiga să-l ia peste picior.

— Ba mai mult decît atît, susţine că unii oameni n-ar fi cu nimic îndreptăţiţi să aibă case... insistă Abd el-Mun'im, punînd paie pe foc.

— Numai un calic poate gîndi aşa, bombăni Khadiga, dînd din cap cu indignare.

Ahmad privi la fratele său înciudat, dar Abd el-Mun'im ridică din umeri nepăsător şi continuă să-l înfrunte:

— Mai bine ţi-ai revizui purtarea decît să te înfurii pe alţii!...

— Ba eu zic c-ar fi mai nimerit să-şi ţină fiecare limba-n frîu! protestă Ahmad.

— Ar fi nimerit să aştepţi şi tu pînă mai creşti şi o să mai capeţi minte...

— Ce să zic? Ai doar un an mai mult decît mine şi vrei să spui că eşti mai mare...

— Tu nu cunoşti proverbul? Cel care este mai mare ca tine cu o zi ştie mai multe decît tine cu un an...

— Eu nu cred în proverbul ăsta!

— Ştii ce? Toate ca toate, dar pe mine mă interesează să te întorci la rugăciune împreună cu noi...

— În privinţa asta fratele tău are perfectă dreptate! interveni Khadiga, clătinînd din cap mustrător. Pe măsură ce cresc, oamenii devin mai înţelepţi, dar la tine se întîmplă invers. Nici nu ştiu ce să mai cred. Chiar şi tată-tău îşi face rugăciunile şi posteşte... Nu ştiu ce-i cu tine, măi băiete! M-ai pus pe gînduri. Mă frămînt şi ziua şi noaptea...

— Dacă vreţi să ştiţi părerea mea, eu cred că e nevoie să i se cureţe capul pe dinăuntru, glăsui Abd el-Mun'im răspicat.

— El vrea...

— Ascultă, mamă, se repezi Abd el-Mun'im, ignorîndu-l total pe Ahmad, fratele ăsta al meu este un păgîn. Asta e convingerea mea!

— De unde știi tu ce este în sufletele celorlalți oameni? protestă Ahmad, fără să-și piardă curajul.

— Faptele îți trădează gîndurile, păgîn ce ești! îl apostrofă Abd el-Mun'im, rînjind stăpînit.

— S-ar putea să-ți învinovățești fratele pe nedrept! interveni Ibrahim Șawkat cu obișnuitul său glas împăciuitor și molcom.

— Nu-ți face ponos cu fratele tău și nu-i răpi lucrul cel mai scump de pe lume! adăugă și Khadiga cu ironie, adresîndu-se lui Abd el-Mun'im și privindu-l de sus pe Ahmad. Cum ar putea să fie păgîn? Rudelor mele nu le lipsește decît turbanul ca să fie printre cei mai mari slujitori ai religiei. I-am văzut în casa noastră rugîndu-se cu pioșenie și slujindu-l pe Allah cu atîta cuvioșie încît credeai că te afli într-o moschee...

— Da, da! Mai ales pe unchiul Yasin... mormăi Ahmad, prinzînd din nou curaj.

Nu se mai putu stăpîni nici Ibrahim Șawkat și pufni în rîs.

— Ia seama cum vorbești despre unchiul tău! se răsti Khadiga cu o mînie prefăcută. Ce vrei să spui? Sufletul lui e plin de evlavie, să știi! Domnul să-l îndrume pe calea cea bună! Uită-te la bunicu-tău și la bunică-ta!...

— Și la unchiul Kamal... mai adăugă Ahmad timid.

— Unchiu-tău Kamal este unul din adepții lui El-Husein, dar tu habar n-ai... nu te pricepi la nimic...

— Așa-i, mai există și oameni care n-au habar de nimic! mormăi Ahmad ca un ecou.

— Să presupunem că toată lumea ar nesocoti religia: îți folosește asta la ceva? îl întrebă Abd el-Mun'im îndîrjit.

— Oricum, poți să stai liniștit, căci n-o să tragi niciodată ponoase pentru păcatele mele! îi răspunse Ahmad calm.

— Ajunge cu ciorovăiala! îi dojeni Ibrahim Șawkat în cele din urmă. Aș vrea mai degrabă să vă văd ajungînd ca vărul vostru Ridwan...

Privirea vrăjmașă pe care o scăpără Khadiga lăsă să se vadă că nu-i era deloc pe plac nici să gîndească cineva că Ridwan ar putea fi mai presus decît copiii ei.

— E un băiat destul de isteț, care a intrat în legătură cu oameni politici de seamă, adăugă Ibrahim Șawkat, vrînd să se facă mai bine înțeles. Are un viitor strălucit înaintea lui.

— Ai vorbit și tu ca să nu taci, izbucni Khadiga indignată de-a binelea. Ridwan, pe care-l dai exemplu, este un nefericit, ca orice băiat lipsit de ocrotirea unei mame. Zenobei *hanem* puțin îi pasă de el. Pe mine nu mă poate înșela grija falsă pe care i-o arată și care aduce cu grija englezilor pentru bieții egipteni. De aceea nu-și găsește locul sărmanul și doarme prin străini nopți în șir. Cît despre legăturile cu oamenii de vază, ele nu fac nici doi bani! E un student la fel ca Abd el-Mun'im și ca toți ceilalți din același an cu el. Nu găseai și tu sa le dai un exemplu mai fericit?

Ibrahim se uită la ea piezis, ca și cum ar fi vrut să-i zică: „Tu n-ai putea nici în ruptul capului să fii de aceeași părere cu mine!" Apoi continuă să-i explice:

— Tinerii nu mai sînt astăzi așa cum îi știam noi. Politica s-a vîrît în toate și toți cei mari trebuie să aibă discipolii lor. Iar dacă cineva dorește să-și croiască drum în viață, trebuie de bună seamă să apeleze la unul din acești maeștri. Tatăl tău se bucură de poziția pe care o are tocmai datorită relațiilor cu astfel de oameni mari.

— Tata? Să știi că alții umblă după el! ripostă Khadiga cu o mîndrie arțăgoasă în glas. El n-a umblat niciodată după nimeni! Cît despre politică, fiii mei nu au și nu trebuie să aibă de-a face cu ea în nici un fel. Dacă ar fi fost cu putință să-l cunoască pe unchiul lor care și-a sacrificat viața, sînt sigură că ar înțelege mai bine tîlcul vorbelor mele. Între „Jos cu nu mai știu cine!" și „Trăiască nu mai știu care!" pier o mulțime de copii nevinovați. Dacă bietul Fahmi ar fi rămas în viață, ar fi astăzi unul din cei mai mari judecători...

— Fiecare cu soarta lui! conchise Abd el-Mun'im. Noi nu imităm pe nimeni! Dacă-am fi vrut, puteam să fim și noi ca Ridwan...

— Bravo! îl aprobă Khadiga cu entuziasm.

— Tu semeni leit cu mamă-ta, îi zise Ibrahim, zîmbind, dar amîndoi la un loc nu faceți două parale.

În aceeași clipă se auzi o bătaie ușoară în ușă. Apoi apăru slujnica, anunțîndu-i că vecina de la parter ar dori să-i spună ceva stăpînei.

— Ce-o fi vrînd de la mine? se întrebă Khadiga în vreme ce se ridica furioasă, aruncîndu-și lucrul. Dacă și-asta o fi avînd de gînd să-mi ceară s-o păsuiesc cu chiria, cred c-o s-ajungem la circumscripția de poliție din El-Gamaliyya...

11

El-Muski nu cunoscuse niciodată o îmbulzeală mai mare; străduțele înguste erau înțesate de lume: locuitorilor cartierului, care sînt și așa prea mulți, încît nimeni nu le cunoaște numărul, li se adăugau nesfîrșitele torente omenești care se revărsau dinspre El-Ataba. Soarele scăpărător de aprilie arunca flăcări. Abd el-Mun'im și Ahmad își croiau cu greu drumul prin vălmășagul de lume, lac de sudoare.

— Ia spune-mi, tu ce-ai simțit? îl îndemnă Ahmad pe fratele său să vorbească, ținîndu-l insistent de braț.

— N-aș putea să-ți spun exact, zise Abd el Mun'im, după ce stătu puțin în cumpănă. Dacă moartea este un fenomen înspăimîntător în general, atunci ce-aș putea spune despre moartea unui rege? N-am văzut niciodată atîta lume înghesuindu-se să privească un cortegiu. N-am văzut nici funeraliile lui Saad Zaghlul ca să pot face o comparație, dar am avut impresia că cei mai mulți oameni erau impresionați cu adevărat, iar unele femei plîngeau de-a binelea. Oricum, noi egiptenii sîntem un neam atît de sentimental!...

— Bine, dar te întrebam ce-ai simțit tu, personal?

Abd el-Mun'im rămase din nou pe gînduri, ferindu-se instinctiv să nu se izbească de trecători.

— Nu l-am iubit! mărturisi el în cele din urmă. Nu-l regret, dar nici nu mă bucur de moartea lui. Am urmărit catafalcul cu privirea fără să simt nimic, ca și cînd n-aș fi avut inimă. N-am fost nici cu el, nici împotriva lui. Este adevărat că am simțit întrucîtva o emoție la vederea unui rege pe catafalc. Ar fi fost cu neputință să nu mă impresioneze cît de cît un tablou ca ăsta. Allah este stăpîn peste toată firea! Doar el rămîne veșnic viu! Ce bine-ar fi, dacă toată lumea ar ști lucrul ăsta! Dar poți fi sigur că foarte mulți ar fi chiuit de bucurie dacă regele s-ar fi prăpădit înainte de a se fi schimbat situația politică... Ei, dar ia spune, tu ce-ai simțit? întrebă Abd el-Mun'im, devenind dintr-o dată curios.

— Eu nu-i iubesc pe tirani, indiferent de situația politică! zise Ahmad categoric și chipul i se lumină de un zîmbet răutăcios.

— Asta-i un lucru bun, dar vreau să știu cum ți s-a părut tabloul morții? insistă fratele său.

— Atunci trebuie să știi că nu-mi place nici romantismul morbid...

— Așadar, trebuie să înțeleg că te-ai bucurat?

— Aș vrea să pot trăi pînă ce voi vedea întreaga lume eliberată de tirani, indiferent ce nume și ce titluri poartă aceștia...

Tăcură un timp. Oboseala începuse să-i copleșească.

— Și ce crezi c-o să se întîmple după asta? reluă Ahmad discuția.

— Știu și eu? Faruq e încă un copilandru![1] N-are nici priceperea, nici experiența tatălui său! răspunse Abd el Mun'im, cîntărind situația cu siguranța și seriozitatea care-l caracterizau. Dacă lucrurile merg bine și negocierile ajung la rezultatele așteptate, înseamnă că Wafdul o să vină la putere, o să se termine cu uneltirile și o să avem parte, în sfîrșit, de stabilitate. Se pare că sînt perspective bune...

[1] La moartea tatălui său, în 1936, Faruq — moștenitorul tronului și ultimul rege al Egiptului — avea cincisprezece ani.

— Și cu englezii ce-o să se întîmple?

— În cazul în care negocierile au sorți de izbîndă, englezii ne vor deveni prieteni și vor renunța la alianța lor cu seraiul împotriva poporului, iar regele n-o să mai aibă încotro și-o să respecte Constituția...

— Oricum, Wafdul o să fie mai bun decît toți ceilalți.

— Fără îndoială! Pînă acum n-a stat prea mult la putere ca să ne dăm seama de ce este în stare, dar am impresia că în curînd o să putem vedea care-i sînt adevăratele posibilități... Sînt de acord că el este mai bun decît alții, dar aspirațiile noastre nu trebuie să se oprească aici...

— De bună seamă! Și eu sînt convins că guvernarea Wafdului nu va fi decît începutul unei etape de prefaceri mult mai adînci. Cam așa stau lucrurile. Întrebarea pe care mi-o pun însă este dacă vom reuși într-adevăr să ne înțelegem cu englezii.

— Sau ne înțelegem cu ei sau revenim la vremurile lui Sidqi. Rezerva de trădători ai națiunii noastre e inepuizabilă! Sînt gata să osîndească Wafdul, dacă acesta va îndrăzni să spună englezilor „Nu!“ Tot timpul stau la pîndă, chiar dacă momentan vor să lase impresia că s-au amestecat cu poporul. Sidqi, Muhammad Mahmud și alții de teapa lor stau la pîndă, asta-i tragedia...

Cînd ajunseră în Calea Nouă, se treziră față în față cu bunicul lor, domnul Ahmad Abd el-Gawad, care se îndrepta solemn spre Es-Sagha. Se apropiară de el și-l salutară reverențios.

— De unde și încotro? îi întrebă zîmbind.

— Ne-am uitat și noi la cortegiul regelui Fu'ad.

— Bravo vouă! A meritat truda! le răspunse bunicul cu tonul lui repezit și puțin ironic, care te punea de obicei pe gînduri.

Apoi le întinse mîna și-și văzură fiecare de drumul lui.

— Bunicul se ține destul de drept, ba aș zice că e chiar grațios, aprecie Ahmad, după ce-l petrecu puțin cu privirea. Ai băgat de seamă ce undă de parfum a lăsat în urma lui?

— Oh, dar *nina*[1] povestește tot felul de minuni despre autoritatea și samavolnicia lui din tinerețe...

— Nu mi-l pot închipui samavolnic. Așa ceva mi se pare de necrezut.

— Nu uita că și regele Fu'ad s-a arătat spre sfîrșitul cîrmuirii sale destul de cumsecade... zise Abd el-Mun'im în glumă și zîmbi cu înțeles.

Se abătură spre cafeneaua lui Ahmad Abdo, rîzînd amîndoi cu poftă. În salonul din fața fîntînii arteziene, Ahmad zări un șeih bărbos, perorînd și plimbîndu-și privirea pătrunzătoare peste tinerii din jurul lui, care-i sorbeau cuvintele.

— Iată-l și pe prietenul tău, șeihul Ali el-Munufi, șopti Ahmad, oprindu-se brusc. Iar bate cîmpii... Eu te-am lăsat!

— De ce nu vii și tu cu mine?! îl invită Abd el-Mun'im. Aș vrea să-l auzi cum vorbește. Poți să discuți orice cu el. Mulți dintre cei adunați în jurul lui sînt studenți la Universitate...

— Ba nu, frate! Eu tocmai asta nu vreau, răspunse Ahmad categoric, eliberînd brațul fratelui său. Numai puțin a lipsit odată să mă iau la harță cu el. Nu suport habotnicii! Te-am salutat!

— La revedere! răspunse Abd el-Mun'im nemulțumit, aruncîndu-i priviri mustrătoare. Domnul să te călăuzească pe calea cea bună!

Abd el-Mun'im se apropie de șeihul Ali el-Munufi, directorul școlii primare Al-Husayn. Bărbatul se ridică să-l întîmpine și odată cu el se ridicară și tinerii care stăteau cunună în jurul lui. După ce-l îmbrățișă pe noul sosit, șeihul se așeză din nou și după el luară loc și învățăceii.

— Ieri ai lipsit, îi reproșă șeihul, cercetîndu-l cu ochii lui scormonitori.

— Am avut mult de învățat.

— Strădania e o scuză acceptabilă. Dar fratele tău de ce s-a despărțit de tine așa deodată?!

Abd el-Mun'im surîse, fără să-i răspundă.

[1] Cuvînt care în limbajul familiar egiptean înseamnă „mamă".

— Domnul nostru este călăuzitorul!... mormăi Ali el-Munufi. Să nu vă mirați de el! Șeful confreriei noastre[1] a dat peste mulți ca el și totuși ei se numără astăzi printre cei mai zeloși adepți ai chemării sale. Și as'a pentru că atunci cînd Allah

---

[1] Asociația *Frații Musulmani (Al-Ikhwan al Muslimum)* a fost fondată în anul 1928 îm orașul egiptean El Ismailiyya de către Hasan el-Banna'. Dacă în prima fază a existenței sale activitățile religioase și sociale și culturale erau predominante, începînd din anul 1933, cînd sediul central al confreriei se mută la Cairo, devin din ce în ce mai clare și obiectivele sale politice: unitatea arabă, unitatea islamică, realizată prin crearea unui stat musulman condus de un calif etc. Misionari speciali pregătiți de fondatorul și „ghidul suprem" *(al-murșid al-'amm)* al mișcării încep să predice în moschei și în alte locuri publice. Coranul și Tradiția despre Profet *(hadis)* reprezentau în conformitate cu doctrina confreriei cel mai perfect îndreptar pentru organizarea vieții private și publice. Hasan el-Banna' declara că „islamul este dogmă și cult, patrie și naționalitate, religie și stat, spiritualitate și acțiune, Coran și sabie". Perioada anilor 1936 -1952 din istoria asociației este dominată de activități politice și de expansiune. Egiptul este împînzit de o rețea de „celule", „frății" sau „familii". Organizația și-a creat ramificații în Siria (cea mai puternică după Egipt), Palestina, Liban, Iordania, Irak și alte țări arabe. Ea și-a pus la punct un aparat propriu de propagandă (revista *Ad-Da'wa* („Chemarea") devenind oficiosul organizației), și-a creat o armată și o poliție secretă proprii. Organizația se implică din ce în ce mai evident în treburile politice ale Egiptului, la 28 decembrie 1948 punînd la cale asasinarea primului ministru saadist Mahmud Fahmi en-Nuqrași. Drept răspuns, la 12 februarie 1949 este asasinat Hasan el Banna'. Programul Ofițerilor Liberi care au organizat revoluția din 23 iulie 1952 a avut multe puncte comune cu cel al Fraților Musulmani, îndeosebi în ce privește chestiunile de ordin social. O serie de ofițeri participanți la revoluția care a dus la înlăturarea monarhiei erau membri sau simpatizanți ai Asociației Fraților Musulmani. Așa se explică faptul că în vreme ce toate partidele politice au fost dizolvate la 16 ianuarie 1953, mișcarea Fraților Musulmani este considerată o asociație nepolitică și i se permite să-și continuie activitatea în mod legal. Dar atentatul eșuat la viața lui Gamal Abd en-Naser, care a avut loc la 26 decembrie 1954, pus la cale de confreri, este urmat de numeroase arestări și condamnări, ca și o conspirație antiguvernamentală din vara anului 1965. Activitatea asociației a fost interzisă, dar practic ea a continuat și continuă și astăzi în condiții de clandestinitate atît în Egipt cît și în alte țări arabe, fiind principalul adversar al regimurilor progresiste din aceste țări.

vrea să călăuzească un neam pe calea cea bună, satana nu mai are nici o putere asupra lui. Noi sîntem oștenii lui Allah! Răspîndim lumina lui și luptăm împotriva vrăjmașilor lui! Spre deosebire de ceilalți oameni, noi ne-am dăruit lui sufletele. Fericiți veți fi voi, ošteni ai lui Allah!...

— Și totuși împărăția satanei este mare... șopti cu timiditate unul dintre cei adunați în jurul șeihului.

— Priviți la cel care se teme de satana, cu toate că Allah este cu el, grăi Ali el-Munufi cu glasul său prefăcut. Ce trebuie să-i răspundem unuia ca el? De ce să ne temem, de vreme ce sîntem cu Allah și Allah este cu noi? Care dintre oștenii acestei lumi mai au puterea voastră? Și ce sabie ar putea să aibă tăișul mai ascuțit decît a voastră? Englezii, francezii, germanii sau italienii se bizuie mai ales pe civilizația lor materială, în vreme ce voi vă bizuiți pe adevărta credință! Credința învinge și oțelul! Credința este forța cea mai puternică din lume! Umpleți-vă inimile curate cu credință și lumea va fi a voastră!..

— Noi avem credință, dar sîntem o națiune slabă, își dădu părerea un alt tînăr.

— Dacă te simți slab, înseamnă că pe undeva credința ta este șubredă, iar tu nici nu-ți dai seama, strigă șeihul, frămîntîndu-și pumnii. Numai credința este izvor de forță, numai ea este adevăratul stîlp și mobil al puterii. Bombele sînt făcute de niște mîini ca ale noastre și ele sînt un rod al forței înainte de a fi un motiv al ei. Cum a izbîndit Profetul asupra locuitorilor necredincioși ai Peninsulei? Și cum au cucerit arabii întreaga lume?

---

[1] Profetul Muhammad (570 sau 571–631) întemeietorul religiei monoteiste a islamului, important legislator, reformator social și organizator politic a reușit în ultimii douăzeci și doi de ani din viața să convertească la noua credință cea mai mare parte a populației Peninsulei Arabe, întemeind un stat arab unitar și creînd premisele pentru viitorul califat, care avea să devină unul din cele mai mari imperii din istoria omenirii.

— Credința... credința!... izbucni Abd el-Mun'im extaziat.

— Dar de unde au avut englezii — care sînt un neam de necredincioși — forța să-și facă un imperiu? întrebă un alt glas din mulțime.

— Toți cei puternici au o credință! continuă șeihul să bolborosească, zîmbind perfid, în vreme ce-și trecea nervos degetele, prin barbă. Ei cred în patria lor și mai ales în interesul lor. Dar credința în Allah este mai presus de orice și prin urmare cei care cred în Allah trebuie să fie fără doar și poate mai puternici decît cei care cred în lucruri ce țin de lumea și de viața asta pămîntească... În mîinile noastre, ale musulmanilor, se află o comoară pe care trebuie s-o scoatem la lumină! Islamul trebuie să reînvie și să devină ceea ce a fost la începuturile lui! Noi am ajuns musulmani doar cu numele, dar trebuie să fim musulmani cu trup și suflet! Allah ne-a binecuvîntat cu Cartea lui, iar noi am luat-o în deșert și ne merităm umilința. Să ne întoarcem, așadar, la litera Cărții! Asta-i deviza noastră: „Întoarcerea la Coran!". Asta a fost chemarea șefului nostru la El-Ismailiyya. Și din clipa aceea chemarea lui cutreieră prin sate și cătune, pătrunzînd în toate inimile.

— N-ar fi oare mai înțelept să nu ne amestecăm în politică? se auzi un glas din spatele grupului.

— Nicidecum! Religia este credință, *șari'at* și politică. Allah este mult prea milostiv ca să fi lăsat cele mai importante lucruri ale omenirii fără legi și fără îndreptări. De fapt, tocmai la asta se referă lecția noastră de astăzi...

Șeihul se înflăcărase grozav. Metoda lui consta în prezentarea unei stări de lucruri, urmată de întrebările prozeliților, cărora le răspundea aducînd de cele mai multe ori ca argument, citate din Coran și *hadise*.[1] Vorbea fără să-și

[1] Ca termen comun, *hadis* (sau *hadith)* înseamnă „știre", dar ca termen religios, cuvîntul s-a specializat pentru desemnarea relatărilor despre spuse și fapte atribuite Profetului Muhammad, al căror corpus alcătuiește Tradiția despre Profet. El se referă la chestiuni de doctrină

strunească glasul, ca și cînd ar fi rostit un discurs pentru toți clienții cafenelei. Îl auzea și Ahmad, care se așezase la o masă destul de îndepărtată, sorbindu-și pe îndelete ceaiul verde, cu un zîmbet ironic, încremenit pe față. Se îngrozi de-a binelea cînd se gîndi la prăpastia care-l despărțea de droaia aprinsă de habotnici și-și simți inima înecată de mînie și dispreț. După o vreme se înfurie într-atît încît se stăpîni cu greu să nu-i ceară șeihului să vorbească mai încet ca să nu tulbure liniștea clienților. Renunță la o asemenea intenție numai la gîndul că în cercul acela se afla și fratele lui. În cele din urmă nu mai putu suporta și se ridică, fierbînd de furie, părăsind cafeneaua fără să mai privească înapoi.

12

Abd el-Mun' im se întoarse abia seara acasă în Es-Sukkariyya. Dogoarea din timpul zilei se potolise, lăsînd în văzduh doar o boare blîndă de primăvară. Lecția la care asistase căpăta rădăcini în mintea și în inima lui, dar truda gîndurilor începuse să-l cam obosească. Traversă curtea prin beznă, iar cînd ajunse lîngă scară, prin ușa deschisă de la parter, zări în raza îngustă de lumină o umbră strecurîndu-se afară. Trase ușa după ea și o luă înaintea lui în sus pe scară. Simțea cum i se zbuciumă inima și sîngele îi aleargă prin vine ca o gîză agitată din pricina arșiței. Cînd ajunse pe

religioasă și de ritual, precum și la conduita care trebuie adoptată în diferite situații ce apar în viața de zi cu zi, fiind considerat a doua sursă de bază a dreptului canonic musulman, după Coran. Aceste relatări au o schemă stereotipă, alcătuită din două părți: lanțul transmițătorilor *(isnad)* și textul propriu-zis *(ma'in)*. În primele secole ale erei musulmane au fost întocmite sute și sute de culegeri de hadise. Ele constituie o sursă importantă pentru cunoașterea organizării politice, economice și sociale a unei perioade esențiale din dezvoltarea civilizației arabe și au avut un rol important în stimularea studiilor de lingvistică și filologie la începutul islamului.

prima odihnă, se trezi față în față cu ea. Se miră în sinea lui cum reușesc cei mici să-i păcălească cu atîta ușurință pe cei mari. Fata părăsise casa, sub pretextul unei vizite la vecini și probabil că va trece pe la ei, dar numai după ce se va prinde într-o aventură primejdioasă aici pe odihna scării învăluită în întuneric. Deodată își simți capul gol de orice gînd. Frămîntările, care pînă atunci nu-i dădeau pace, il părăsiseră într-o clipită și nu mai simțea nimic în afara unei dorințe tiranice care-i biciuia nervii. Credința cea adevărată părea să-l fi părăsit răzbunătoare sau să se fi cufundat undeva în adîncuri, lăsînd în urmă-i trena de mustrări. Glasul ei surd se topea cu totul în văpaia focului ce-i alerga prin vine ca un plumb încins. Să fie oare fata care i-a fost menită?! Mărturie stau cotloanele curții, casa scării și colțul terasei dinspre Es-Sukkariyya. Pîndise îndelung la fereastră, așteptînd întoarcerea lui. Și toată truda asta numai pentru el! Îi simți parfumul părului și respirația grăbită care-i gîdila gîtul. O mîngîie pe umăr, șoptindu-i:

— Hai să urcăm pe odihna următoare... Pare mai sigur...

O luă înaintea lui fără un cuvînt, iar el o urmă călcînd cu grijă. Pe podesta următoare se opri, rezemîndu-se de perete. Cînd o cuprinse în brațe, fata încercă pentru o secundă să i se împotrivească în virtutea obișnuinței, apoi se cuibări în brațele lui, mlădiindu-se.

— Iubita mea...

— Te-am așteptat îndelung la fereastră... Mama e tare ocupată cu pregătirile pentru *șamm en-nasim*[1]...

— La mulți ani, iubito! Lasă-mă să simt mireasma buzelor tale...

Dorul îi contopi într-un sărut prelung.

— Dar unde-ai fost? întrebă ea pe neașteptate.

[1] Numele unei sărbători populare egiptene (care ar putea fi tradus aproximativ prin „promenadă"). Ea are loc în lunea următoare Paștilor greco-copte, în intervalul dintre sfîrșitul lunii martie și începutul lunii mai.

Lecția de politică a islamului îi trecu prin minte ca o fulgerare, dar alungă imediat amintirea ei și după o scurtă ezitare îngăimă:

— Am fost cu cîțiva prieteni la cafenea...

— La cafenea, cînd nu mai ai decît o lună pînă la examen? îl mustră ea.

— Nici o grijă, eu îmi știu prea bine interesele... Hai să te mai sărut o dată drept răsplată pentru părerea proastă pe care ți-ai făcut-o despre mine...

— Mă tem că vorbești cam tare... Ai uitat unde ne aflăm?

— Dar unde ne aflăm? Doar sîntem în casa noastră... În camera noastră... Podesta asta e camera noastră!...

— După masă, cînd am plecat la mătușă-mea, am privit în sus, spre apartamentul vostru, sperînd să te văd la fereastră, dar ochii mei s-au întîlnit cu ochii mamei tale, care cerceta ulița... Cred că în clipa aceea am început să tremur de frică.

— Dar nu pricep de ce te-ai speriat?

— Mi s-a părut că și-a dat seama pe cine caut din priviri și mi-a descoperit secretul...

— Vrei să spui că ne-a descoperit secretul... E un lucru care ne leagă pe amîndoi de-acum... Nu sîntem acum o singură ființă?

O strînse la piept cu violență și cu aceeași dorință chinuitoare. Simți sfichiuirile unor vîlvătăi și o forță amețitoare care-i cuprindea pe amîndoi într-un vîrtej năprasnic.

Tăcerea fu spintecată de un oftat scurt, urmat de respirația lor sacadată și în cele din urmă avu impresia că devenise din nou *el* și *ea* devenise iarăși fetișcana de pe scară, iar întunericul învăluia acum două umbre.

— Ne întîlnim și mîine? întrebă ea în șoaptă cu glasul rugător și sugrumat de sfială.

— Da... da... răspunse el precipitat, străduindu-se să-și ascundă tulburarea. O să afli din vreme.

— Ba nu! Spune-mi acum!

— Nu pot să știu acum cît timp o să am mîine! încercă el să se eschiveze de la un răspuns clar, în vreme ce tulburarea creștea, strivindu-i pieptul.

— De ce?

— Du-te, acum! La revedere! Cred că am auzit un zgomot!..

— Nu, nu-i adevărat! Nu s-a auzit nici un zgomot!

— Dar știi prea bine că nu trebuie să ne vadă nimeni aici!

O bătu ușor pe umăr, apoi se desprinse din brațele ei cît putu mai gingaș, luînd-o în sus pe scări cu pași grăbiți. Părinții lui ascultau la radio în salon. Ușa biroului era închisă, dar luminată — semn că Ahmad își pregătea lecțiile. Spuse în fugă un „bună seara" și se îndreptă spre dormitor să se dezbrace. Își făcu un duș, apoi obișnuitul ritual al abluțiunii[1], și pe urmă se întoarse în dormitor pentru rugăciune. Se așeză pe covoraș cu picioarele strînse sub el și căzu într-o meditație adîncă. În ochi îi stăruia o privire tristă, pieptul îi ardea de amărăciune, iar sufletul sta gata să izbucnească în plîns. Îl rugă fierbinte pe Domnul să-l alunge pe diavolul care-i iese în cale, luînd chipul și înfățișarea unei tinere pentru a-i stîrni o dorință tiranică și-l imploră să-l ferească de ispită. Întotdeauna mintea lui îi spunea „nu", iar inima îi spunea „da", pentru ca în cele din urmă să-l copleșească acea luptă înspăimîntătoare, care se sfîrșește mereu cu înfrîngere și căință. Fiecare zi îi aduce o experiență și fiecare experiență e un infern! Cînd o să se termine cu chinurile astea?! Toată lupta lui spirituală este amenințată cu prăbușirea. Parcă ar construi castele din nisip. Păcătosul care înoată în tină nu poate avea parte de liniște! Ce minunat ar fi dacă pocăința ar putea întoarce clipele care-au zburat!...

---

[1] Abluțiunea sau spălarea rituală este obligatorie înainte de fiecare din cele cinci rugăciuni zilnice și înainte de rugăciunea din ziua de vineri de la moscheea congregațională, precum și pentru purificare după relații intime. În absența apei, cele patru doctrine principale ale islamului acceptă ca abluțiunea să fie înlocuită prin frecarea mîinilor și a feței cu nisip, cenușă sau alte substanțe pulverulente.

13

În cele din urmă Ahmad Ibrahim Șawkat dădu peste sediul revistei *Al-Insan al-Gadid*[1], situat pe strada Ghamra, cam la jumătatea distanței dintre două stații de tramvai. Se afla într-un imobil cu două nivele și un subsol. După rufele atîrnate într-un balcon înțelese că la etaj trebuie să fie locuințe. Pe ușa de la intrare zări o tăbliță modestă cu numele revistei. La subsol fusese instalată tipografia; își dădu seama de asta privind mașinile care se zăreau printre zăbrelele de la ferestre. Urcă repede cele patru trepte pînă la ușa parterului, cu un fior de mulțumire, și-l întrebă pe primul om care-i ieși în cale — un lucrător cu un vraf de șpalturi în brațe — unde se află biroul maestrului Adli Kerim, proprietarul revistei. Acesta făcu semn cu capul spre ușa din capătul culoarului. Se apropie de ușă și citi pe o tăbliță mică: *Redactor șef*. Privi stingherit în dreapta și-n stînga, în căutarea unui ușier, dar nu dădu cu ochii de nimeni. Șovăi o clipă, apoi ciocăni cu sfială și așteptă pînă ce un glas dinăuntru îl invită: „Intră!" Deschise ușa și se strecură cu pași șovăitori. Din fundul încăperii îl priveau doi ochi enormi, nestăpînit și luminoși, fixîndu-l de sub sprîncenele stufoase, încărunțite. Închise ușa, încercînd să se scuze:

— Iertați-mă... Doar un minut vă rețin...

— Poftim! îl încurajă bărbatul cu amabilitate.

Ahmad se apropie de biroul aglomerat cu teancuri de cărți și hîrtii. Maestrul se ridică să-l întîmpine. Îl salută respectuos și cînd acesta îl invită să ia loc, îi mulțumi, așteptînd să-l vadă mai întîi pe el așezîndu-se. Privea cu mîndrie și încredere la bărbatul care-i fusese maestru în ultimii trei ani, transmițîndu-i prin scrierile și prin revista sa lumină și știință. Se uita încremenit la chipul palid, copleșit de semnele bătrîneții. Doar ochii adînci, luminoși, cu sclipiri inteli-

[1] În traducere: *Omul nou*.

gente păreau a fi rămas tineri. Aşadar, acesta este maestrul sau părintele lui spiritual, cum îi plăcea să-l numească. Se afla deci în camera revelației, în care rafturile cu cărți se ridicau pînă la tavan, amenințînd s-o strivească și ascunzîndu-i adevăratele dimensiuni.

— Bine-ai venit! începu maestrul, schițînd un gest interogativ din priviri.

— Am venit să-mi achit abonamentul... murmură Ahmad cu glas insinuant.

După ce se convinse că vorbele lui făcuseră impresie bună, continuă:

— Și să mă interesez de soarta unui articol pe care l-am trimis revistei acum vreo două săptămîni...

— Care e numele dumitale? îl întrebă maestrul Adli Kerim, cu un zîmbet luminos pe chip.

— Ahmad Ibrahim Șawkat.

Maestrul rămase cîteva clipe pe gînduri, răscolindu-și memoria.

— Da, mi-aduc aminte de dumneata, spuse într-un tîrziu. Ești primul abonat al revistei noastre! Da, da! Și-apoi mi-ai mai adus încă trei abonați, nu-i așa? Acum mi-aduc bine aminte de numele Șawkat. Cred că ți-am trimis și-o scrisoare de mulțumire din partea revistei, dacă nu mă înșel...

— Într-adevăr, am primit scrisoarea în care-mi spuneți că mă considerați „primul prieten al revistei", se precipită Ahmad înseninat, simțind că-i vine inima la loc.

— Așa e! Revista *El-Insan el-Gadid* este o revistă de principii și ea are nevoie de prieteni credincioși pentru a-și putea crea drum prin noianul de reviste ilustrate și de monopol. Iar dumneata ești, într-adevăr, unul dintre prietenii revistei. Bine-ai venit! Ai mai trecut pe la noi pînă acum?

— Nu! De-abia luna asta mi-am luat bacalaureatul.

— Da' ce, ți-ai închipuit că trebuie să ai neapărat bacalaureatul ca să treci pe la noi?! se miră Adli Karim, rîzînd.

— Nu, de bună seamă! răspunse Ahmad, zîmbind şi el încurcat. Dar vreau să spun că m-am considerat poate prea mic...

— Cititorii revistei *El-Insan el-Gadid* nu trebuie să-şi socotească vîrsta după anii pe care-i au. La drept vorbind, în ţara noastră există bărbaţi trecuţi de şaizeci de ani, dar cu mintea tînără şi există tineri în primăvara vieţii cu judecata îmbătrînită, cu o minte de o mie de ani sau chiar mai mult... Ce să-i faci, asta-i boala de care suferă Orientul... (Apoi, pe un ton mai calm:) Şi ne-ai mai trimis şi alte articole pînă acum?

— Trei articole care n-au fost luate în seamă. Speram ca acesta din urmă să fie publicat...

— Şi despre ce vorbeşti în el? Iartă-mă, dar îmi trec prin mînă zeci de articole în fiecare zi.

— Concepţia lui Le Bon[1] despre învăţămînt şi un comentariu propriu asupra ei.

— Mergi la Secretariat — camera de alături — şi-o să afli ce s-a-ntîmplat cu el.

Ahmad vru să se ridice, dar maestrul Adli îi făcu semn să mai stea şi continuă:

— Revista are astăzi un fel de zi liberă, aşa încît poţi să mai rămîi ca să stăm puţin de vorbă...

— Cu toată plăcerea, domnule, murmură Ahmad, încercînd o bucurie neaşteptată.

— Ai zis că ţi-ai luat bacalaureatul anul ăsta, nu-i aşa? Cîţi ani ai?

— Şaisprezece ani...

— Eşti foarte tînăr! Bine! Şi ce crezi, revista noastră e citită prin licee?

— Din păcate, nu prea...

— Ştiam lucrul ăsta. Majoritatea cititorilor noştri sînt studenţi. Lectura în Egipt este o distracţie ieftină. N-o să

[1] *Gustave Le Bon* (1841—1931), medic şi sociolog francez, autor al mai multor lucrări de psihologie, printre care şi *Psychologie de l'éducation*.

progresăm decît atunci cînd ea o să devină o necesitate vitală. (După o scurtă pauză, urmă:) Şi ce fac elevii? Cum gîndesc?

Ahmad se uită la el nedumerit, fără să priceapă exact ce anume îl preocupă.

— Mă interesează în mod deosebit orientarea lor politică.

— Majoritatea covîrşitoare a elevilor sînt wafdişti...

— Dar se mai vorbeşte despre nişte mişcări mai noi...

— „Misr el-Fatat"?[1] Nu cred că o să-şi facă loc... N-are nici o şansă... Adepţii ei pot fi număraţi pe degete. Celelalte partide n-au nici un fel de susţinători în afară de rudele conducătorilor lor. Pe urmă, mai există o categorie — o minoritate foarte mică, ce-i drept! — aceia pe care nu-i interesează chestiunile politice şi stau cu totul deoparte. Alţii — şi printre aceştia mă număr şi eu — preferă Wafdul, dar aspiră spre ceva şi mai bun.

— De fapt, ăsta era lucrul care mă interesa în primul rînd, zise Adli Kerim fără să-şi ascundă mulţumirea. Wafdul este într-adevăr partidul poporului. E un pas important şi firesc în evoluţia naţiunii noastre. Partidul Naţional[2] a fost un partid filoturc, religios şi reacţionar. Wafdul este catalizatorul naţionalismului egiptean, pe care s-a străduit să-l purifice de tot felul de tare — o şcoală a patriotismului şi democraţiei, într-adevăr. Dar patria nu trebuie să se oprească la această şcoală. Ea trebuie să treacă la o altă etapă, să meargă mereu înainte. Avem nevoie de o şcoală

---

[1] Asociaţie secretă, înfiinţată la Alexandria în 1879, cuprinzînd în rîndurile ei îndeosebi tineretul studios. În deceniul al patrulea al secolului XX, activitatea ei în rîndurile tineretului se intensifică şi capătă o orientare fascistă. Începînd din 1937, ea iniţiază şi pune la cale o serie de acţiuni teroriste.

[2] Primul partid adevărat din istoria Egiptului modern, înfiinţat în anul 1907 de către Mustafa Kamil. Opunîndu-se ocupaţiei britanice, el a refuzat orice fel de negocieri cu Marea Britanie înainte de retragerea trupelor sale din Egipt. Crearea Wafdului care a preluat conducerea mişcării naţionale, după primul război mondial, a determinat trecerea Partidului Naţional într-un plan secundar el nemaiavînd decît un rol minor pe scena politică egipteană pînă la dizolvarea sa, împreună cu celelalte formaţiuni politice, după revoluţia din 1952.

socială, căci independenţa nu este ultimul ţel. Ea este doar o cale prin care poporul poate să-şi cucerească drepturile constituţionale, economice şi sociale.

— Ce cuvinte minunate! exclamă Ahmad ca şi cînd toată lumea ar fi fost a lui.

— Wafdul trebuie să fie doar punctul de plecare. Şi pentru că ai pomenit de „Misr el-Fatat", trebuie să ştii că aceasta este o mişcare fascistă, reacţionară, nelegiuită. E la fel de primejdioasă ca şi mişcarea reacţionară religioasă; e un ecou al militarismului german şi italian care se închină în faţa forţei, se bizuie pe samavolnicie şi arbitrar, nesocotind valorile umane şi demnitatea omului în general. Reacţionarismul este o maladie endemică în Orient, asemenea holerei şi tifosului, şi ea trebuie cît mai curînd eradicată...

— Am observat că revista *El-Insan el-Gadid* militează cu o hotărîre nestrămutată pentru asta... îl întrerupse Ahmad înfiorat.

— Tocmai de aceea revista noastră e ţinta atacurilor venite din partea reacţionarilor de toate orientările, explică maestrul, strîmbînd din nas cu un soi de regret. Ne acuză că stricăm tineretul!

— Aşa cum l-au acuzat cîndva pe Socrate[1]... interveni Ahmad, dîndu-şi frîu liber imaginaţiei.

— Şi spre ce intenţionezi să te îndrepţi? îl descusu maestrul Adli Kerim, zîmbind satisfăcut. Ce facultate ţi-ai ales, vreau să zic?

— Literele...

— Literele sînt şi ele una din căile şi factorii importanţi care contribuie la eliberare şi emancipare, murmură maestrul pe gînduri, în vreme ce-şi îndrepta spatele. Dar să ştii că ele

---

[1] Filozof grec (469–339 î.e.n.). Influenţa sa considerabilă asupra tineretului atenian şi ostilitatea faţă de guvernarea tiranică din vremea sa au reprezentat adevăratele motive ale condamnării sale la moarte, aducîndu-i-se acuzaţia nedreaptă că ar fi corupt tineretul. El a orientat gîndirea filozofică spre subiect, spre om, spre problemele gnoseologice şi morale.

sînt un mijloc tot așa de bun și în miinile reacțiunii, așa încît trebuie să ai grijă cum îți alegi drumul! El-Azhar[1] și Dar el-Ulum[2] au dat întotdeauna o literatură morbidă, care n-a făcut decît să închisteze mințile și să ucidă spiritele multor generații. Oricum ar sta lucrurile — și să nu te mire faptul că-ți spune asta un bărbat socotit a fi și el om de litere — temelia vieții moderne este știința! Trebuie s-o studiem pe toate fețele și să ne formăm o mentalitate științifică în toate. Aceia care ignoră știința nu trăiesc în secolul douăzeci și nu se potrivesc cu el. Este neapărat necesar ca și oamenii de litere să se îndrepte spre știință și să se străduiască să-i cunoască tainele. Ea nu trebuie să rămînă doar un domeniu privat al savanților. Este adevărat că aceștia sînt cei care realizează marile descoperiri, dar este absolut necesar ca toți intelectualii să-și lumineze sufletul la izvorul ei, să-i folosească principiile și metodele. Știința trebuie să ia locul religiei moștenite de la antichitate...

— Acum înțeleg de ce dezvoltarea societății pe baze științifice a devenit mesajul revistei *El-Insan el-Gadîd*, întări Ahmad vorbele maestrului.

— Așa este! sublinie Adli Kerim. Fiecare dintre noi trebuie să-și facă datoria pînă la capăt, chiar dac-ar fi să se trezească singur pe cîmpul de bătălie.

Ahmad înclină capul aprobator, iar maestrul continuă:

---

[1] Una din cele mai impunătoare moschei ale orașului Cairo construită în anul 972, în vremea califului fatimid Al-Mu'izz (952—975) Începînd din secolul al XIII-lea, în urma decăderii Bagdadului, ea a devenit principalul centru de învățămînt teologic al lumii musulmane În epoca modernă, ea a primit statutul de universitate. a cunoscut o serie de reforme și pe lîngă științele traduționale, în programul ei au fost incluse și o serie de discipline științifice.

[2] „Casa științelor". Instituție de învățămînt superior, fondată la Cairo în anul 1872 de Ali Pașa Mubarak, unul din corifeii renașterii științifice și arhitecturii moderne egiptene. Inițial ea pregătea profesori din rîndul cursanților universității religioase Al-Azhar. Din anul 1946 a devenit facultate a Universității din Cairo.

— Studiază Literele, așa cum dorești, dar nu te limita la niște lucruri învățate pe de rost! Și mai ales nu uita de știință. În biblioteca ta trebuie să se afle — alături de Shakespeare și Schopenhauer — Kant, Darwin, Freud, Marx și Engels. E bine să fii la fel de înflăcărat cum au fost slujitorii religiei, dar nu uita nici o clipă că fiecare epocă are profeții ei și că profeții epocii noastre sînt savanții...

Maestrul schiță un zîmbet, sugerînd că a terminat ce avea de spus. Ahmad se ridică, îi întinse mîna și părăsi încăperea, radiind de fericire. Cînd ajunse pe culoar, își aduse aminte de abonament și de articol și se îndreaptă spre ușa vecină. Ciocăni și intră, cerîndu-și scuze. Cercetă atent locul, descoperind o cameră largă în care se aflau trei birouri, dar nu văzu pe nimeni în afara unei fete aplecate asupra unor hîrtii. Nu se așteptase la așa ceva și rămase descumpănit. Era o tînără în jur de douăzeci de ani, cu tenul măsliniu, cu părul și ochii neînchipuit de negri. Nasul în vînt, bărbia ascuțită și buzele subțiri trădau hotărîrea, dar nu-i diminuau cîtuși de puțin distincția.

— Ce doriți? îl întrebă ea, măsurîndu-l atent.

— Aș vrea să-mi achit abonamentul... îngăimă el, dezmeticindu-se.

Plăti și primi chitanța. Între timp se mai reculese, încercînd să-și învingă stînjeneala și începu timid:

— Am trimis un articol la revistă... și maestrul Adli Kerim m-a îndrumat să mă interesez la Secretariat...

Îl invită să ia loc pe scaunul din fața biroului și după ce se așeză, îl întrebă:

— Spuneți-mi, vă rog, ce titlu poartă articolul dumneavoastră?

— „Concepția lui Le Bon despre învățămînt", îngăimă el, fără să fie deloc încîntat că trebuie să dea socoteală unei fetișcane.

Aceasta scoase un dosar și îl răsfoi pînă cînd dădu de articolul cu pricina. Inima lui Ahmad porni să bată deznădăj-

duită. Încercă să descifreze însemnarea cu roşu de pe marginea paginii, dar tînăra i-o luă înainte, scutindu-l de trudă:

— „Se rezumă și se publică la rubrica *Corespondențe de la cititori*". Acesta-i avizul.

Ahmad rămase cîteva clipe cu privirea în gol, dezamăgit, fără să scoată o vorbă.

— Și în ce număr o să apară? întrebă în cele din urmă.

— În numărul viitor.

Și cine o să-l rezume? se mai interesă el cu o ușoară ezitare în glas.

— Eu! răspunse fata foarte firesc.

— Și-o să apară semnat de mine? o descusu Ahmad din ce în ce mai dezamăgit.

— De bună seamă! îl asigură ea cu un surîs stăpînit. În mod obișnuit anunțăm că ne-a sosit o scrisoare de la scriitorul (Se opri o clipă, uitîndu-se la semnătură, apoi completă:) Ahmad Ibrahim Șawkat. Iar mai jos dăm un rezumat destul de substanțial al părerilor dumitale.

— Aș fi preferat să fie publicat integral, șopti el cu sfială.

— Data viitoare, să sperăm... încercă ea să-l încurajeze, zîmbind cu seninătate.

— Dumneavoastră sînteți angajată aici? insistă Ahmad după o scurtă pauză, neputîndu-și învinge curiozitatea.

— După cum vedeți!

Se simți ispitit s-o mai întrebe ce studii are, dar în ultima clipă renunță și se limită la cîteva cuvinte protocolare:

— Puteți să-mi spuneți și mie care este numele dumneavoastră, vă rog? Poate am nevoie de ceva și o să trebuiască să vă caut la telefon.

— Sawsan Hammad.

— Vă mulțumesc mult!

Se ridică, schițînd un gest de salut și, înainte de a ieși, se mai întoarse o dată, bîiguind prevenitor:

— V-aș ruga să fiți foarte atentă cînd îl rezumați...

— Fiţi sigur că îmi cunosc foarte bine atribuţiile! i-o reteză ea, fără să-l privească.

Părăsi biroul cu o mutră spăsită, regretînd amarnic ceea ce spusese.

14

Umm Hanafi dădu buzna în camera de lucru a lui Kamal şi-l anunţă cu sufletul la gură:

— A venit *şi* Fu'ad el-Hamzawi. E la stăpînul cel mare...

Kamal, îmbrăcat într-un *ghilbab* larg, coborî scările în fugă. Aşadar, după o absenţă de un an, Fu'ad se întoarce la Cairo. Revine ca procuror în capitală. În pieptul lui Kamal porniră să clocotească sentimente vechi, contradictorii, căci prietenia pentru Fu'ad era de fapt un amestec ciudat şi complicat de simţăminte ce ascundeau o luptă permanentă între dragoste, antipatie şi invidie. Şi oricît se străduia să se ridice deasupra acestor sentimente meschine, instinctele îl atrăgeau fără să vrea în jos. În vreme ce cobora scara era încredinţat că vizita lui Fu'ad o să-i trezească un şir de amintiri plăcute, dar o să-i scormonească şi răni aproape cicatrizate. Cînd trecu prin salon, le văzu pe mamă-sa împreună cu Aişa şi Na'ima adunate în jurul ibricului de cafea ce clocotea încet. Amina tocmai îi şoptea Aişei:

— O să ceară mîna Na'imei...

Cînd îşi dădu seama de prezenţa lui Kamal, se întoarse spre el schimbînd tonul:

— Prietenul tău este înăuntru. Nu l-am văzut niciodată atît de elegant. A vrut să-mi sărute mîna, dar nu i-am dat voie...

Tatăl său sta pe canapea cu picioarele adunate sub el, Fu'ad pe un scaun dinaintea lui. Cei doi prieteni îşi strînseră mîna.

— Mă bucur să te revăd! bombăni Kamal. Bine-ai venit! Ești în concediu?

— A fost transferat la procuratura din Cairo, se grăbi să răspundă domnul Ahmad, surîzînd cu înțeles. După atîta amar de vreme petrecută în Es-Sa'id[1], revine în sfîrșit la Cairo.

— Felicitări! grăi prompt glasul ipocriziei. Înseamnă că de-acum încolo o să ne putem vedea mai des.

— Desigur! aprobă Fu'ad. La începutul lunii viitoare o să ne mutăm în El-Abbasiyya. Am închiriat un apartament în apropiere de circumscripția El-Wayli.

Nu se schimbase cine știe ce; se mai împlinise puțin, rumeneala obrajilor trăda o sănătate de fier, iar ochii licăreau plini de inteligență.

— Dar nu ne-ai spus ce mai face tată-tău?! întrebă domnul Ahmad. Nu l-am mai văzut de vreo săptămînă.

— Nu stă tocmai bine cu sănătatea, dar tot timpul regretă că a lăsat slujba. Sper că succesorul lui e un om de treabă!...

— Acum trebuie să stau mereu cu grijă, ăsta-i necazul cel mai mare, se lamentă stăpînul. Cînd îl aveam pe tată-tău, nu mă durea capul. Știa să se descurce cu toate — Allah să se îndure de sănătatea lui!

Fu'ad se îndreptă în scaun și se așeză foarte degajat picior peste picior. Kamal rămase contrariat de gestul lui, deși domnul Ahmad nu-i dăduse nici o atenție. Va să zică așa se schimbă lucrurile?! O fi el acum procuror, dar cum poate uita cine-i omul care-i stă în față cu picioarele strînse sub el?! Și nu se oprește la atît! În clipa următoare Fu'ad scoase un pachet de țigări, întinzîndu-l stăpînului. Acesta se scuză, mulțumindu-i. Acum după ce-a ajuns procuror, a uitat de unde-a pornit, dar lucrul cel mai regretabil este că l-a uitat chiar și pe acela căruia îi datorează cariera. Se pare că în ochii lui meritele domnului Ahmad s-au risipit în văz-

[1] Egiptul de Sus, cuprins între Cairo și cataractele de la Aswan.

duh întocmai cum se risipeşte fumul acestei ţigări de lux. Gesturile lui Fu'ad păreau foarte fireşti. Se purta ca un stăpîn obişnuit să aibă pîinea şi cuţitul în mînă.

— Felicită-l şi pentru că a fost avansat de la funcţia de ajutor la cea de procuror plin, îl îndemnă domnul Ahmad pe fiul său.

— Felicitări! Felicitări! bolborosi Kamal automat, cu un zîmbet şters. Şi-ţi urez s-ajungi cît mai curînd judecător!...

— Sper ca ăsta să fie următorul pas! răspunse Fu'ad foarte sigur pe el.

Cînd o să se vadă judecător, probabil că o să se şi pişe de faţă cu bărbatul care stă acum pe canapea cu picioarele strînse sub el! Pe cînd bietul dascăl rămîne dascăl toată viaţa, mulţumindu-se cu mustaţa stufoasă şi cu tonele de cărţi ce i-au îngreunat capul cît o baniţă.

— Cum mai merge politica? întrebă domnul Ahmad, fixîndu-l cu ochi curioşi.

— S-a produs în sfîrşit minunea! La Londra s-a semnat Tratatul care proclamă independenţa Egiptului şi abolirea celor patru clauze.[1] Nu mi-a venit să-mi cred urechilor, cînd am auzit ştirea la radio. Cine s-ar fi putut aştepta la aşa ceva?!

---

[1] În urma negocierilor purtate de delegaţia egipteană cu reprezentanţii guvernului britanic, la 26 august 1936 a fost semnat la Londra Tratatul de prietenie şi alianţă dintre Egipt şi Marea Britanie. Semnarea Tratatului, numit la vremea respectivă „tratatul demnităţii şi independenţei", a fost întîmpinată cu satisfacţie de forţele politice egiptene (doar Partidul Naţional a refuzat semnarea lui) şi de către masele populare, care au văzut în el un pas important pe calea dobîndirii independenţei depline. Tratatul reglementa cele patru chestiuni rămase în suspensie în Declaraţia din 28 februarie 1922, limita intervenţia britanică în treburile interne ale Egiptului, restrîngea prezenţa trupelor britanice doar la zona Canalului Suez şi la cîteva oraşe, stipulînd formal încetarea ocupaţiei militare britanice. Tratatul a reconfirmat statutul de condominiu al Sudanului, cu toate că practic numai Anglia hotăra în legătură cu treburile acestei ţări. Anglia a continuat şi după semnarea Tratatului din 1936 să se amestece în treburile interne ale Egiptului, îndeosebi în chestiunile legate de numirea şi demiterea miniştrilor şi în

— Așadar, ești mulțumit de Tratat?

— În ansamblu, da! rosti el categoric, clătinîndu-și capul, plin de importanță. Tratatul are însă și adversari: unii sînt declarați și cunoscuți, alții mai puțin cunoscuți. Dar dacă privim atent în jurul nostru și ne aducem aminte de suferințele îndurate de poporul ăsta în vremea lui Sidqi, fără să se revolte și să se plîngă, o să ne dăm mai bine seama de însemnătatea acestui tratat. În primul rînd a abrogat clauzele și a pregătit terenul pentru desființarea privilegiilor străinilor, în al doilea rînd a limitat ocupația la o anumită zonă și a stabilit un termen pentru lichidarea ei definitivă, ceea ce mi se pare a fi un mare pas înainte.

Entuziasmul domnului Ahmad era mult mai puternic, chiar dacă știa mai puține lucruri în legătură cu prevederile Tratatului. Crezuse că musafirul lui o să-l pună la curent cu detalii mai interesante, dar cînd văzu că așteptările i-au fost înșelate, se îndîrji să-l tragă de limbă.

— Trebuie să recunoaștem totuși că Wafdul a redat națiunii Constituția și independența, chiar dacă n-a reușit s-o facă decît cu o oarecare întîrziere...

Kamal căzu pe gînduri. Politica îl lăsase întotdeauna rece pe Fu'ad și probabil că nici acum nu se schimbase prea mult, chiar dacă părea să manifeste simpatie pentru Wafd, pe cînd el se avîntase întotdeauna cu pasiune de partea Wafdului și în final ajunsese să nu mai creadă în nimic. Am pus totul la îndoială, își zise Kamal; și iată — nici politica n-a scăpat de îndoiala mea nesăbuită! Numai inima mea continuă să

---

luptele dintre partidele politice egiptene, iar în anii celui de al doilea război mondial a reinstituit practic regimul de ocupație. După încheierea războiului, la insistența Egiptului, au fost reluate negocierile în vederea anulării Tratatului din 1936 și acordării independenței depline, cerîndu-se „evacuarea și unitatea Văii Nilului". În cele din urmă, Egiptul a adus chestiunea în fața Consiliului de Securitate al O.N.U. pentru arbitraj, în 1947. Au fost reluate negocierile anglo-egiptene, dar fără folos, și în anul 1951, sub presiunea opiniei publice, guvernul egiptean a abrogat în mod unilateral Tratatul din 1936 și acordurile din 1899 referitoare la Sudan.

bată cu aceeași putere pentru patrie, în pofida oricăror gînduri și oricărei rațiuni.

— În perioadele care urmează loviturilor de stat, procuratura bate în retragere și iese în față poliția, căci epocile loviturilor de stat sînt epoci ale forței polițienești, încercă Fu'ad să insinueze cu un surîs palid. Dacă Wafdul va reveni la putere, procuratura își va redobîndi locul, iar poliția va fi nevoită să-și vadă de treburile ei. În perioada unei guvernări normale, legea are cuvîntul suprem...

— Cum am putea să uităm vremea lui Sidqi? porni stăpînul să comenteze cele spuse de Fu'ad. În zilele alegerilor, soldații aduceau lumea la urne sub amenințarea bastoanelor. Mulți dintre prietenii noștri de vază și-au ruinat casele sau au dat faliment ca preț al perseverenței pentru respectarea principiilor Wafdului. Și în cele din urmă îl vedem pe satana făcînd parte din delegația pentru tatative, în straie de național-liberal!

— Alianța a fost impusă de împrejurări, îl lămuri Fu'ad. Și dacă nu aderau la ea — diavolul și acoliții lui — alianța nu putea fi socotită deplină, sau mai bine zis legală. Important este numai ceea ce va urma.

Fu'ad mai rămase un timp în compania stăpînului, sorbindu-și cafeaua în grabă. În acest interval, Kamal avu vreme să-i cerceteze atent costumul elegant de mătase albă, cu un boboc de trandafir roșu la butonieră și siguranța cu care se purta, pe care i-o conferea desigur funcția, recunoscînd în sine că probabil nu i-ar displace dacă ar cere mîna nepoatei lui. Fu doar o firavă și trecătoare închipuire, căci lui Fu'ad nici nu-i trecea prin minte să atace un asemenea subiect. Ba avu impresia că nici nu vrea să mai întîrzie căci la un moment dat începu să se foiască, dînd semne de nerăbdare.

— Cred că e timpul să mergeți la prăvălie, zise el, adresindu-se stăpînului. Eu mai stau de vorbă cu Kamal și sper să vă mai revăd înainte de a pleca la Alexandria, unde am de gînd să-mi petrec restul lunii august și o parte din septembrie.

Se ridică și întinse mîna stăpînului, luîndu-și rămas bun; pe urmă părăsi camera împreună cu Kamal. Urcară la etajul de sus și se instalară în bibliotecă.

— Nu-mi împrumuți și mie o carte? începu Fu'ad discuția, zîmbind, după ce răsfoi cîteva volume aranjate cu grijă în rafturi.

— Cu toată plăcerea! răspunse Kamal, ascunzîndu-și nemulțumirea. Ce citești de obicei în timpul liber?

— Am diwanurile[1] lui Şawqi, Hafiz și Mutran[2], precum și cîteva cărți de-ale lui Al-Djahiz[1] și Al-Ma'arri. Îmi place mai ales *Literatura lumii și religia*, alături de lucrările scriitorilor noștri contemporani. Mai am și cîteva cărți de-ale lui Dickens și Conan Doyle. Dar trebuie să-ți mărturisesc sincer că lectura lucrărilor juridice îmi ocupă cea mai mare parte a timpului.

Se plimbă printre rafturi, petrecîndu-și privirile în grabă peste titlurile cărților, apoi se întoarse și remarcă, după ce respiră adînc:

— O bibliotecă plină de cărți de filozofie! N-am nici în clin nici în mînecă cu așa ceva! Citesc revista *El-Fikr*, în care apar articolele tale. Le urmăresc, unul după altul, de cîțiva ani de zile. Dar nu pot pretinde că le-am citit pe toate sau că mi-ar fi rămas ceva din ele. De altfel sînt convins că articolele pe teme filozofice sînt genul cel mai greu de citit. Pe urmă, procurorul e un om sătul pînă pete cap de munca lui

---

[1] *Diwan*, culegere care cuprinde întreaga creație a unui poet arab clasic sau modern sau doar selecțiuni din ea.

[2] *Khalil Mutran* (1871—1949), poet libanez stabilit în Egipt. Autor al unor poeme lungi în manieră clasică, dar și al unor poezii lirice; traducător al unor piese de teatru din engleză (printre care *Macbeth*, *Othello* și *Hamlet* de Shakespeare) și din franceză.

[1] *Al-Djahiz* (776 — 868), celebru prozator arab clasic, autor de lucrări didactice (*'adab)*, de teolologie mu'tazilită și de polemică politico-religioasă (*Tratatul despre animale*, *Tratatul despre avari* și alte numeroase tratate și dizertații). Opera lui furnizează date importante despre epoca sa, viața morală și obiceiurile vremii, într-un stil original în care tonul serios alternează frecvent cu ironia și anecdota.

și abia așteaptă o clipă de relaxare. De ce nu scrii și tu niște lucruri mai atrăgătoare?

Avusese de-atîtea ori ocazia să audă vorbindu-i-se despre inutilitatea eforturilor lui, așa încît cuvintele prietenului său nu avură darul să-l întristeze și le primi cu o totală indiferență și un dispreț rece. Îndoiala părea să fi deverat pînă și tristețea! Ce este faima? Ce înseamnă renumele? Dar atractivitatea, ce este oare? În orice caz nu poate decît să se bucure pentru faptul că Fu'ad nu este în stare să înțeleagă și să se delecteze cu ceea ce scrie el.

— Și ce înțelegi tu prin „lucruri mai atrăgătoare"? îl întrebă Kamal după o vreme, cu suficientă ironie în glas.

— Literatura, de pildă!...

— Am citit cărți plăcute într-adevăr pe vremea cînd eram împreună, dar eu nu sînt ceea ce se cheamă un scriitor în adevăratul sens al cuvîntului.

— Atunci n-ai decît să rămîi singur cu filozofia ta! zise Fu'ad, rîzînd. Nu ești filozof?

„Nu ești filozof?" Cuvintele astea i se întipăriseră adînc în inimă. Tremura și acum de spaimă la amintirea lor. Așa i se întîmplă întotdeauna cînd le aude, din clipa cînd i le-a adresat Aida, demult, în strada Seraiurilor. Izbucni în hohote, încercînd să-și ascundă tulburarea. Apoi se lăsă purtat de gînduri, amintindu-și zilele cînd Fu'ad căuta cu orice preț să-i cîștige prietenia și se ținea după el ca o umbră. Acum nu-și mai cunoaște lungul nasului. Îl plesnește în pălărie, privindu-l de sus, și socotindu-se probabil atît de important încît să alerge alții după el să-i cîștige prietenia și favoarea. Uite cu ce m-am ales din toată viața mea!

Fu'ad cerceta atent mustața lui Kamal. Izbucni în rîs pe neașteptate și exclamă cu nepăsare:

— Și ce dacă!...

Kamal îl întrebă din priviri ce vrea să zică și celălalt porni să-și depene gîndurile cu glas tare:

— Azi-mîine o să împlinim amîndoi treizeci de ani... Şi nici tu nici eu nu ne-am însurat! Toată generaţia noastră e plină de burlaci... Generaţia crizei!... Tu ai de gînd să rămîi ferm pe poziţie?

— Absolut! Neclintit!

— Nu-mi dau seama ce anume, dar ceva îmi spune că tu n-o să te însori niciodată!...

— Sigur, tu întotdeauna ai fost un prezicător!...

— Iar tu întotdeauna un egoist! replică Fu'ad, cu un zîmbet delicat şi ipocrit, vrînd parcă să-şi ceară scuze pentru o asemenea acuzaţie. Vrei să fii singurul stăpîn al vieţii tale. Nu uita că pînă şi Profetul s-a căsătorit şi asta nu l-a împiedicat să creeze o operă spirituală nepieritoare... (Apoi, urmă, rîzind cu poftă:) Iartă-mă că am amintit exemplul Profetului. Uitasem că tu... Dar mi se pare că nu mai eşti liber-cugetătorul de odinioară. Ai ajuns să te îndoieşti pînă şi de ateism şi asta-i un pas cîştigat în favoarea credinţei...

— Scuteşte-mă de polilogia asta, mai ales că ţie nu-ţi place filozofia şi spune-mi mai bine de ce nu te-ai însurat tu pînă acum, dacă ai o astfel de părere despre burlăcie?

Regretă imediat întrebarea, temîndu-se să nu-şi închipuie celălalt că vrea să-l ispitească s-o ceară pe Na'ima. Dar după rîsul spontan al lui Fu'ad înţelese că nici nu-i trecuse prin cap aşa ceva.

Tu ştii prea bine că eu am descoperit gustul plăcerilor destul de tîrziu în comparaţie cu alţii şi nu m-am săturat încă...

— Bine, bine! Şi după ce o să te saturi, ai să te însori, totuşi?

— Dacă tot am aşteptat pînă acum, o să mai aştept un timp, mărturisi Fu'ad, făcînd un gest categoric cu palma în aer, ca şi cum ar fi vrut să sublinieze sinceritatea vorbelor sale. Pînă cînd voi fi avansat judecător, de pildă. Şi-atunci o să pot deveni şi ginerele unui ministru, dacă ţin cu tot dinadinsul.

Ia te uită ce visează odrasla lui Gamil el-Hamzawi! Să ia o fată de ministru şi — mai ştii? — să aibă parte şi de o soa-

cră franţuzoaică! Îl invit pe Leibnitz să găsească justificarea pentru o pretenţie ca asta, chiar dacă nu-i decît lipsa de măsură şi neobrăzarea unui parvenit!

— Tu priveşti căsătoria ca o...

— Oricum e mai bine decît să nu vrei să auzi deloc de ea! îl întrerupse Fu'ad rîzînd, înainte ca el să încerce să-şi continue ideea.

— Dar fericirea...

— Vorbe goale! sări din nou Fu'ad. E doar o iluzie! Mai degrabă ţi-o oferă o fiică de ministru! Căsătoria este, domnul meu, un tratat ca cel pe care l-a semnat ieri En-Nahhas. Tocmeli, estimări, machiavelism, ipocrizie, avntaje şi dezavantaje! Într-o ţară ca a noastră nu poţi răzbate decît în acest fel! Săptămîna trecută a fost numit consilier un bărbat tînăr, care n-a împlinit nici patruzeci de ani, pe cînd eu s-ar putea să trudesc în magistratură toată viaţa şi să n-ajung niciodată la poziţia lui, oricît de priceput şi de sîrguincios aş fi! Atunci ce să mai zică un biet dascăl de gimnaziu? O să rămînă toată viaţa cu categoria a şasea, chiar dacă e tobă de filozofie!...

— Bine, dar situaţia ta te scuteşte de astfel de aventuri şi inconveniente. Nu-nţeleg de ce trebuie să-ţi pui pielea la saramură?!...

— Dragul meu, dacă n-ar fi aventurile astea, un prim-ministru n-ar avea din cine să-şi alcătuiască un cabinet!

— Să-ţi spun drept, eu cred că ai avea nevoie de ceva filozofie; cel puţin o doză din Spinoza! zise Kamal cu tonul lui sec şi ironic.

— În nici un caz! Mai bine consumă-ţi-l singur şi satură-te bine de el! Dar hai să punem punct la discuţia asta fără rost! Povesteşte-mi şi mie cîte ceva despre locurile de distracţie din capitala noastră! La Qana[1] trebuia să gust plăcerile mai mult pe furate şi cu mare fereală! Funcţia noastră ne obligă să stăm mai tot timpul singuri şi să evităm orice anturaj. Iar

[1] Guvernorat în partea de sud a Egiptului (în care se află numeroase vestigii faraonice — Luxor, Karnak, Valea Regilor) şi reşedinţă cu acelaşi nume a guvernoratului.

rivalitatea dintotdeauna dintre noi și poliție ne obligă la o prudență sporită. Slujba de procuror... pe cît e de importantă pe atît e de obositoare și plicticoasă.

„A făcut ce-a făcut și iar a ajuns cu discuția la un subiect care amenință să-mi stîrnească amărăciunea. Trebuie să-mi țin firea cu orice preț".

— Îți dai seama că împrejurările m-au dus de multe ori în preajma unor oameni cu situație, care s-au simțit onorați să mă invite să-i vizitez la seraiurile lor. Obligațiile mele profesionale însă sînt de asemenea natură încît trebuie să refuz astfel de invitații, pentru ca nimeni să nu poată exercita vreo influență asupra mea. Numai că notabilitățile de provincie nu pot pricepe lucrurile astea. Toți m-au învinuit că aș fi arogant și îngîmfat. Dar tu știi prea bine că eu n-am nici în clin nici în mînecă cu așa ceva....

Ba ești și arogant, și infatuat, și invidios pînă la cer!

A, desigur!... aprobă Kamal cu un gest de conveniență.

— Și tot din același motiv mi-am atras și antipatia aparatului polițienesc. Eu nu agreez în ruptul capului metodele lor întortocheate. De aceea trebuie să mă feresc de toți. Eu mă călăuzesc după lege, pe cînd ei se călăuzesc după barbaria medievală. Toți mă dușmănesc, dar eu sînt convins că procedez corect și că am perfectă dreptate.

.. Sigur, sigur; ai dreptate! Te cunosc de atîta vreme, doar, și sînt convins că tot ce mi-ai spus e adevărat. Inteligența și onestitatea au fost întotdeauna trăsăturile tale esențiale. Dar tu nu iubești și nu poți să iubești! Tu nu te cramponezi de adevăr, așa, de dragul lui, ci din aroganță și din vanitate și mai ales împins de complexul de inferioritate. Mă izbesc de ființe ca tine chiar și în posturi mult mai neînsemnate. Omul plăcut și puternic este un mit! Numai că tu nu poți să știi valoarea iubirii! Știi tu ce-i idealismul? Și-atîtea, și-atîtea altele?!...

Continuară să discute despre una și alta multă vreme. Cînd se pregătea să-și ia rămas bun. Fu'ad se aplecă la urechea lui Kamal și-i zise în șoaptă:

— Ştii că eu sînt proaspăt sosit la Cairo... Fără îndoială că tu trebuie să ştii o casă, ba poate chiar mai multe. Mă interesează una ferită, discretă, bineînţeles!...

— Dascălul, dragul meu, ca şi procurorul, are grijă întotdeauna să nu-l vadă nimeni...

— Foarte bine! În curînd o să ne revedem! Deocamdată eu sînt ocupat cu aranjarea apartamentului, dar cum termin, te caut să petrecem cîteva nopţi împreună.

— S-a făcut!...

Ieşiră amîndoi şi-l însoţi pînă la poartă. La întoarcere, o găsi pe mamă-sa aşteptîndu-l în pragul uşii de la intrare.

— N-a zis nimic? îl întrebă nerăbdătoare, fără nici un fel de introducere.

Kamal pricepu imediat ce-o interesează, dar se prefăcu a nu înţelege despre ce este vorba, cu toate că simţea un nod în gît.

— Despre ce? întrebă evaziv.

— Despre Na'ima!

— Nu! răspunse el încurcat. N-a zis nimic.

Se priviră un timp în tăcere.

— Bine, dar El-Hamzawi i-a spus clar lui tată-tău...

— Probabil că erau doar gîndurile lui personale fără să aibă încuviinţarea lui Fu'ad, bombăni Kamal, ferindu-se pe cît era cu putinţă să nu-şi dezvăluie mînia.

— Da'ce, sîntem copii ca să ne jucăm aşa cu vorbele?! izbucni Amina indignată. Nu i se pare că a ridicat nasul prea sus? A uitat al cui e el şi a cui e ea? S-ar fi cuvenit ca tată-tău să-i reamintească lucrul ăsta!

— Fu'ad n-are nici o vină! Probabil că tată-său a făcut-o cu bună intenţie, dar n-a chibzuit îndeajuns înainte de a deschide discuţia despre treaba asta...

— Eu n-am nici cea mai mică îndoială că s-a înţeles cu fiu-său, înainte de a vorbi. Oare, să nu fi fost ăsta de acord? Mucosul ăsta pe care l-am făcut mare *proculor*... Pe care l-am făcut om cu banii noştri?!...

— Nu cred, mamă, că e cazul să ne facem sînge rău din pricina asta.

— Dar e un lucru de neînchipuit, fiul meu! Nu-şi dă seama că nu ne face nici o cinste să ne încurscrim cu el?

— Tocmai de-aceea, n-ai nici un motiv ca să-ţi pară rău...

— Nu-mi pare rău, dar sînt necăjită pentru că ne-au umilit...

— Nu-i vorba de nici o umilinţă... N-a fost decît o neînţelegere la mijloc...

Se întoarse în camera lui trist şi jenat şi începu să vorbească cu sine însuşi. Na'ima este într-adevăr un trandafir frumos. Numai că mie nu mi-a mai rămas dintre virtuţi decît dragostea pentru adevăr şi s-ar cuveni să mă întreb dacă ea este sau nu este potrivită pentru a deveni soţia unui procuror. În ciuda ascendenţei lui modeste, Fu'ad poate să-şi aleagă parteneră de viaţă o fată cu o cultură aleasă, cu o situaţie materială mult mai bună şi poate chiar şi mai frumoasă decît Na'ima. Tatăl lui avusese intenţii bune, dar cred că s-a pripit. Fu'ad s-a arătat însă destul de insolent în discuţia cu mine. E un bărbat inteligent, onest, capabil, dar prezumţios şi tare insolent. Nu este el de vină. De vină sînt aceste deosebiri care generează în noi un noian de patimi.

15

Revista *Al-Fikr* se afla la parterul blocului de la nr. 21, pe strada Abd el-Aziz. Fereastra cu bare de fier a redactorului şef Abd el-Aziz el-Asyuti dădea într-o uliţă întunecoasă — uliţa Barakat — aşa încît becurile electrice rămîneau aprinse ziua şi noaptea. Parterul întunecos, mobilierul ponosit şi atmosfera cenuşie îi aminteau lui Kamal locul pe care „gîndirea" îl avea în ţara lui şi locul pe care el personal îl ocupa în societate. Cînd intră, maestrul Abd el-Aziz îl întîmpină cu un zîmbet

afectuos. Şi nu-i de mirare, căci între ei se înfiripase o prietenie statornică din anul 1930, de cînd revista începuse să publice articolele lui Kamal cu subiecte filozodfice. Trecuseră, aşadar, şase ani de cînd colabora la *Al-Fikr*, fără să primească nici un fel de onorariu. De fapt nici unul din colaboratorii revistei nu primea nimic — toţi scriau numai de dragul artei şi filozofiei, bineînţeles.

Abd el-Aziz oferea un loc în paginile revistei tuturor autorilor interesaţi de problemele filozofice şi care nu doreau nimic în schimbul articolelor publicate, inclusiv specialiştilor în filozofia islamului printre care se număra şi el. Cu toate că avea o formaţie azharită, audiase tot felul de cursuri în cei patru ani petrecuţi în Franţa, chiar dacă nu dobîndise nici un titlu academic. De altfel nici nu urmărea să obţină vreun cîştig de pe urma revistei, căci era proprietarul unui imobil ce-i aducea un venit de cincizeci de lire în fiecare lună. Fundase revista în anul 1923 şi stăruise cu îndărătnicie s-o scoată cu regularitate, cu toate că nimic nu-i recompensa eforturile depuse. Imediat ce se aşeză Kamal, în birou îşi făcu apariţia un bărbat cam de-o vîrstă cu el, îmbrăcat într-un costum gri din pînză de in. Era înalt şi subţire, doar o idee mai scund şi poate ceva mai plinuţ decît Kamal, cu faţă prelungă şi frunte luminoasă, cu buze pline, nas subţire şi bărbie ascuţită. Înaintă surîzînd, cu paşi siguri şi întinse mîna maestrului Abd el-Aziz.

— Domnul Riyad Qildis, traducător în Ministerul Învăţămîntului, îl prezentă maestrul. Proaspăt colaborator al revistei noastre, căreia i-a adus un suflu nou prin rubrica de teatru şi nuvelele sale originale.

Apoi îl prezentă pe Kamal:

— Domnul Kamal Ahmad Abd el-Gawad. Probabil că i-ai citit articolele?...

— Îi citesc articolele cu mult interes de cîţiva ani, zise Riyad cu admiraţie, în timp ce-şi strîngeau mîna. Sînt articole remarcabile şi serioase sub toate aspectele.

Kamal îi mulțumi, primind elogiile lui cu multă prudență. Apoi se așezară pe cele două scaune, față în față, dinaintea biroului maestrului Abd el-Aziz.

— Nu te aștepta, domnule Riyad, să-ți răspundă la fel și să-ți aprecieze nuvelele, fiindcă el nu citește literatură din principiu...

Riyad rîse cu seninătate, arătîndu-și dinții perfect aliniați, cu strungăreață la mijloc.

— Va să zică, nu vă place literatura? Din cîte știu, nu există filozof care să nu aibă o părere proprie și despre frumusețe. Or, asta nu se poate forma decît după cunoașterea artelor și printre ele și literatura, de bună seamă...

— N-aş putea zice că-mi displace literatura, se grăbi Kamal să răspundă, puțin încurcat. Ba chiar m-am plimbat pe îndelete și m-am simțit foarte bine în grădinile poeziei... și chiar în ale prozei. Dar timpul nu-mi prea mai îngăduie s-o fac...

— Înseamnă că ați citit ceva din nuvela și romanul modern, avînd în vedere că ea se limitează aproape numai la ele și recurge rareori la dramă.

— Am citit destul de mult în decursul anilor, numai că eu...

— Trebuie să-l pui la curent, domnule Riyad, cu ideile dumitale noi, îl întrerupse Abd el-Aziz el-Asyuti, zîmbind cu tîlc. Deocamdată e de-ajuns să știi că el e filozof și că e pasionat numai de gîndire și de istoria ei. (Apoi, întorcîndu-se spre Kamal:) Ai adus articolul pentru luna viitoare?

Kamal scoase un plic de mărime mijlocie și-l puse pe biroul maestrului fără să spună nimic. Acesta îl luă, îl desfăcu încet și începu să-l răsfoiască.

— Despre Bergson?! murmură el pe gînduri, oprindu-și ochii asupra titlului. Foarte bine!

— O prezentare generală a rolului său în istoria gîndirii moderne, îl lămuri Kamal. Probabil că vor mai urma și alte articole, în care voi expune lucrurile mai în detaliu...

Riyad Qildis urmărea discuția cu mult interes și se adresă lui Kamal, învăluindu-l cu o privire caldă:

— Am citit articolele dumneavoastră de cînd ați început să scrieți despre filozofii greci. Sînt articole foarte diverse și uneori prezintă concepții filozofice care se bat cap în cap. Am înțeles că vă ocupați în primul rînd de istoria filozofiei, dar am încercat zadarnic să descifrez atitudinea dumneavoastră directă față de concepțiile prezentate și doctrina filozofică la care ați aderat.

— La noi interesul pentru filozofie este foarte recent și de aceea am socotit că ar fi mai potrivit pentru început să publicăm niște prezentări generale, încercă să lămurească maestrul. S-ar putea ca domnul Kamal să ne ofere în curînd o doctrină proprie iar dumneata, domnule Riyad, să te numeri printre adepții kamalismului...

Izbucniră cu toții în rîs. Kamal își scoase ochelarii și se apucă să-și lustruiască meticulos lentilele. Se lăsa foarte ușor antrenat în discuții atunci cînd interlocutorul îi plăcea. Atmosfera era senină și plăcută.

— Eu mă plimb printr-un muzeu în care nimic nu-mi aparține. Istorie și-atît! Nu pot zice că m-aș situa undeva anume. Nu m-am fixat încă...

— Cu alte cuvinte, vă aflați la răscruce de drumuri. Și eu m-am oprit la un moment dat la o astfel de răspîntie, înainte de a-mi alege calea. Înclin să cred că e numai o haltă cu tile, fiindcă de obicei cu ea se încheie o etapă și începe alta nouă. N-ați cunoscut mai multe credințe înainte de a face oprire?

Tonul și atmosfera discuției îi aminteau un cîntec vechi, adînc înrădăcinat în inima lui. Și tînărul și conversația! Au trecut amar de ani fără să mai aibă un prieten de suflet. Se obișnuise să-și vorbească sieși, ori de cîte ori simțea nevoia să comunice cu cineva apropiat. Nimeni nu mai reușise de atunci să-i răscolească sufletul — nici Ismail Latif, nici Fu'ad el-Hamzawi, și cu atît mai puțin zecile de dascăli plicticoși cu care se întîlnea zi de zi. S-ar putea ca golul lăsat în sufletul său de Husein Șaddad să fie în curînd ocupat de altcineva?

Își puse din nou ochelarii și încercă să dea un răspuns, zîmbind.

— E cu mult tîlc, într-adevăr! Ca de obicei, am trecut și eu prin faza credinței religioase, apoi am crezut în adevăr...

— Mi-amintesc că ați prezentat filozofia materialistă cu un entuziasm care îndemna la îndoială și cercetare....

— A fost un entuziasm sincer, dar foarte curînd m-am trezit clătinînd din cap cu scepticism.

— Poate filozofia raționalistă?...

— Și după ce i-a venit și i-a trecut și ei rîndul, tot am clătinat din cap sceptic... Filozofiile sînt niște palate frumoase și tihnite, dar se pare că eu nu sînt potrivit pentru a locui în ele.

— Dar mai există și știința, insistă Riyad. Poate că ea a scăpat de îndoielile dumneavoastră.

— Știința este o lume închisă pentru noi. Nu cunoaștem decît rezultatele ei foarte apropiate. Pe urmă, am citit despre părerile unor savanți care pun sub semnul întrebării identificarea adevărului științific cu cel obiectiv, apoi despre părerile altora care preamăresc legea probabilității și, în fine, despre alți savanți și mai ciudați care au renunțat să mai pretindă cunoașterea adevărului absolut și din nou m-am trezit clătinînd din cap sceptic!

Riyad Qildis rîse fără să mai comenteze.

— M-am aventurat chiar și în practicile moderne ale spiritismului și am simțit că amețesc și-mi pierd cumpătul, că mă învîrtesc într-un spațiu terifiant. Ce este adevărul? Care sînt valorile? Ce sînt toate astea? Uneori ajung să am mustrări de conștiință pentru o faptă bună, ca și cînd aș fi comis o nelegiuire!

— Se răzbună religia pe dumneata! îl tachină Abd el-Aziz, izbucnind în hohote. Ai părăsit-o, alergînd după adevărurile supreme și te-ai întors cu mîinile goale!

— Îndoiala este o atitudine plăcută! zise Riyad politicos. Privești, meditezi, te bucuri de libertatea absolută de a alege și iei din toate cîte ceva, dar fără să te oprești din drum!

— Mai precis, dumneata vrei să rămîi și în modul de a gîndi un celibatar incorigibil, așa cum ești în viața de toate zilele, preciză Abd el-Aziz.

Lui Kamal nu-i scăpă remarca asta aruncată în treacăt. Oare burlăcia lui să fie rezultatul felului de a gîndi sau invers? Sau amîndouă sînt rezultatul unei a treia cauze, necunoscute?

— Burlăcia e o stare trecătoare și probabil că tot la fel se va întîmpla și cu îndoiala! răspunse Riyad Qildis în locul lui Kamal.

— Numai că, după cît se pare, el nu vrea să se însoare nici în ruptul capului, explică Abd el-Aziz.

— Dar de ce ar împiedica îndoiala iubirea, nu pricep? întrebă Riyad, mirîndu-se. Nu văd ce l-ar împiedica să se căsătorească pe cel care vrea cu adevărat s-o facă! Încăpățînarea de a rămîne burlac n-are nimic comun cu îndoiala care nu cunoaște îndărătnicia.

— D'agostea n-o fi avînd și ea nevoie de puțină credință? întrebă Kamal mai mult în glumă.

— Nu! răspunse Riyad fără șovăire. Dragostea este ca un cutremur care zgîlțîie deopotrivă și geamie, și biserică, și bordel...

Un cutremur? Ce comparație minunată! Un cutremur care dărîmă și învăluie totul în tăcerea morții!

— Dar dumneavoastră, domnule Qildis? Ați preamărit îndoiala! Nu cumva sînteți și dumneavoastră sclavul ei?

— Chiar așa; știi că ai dreptate? îl aprobă Abd el-Aziz.

Izbucniră din nou în hohote de rîs.

— Am trecut și eu prin criza îndoielii, dar am reușit s-o depășesc, recunoscu Riyad. De religie nu mă mai îndoiesc, căci am abjurat-o! Dar eu cred în știință și în artă! Pentru totdeauna, sper... dacă o să vrea Allah!

— Dacă o să vrea Allah in care nu crezi? preciză Abd el-Aziz, amuzîndu-se.

— Religia este o invenție a oamenilor — răspunse Riyad Qildis, zîmbind — pe cînd pe Allah nu-l cunoaștem! Cine poate spune cu convingere „nu cred în Allah!“ sau „cred în

Allah!"? Numai profeții pot fi adevărați credincioși, fiindcă ei l-au văzut, l-au auzit sau au stat de vorbă cu cei care le-au transmis revelația lui!...

— Și zici că dumneata crezi în știință și în artă?

— Da!

— Credința în știință are temeiul ei, dar arta?!... E mai simplu să crezi în spirite decît într-o nuvelă, de pildă!

- Știința este limbajul rațiunii, iar arta este expresia personalității umane în totalitatea ei! îi răspunse Riyad calm, aruncîndu-i o privire mustrătoare.

— Cît de bine seamănă vorbele astea cu poezia!

Riyad întîmpină ironia lui Kamal cu un zîmbet îngăduitor și continuă:

— Știința îi unește pe oameni în nimbul de lumină al ideilor ei, iar arta îi unește într-un sentiment omenesc sublim și astfel amîndouă contribuie la progresul civilizației, împingînd-o către un viitor mai bun...

„Ce vanitate! Scrie în fiecare lună o povestioară de două pagini și-și închipuie că participă cu ea la progresul omenirii! Probabil că la fel de caraghios sînt și eu, cînd nu fac decît să rezum un capitol din istoria filozofiei și să pretind că sînt egal cel puțin cu Fu 'ad Gamil el-Hamzawi, procurorul din Calea Roșie. Oricum, fără asta viața ar fi de nesuportat! Sîntem nebuni sau nu? Sau niște oameni pur și simplu? Cine știe?!"

Și ce părere ai despre savanții care nu au pentru știință nici măcar entuziasmul dumitale?

Nu trebuie să interpretăm nivelul relativ modest al științei actuale ca fiind o dovadă a neputinței sau a deznădejdii. Știința este magia omenirii, lumina, călăuza și miracolul ei. Știința este religia viitorului!

Și cum rămîne cu nuvela?

Riyad păru pentru prima oară jignit, dar reuși să-și ascundă nemulțumirea.

— Adică, vreau să zic arta, în general... se corectă Kamal, ca și cum ar fi vrut să-și ceară iertare.

— Este cu putință să trăiești într-o singurătate absolută? întrebă Riyad Qildis, inflăcărîndu-se din nou. Omul are nevoie și de o conversație confidențială, de consolare și de bucurie... De o călăuză... de lumină... de o călătorie în ținuturi mai îndepărtate sau mai apropiate ale lunii și ale sufletului... Asta-i arta!

— Mi-a venit o idee! îl întrerupse maestrul Abd el-Aziz. Ce-ar fi dacă ne-am intîlni noi trei, împreună cu alți cîțiva colegi o dată pe lună și am discuta despre diverse aspecte ale gîndirii, urmînd să publicăm un rezumat al colocviilor în paginile revistei, sub titlul „Colocviul lunii... cutare"?

— E minunat! Oricum, discuția noastră n-o să se întrerupă aici, sau cel puțin așa aș dori eu, zise Riyad Qildis, învăluindu-l pe Kamal cu o privire prietenoasă, plină de speranță. Ne putem considera prieteni, nu i așa?

De bună seamă! răspunse Kamal entuziasmat. Sper să avem norocul de a ne intîlni cît mai des!...

Simți că-l copleșește fericirea la gîndul înfiripării noii prietenii. I se păru că inima încearcă să se trezească după o letargie îndelungată. Înțelese mai mult ca oricînd cît de mare este înrîurirea prieteniei asupra lui. Poate că pentru el prietenia este un element vital, fără de care se pierde asemenea însetatului în deșert.

16

La intrarea în El-Ataba, noii prieteni se despărțiră. Kamal se întoarse din El-Muski seara, spre ora opt, respirînd un aer înăbușitor. Cînd ajunse în dreptul uliței El-Gawhari, își rări pașii, cotind ușor, apoi se opri la a treia ușă pe partea stîngă și se strecură înăuntru. Urcă pînă la etajul al doilea și sună scurt. Ferestruica din mijlocul ușii se deschise imediat și în cadrul ei se ivi chipul unei femei trecute bine de șaizeci

de ani, care-l salută cu un zîmbet larg, descoperindu-și dinții de aur. Îi deschise și el înaintă fără o vorbă.

— Bine-ai venit, fiul celui care mi-a fost drag! îl salută femeia ceremonios. Bine-ai venit, fiu al fratelui meu!...

O urmă pînă în salonașul din care mai multe uși indicau intrarea în cîteva camere. Două canapele erau așezate una în fața alteia, iar între ele era întins un covoraș înflorat; lîngă el sta o măsuță joasă și o narghilea, iar din colțuri se ridica un fum subțire de arome arzînd mocnit. Femeia planturoasă, cu aspect fragil din cauza bătrîneții, își acoperise capul cu o basma tivită cu paiete, iar ochii încondeiați cu *kuhl*[1] trimiteau o privire grea, îndepărtată, trădînd apăsarea hașișului. Sub ridurile ce-i brăzdau fața se puteau desluși urmele frumuseții apuse și ale desfrîului. Se așeză pe canapea, în fața narghilelei, cu picioarele strînse sub ea și-i făcu semn să ia loc alături.

— Ce mai face *sitt*[2] Galilia? o întrebă el, zîmbind, în vreme ce se așeza.

— Zi-mi „tușă"!... protestă ea.

— Ce mai faci, tușă? repetă Kamal, ascultător.

— Destul de bine, fiu al lui Ahmad Abd el-Gawad... (Apoi, ridicînd glasul răgușit:) Nazla! Ia vino pîn-aici, fată!...

După cîteva clipe apăru servitoarea cu două pahare pline și le puse pe măsuță.

— Bea! îl invită Galila. De cîte ori nu l-am îndemnat cu vorbele astea pe tată-tău, în zilele frumoase de odinioară, care s-au dus fără întoarcere...

— Păcat că am venit prea tîrziu! glumi Kamal, surîzînd cu înțeles, apoi întinse mîna alene spre pahar.

— Nu ți-e rușine?! îl mustră ea privindu-l șăgalnic și-l lovi ușor cu pumnul, zornăindu-și brățările de aur ce-i aco-

[1] Preparat cosmetic tradițional pe bază de sulfură de antimoniu, cu care femeile arabe — îndeosebi în Egipt — își colorează sprîncenele, genele și pleoapele.

[2] Termen de adresare în aproape toate idiomurile arabe vorbite. Formă contrasă din *sayyidat* „doamnă".

pereau brațele. Ai fi vrut să-ți irosești norocul unde a îngenuncheat tată-tău atîta amar de vreme? E o deosebire ca de la cer la pămînt între tine și el! Cînd l-am cunoscut eu, tocmai se însurase a doua oară. S-a însurat destul de timpuriu, cum era obiceiul pe vremuri, dar asta nu l-a împiedicat să-mi țină tovărășie ani îndelungați. Au fost cei mai frumoși ani din viața mea! M-a ținut ca în puf! Pe urmă m-a schimbat cu Zabida — domnul s-o ajute! Apoi au venit altele și altele la rînd — Allah să fie îndurător cu el! Iar tu ești încă burlac și nu-mi treci pragul casei decît în noaptea de vineri. Mai mare rușinea! Unde-i bărbăția de odinioară?! S-a dus și ea!

După poveștile năstrușnice auzite din gura ei, își dăduse seama că tată-său fusese cu totul altfel decît l-au cunoscut ai lui și chiar decît i-l înfățișase Yasin cîndva. Nu și-a stăpînit pasiunile și n-a știut ce sînt grijile! Într-adevăr, e o deosebire ca de la cer la pămînt între el și tată-său! Chiar și în noaptea de vineri, cînd catadicsește să-i treacă pragul, cum zice ea, „iubirea“ nu-i pare prea senină decît după cîteva pahare zdravene. Altfel, atmosfera ar fi deprimantă și tristă. N-o să uite nicicînd prima noapte petrecută în casa asta. Se întîlnea cu Galila pentru prima oară. L-a invitat să se așeze alături de ea pînă cînd una dintre fete avea să se ocupe de el. Cînd, din întîmplare, și-a pomenit numele întreg, femeia a strigat în gura mare: „Vai de mine! Atunci nu ești altul decît băiatul domnului Ahmad Abd el-Gawad, negustorul din En-Nahhasin?!“ „Da! Îl cunoașteți pe tata?“ „Bine-ai venit! O mie de ani! Auzi, îl cunoașteți pe tata? Îl cunosc chiar mai bine decît tine, căci sudoarea lui s-a amestecat cu a mea!.. Ba, dacă mi-aduc bine aminte, cred că am cîntat și la nunta surorii tale!.. Pe vremuri, am fost o cîntăreață la fel de renumită cum e Umm Kalthum în zilele astea mohorîte! Pot să-ți grăiască despre mine și pietrele caldarîmului, dacă o să le-ntrebi“. „Sînt încîntat, *sitti*... doamna mea.. “ „Alege-ți pe oricare vrei dintre fetele mele... Între prieteni nu există rînduială...“ Și astfel a ajuns să petreacă prima noapte în casa asta, folosindu-se de faima tatălui său. Bătrîna s-a holbat îndelung la

chipul lui, pînă cînd a simțit că i se strînge inima și nu mai e în stare să-i suporte privirile insistente. Puțin a lipsit ca femeia să-și mărturisească nedumerirea stîrnită de capul ciudat și nasul lui mare ce nu aminteau nici de departe fața îmbujorată ca o lună plină pe care o cunoscuse în tinerețea ei. Apoi au îndrugat pe îndelete tot felul de verzi și uscate, iar Kamal a aflat întreaga poveste secretă a tatălui său cu toate aventurile și detaliile ei. „Din pricina asta șovăi eu întotdeauna între flacăra instinctului și adierea sufismului..."[1]

— Să nu exagerăm, tușă! răspunse Kamal după o pauză. Eu sînt profesor și dascălilor le place discreția... Și să știi că în vacanță o să trec mai des pe la dumneta și în cursul săptămînii, nu numai vinerea. De altfel am fost pe aici și alaltăieri! O să trec pe la dumneta de fiecare dată cînd...

„De fiecare dată cînd o să fiu descumpănit. Mai degrabă descumpănirea o să mă împingă spre tine decît dorința..."

— De fiecare dată cînd ce, băiatul mamei?

— De fiecare dată... cînd ies de la slujbă.

— Astea-s vorbe de clacă!... Spune și tu ceva mai cu noimă! Vai de noi, de ce vremuri ați avut parte! Banii noștri erau de aur! Ai voștri sînt de fier și de aramă... Noi petreceam cu adevărat, pe cînd voi vă distrați ascultînd glasuri din cutie... Bărbații din vremea mea erau oameni de ispravă! Erau făcuți

---

[1] Curent mistic al islamului, ai cărui adepți *(sufi)* se dedicau meditației și ascezei, socotindu-le a fi cele mai potrivite căi pentru „apropierea de Allah". Începînd din secolul al VIII-lea, curentul a devenit foarte popular, îndeosebi în Irak și în Iran, iar adepții *(sufi)* lui purtau un fel de anteriu din lînă *(suf)*, de unde numele lor și al mișcării respective *(sufiyya* sau *tasawwuf)*. Multe din ideile acestei mișcări au stat la baza doctrinei filozofice a lui Al-Ghazali (1058—1111), care și-a propus în esență favorizarea „întîlnirii sufletului cu Allah". Începînd din secolul al XII-lea, sufiii s-au organizat în confrerii, recurgînd la practica litaniilor și la alte practici care contribuiau la crearea stării de extaz. O manifestare mai nouă a acestei mișcări constă în așa numitele cercuri de *dhikr* din Egipt, iar numele curentului respectiv este utilizat deseori pentru desemnarea ascezei.

din coasta lui Adam, iar voi, numai din coasta Evei... Tu ai cuvînt, hoge[1] de fete?

Trase o dată din narghilea şi începu să fredoneze:

„Hoge de fete, hoge de fete,
Învaţă-i să cînte din gură şi la instrumente"...

Kamal rîse cu toată sinceritatea şi se aplecă spre ea, sărutînd-o respectuos pe obraz.

— Ai o mustaţă, fiule, parc-ar fi de ghimpi!... Ce ghinion pe biata Atiyya!

— Dar poate că ei îi plac ghimpii...

— Fiindcă veni vorba... Ieri a fost la mine ofiţerul de la post... A fost ca o nuntă! Nu vreau să mă laud, dar am nişte clienţi tot unul şi unul!... Sau îţi închipui că-ţi faci pomană cu mine, dacă mă vizitezi?

— *Sitt* Galila, eşti măreaţă[2], într-adevăr!

— Ştii că-mi placi cînd te aghesmuieşti niţel? Băutura îţi topeşte gravitatea asta nesuferită şi începi să semeni cu tată-tău! Ia spune-mi, îţi place Atiyya? Ea zice că te iubeşte!

Cum ar mai putea să iubească nişte inimi împietrite de asprimea vieţii? Ce parte a avut el de iubire? Cînd s-a îndrăgostit de el fata stăpînului micului bufet, a fugit de ea temător, iar atunci cînd s-a îndrăgostit de Aida, a fugit ea de el. N-a cunoscut dintre feţele iubirii decît durerea! O durere ciudată, care arde sufletul pînă-l mistuie, lăsînd în urmă doar o ruină.

— Să ai parte de sănătate, *sitt* Galila!

— N-a călcat strîmb, sărmana de ea, decît după ce-a lăsat-o bărbatu-său... Aşa i-a fost sortit!

— Slavă lui Allah, căci el e singurul căruia i se cuvine laudă chiar şi la nenorocire!

— Slăvit să fie Allah pentru toate cele ce se petrec pe lumea asta!

Kamal surîse maliţios, iar ea încercă să protesteze.

---

[1] Dascăl, învăţător (în dialectul egiptean).
[2] Joc de cuvinte rezultat din alăturarea numelui propriu Galila şi a sensului său comun („măreaţă, splendidă, minunată").

— Mă mustri pentru că-l slăvesc prea mult pe Allah, nu-i așa? Vezi cum ești, fiu al lui Ahmad Abd el-Gawad? Ia aminte la ce-ți spun! Eu n-am pe nimeni pe lumea asta și mi s-a cam urît cu viața!... Și știu prea bine că numai de la Allah îmi poate veni iertarea...

Ciudat, cum vorbele acestei femei repetă întruna aceeași melodie care invocă pocăința! În timp ce sorbea ultimile picături din pahar, trăgea cu coada ochiului spre ea. Licoarea începuse să-i abureascä mintea încă de la primul pahar și se pomeni plutind ușor pe aripa amintirii spre un trecut în care paharul îi oferea o bucurie divină. Dar cîte alte bucurii n-au fost și s-au dus? La început, dorința fusese o revoltă și o victorie, dar cu trecerea timpului s-a preschmbat într-o filozofie a obișnuinței. Apoi, vremea i-a stins cu totul exaltarea și nu-i mai rămăseseră decît chinurile celui care plutește între cer și pămînt... Încet-încet îndoiala le-a înlocuit pe toate.

Se auzi soneria de la intrare și după cîteva clipe se ivi Atiyya. Avea pielea albă și părea destul de mlădioasă, cu toate că începuse să se rotunjească. La fiecare pas, pantofii ei scoteau un scîrțîit ușor. Sărută mîna cîntăreței și pe urmă aruncă o privire surîzătoare peste cele două pahare goale, mustrîndu-l pe Kamal în glumă:

— M-ai trădat, va să zică!...

Se aplecă și-i șopti Galilei ceva la ureche, se înclină zîmbind cochet către Kamal și ieși prin ușa din dreapta.

— Du-te, lumina ochilor mei!... îl îndemnă cîntăreața pe Kamal, împingîndu-l ușor cu mîna.

Își luă tarbușul și dispăru și el în spatele ușii pe care se strecurase Atiyya. Foarte curînd apăru și Nazla cu o tavă, pe care se aflau două pahare și un aperitiv tare anemic.

— Adu-ne doi *ratli*[1] de curmale presate, căci sînt moartă de foame! ceru Atiyya.

---

[1] Veche unitate de greutate arabă, a cărei mărime a variat de la o epocă la alta și de la o zonă la alta. În Egiptul modern un *ratl* este egal cu 0,499 kg.

Kamal își scoase haina și se așeză comod, întinzîndu-și picioarele, apoi porni s-o urmărească pe îndelete. O văzu scoțîndu-și pantofii și rochia, apoi îndreptîndu-și furoul și aranjîndu-și părul în fața oglinzii. Avea trupul întocmai cum îi plăcea lui: alb, catifelat și puțin împlinit. Cum o fi arătînd trupul Aidei? Deseori îi trece pe dinaintea ochilor ca o părere, ca și cînd nici n-ar fi avut trup. Uneori i se conturează în minte cîteva din trăsăturile ei; vede deslușit statura ei subțiratică, fața brună și mersul grațios. Dar toate astea îi par niște însușiri abstracte. Ar trebui să ne stăruie în memorie mai mult imaginile formelor ispititoare — pieptul sau gambele rotunjite. El însă nu-și amintește în ruptul capului să fi fost ispitit vreodată de asemenea linii. Astăzi, dacă o femeie cu trăsăturile Aidei ar încerca să-l tenteze, n-ar da nici doi bani pe ele. Pentru ce, atunci, a iubit-o atît de mult? Pentru ce păstrează și acum cu sfințenie amintirea ei, acum cînd totul i se pare demn de dispreț?

— Uf, dar ce cald e!

— Nu-i nimic, după ce bem ceva și ne amețim puțin, o să ne fie totuna dacă-i cald sau răcoare...

— Și de ce mă privești atît de insistent? Mai bine scoate-ți ochelarii!

Cînd te gîndești că-i divorțată și mai are și cîțiva plozi. Își ascunde amărăciunea în nopți pătimașe care-i înghit și feminitatea și sentimentele omenești cu indiferența lor înghețată. Pasiunea mincinoasă se amestecă cu dezgustul și asta-i cea mai completă imagine a renunțării. Numai paharul o face să mai uite de gînduri!

Se așeză alături de el, întinse mîna catifelată spre sticlă și umplu încet paharele. Sticla asta se vinde aici cu preț dublu. Toate sînt scumpe aici, în afară de om. Dar ce preț! Dacă n-ar fi această sticlă, n-ar suporta să rămînă în casa asta nici o clipă. Se ascunde aici de ochii holbați ai lumii, cu toate că lu-

mea noastră e atît de plină de toate soiurile de prostituție. Nimic nu scapă neatins; nici ministru, nici scriitor!

Gîndurile continuau să alerge grăbit spre uitare și liniște. „Femeia asta îmi place de mai multă vreme, dar nu știu cît o să dureze... Dorința este o forță tiranică, pe cînd iubirea... Iubirea este cu totul altceva... Ea apare cu altfel de veșminte, dacă n-o însoțește dorința. Dacă într-o zi voi avea norocul să le întîlnesc pe amîndouă în aceeași ființă omenească, voi dobîndi și stabilitatea mult rîvnită. Pînă atunci, viața va continua să-mi pară o aglomerare de elemente haotice. Îmi doresc căsătoria pentru viața publică și pentru cea privată deopotrivă. Nu știu care din ele este mai importantă dar sînt sigur că sînt un nefericit. Sînt ca un tren ce-și ia avînt fără să știe nici de unde vine nici încotro se duce. Dorința este tiranică, dar aversiunea nu-ntîrzie s-o biruie. Inima continuă să strige în deșert, căutînd în zadar fericirea eternă. Plînsul mă însoțește ca o umbră, făcînd din viață o mare deziluzie. Trebuie să ne strîngem toate puterile și înțelepciunea noastră ascunsă ca să putem suporta această amăgire. Sîntem actorul conștient de rolul său mincinos ce continuă să slujească arta cu tot devotamentul."

Dădu peste cap al treilea pahar dintr-o singură înghițitură, făcînd-o pe Atiyya să se minuneze. Și ei îi place să bea, dar dacă nu se oprește la timp, e dezastru.

Licoarea-i alerga prin vine, clătinîndu-i imaginile în fața ochilor. Privea la ea fix, simțind cum i se destind trăsăturile într-un surîs straniu. Ea nu mai reprezintă nicidecum o problemă. E o femeie și-atît! Parcă n-ar mai exista nici o problemă pe lume! Existența însăși – cea mai gravă dintre toate problemele vieții – a încetat și ea să mai fie o problemă!

– Cît de simpatic ești cînd rîzi așa fără motiv!...

– Dacă rîd așa... fără motiv, atunci să știi că motivele sînt prea mari ca să mai poată fi pomenite...

Abd el-Mun'im porni spre Es-Sukkariyya după căderea înserării, strîngîndu-și din cînd în cînd paltonul în jurul gîtului ca să se apere de frigul înțepător al iernii. Cînd ajunse acasă era întunerică beznă, cu toate că nu trecuse de ora șase. Umbra grațioasă, care sta în așteptarea lui, deschise cu grijă ușa apartamentului de la parter și se strecură în coridor de cum îl simți intrînd. Își auzi bătăile inimii, pornită într-o zbatere deznădăjduită și privi lung, cu ochi scinteietori, încercînd să se obișnuiască cu întunericul. Urcă atent în urma umbrei, pășind ușor pe trepte, ferindu-se să pricinuiască vreun zgomot. Se trezi sfîșiat de dorința care-l ispitea să se predea și voința care-l îndemna să-și stăpînească nervii ce amenințau să-l trădeze. Își aduse aminte abia acum că ea îi dăduse întîlnire pentru astă seară. Ar fi putut să se întoarcă ceva mai devreme sau mai tîrziu și să evite încurcătura, dar uitase cu totul. Cît de repede uită! Acum nu mai e timp să chibzuiască! O să facă asta cînd va fi singur în dormitorul lui, cînd o să se vadă triumfător sau... cine știe... înfrînt. Urcă scara în urma ei fără să fi luat vreo hotărîre, aruncîndu-se în vîltoare la voia întîmplării. Nimic n-ar fi putut să-l facă să uite frămîntările care-l sfîșiau. Cînd ajunse pe pedestă, avu sentimentul că umbra crește brusc, copleșind tot spațiul și timpul.

— Bună seara... îngăimă el, hotărît să-și ascundă cu orice preț zbuciumul și stînjeneala.

— Bună seara... șopti glasul catifelat. Îți mulțumesc că mi-ai ascultat povața și ți-ai pus paltonul...

Gingășia glasului îl mișcă atît de adînc încît vorbele severe cu care se pregătea s-o întîmpine i se stinseră pe buze.

— Mi-a fost teamă că va ploua, răspunse evaziv.

— Cred că va începe foarte curînd să plouă, murmură ea, ridicînd capul și privind în sus, ca și cum ar fi arătat cerul. Nu se mai vede nici o stea! Te-am zărit cu greu cînd ai intrat în uliță.

— E tare frig... șopti el, adunîndu-și toate forțele și încercînd s-o prevină. Mai ales atmosfera de-aici din casa scării e cumplit de rece și de umedă.

— Eu nu simt frigul cînd sînt lîngă tine, îl asigură ea cu seninătate.

Simți un val de căldură năvălindu-i în obraji și-și dădu seama că va aluneca din nou în păcat, cu toată strădania lui de a se feri. Făcu un efort enorm să-și adune voința pentru a stăvili fiorul ce-i alerga prin trup.

— De ce nu vorbești?! se miră fata.

Îi simți mîna apăsîndu-l ușor pe umăr și nu se mai putu stăpîni — o strînse la piept și o sărută îndelung, pînă cînd auzi glasul ei șoptind pierdut:

— Nu mai pot sta departe de tine...

Rămaseră o vreme înlănțuiți, topindu-se unul în brațele celuilalt.

— Aș vrea să rămîn aici pentru totdeauna... îi șopti ea în ureche.

— Nu... nu... E păcat!... bîigui în neștire, strîngînd-o și mai tare lîngă el.

— De ce să-ți pară rău? Nu înțeleg, dragul meu!? îl întrebă îndepărtîndu-și puțin capul de fața lui.

— Mi-e teamă pentru păcatul în care ne cufundăm...

— Care păcat? Nu pricep nimic!...

Se eliberă din strînsoare ușor, își scoase paltonul și-l împături. Vru să-l așeze pe balustradă, dar în ultima clipă — o clipă cumplită, plină de tensiune — îl puse pe braț și se trase un pas înapoi. Respira agitat, dar voința mai puternică răsturnă pe neașteptate totul. Mîna ei reveni, căutîndu-l prin întuneric, dar el i-o prinse și rămase astfel, așteptînd să i se potolească zbuciumul.

— Ceea ce facem acum e un mare păcat! grăi trist, silindu-se să pară cît mai liniștit.

— Ce păcat? Nu pricep nimic! gemu ea cu sufletul strivit.

O fetișcană care n-a împlinit nici paisprezece ani! Te joci cu ea pentru a-ți potoli dorința neîndurătoare, deși o știi prea

bine: joaca asta n-o să aibă nici o finalitate și nu face decît să-ți atragă mînia şi vrajba lui Allah!

— Trebuie să pricepi! Oare, putem să dezvăluim altora ce facem noi acum?!

— Să mărturisim altora?!

— Vezi cum dai înapoi? De ce te-ai speriat? De ce n-am putea mărturisi altora, dacă nu-i un păcat vrednic de dispreț?

Mîna ei îl atinse prin întuneric și el se retrase imediat, urcînd treapta următoare, sigur că a trecut cu bine clipa cea mai primejdioasă.

— Trebuie să recunoşti că greşim! Şi nu putem persista în acest păcat!...

— Mi se pare ciudat să aud vorbele astea de la tine!...

— De ce ți se pare ciudat? E foarte simplu! Conștiința mea nu mai acceptă şi nu mai suportă ideea păcatului! Mă chinuie și nu-mi dă pace!

„Tace! Am necăjit-o, Allah să mă ierte! E dureros, dar nu mai pot să mă întorc la încurcătura din care am scăpat! Trebuie să țin piept! Slavă lui Allah că nu te-ai lăsat ispitit la ceva şi mai rău!..."

— Ne-am întrecut cu gluma! Ceea ce ni s-a întîmplat să ne fie de învățătură... Să nu ne mai întoarcem niciodată la așa ceva!... Tu eşti prea tînără și-ai greşit! Dar ferește-te să mai greșești și altă dată!

— Ba nu cred c-am greșit cu nimic... se tîngui ea. Vrei să mă părăseşti! De ce te porţi aşa?

— Acum du-te acasă! insistă el, stăpînindu-se cu greu. Să nu mai faci niciodată un lucru de care să te temi și pe care trebuie să-l ascunzi!... Să nu te mai întîlnești cu nimeni în întuneric!

— Mă părăsești? se tîngui ea din nou cu glasul tremurînd. Ai uitat ce-ai spus despre iubirea noastră?!

— Mi-am pierdut mintea! Am spus lucruri pe care altfel nu le-aș fi rostit!... Greșești! Să-ți fie de învățătură! Ferește-te de întuneric, căci s-ar putea să-ți afli sfîrșitul în el! Ești o copilă; nu ştiu de unde ai atîta îndrăzneală?!

Tînguiera ei nu izbuti să-i îmblînzească inima îmbătată de plăcerea orgolioasă a victoriei.

— Liniștește-te și ia aminte la fiecare vorbă spusă de mine! Bagă de seamă! Dacă eram un ticălos, nu te lăsam fără să te necinstesc... Allah să te aibă în pază!

Respiră precipitat și urcă scara în fugă fără să privească în urmă. A scăpat, în sfîrșit, de chinuri și mustrări. Nu va mai fi nevoit să-și muște buzele, regretînd. Dar să nu uite ce i-a spus maestrul Ali el-Munufi: Înfrîngerea satanei nu va avea loc prin nesocotirea legilor firii! Într-adevăr, nu trebuie să uite lucrul ăsta! Se dezbrăcă în grabă și puse pe el un *ghilbab*.

— Aș vrea să rămîn singur cu tata în birou... îi zise lui Ahmad, în vreme ce părăsea dormitorul. Te rog să-ți mai faci de lucru cîteva minute pe-aici.

În drum spre briou îl rugă pe tată-său să-l însoțească.

— Sper să fie o veste bună!?... se amestecă Khadiga, petrecîndu-l cu privirea curioasă.

— Mai întîi o să vorbesc cu tata. Pe urmă vine și rîndul dumitale...

Ibrahim Șawkat îl urmă tăcut. Tocmai își pusese o proteză dentară nouă și revenise la toropeala obișnuită, după ce vreme de șase luni se zbătuse, alergînd încolo și-ncoace, fără nici un dinte în gură.

— Sper să-mi aduci o veste bună... începu Ibrahim Șawkat, cu tonul lui molcom și plictisit, după ce se așezară unul lîngă altul pe canapea.

— Tată, eu vreau să mă însor, zise Abd el-Mun'im, fără nici un fel de introducere.

Ibrahim se holbă la el, încruntînd sprîncenele, ca și cînd n-ar fi priceput și clătină din cap nedumerit.

— Să te însori? întrebă uluit. Foarte bine! Toate la vremea lor! Nu-nțeleg însă ce te-a apucat să aduci de pe-acum vorba despre o treabă ca asta?!

— Păi tocmai asta era problema! Eu vreau să mă însor acum!

— Acum? Ce te-a apucat, măi băiete? De-abia ai împlinit optsprezece ani! Trebuie să mai amîni cel puțin pînă cînd îți iei diploma!

— Imposibil! Nu mai pot amîna!...

În clipa aceea se deschise ușa încetișor și se ivi Khadiga.

— Ce se petrece în spatele acestei uși? întrebă ea oarecum jignită. Există taine pe care lui tată-tău i le poți spune și mie nu?!

Abd el-Mun'im se încruntă nervos, în vreme ce Ibrahim îngăimă, fără să-și dea prea bine seama de ce spune.

— Băiatul nostru vrea să se însoare...

Khadiga îl cercetă cu ochi măriți, ca și cînd ar fi vrut să se lămurească dacă mai este sau nu în toate mințile.

— Ce-mi aud urechile? întrebă ea pierită de spaimă. Să se însoare, ai zis? Cum adică, vrei să lași Universitatea?

— Eu am zis că vreau să mă însor și-atît! îi lămuri Abd el-Mun'im, ieșindu-și din fire. Mă însor și-mi văd mai departe de studii! Asta-i tot!

— Abd el-Mun'im, tu glumești sau vorbești serios? întrebă Khadiga, uitîndu-se cînd la el, cînd la tată-său.

— Foarte serios! întări el.

— Mă tem că l-a deocheat cineva! se tîngui Khadiga, lovindu-și palmele una de alta. Ce s-antîmplat cu mintea ta, fiul meu?...

— Nu s-antîmplat nimic, numai că nu-nțeleg ce-ai căutat dumneata aici!? zise Abd el-Mun'im, ridicîndu-se furios. Am vrut să stau de vorbă doar cu tata, iar dumneata ai dat buzna pe capul nostru ca să strici totul! N-ai pic de răbdare! Mori de curiozitate! Atunci vă mai spun încă o dată la amîndoi, ca să știți: Vreau să mă însor acum! Mai am doi ani și termin facultatea... Sper că o să mă mai poți întreține doi ani, tată! Oricum, fii sigur că eu mă țin de cuvînt și n-am să renunț în nici un caz la cererea asta!

— Doamne, ferește! îngăimă Khadiga. I-au luat mințile!...

— Adică, cine vrei să zici că mi-a luat mințile?

— Numai Allah știe! Și tu știi chiar mai bine! Și-o să aflăm și noi în curînd...

— N-asculta la sporovăiala ei, tată! zise Abd el-Mun'im, adresîndu-se numai lui Ibrahim. Deocamdată, eu nu știu cu cine anume o să mă însor! Aștept să-mi alegeți voi o fată potrivită! O ice fată vreți voi!

— Adică, vrei să zici că pricina nenorocirii care te-a lovit n-ar fi o fată anume? îl mai descusu ea nedumerită.

— Nu, nici vorbă! Crede-mă! Alege-mi dumneata pe cine-ți place!...

— Atunci de ce atîta grabă? O să-ți aleg, dar dă-mi și mie un răgaz... Un an-doi... Doar nu arde cămașa pe tine!...

— Eu nu glumesc cîtuși de puțin! Lasă-mă să stau de vorbă numai cu tata și sînt sigur că el o să înțeleagă mai bine lucrurile astea...

— Dar să știi că nici eu nu pricep de ce atîta grabă! se apără Ibrahim.

— Nu mai pot să stau neînsurat și pace! spuse Abd el-Mun'im, plecîndu-și capul posomorît.

— Dar miile de tineri de-o vîrstă cu tine cum pot? insistă Khadiga.

— Eu nu admit să fac ce fac ei! zise Abd el-Mun'im exasperat, privind semnificativ spre tată-său.

— Pentru acum, de-ajuns! încheie Ibrahim hotărît, după ce stătu o clipă pe gînduri, vrînd să pună capăt discuției neplăcute. O să mai chibzuim și-o să vedem cum e mai bine!...

Khadiga ar fi vrut să mai spună ceva, dar soțul o opri și o conduse în salon. Stătură îndelung la taifas, întorcînd chestiunea pe toate fețele. În cele din urmă, Ibrahim înclină să accepte cererea fiului său și reuși s-o convingă și pe Khadiga.

— N-o avem pe nepoata noastră Na'ima? zise Ibrahim, mirîndu-se de propria-i descoperire. Nici nu trebuie să ne ostenim ca să-i găsim mireasa cine știe unde...

— Vezi ce bine am făcut cînd te-am convins să renunți la partea ta de moștenire în favoarea Aișei? N-am nimic

împotriva alegerii tale, căci doresc foarte mult s-o știu pe Aișa cu sufletul împăcat, dar nu știu cum o să reacționeze ea, doar vezi bine cît de ciudată a ajuns. Ai făcut de-atîtea ori aluzie la dorința noastră de a o cere pe Na'ima de soție pentru Abd el-Mun'im. Și cu toate astea, am rămas cu impresia că ar fi fost mai încîntată de băiatul lui Gamil el-Hamzawi.

— Asta-i poveste veche de-acum... A trecut mai bine de-un an de-atunci. Slavă lui Allah că nu s-a întîmplat așa ceva! Nu mi-ar fi făcut nici o plăcere s-o văd pe nepoata mea măritumdu-se cu un individ de teapa lui. După mine, neamul înseamnă totul! Pentru noi o accept pe Na'ima cu toată plăcerea!

— Cu toată plăcerea o vreau și eu! repetă Khadiga, oftînd și suspinînd. Dar stau și mă-ntreb ce-o să zică tata cînd o să afle de treaba asta?

— Ce să zică? O să se veselească și el laolaltă cu noi! Totul mi se pare ca un vis! N-o să regret nici o clipă! Sînt convins că ignorarea dorinței lui Abd el-Mun'im ar fi fost o greșeală de neiertat, de vreme ce poate fi împlinită într-un mod atît de fericit!

18

In casa cea veche din Bayna el-Qasrein nu se produseseră cine știe ce schimbări, dar vecinii — și printre ei de bună seamă frizerul Hasanein, Darwiș — vînzătorul de ful, lăptarul El-Fuli, Abu Sari' — stăpînul micului bufet și Buyumi — vînzătorul de siropuri — aflaseră într-un fel sau altul că astăzi nepoata domnului Ahmad o să se mărite cu vărul ei Abd el-Mun'im. Domnul Ahmad lăsă și ziua asta să treacă la fel ca toate celelalte, conformîndu-se vechiului său obicei. Invită doar familia la o petrecere seara. Era cam pe la începutul verii. Odată cu înserarea erau prezenți în salonul

cel mare domnul Ahmad Abd el-Gawad cu soția sa Amina, Khadiga cu soțul său Ibrahim Șawkat, frații Abd el-Mun'im și Ahmad, Yasin cu Zenoba și copiii lor — Ridwan și Karima. Na'ima nu apăruse încă; o împodobea Aișa la etajul de sus. Stăpînul, dîndu-și seama că prezența lui îi stînjenește și că tinerii nu vor putea fi la largul lor, se retrase imediat după ce-și întîmpină musafirii, așteptînd sosirea *ma'dhun*[1]-ului. Se decisese de curînd să renunțe la negustorie și vînduse prăvălia, preferînd să se odihnească acum la bătrînețe. O făcuse nu numai pentru că împlinise șaizeci și cinci de ani, ci și din pricină că-l părăsise Gamil el-Hamzawi. Asta îl obligase la un efort îndoit și nu se mai simțise în stare să suporte atîta trudă. Își făcuse niște socoteli și ajunsese la concluzia că banii obținuți din vînzarea prăvăliei, alături de cei agonisiți de-a lungul vremii îi erau de-ajuns pentru cît mai avea el de trăit. Fusese un eveniment deosebit în viața familiei, prilejuindu-i lui Kamal zile întregi de meditație asupra adevăratului rol pe care Gamil el-Hamzawi îl avusese în viața lui și mai ales în viața tatălui său. Stăpînul rămase singur în cameră, dus pe gînduri, nevenindu-i parcă să creadă că mirele este însuși nepotul său Abd el-Mun'im. În prima zi cînd Ibrahim Șawkat a adus vorba despre căsătoria asta, rămăsese destul de descumpănit, ba chiar îl dojenise puțin pe ginerele său pentru că-i îngăduise fiului să vorbească atît de îndrăzneț și mai ales să-și impună voința. Voi îi stricați pe copii, de-aia au ajuns așa! Dacă n-ar fi un concurs de împrejurări atît de delicate, s-ar fi opus categoric. Fiind la mijloc poziția deosebită a Aișei — care oricum era destul de necăjită — o lăsase și el mai moale. Nu dorea ca biata Aișa să aibă parte de o nouă dezamăgire, mai ales că speranța trezită de Fu'ad el-Hamzawi se spulberase. Dacă ea are presimțirea că această căsătorie i-ar putea alina cît de cît durerea, el nu poate să-i stea în drum. Să fie într-un ceas bun! Așa își zisese în sinea lui și-și călcase pe inimă, consimțind ca

[1] Persoană autorizată de cadiu să oficieze o căsătorie civilă și să înregistreze căsătoriile și divorțurile

un copil să-şi impună voinţa celor mari şi să se însoare înainte de terminarea studiilor. Dar a avut grijă să-l cheme pe Abd el-Mun'im şi să stea de vorbă cu el între patru ochi, cerîndu-i promisiunea solemnă că se va ocupa serios de şcoală. Băiatul se arătase destul de smerit şi-i vorbise cu expresii tare meşteşugite, aducîndu-i pe deasupra şi o serie de citate din Coran şi din *hadise*, ceea ce avusese darul să stîrnească atît admiraţia cît şi ciuda bunicului. „Ce caraghioslic! A ajuns să vadă însurîndu-se un şcolar, în vreme ce lui Kamal nici nu-i trece prin minte să facă aşa ceva. Şi cînd te gîndeşti că numai cu cîţiva ani în urmă el însuşi refuzase atît de categoric să anunţe logodna bietului Fahmi — săvîrşit în pragul tinereţii. Chiar şi numai logodna! Se pare că lumea s-a întors pe dos, iar noi am devenit nişte străini în familie. Dacă am ajuns să-i vedem pe şcolari însurîndu-se, cine poate şti ce surprize ne mai aşteaptă mîine?!

— Am eliberat etajul de sus şi l-am pregătit ca să-i primească în noaptea asta pe cei doi miri aşa cum se cuvine, anunţă Khadiga solemn, dominînd conversaţia din salon.

— S-ar putea zice că ai toate calităţile pentru a fi o soacră fără pereche... o tachină Yasin. Păcat numai că n-o să-ţi poţi exercita priceperea extraordinară cu mireasa asta...

— Mireasa asta e fiica mea şi a surorii mele... se repezi ea să-l întrerupă, prefăcîndu-se că nu pricepe aluzia.

— Khadiga *hanem* e o doamnă desăvîrşită... se amestecă şi Zenoba în vorbă, încercînd să îndulcească răutăţile lui Yasin.

Khadiga îi mulţumi, căci se obişnuise să întîmpine cu prefăcută bunăvoinţă încercările Zenobei de a-i intra în graţii. Şi asta numai de hatîrul lui Yasin; altfel, nu simţea pentru Zenoba decît dispreţ.

Karima avea numai zece ani, dar promitea să fie de o feminitate deosebită, aşa cum bine observase Yasin. Părea puţin timidă, dar observa cu multă atenţie mişcările celor din jur. Abd el Mun'im sta de vorbă cu bunica lui, mai la

o parte. Amina părea fermecată de evlavia nepotului său și din cînd în cînd se întrerupea, rugîndu-se pentru el.

— Peste un an te însori și tu, nu-i așa? glumi Kamal, privindu-l inistent pe Ahmad.

— Da... desigur... îți voi urma exemplul, dragă unchiule... îi răspunse Ahmad cu replica lui promptă, ca de obicei, gata să pufnească în rîs.

— Dacă *si* Kamal e de acord, eu îi promit să-i găsesc în cîteva zile o soție potrivită, se amestecă iarăși în vorbă Zenoba, care urmărea conversația tuturor.

— Eu sînt gata să-ți îngădui să-mi găsești și mie una... interveni Yasin cu mutra lui de vulpoi smerit.

— Ție ți-ajunge de cîte ori te-ai însurat! îl mustră nevasta, clătinînd din cap dezaprobator. Ai luat de mai multe ori și partea ta, și partea fratelui tău, și-a altora!...

— Dacă o să izbutești să-l însori pe Kamal, cred că am să scot pentru prima oară în viața mea un chiuit... Și-asta va fi numai la nunta lui, zise Amina, mult prea interesată de subiect.

Kamal și-o imagină pe mamă-sa chiuind și rîse pe sub mustață. Apoi se închipui pe sine însuși așteptîndu-l pe *ma'dhun* împreună cu ceilalți invitați ai lui Abd el-Mun'im și rămase de-a dreptul stupefiat. Ideea căsătoriei stîrnește în adîncul sufletului său un vîrtej, așa cum stîrnește iarna umedă năduful suferinzilor astmatici. O respinge de fiecare dată, dar nu o poate nesocoti cu totul. Îi stă ca un ghimpe în ochi; inima lui e goală, dar golul ăsta îl stînjenește la fel cum îl apăsa pe vremuri preaplinul ei. Astăzi, chiar dac-ar vrea să se însoare, n-ar mai putea urma decît calea tradițională care începe cu pețitoarea și se încheie cu copiii și obișnuința vieții de familie. Pasiunea lui pentru contemplare și cugetare nu va mai găsi timp pentru meditație. Căsătoria va rămîne pentru el întotdeauna o problemă ciudată, suspendată între dorință și aversiune, iar la capătul zilelor se va trezi singur și trist..

Aișa, în schimb, era atît de fericită cum n-o mai văzuseră parcă niciodată. Își pusese veșminte alese și-și împletise pă-

rul pentru prima oară după nouă ani. Amina privea fascinată la fiica ei. Îi părea un glob de lumină cu ochi visători. Cînd simțea că o copleșesc lacrimile, Aișa își întorcea fața palidă în altă parte. O dată o surprinsese plîngînd și privise la ea mustrător.

— Nu se cuvine ca Na'ima să se mute din casa noastră cu tristețe în suflet, murmură ea.

— Nu vedeți cît de singură este într-o zi ca asta? se lamentă Aișa. Nici tu tată, nici tu frate!

— Să fie sănătoasă maică-sa! bombăni Amina. Domnul să i-o țină pe ea în bună pază, chiar dacă o să se mute la mătușa și la unchiul ei!... Și-apoi, îl mai are și pe Allah, creatorul întregii firi!...

— Amintirile morților dragi nu-mi dau pace de cum se ivesc zorile... murmură Aișa, ștergîndu-și lacrimile. Mă urmăresc toată vremea chipurile lor... Și după ce pleacă ea, o să rămîn singură cuc...

— Mai întîi de toate, n-o să fii singură... o dojeni Amina cu blîndețe.

— Cum îți închipui că o să pot lipsi de lîngă tine, mamă? șopti Na'ima înfiorată, mîngîind-o pe obraz.

— O să te-nvețe casa soțului tău cum să poți... răspunse Aișa, zîmbind cu duioșie.

— O să vii pe la mine în fiecare zi, încercă Na'ima s-o îmbărbăteze, dar glasul îi tremura. Ai ocolit atîta vreme casa din Es-Sukkariyya, dar de astăzi înainte n-o s-o mai poți face.

— De bună seamă!... N-avea nici cea mai mică îndoială! Așa, așa voi face!...

— Pregătiți-vă, căci a sosit *ma'dhun*-ul! le îndemnă Kamal, apropiindu-se cu timiditate.

Rămase un timp nedumerit, cu ochii ațintiți asupra Na'imei, admirîndu-i frumusețea strălucitoare. Doamne, oare cum pot sălășlui toate dorințele și nevoile animale într-o ființă atît de gingașă?

Cînd se anunță scrierea contractului, toți se repeziră să-i felicite pe tinerii miri și un chiot prelung spintecă tăcerea, ridicîndu-se pînă în tăriile cerului. Toate capetele se îndreptară uluite spre locul din fundul salonului de unde izbucnise chiotul și-o zăriră surprinși pe *umm* Hanafi de care uitaseră cu toții. Cînd se așezară la masă și începu zaiafetul, Aișa se pomeni iar gîndindu-se la despărțirea iminentă și simți că se sufocă, și-i pieri orice poftă de mîncare. Curînd, dădu buzna în salon *umm* Hanafi, vestind în gura mare sosirea șeihului Mitwalli Abd es-Samad, care se așezase pe pămînt în mijlocul curții și ceruse să i se aducă o mîncare consistentă din care să nu lipsească în nici un caz carnea. Stăpînul izbucni în rîs și porunci să i se pregătească un platou întreg cu bucate. Apoi își făcu loc pînă la urechile lor glasul șeihului care se ruga pentru „fiul cel drag al lui Ahmad Abd el-Gawad". Din cînd în cînd, bătrînul își întrerupea rugăciunea, întrebînd de numele cîte unuia din copii, pe care nu și-l mai amintea.

Ce nenorocire! exclamă stăpînul, zîmbind. Mi se pare că șeihul Mitwalli v-a uitat numele. Allah să fie îndurător cu bătrînețea!

– Trebuie să tot aibă vreo sută de ani, nu-i așa? își dădu Ibrahim Șawkat cu părerea.

Ahmad Abd el-Gawad răspunse afirmativ.

...* Vă implor în numele mucenicului El-Husein să-mi dați mai multă carne!.. se auzi glasul pițigăiat al șeihului.

Nu mai știe sărmanul de el că mai există și alte feluri de mîncare pe lumea asta... comentă stăpînul, rîzînd din toată inima.

Cînd musafirii se pregăteau de plecare, Kamal coborî înaintea lor și-i așteptă în curte, evitînd să asiste la scena despărțirii. Cu toate că nu era vorba decît de o simplă mutare în Es-Sukkariyya, momentul avea efectul unui cutremur în inima Aișei și a fiicei sale. La drept vorbind, Kamal privea cu destul scepticism căsătoria asta, socotind că Na'ima nu este încă pregătită pentru viața matrimonială. În curte dădu peste șeihul Mitwalli Abd es-Samad, care se așezase pe pă-

mint cu picioarele întinse, în dreptul unui bec electric. Purta un *ghilbab* și o *taqiyye* slinoase, ce păreau să fi fost cîndva albe. Își scosese sandalele și se rezemase de zid, ca și cum ar fi adormit, pentru a-și odihni burdihanul umflat de prea multă mîncare. Între picioarele lui zări o mică băltoacă și-și dădu seama de la prima privire că șeihul își scăpa udul fără să-și mai dea seama. Respirația lui grea aducea mai degrabă cu un șuierat. Kamal se mai uită o dată spre el cu oroare și milă. Pe urmă îi miji un gînd și zîmbi fără să vrea: „Pe la 1830, probabil că era un copilaș răsfățat!"

19

Aișa hotărî să meargă în vizita în Es-Sukkariyya chiar a doua zi. În ultimii nouă ani nu mai ieșise din casa cea veche decît pentru a merge la cimitir și în casa din Qasr eș Șawq, cînd i se prăpădise lui Yasin un copil. Înainte de a intra în casa din Es-Sukkariyya, se opri puțin, petrecîndu-și ochii umeziți de lacrimi peste grădinița din față, unde alergaseră și se jucaseră cîndva Osman și Muhammad, și peste curtea care îmbrăcase straie de sărbătoare în ziua nunții ei... Apoi se strecură înăuntru și se opri să scruteze salonul de oaspeți, în care-și petrecea Khalil cea mai mare parte a timpului, trăgînd din pipă, în vreme ce juca table sau domino. Parfumul unui trecut plin de tandrețe și iubire care s-a stins. Era în vremea aceea fericită peste fire, căci nu făcea decît să rîdă senină din tot sufletul și să îngîne cîntece vesele, contemplîndu-se îndelung în fața oglinzii, în timp ce soțul i se adresa în șoaptă, iar copiii se zbenguiau prin casă. S-au dus zilele acelea! Își șterse lacrimile pe furiș, pentru ca mireasa să n-o vadă plîngînd. Își trecu palma peste ochii la fel de albaștri ca odinioară. Numai genele erau mai rare iar pleoapele mai ofilite. Apartamentul remobilat și proaspăt zugrăvit părea

că-i zîmbește de la intrare. Na'ima o întîmpină într-o rochie albă, vaporoasă, cu părul alunecîndu-i pe spate pînă mai jos de talie, grațioasă și senină, răspîndind în jur efluviile unui parfum îmbătător. Se îmbrățișară cu căldură, îndelung, în timp ce Abd el-Mun'im, în halatul lui elegant peste ghilbabul de mătase, își aștepta nerăbdător rîndul ca s-o salute pe mătușă-sa.

— Ajunge, ajunge! Doar sîntem tot aici împreună! Pentru ce atîtea sărutări?

Apoi o îmbrățișă și el pe Aișa și o conduse spre un fotoliu confortabil.

Tocmai vorbeam despre dumneata, tușică... Ne-am înțeles să-ți propunem să te muți aici, la noi.

— Nu se poate, copii! Asta în nici un caz! răspunse Aișa zîmbind trist. În schimb o să vin să vă văd în fiecare zi... O să-mi mai dezmorțesc și eu oasele, căci am mare nevoie de mișcare.

— Na'ima zicea că n-ai putea să locuiești în casa asta de teama amintirilor, continuă Abd el-Mun'im cu obișnuita lui franchețe. Dar amintirile triste nu-l urmăresc pe cel cucernic. Asta a fost voia lui Allah, ce să-i faci?!... A trecut multă vreme de-atunci! Sîntem copiii dumitale! Te-a răsplătit Allah cu noi!...

Tînărul e sincer și de bună credință, dar nu-și dă seama de efectul vorbelor lui asupra unei inimi rănite.

— Așa o fi, Abd el-Mun'im, cum zici tu, dar eu mă simt mai bine în casa mea... E mai bine așa!

În clipa aceea, se deschise ușa și intră Khadiga urmată de Ibrahim și de Ahmad.

— Dacă știam că asta o să te readucă în mijlocul nostru, i-aș fi îndemnat să se căsătorească înainte de majorat, se precipită Khadiga, îmbrățișîndu-și sora.

— Aveți o bucătărie comună sau mireasa pretinde să gătească separat de soacra ei; încercă Aișa să glumească, amintindu-și întîmplările de demult.

Khadiga și Ibrahim rîseră cu poftă.

— Mireasa pare să semene cu mamă-sa... Nici pe ea n-o interesează fleacurile... preciză Khadiga cu subînțeles.

— Între mama voastră și mama mea s-a produs gîlceavă mare din pricina bucătăriei, le explică Ibrahim tinerilor. Bătrîna avea bucătăria ei din totdeauna și mama voastră a ținut cu tot dinadinsul s-o aibă și ea pe-a ei...

— Nu pot să cred ce-aud! Te certai din pricina bucătăriei, *nina?* o întrebă mirele nedumerit.

— Dar de ce te miri? Parcă luptele dintre națiuni nu pornesc tot de la bucătăria asta? zise Ahmad ironic și izbucni în hohote.

— Mama voastră era puternică, așa cum este Anglia... urmă Ibrahim, prinzîndu-se în joc. Pricepeți ce vreau să spun! Pe cînd biata bătrînă — Allah s-o ierte! — de-abia își mai ducea zilele...

În clipa aceea intră și Kamal. Își pusese un costum alb, foarte elegant, chipul său cu fruntea proeminentă, nasul elefantin și mustața pătrățoasă atrăgînd pe dată atenția tuturor. Privea timid prin ochelarii severi cu ramă aurie, ținînd pe deget un pachet de lux ce părea să fie un dar prețios.

— Fii atent, frate, că dacă nu te hotărăști să te însori, o să tot dai la cadouri și n-o să-ți poată nimeni întoarce datoria! îl avertiză Khadiga, rîzînd cu înțeles, în vreme ce cîntărea cu privirea pachetul din mîna lui. Azi-mîine o s-auzi că se însoară Ahmad, pe urmă vin la rînd Ridwan și Karima și tot așa... Cred că ar fi cazul să chibzuiești serios la treaba asta și să te hotărăști odată!

— A început vacanța, unchiule? îl întrebă Ahmad, încercînd să schimbe vorba.

— Mai avem puțin, controlul final și corectarea lucrărilor! răspunse Kamal, în timp ce-și scotea tarbușul, cu ochii țintă asupra frumoasei mirese.

Na'ima dispăru pentru cîteva clipe și se întoarse cu o tavă de argint plină cu bomboane colorate. O vreme nu se mai auziră decît foșniturile celor care savurau dulciurile. Apoi Ibrahim se apucă să le povestească amănunte despre

nunta lui ceremonia, cîntărețul, cîntăreața... Aișa îl urmărea cu un zîmbet trist încremenit, în timp ce pe Kamal părea să-l pasioneze istorisirea ce-i reamintea scene pe care le întrezărea aievea. Pe deasupra era interesat să mai afle și lucruri care-i scăpaseră în timpul copilăriei.

— Domnul Ahmad era la fel ca acum, ba poate și mai îndărătnic... continuă Ibrahim, rîzînd cu gura pînă la urechi. Dar mama — Allah s-o ierte! — a pus piciorul în prag, împotrivindu-se. În casa lui, stăpînul are voie să facă ce dorește, dar în casa noastră avem voie să petrecem cum ne poftește inima! a zis ea răspicat. În ziua nunții a venit și stăpînul împreună cu prietenii lui — Allah să le dea sănătate! Parcă-l văd și-acum pe domnul Muhammad Iffat, bunicul lui Ridwan. Ei au rămas în salonul de oaspeți, mai departe de larmă.

— Toată noaptea ne-a distrat Galila, cea mai vestită cîntăreață a vremii, adăugă Khadiga.

Kamal tresări la numele bătrînei patroane, care continua să vorbească și acum cu admirație despre tatăl lui și vremurile de demult.

— Dar mai aveam și o cîntăreață particulară: vreau să zic numai a casei noastre, întregi Ibrahim, trăgînd cu coada ochiului spre Aișa. Aș îndrăzni să spun că avea un glas mai frumos ca al Galilei. Aducea întrucîtva cu glasul Munirei el-Mahdiyya[1], în anii ei de glorie!...

— Glasul ei s-a stins de multă vreme, murmură Aișa tristă. A și uitat ce-i cîntecul...

— Și Na'ima știe să cînte, se amestecă în vorbă Kamal. N-ai auzit-o niciodată?

— Am aflat că s-ar pricepe și ea, dar n-am auzit-o niciodată cîntînd, pretinse Ibrahim. De fapt, noi am cunoscut-o ca fiind o *șeiha*[2], nu o cîntăreață... Ieri i-am zis așa în glumă

[1] Vestită cîntăreață egipteană din perioada interbelică.
[2] Titlu cu care se adresa în Egipt și în alte țări arabe femeilor deosebit de evlavioase.

că soțul ei este *șeihul* credincioșilor[1], dar acum a greșit calea și-o să-și amîne și el pentru o vreme rugăciunile și adorația.

Rîsul lor o molipsi pînă și pe Aișa.

— Nu mai rămîne decît s-o ici și pe mireasa ta la întîlnirile cu șeihul Ali el-Munufi, îndrăzni Ahmad să-l ironizeze pe „*șeihul* credincioșilor".

— Dacă vreți să știți, șeihul nostru a fost primul care m-a sfătuit să mă însor, zise Abd el-Mun'im, uluindu-i pe toți.

— Probabil că printre articolele Statutului Fraților se numără și obligativitatea căsătoriei... îl tachină Ahmad.

— Tu erai un țînc pe vremea căsătoriei mele, își continuă Ibrahim șirul gîndurilor, adresîndu-se lui Kamal. Și-aveai un păr des ca peria... nu ca acum. Și nu ne puteai ierta în ruptul capului că ți-am furat surorile...

„Pe-atunci, cîmpul de luptă era gol. Nu se ivise încă nimeni. Îi aud vorbind întruna despre fericirea și avantajele căsătoriei. Habar n-au ce gîndesc soții care se plîng de cătușele ei! Na'ima mi-e atît de dragă încît n-aș suporta să știu că o necăjește vreo făptură! Dar în cele din urmă toate se dovedesc a fi amăgiri pe lumea asta."

— Credeam că-ți sîntem foarte dragi și de-aia nu vrei să te desparți de noi, adăugă Khadiga. Dar cu timpul ne-am convins că de fapt nu era vorba decît de vechea ta aversiune față de căsătorie, care a crescut odată cu tine!

Kamal surîse resemnat și glasurile tuturor se învălmășiră într-un vîrtej de rîs și veselie. El o iubește pe Khadiga, iar convingerea că și ea îl iubește la fel de mult sau poate chiar mai mult îi sporește această dragoste. Fanatismul mirelui, în schimb, îl scoate din sărite. Pe cît de mult îl prețuiește și-l admiră pe Ahmad, pe atît de mult îl îngrijorează Abd el-Mun'im. Cît despre sine însuși, ce să mai zică?! Fuge de căsătorie, dar îi place s-o audă pe Khadiga vorbindu-i despre

[1] Aluzie la titlul de *emir al credincioșilor*, purtat de califi și de alți conducători politici și militari arabi în decursul istoriei, dar acordat și unor savanți și teologi.

această poveste cu orice prilej. Atmosfera din jurul lui îl impresionă adînc; părea că plutește într-o altă lume. Apoi se simți copleșit de nostalgie fără să-i înțeleagă motivul. De fapt ce mă împiedică să mă căsătoresc? se întrebă, ca și cînd atunci i-ar fi venit pentru prima oară acest gînd. Să fie teama? Răzbunarea? Dorința de a suferi? Sau e pur și simplu reacția la iubirea din prima tinerețe? Le pot lua pe toate și pe fiecare în parte drept justificare!

— De fapt, știi de ce-mi pare rău că ții cu tot dinadinsul să rămîi burlac? îl întrebă Ibrahim Șawkat nitam-nisam pe Kamal.

— De ce, mă rog?

— Pentru că eu am presimțirea că, dacă te-ai însura, ai putea fi un soț ideal. Prin firea ta ești un bărbat de casă, ordonat, neademenit de tentații... Apoi ești un dascăl respectat. Sînt convins că undeva în lumea asta se află o fată care ție-e sortită, iar tu îi zădărnicești norocul...

Uneori chiar și catîrii rostesc vorbe înțelepte! Undeva pe pămîntul ăsta se află o fată. Dar unde anume? Cît despre bănuiala că nimic pe lume nu l-ar tenta... Aici s-a înșelat Ibrahim. Realitatea e cu totul alta! Sînt un păgîn, un destrăbălat, un bețiv și un mare ipocrit! Undeva pe pămîntul ăsta se află o fată... În nici un caz în casa Galilei din ulița El-Gawhari! Și-atunci, care-i pricina durerilor care-i macină sufletul? Și-a nedumeririi de care nu găsește scăpare? Toți îl sfătuiesc să se-nsoare, pentru a zămisli copii și a rămîne veșnic. Este foarte adevărat că și-a dorit nespus de mult veșnicia, dar a văzut-o în alte forme și chipuri. Oare îi este și lui sortit să recurgă în cele din urmă la această cale naturală și atît de banală pentru a rămîne veșnic? Sau poate spera ca moartea să-l găsească înaintea unei dureri ce i-ar putea știrbi liniștea veșnică? Moartea care i s-a părut întotdeauna înspăimîntătoare și lipsită de sens! Cît de minunați sînt oamenii care-și petrec zilele cercetînd tainele vieții în laborator! Cît de minunați sînt acei conducători înflăcărați care se aruncă de bunăvoie în focul luptei pentru a apăra liberta-

lea! Cei care ameţesc din pricina nedumeririi, îndoielilor şi suferinţei nu fac însă nici doi bani! Îşi petrecu privirea peste Ahmad şi Abd el-Mun'im cu admiraţie şi bucurie. Generaţia tînără îşi croieşte anevoie drumul, dar se îndreaptă către un ţel clar, fără îndoială şi fără nedumerire. Care să fie pricina durerii mele nefaste?

— Joia viitoare cumpăr bilete pentru o lojă la Er-Rihani, zise Ahmad pe neaşteptate. Invitaţii mei sînt cei doi miri, tata, mama şi mătuşa.

— Er-Rihani? întrebă Khadiga nedumerită.

— Vrea să zică, la Kuşkuş Bek[1]... îi explică Ibrahim.

— Ia te uită!... exclamă Khadiga uimită. Şi cînd te gîndeşti că tata a vrut să-l alunge pe Yasin din casă pentru că a îndrăznit curînd după nuntă să se ducă la Kuşkuş Bek într-o seară, împreună cu *umm* Ridwan...

— Erau alte vremuri! spuse Ahmad categoric. Acum — fie vorba între noi! — bunicul nu s-ar mai împotrivi nici dac-am propune să meargă mama-mare la Kuşkuş Bek!

— Ia-i pe tinerii miri şi pe tată-tău să te însoţească! se eschivă Khadiga. Mie una, mi-e deajuns ce-aud la radio!..

— Oh, şi mie mi-e de-ajuns să văd casa voastră... adăugă şi Aişa.

Apoi, Khadiga se apucă să depene de-a fir a păr povestea lui Yasin la Kuşkuş Bek. Cînd privi la ceas, Kamal îşi aminti de întîlnirea cu Riyad Qildis, se ridică, îşi ceru scuze şi se retrase.

20

— Cum poţi să te bucuri cu adevărat de frumuseţea naturii cînd ştii că te mai despart doar cîteva zile de examene? întrebă un student.

---

[1] Numele unui vestit teatru popular egiptean din perioada interbelică

Cel întrebat era și el în aceeași situație. Stăteau amîndoi întinși pe iarbă, într-un grup mai mare așezat în semicerc pe o movilită înverzită, pe vîrful căreia se afla un chioșc de lemn, ocupat de alte grupuri de studenți. În fața lor se întindeau pîlcuri de palmieri și straturi de flori, iar printre ele șerpuiau aleile pavate cu mozaic.

— La urma urmei, așa cum se poate bucura Abd el-Mun'im de proaspăta lui căsătorie, cînd știe că examenele bat la ușă, ne putem și noi odihni puțin ochii, că n-o fi foc... răspunse cel întrebat, zîmbind malițios.

În grup se aflau și frații Ahmad și Abd el-Mun'im Șawkat.

— Căsătoria, interveni Abd el-Mun'im, nu-i chiar așa cum vă închipuiți voi. Ea îi oferă tînărului student cele mai mari șanse de succes.

— Asta se întîmplă numai cînd soțul face parte din organizația Fraților Musulmani, preciză Hilmi Izzat, care stătea lipit de Ridwan Yasin, la marginea grupului.

Ridwan zîmbi afectat și ironic, expunîndu-și șiragul de perle al dinților perfecți, cu toate că, de fiecare dată cînd se discuta despre căsătorie, o stare de neliniște îi cotropea sufletul și se întreba dacă se va simți vreodată capabil să se încumete la acest pas. I se părea a fi o aventură pe cît de temerară, pe atît de necesară, dar foarte departe de spiritul și de trupul lui.

— Dar ce sînt de fapt frații ăștia musulmani? se interesă un alt glas.

— Ei, dar cum se poate să nu știi? se miră Hilmi Izzat. O asociație religioasă care-și propune reînvierea islamului ca știință și ca acțiune. N-ai auzit de filialele ei care au apărut ca ciupercile peste noapte în toate cartierele?

— Vrei să spui că sînt altceva decît Tinerii musulmani?[1]

---

[1] Referire la asociația de orientare fascistă Misrel-Fatat, care începuse să se bucure de sprijinul palatului, prin intermediul lui Ali Mahir și al altor conducători de partide politice. În urma atentatului la viața lui Mustafa en-Nahhas (28 noiembrie 1937), comis de un tînăr membru al acestei organizații, guvernul wafdist începe să ia atitudine împotriva ei.

— Bineînțeles!

— Și care-i deosebirea între unii și alții.

— Întreabă-l pe „fratele" aici de față, se strîmbă Hilmi, făcînd semn cu capul spre Abd el-Mun'im Șawkat.

— Nu sîntem doar o asociație de învățămînt și de educație, răspunse Abd el-Mun'im foarte serios, ci ne străduim și să înțelegem islamul așa cum l-a creat Allah. Ca religie, ca viață, ca sistem juridic, ca sistem de guvernare...

— Astea-s vorbe de spus în secolul douăzeci?

— Chiar și în secolul o sută douăzeci! rosti Ahmad patetic, străduindu-se să nu rîdă.

— Nu eram destul de încurcați, pendulînd între curentele democrației, fascismului și comunismului! A mai apărut și țeapa asta!

— Ei, da! Dar asta-i o țeapă divină! sări Ahmad, de data asta pufnind în rîs.

Mulți dintre cei de față izbucniră în hohote, în vreme ce Abd el-Mun'im îl privea indignat pe fratele său.

— Țeapa mi se pare un cuvînt nepotrivit! interveni Ridwan, încercînd să atenueze gîlceava.

— Și-aveți de gînd să-i lapidați pe cei care sînt de altă părere? insistă studentul care deschisese discuția.

— Tineretul este amenințat de rătăcire și de descompunerea morală. Ar merita chiar mai mult decît lapidarea, dar noi călăuzim cu sfatul și cu pilda potrivită. Dovada cea mai bună e faptul că deși am un frate care ar merita să fie lapidat, el se află aici printre voi și se veselește făcînd glume pe seama Creatorului nostru — slavă și mărire lui!

Ahmad nu se putu stăpîni și izbucni din nou în rîs.

— Dacă te simți amenințat de fratele tău, te invit să locuiești cu mine în Calea Roșie... îl luă Hilmi Izzat peste picior.

— Nici tu nu ești mai breaz!

— E adevărat, dar noi wafdiștii sîntem totuși mai tole-

ranți. Primul consilier al liderului nostru este copt...[1] Așa sîntem noi.

— Cum de mai puteți propovădui niște stupidități ca astea în luna cînd au fost abolite privilegiile străine?[2] întrebă primul glas.

— Și-acum ce-ai vrea? Să ne abolim și noi religia de hatîrul străinilor? întrebă Abd el-Mun'im nedumerit.

— Privilegiile au fost anulate. Lasă-i acum și pe cei care au criticat Tratatul să-și spună părerea... se amestecă Ridwan, pe neașteptate.

— Dar criticii ăștia nu sînt deloc cinstiți. E vorba doar de dușmănie și de invidie. Independența adevărată și deplină nu va putea fi dobîndită decît prin luptă! Nu se putea spera să obținem prin vorbe mai mult decît am obținut!

— Mai bine, dați-mi voie să vă întreb ce perspective avem? strigă un glas îndîrjit.

— Nu e cazul să ne întrebăm ce perspective avem chiar acum în luna mai, cînd sîntem în pragul examenelor. Lăsa-

---

[1] Copții sînt o minoritate etnică și religioasă din Egipt, estimată în baza unui recensămînt din 1976 la 6 milioane persoane. Numele acestei etnii și-ar avea originea în numele grecesc al Egiptului. Descendenți ai vechilor egipteni, creștinați în primele secole ale erei noastre, copții au fost tolerați de către cuceritorii musulmani, care, în schimbul capitației le-au acordat statutul de „neam protejat". Ca urmare a procesului de arabizare, care a avut loc în decursul veacurilor, limba coptă a fost înlocuită de către arabă, ea supraviețuind doar ca limbă liturgică a bisericii creștine egiptene (care are un patriarh propriu). Propovăduind egalitatea între toți fiii țării, partidul Wafd a avut numeroși aderenți și chiar fruntași politici de origine coptă. Constituția din 1922 a consacrat egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, indiferent de apartenența etnică sau religioasă. Acest statut a fost garantat minorității creștine din Egipt și de către legislațiile care s-au succedat pînă în zilele noastre.

[2] Tratatul egipteano-britanic semnat la 26 august 1936 stipula abolirea privilegiilor străine, dar trupele britanice au rămas în zona Canalului Suez pentru a-l proteja, pînă ce armata egipteană urma să fie singură capabilă să facă acest lucru. Totodată Marea Britanie a menținut în Egipt un număr însemnat de instructori militari cu scopul de a pregăti și de a controla în același timp armata egipteană.

ți-mă în pace! De astăzi încolo n-o să mă mai vedeți pe la facultate. O să stau acasă cu burta pe carte...

— Las-o mai moale! Să știi că nu ne așteaptă posturile grămadă!... Ce șanse au absolvenții de la Drept și de la Litere?! Or să bată pe la toate ușile și-or să găsească în cel mai fericit caz niște slujbe de conțopiști amărîți. Ar fi mai bine să vă întrebați ce ne așteaptă...

— Acum că s-au anulat privilegiile, o să se deschidă toate porțile, nu credeți?

— Porțile, zici? Să știi că sînt mai multe guri decît porți!

La celălalt capăt al parcului se ivi un grup de patru fete; plecaseră de la Universitate, îndreptîndu-se spre El-Ghiza[1]. Băieții amuțiră brusc și toate capetele se întoarseră ca la comandă spre fetele care înaintau agale pe aleea ce cotea spre stînga, la cîțiva pași de ei. Nu le puteau distinge încă, dar așteptau cu speranța aprinsă în suflet să le vadă de aproape. Cînd se puteau distinge clar, cîțiva dintre ei pomeniseră deja numele și facultățile lor: una este la Drept, iar celelalte trei la Litere. „Alawiyya Sabri", își zise Ahmad în gînd. Nu se mai simți în stare să-și ia ochii de la ea și rămase rătăcind printre imagini care nu-l mai părăseau de la o vreme. O fată la care frumusețea turcească se îngemăna cu liniile grațioase egiptene: statura potrivită, subțirică, pielea albă contrastînd cu părul nefiresc de închis, ochii negri și mari cu arcade înalte, sprîncenele arcuite împreunate, maniere aristocrate și gesturi distinse. În plus, mai este și colega lui la secția pregătitoare și a aflat — el care se face luntre și punte să afle, atunci cînd îl interesează ceva — că a optat, asemenea

[1] *El-Ghiza* este rostirea egipteană a numelui orașului El-Djiza (Gizeh), situat pe malul stîng al Nilului, în dreptul orașului Cairo, de care este legat prin numeroase poduri, alcătuind împreună capitala statului egiptean. Totodată, El-Ghiza (El-Giza) este reședința guvernoratului cu același nume, în care se află numeroase vestigii ale Egiptului antic.

lui, pentru specialitatea sociologie. N-avusese încă prilejul să schimbe vreo vorbă cu ea, dar i-a stîrnit interesul de la prima vedere. Cercetase de multe ori cu atenție trăsăturile Na'imei, dar ele nu-i răscoliseră nici o clipă sufletul și nu reușeau să-i spună nimic, pe cînd fata asta ar putea fi o prietenă apropiată a minții și inimii lui!

În curînd, Facultatea de Litere o să fie numai a lor, bombăni Hilmi Izzat, cînd grupul fetelor dispăru.

— Să nu aveți nici o încredere în prietenia studenților de la Drept, care sînt pe culoarele facultății voastre în toate pauzele dintre cursuri! îi avertiză Ridwan pe tinerii de la Litere. E cu ochi și cu sprîncene de ce stau toată ziua pe capul vostru!

Izbucni intr-un rîs forțat care se stinse brusc, căci povestea asta despre fete nu făcu decît să-l tulbure și să-l amărască.

— De fapt, de ce se înghesuie fetele la Facultatea de Litere? întrebă cineva.

— Fiindcă învățămîntul este meseria care li se potrivește cel mai bine, răspunse un altul.

— Ăsta i un aspect, adăugă Hilmi Izzat. Căci mai sînt și altele. Studiul literelor însuși este un studiu specific feminin; rujul, manichiura, *kuhl*-ul sînt și ele cîteva din capitolele lui, la fel ca poezia și ca proza...

Replica lui Hilmi stîrni rîsul general care-i molipsi și pe băieții de la Litere, deși la început erau gata să protesteze.

— Cred că această judecată nedreaptă e valabilă mai degrabă pentru medicină, căci meseria de asistentă medicală este practicată de multă vreme de femei, observă Ahmad. Lucrul esențial însă, pe care nu l-am înțeles noi încă așa cum trebuie, este egalitatea bărbatului cu femeia.

— Nu știu dacă este un elogiu sau un blam să le spunem femeilor că sînt egale cu noi, își exprimă Abd el-Mun'im dezacordul, cît putu mai elegant.

— Dacă e vorba de drepturi și îndatoriri, este un elogiu fără doar și poate. Nu este în nici un caz un blam...

— Să știți, sări Abd el-Mun'im, că islamul pune femeia pe același plan cu bărbatul, mai puțin cînd e vorba de moștenire...[1]

— Pînă și în privința sclaviei îi pune pe același plan... completă Ahmad cu ironie.

— Tragedia este că voi nu vă cunoașteți religia! îi mustră Abd el-Mun'im înverșunat.

— Tu ce știi despre islam? îl întrebă Hilmi pe Ridwan.

— Dar tu, ce știi? întrebă Ridwan cu același ton nevinovat.

— Dar tu, tu ce știi? se rățoi Abd el-Mun'im. Ce știi tu despre el, ca să poți vorbi în cunoștință de cauză?!

— Pentru mine e simplu! Știu că este o religie și asta mi-e de-ajuns! răspunse Ahmad calm. Eu nu cred în religii!...

— Ai vreo dovadă că religia nu exprimă un adevăr? îl întrebă Abd el-Mun'im indignat.

— Dar tu ai vreo dovadă că exprimă un adevăr?

— Eu? Sigur că am! Toți credincioșii au! Dar dă-mi voie mai întîi să te întreb cum trăiești tu? întrebă Abd el-Mun'im pe un ton atît de violent, încît tînărul care ședea între ei tresări, uitîndu-se nedumerit cînd la unul cînd la celălalt.

— Trăiesc prin credința mea proprie! Credința în știință, în umanism și în ziua de mîine... În obligațiile față de care sînt angajat și care tind în ultimă instanță să pregătească terenul pentru înălțarea unui edificiu nou.

— Ai distrus tot ceea ce îl face pe om să fie om...

— Mai bine ai recunoaște că dăinuirea unei credințe mai bine de o mie de ani este o frînă, o dovadă a umilirii unor oameni și nu a forței ei. Este împotriva sensului vieții care se reînnoiește mereu. Lucrurile care mi se potriveau cînd sînt copil, nu mai merg cînd am devenit bărbat în toată firea și

[1] Coranul cuprinde numeroase reglementări în privința succesiunii (îndeosebi în capitolul IV — *Surat an-nisa'* — „Sura femeilor"). În cazul de față, referirea se face probabil la versetele 14 și 176 din această *sura* care precizează că „bărbatul are parte [din moștenire] cît două femei".

trebuie să le schimb cu altele. Omul a rămas vreme îndelungată sclavul naturii şi al dogmelor sale. Dar el s-a opus sclaviei naturii prin ştiinţă, tot aşa cum s-a opus dogmelor prin ideile noi, progresiste. În plus, religia este cea mai puternică frînă în calea libertăţii şi emancipării omului!

— Ateismul este o soluţie uşoară! replică Abd el-Mun'im cu dispreţ. O soluţie facilă! Fuga de de obligaţiile pe care un bun credincios le are faţă de Domnul lui, faţă de sine şi faţă de lume. Nu există argument al ateismului care să poată fi socotit mai puternic decît dovada credinţei!

— Nu cred că e cazul să vă aprindeţi într-atît încît să uitaţi de voi, se amestecă Ridwan, încercînd să-i potolească. Ca fraţi, ar fi fost mai nimerit să faceţi parte din acelaşi partid.

— Credinţă... umanism... ziua de mîine... se trezi Hilmi bombănind, căci avea şi el din cînd în cînd crize de revoltă confuză. Toate sînt vorbe goale!... Nu există altă soluţie în afara unui sistem clădit pe ştiinţă. Trebuie să credem într-un singur lucru — necesitatea de a eradica slăbiciunile omeneşti în toate manifestările lor, oricît de necruţătoare şi dură ni s-ar părea ştiinţa, dacă vrem să conducem omenirea către un ideal pur şi durabil.

— Astea-s noile principii după care se călăuzeşte Wafdul în urma semnării Tratatului?

Hilmi Izzat izbucni într-un rîs straniu, revenind la obişnuita sa atitudine de zeflemea.

— Hilmi este un wafdist convins, explică Ridwan, dar din cînd în cînd îl bîntuie nişte gînduri ciudate şi propovăduieşte uciderea în masă. S-ar putea să fie din pricină că n-a dormit bine noaptea trecută...

Cu asta discuţia aprinsă se domoli şi se lăsă o tăcere adîncă. Ridwan se bucura că scandalul se oprise aici şi porni să urmărească o vreme cu privirea rătăcită un uliu ce făcea rotocoale în văzduh, apoi rămase cu ochii aţintiţi la un pîlc de palmieri. Toţi îşi declară convingerile în gura mare chiar dacă trebuie să-l atace pe creator. Numai el nu

poate mărturisi ce mocnește în adîncul sufletului său; va rămîne ca o taină înspăimîntătoare ce-l va amenința într-una. Parcă l-ar urmări cineva fără încetare! Se simte ca un înstrăinat! Cine o fi împărțit oamenii, socotindu-i pe unii normali și pe alții anormali? Cum să fii și parte adversă și judecător imparțial în același timp? Nu ne-am bătut joc atîta vreme de cei necăjiți?

— Nu fii supărat! se adresă Ridwan lui Abd el-Mun'im, încercînd să schimbe vorba. Religia are un stăpîn care o păzește, iar tu peste cel mult nouă luni o să fii tată!

— Adevărat?...

— Mai degrabă m-aș expune mîniei lui Allah decît mîniei tale! zise și Ahmad în glumă, încercînd să-l îmbuneze pe fratele său.

„Se îndîrjește sau nu, cînd ajunge în Es-Sukkariyya o să-l întîmpine cineva cu duioșie, își zise Ahmad. Oare nu s-ar putea ca într-o bună zi să mă aștepte și pe mine Alawiyya Sabri la parterul casei din Es-Sukkariyya?"

Zîmbi piezіș, fără ca nimănui să-i poată trece prin minte adevăratul motiv.

21

Casa lui Abd er-Rahim Pașa Isa cunoștea o animație neobișnuită. O mulțime de oameni stăteau de vorbă în grădină, iar un număr mai restrîns luaseră loc pe scaunele din verandă. Era un du-te-vino neîntrerupt. Cînd ajunseră aproape de casă, Hilmi Izzat lovi ușor brațul lui Ridwan Yasin și făcu un semn cu capul spre grădină.

— Vezi că nu ducem lipsă de susținători, cum pretind ziarele lor? întrebă cu vădită satisfacție.

Începură să-și croiască drum spre intrare, atenți la cîțiva tineri care strigau „Trăiască solidaritatea!" Ridwan își simți obrajii îmbujorați de emoție. Era la fel de entuziasmat și de

revoltat ca și ei, dar se pomeni întrebîndu-se dacă nu cumva există și unii care se îndoiesc de caracterul politic al vizitelor lui. O dată i-a împărtășit temerile sale lui Hilmi, dar acesta s-a grăbit să-l liniștească: „Numai fricoșii șovăie! Mergi cu capul sus și cu pasul sigur! Cine se pregătește să intre în viața publică nu trebuie să dea mare atenție la ce bîrfește lumea în jurul lui".

În salon, alți bărbați, așezați în fotolii și pe canapele. Printre ei recunoscură cîțiva studenți, muncitori și membri ai organismului wafdist. În mijlocul lor trona Abd er-Rahim Pașa Isa, încruntat și sobru cum nu-l văzuseră niciodată, înconjurat de aureola unui personaj politic important. Cînd îi văzu apropiindu-se, se ridică grav, le strînse mîna și i invită să ia loc alături.

— Lumea a fost nespus de șocată cînd a aflat numele noilor miniștri și mai ales cînd a constatat că printre ele nu se află cel al lui En-Nuqrași[1], își continuă tirada cineva, care stătea în apropierea pașei și fusese întrerupt de sosirea celor doi tineri.

— La prezentarea demisiei, ne așteptam să se întîmple ceva, mai ales că divergențele deveniseră într-atît de acute încît se vorbea despre ele și la cafenea. Dar En-Nuqrași nu este un membru oarecare al Wafdului. Au fost excluși atîția alții și n-au scos un cuvînt. Cu En-Nuqrași este însă cu totul altceva. El are altă greutate în partid. Să nu uităm că En-Nuqrași e mînă în mînă cu Ahmad Mahir[2]. Ei sînt Wafdul... adevărata mînă forte... Întrebați spînzurătorile, închisorile și bombele. Chestiunea nu se mai reduce acum la cine pe cine

[1] În urma unor disensiuni, Mustafa en-Nahhas a folosit prilejul preluării prerogativelor constituționale de către noul guvern, pentru a proceda, în septembrie 1937, la o remaniere a guvernului. El a înlocuit patru membri ai cabinetului, printre care și pe Mahmud Fahmi en-Nuqrași. Foarte curînd după aceea, En-Nuqrași a fost exlus și din Wafd cu un singur vot împotrivă, cel al lui Ahmad Mahir.

[2] *Ahmad Mahir* a fost adept al orientării extremiste din Wafd, ca și En-Nuqrași. În 1924 el a făcut parte pentru scurt timp din cabinetul condus de Saad Zaghlul.

compromite. Este vorba de onestitetea regimului și de bombe Iar dacă se va întîmpla nenorocirea și Wafdul se va scinda, atunci să știți că Wafdul va ieși din arenă, nu En-Nuqrași... și nici Mahir...

Makram Obeyd[1] și-a lepădat în sfîrșit masca, arătîndu-și adevărata față!

Ultimele cuvinte sunară foarte ciudat în urechile lui Ridwan, căci i se părea de neconceput ca un lider al Wafdului să fie atacat atît de direct din partea unor wafdiști autentici.

— Makram Obeyd e vinovat de toată nenorocirea, pașă, adăugă un alt glas.

— Mai sînt și alții, nu e singurul!... aprecie Abd er-Rahim Pașa.

— Dar el nu suportă să știe că mai există și alți concurenți. El ar vrea să fie singurul favorit al lui En-Nahhas... Dacă ar scăpa de Mahir și En-Nuqrași, nu i-ar mai sta nimeni în drum...

— Ba dacă l-ar putea îndepărta și pe En-Nahhas, nu s-ar da în lături nici de la asta...

— Vă rog, domnilor, să nu vă întreceți cu șaga! zise un bătrîn cufundat într-un fotoliu. Poate că apele or să revină la matcă...

— După ce s-a alcătuit cabinetul fără En-Nuqrași?

Orice este posibil...

— Așa ceva ar fi fost cu putință pe vremea lui Saad. En-Nahhas însă e un om tare îndărătnic și-apoi, dacă i-a intrat un lucru în cap...

---

[1] Personalitate prezentă în viața politică egipteană în timpul tratativelor purtate de Saad Zaghlul, fiind cooptat în delegația alcătuită de acesta în ianuarie 1921. El a fost colaborator apropiat atît al lui Saad Zaghlul cît și al lui Mustafa en-Nahhas, fiind al doilea lider al partidului sau, în orice caz, unul dintre conducătorii lui cei mai influenți. Printre motivele părăsirii partidului de către Ahmad Mahir și En-Nuqrași s-a aflat și invidia pe care aceștia doi o nutreau față de Makram Obeyd. În 1942 a fost însă și el exclus din Wafd.

În clipa aceea, intră în salon un bărbat cu sufletul la gură. Paşa se ridică, venindu-i în întîmpinare, şi se îmbrăţişară cu căldură.

— Cînd te-ai întors? Cum stau lucrurile la Alexandria? îl întrebă paşa fără nici o altă introducere.

— Excelent! Excelent! Poporul i-a făcut lui En-Nuqraşi o primire greu de descris în gara Sidi Gaber[1]. Intelectualii şi tineretul studios au ovaţionat îndelung pentru el. Toată lumea era revoltată la culme. S-a strigat în gura mare: „Trăiască onestul En-Nugraşi! Trăiască En-Nuqraşi, fiul lui Saad!“ Ba unii au strigat chiar „Trăiască En-Nuqraşi, conducătorul naţiunii!“

Bărbatul vorbea cu glas tare şi mulţimea repeta lozinca auzită, încît Abd er-Rahim Paşa se văzu nevoit să le facă semne cu miinile, invitîndu-i să-şi păstreze calmul.

— Opinia publică e total nemulţumită de noul cabinet şi de-a dreptul furioasă pentru demiterea lui En-Nuqraşi. En-Nahhas a suferit o pierdere imensă, acceptînd să-l sprijine pe satana împotriva unui înger nevinovat...

— Sîntem în august, începu hotărît Abd er-Rahim Paşa, după ce chibzui cîteva clipe. În octombrie, încep cursurile la Universitate. Trebuie să facem din deschiderea cursurilor universitare un moment hotărîtor! Trebuie să începem de pe-acum pregătirile pentru demonstraţii. Dacă En-Nahhas nu-şi vine în fire, trebuie făcut să priceapă că noi sîntem în stare să-i retezăm unghiile...

— Pot să vă asigur de pe-acum, excelenţă, că mulţimile de studenţi se vor revărsa spre casa lui En-Nuqraşi, promise Hilmi solemn.

— Dar totul trebuie să fie bine pus la punct, îl preveni Abd er-Rahim Paşa. Întîlniţi-vă cu ceilalţi lideri ai studenţilor care simpatizează cu noi şi pregătiţi totul aşa cum se

[1] Numele gării principale din Alexandria, împrumutat de la moscheea din apropiere.

cuvine. După informațiile de care dispun, majoritatea covîrșitoare a deputaților și senatorilor sînt alături de noi...

— Nu uitați că En-Nuqrași este creatorul comitetelor Wafdului... Zi și noapte sosesc pe adresa lui telegrame de loialitate și sprijin.

Ce se întîmplă în lumea asta? se întreba Ridwan deconcertat. Se va scinda oare Wafdul din nou? Și chiar o fi Makram Obeyd vinovat de această amenințare? Și oare noua scindare a partidului, care vreme de optsprezece ani și-a îndeplinit menirea, va sluji ea interesul patriei? Discuția se prelungi mult. Participanții studiară diverse propuneri în legătură cu propaganda și pregătirea demonstrațiilor. Pe urmă începură să se retragă unul cîte unul și în cele din urmă rămaseră în salon numai Pașa, Ridwan și Hilmi Izzat. Se mutară pe verandă, în jurul unei măsuțe rotunde și imediat li se aduseră răcoritoare. Nu trecu mult timp și în ușă se ivi un bărbat de vreo patruzeci de ani. Riwdan îl cunoscuse într-una din vizitele anterioare. Se numea Ali Mahran și era un fel de vechil al Pașei. Înfățișarea lui trăda o înclinare pronunțată spre glumă și viața ușoară. Venise în compania unui tînăr de vreo douăzeci de ani, cu obraji rumeni, părul zulufat, favoriți lungi și cravată lată. Părea să fie un artist. Ali Mahran se apropie zîmbind de Pașa și-i sărută mîna. Îi salută pe cei doi prieteni și pe urmă îl prezentă pe tînărul care-l însoțea:

— Domnul Atiyya Gawdat, un cîntăreț începător, foarte talentat și care promite un succes răsunător.. V-am mai vorbit despre el, excelență...

Pașa își luă ochelarii de pe masă, și-i potrivi pe nas și-l cercetă pe tînăr cu mare atenție.

— Bine-ai venit, *si* Atiyya! Am aflat multe lucruri despre dumneata... Poate că de data asta o să-ți auzim și glasul.

Pașa îl invită pe tînăr să ia loc, în vreme ce Ali Mahran se aplecă la urechea lui, întrebîndu-l:

— Ce mai face unchiu'?

Asta era formula cu care i se adresa Pașei în afara protocolului.

— De o mie de ori mai bine decît tine! răspunse Pașa cu același zîmbet straniu.

— La barul Anglo se vorbește în șoaptă despre un cabinet național condus de En-Nuqrași, anunță Ali Mahran pe un ton serios de data aceasta.

— Dar sper că nu ne numărăm și noi printre miniștrii lui... completă Pașa cu un zîmbet șiret în colțul buzelor.

— Cum vine asta? întrebă Ridwan cu interes și îngrijorare. Nu-mi închipui că En-Nuqrași ar fi în stare să pună la cale o lovitură de forță, așa cum au făcut Muhammad Mahmud sau Ismail Sidqi.

— Lovitură, în nici un caz! îl asigură Ali Mahran. Chestiunea ar consta în atragerea majorității senatorilor și deputaților de partea noastră. Și-apoi, nu uita că și regele este cu noi! Ali Mahir procedează cu înțelepciune și tenacitate...

Cu alte cuvinte, în cele din urmă vom deveni oamenii seraiului? stărui Ridwan.

— Expresia ar fi aceeași, numai că sensul i s-a schimbat... explică Abd er-Rahim Pașa. Faruq este altfel decît Fu'ad! Apoi, și condițiile sînt altele! Regele e un tînăr patriot înflăcărat. Și el e victima atacurilor samavolnice ale lui En-Nahhas!

— Și oare cînd o să-l felicităm pe Pașa cu ocazia numirii într-un post de ministru? întrebă Ai Mahran, frecîndu-și palmele satisfăcut. Sper să-mi dați și mie acolo în ministerul Excelenței Voastre o slujbă de adjunct... Așa cum m-ați ales reprezentant al afacerilor dumneavoastră...

— Ba o să te numesc director general al închisorilor, căci locul tău potrivit ar fi într-o temniță... zise Pașa, rîzînd.

— În temniță? Vai de mine! Dar se zice că închisoarea ar fi pentru zurbagii!

— Pentru ei, dar și pentru alții, fii liniștit!...

Bruse, Pașa schimbă tonul făcînd pe mîniosul:

— De-ajuns cu politica! Vă rog să schimbați subiectul! (Se întoarse spre noul musafir, întrebîndu-l:) Cu ce o să ne delectezi în seara asta?

— Să știi că Pașa este un meloman rafinat și dacă o să-i placă, toate porțile studiourilor îți sînt deschise, îl încurajă Ali Mahran pe tînărul artist.

— Am compus recent muzica pentru un cîntec intitulat.. „M-au înlănțuit și l-au înlănțuit". Textul îi aparține domnului Mahran.

— Ce vorbești, domnule?! Și de cînd te-ai apucat, mă rog, să compui cîntece? îl luă Pașa peste picior pe vechilul său.

— Păi degeaba am petrecut eu șapte ani între zidurile Universității el-Azhar? Mi s-a făcut lehamite de *mafa'ilu* și *fa'alatun*...[1]

— Așa o fi, dar nu pricep ce treabă are Universitatea el-Azhar cu cîntecele astea deocheate... „M-au înlănțuit și l-au înlănțuit"... Nimic n-am înțeles... Cine pe cine, domnule „vecin"?[2]

— Adică, Excelență... Cum să vă explic?... E vorba de barba Pașei...

— Ce pui de lele mi-ești!...

Ali Mahran strigă după sufragiu, dar Pașa îl întrebă puțin încurcat:

— De ce-l chemi?

— Ca să ne pregătească petrecerea!...

— Mai ai puțină răbdare, să-mi fac și eu rugăciunea de seară! îl opri Pașa.

— Abluțiunea Excelenței Voastre nu ne anulează bucuria? îl întrebă Ali Mahran, zîmbind malițios.

---

[1] Două picioare din cadrul sistemului prozodiei arabe.

[2] Poreclă dată tinerilor care frecventau cursurile Universității Al-Azhar și ale altor instituții de învățămînt teologic musulman din Egipt.

22

Ahmad Abd el Gawad părăsi casa, tîrîndu-și picioarele greoi și sprijinindu-se în baston. De cînd vînduse prăvălia nu mai ieșise din casă decît o dată pe zi, pentru a-și cruța inima de efortul cumplit impus de urcatul scării. Cu toate că era abia septembrie, socotise potrivit să-și pună haine de lînă, căci trupul său slăbit nu mai suporta nici răcoarea blîndă a începutului de toamnă, care însemna pentru el, cu ani în urmă, o adevărtă desfătare. Bastonul, de care nu se despărțise din fragedă tinerețe, purtîndu-l pretutindeni — ca semn al bărbăției și eleganței — devenise un reazem, ajutîndu-l să-și tragă picioarele tot mai domol cu fiecare zi ce trecea. Altfel, părea la fel de distins și de elegant ca întotdeauna; purta haine scumpe și răspîndea în jurul lui un parfum fin, bucurîndu-se de respectul tuturor. Cînd ajunse în dreptul prăvăliei, privirea i se abătu instinctiv în direcția ei. Firma care purtase ani îndelungați numele lui și al tatălui său fusese înlocuită; se schimbase chiar și specificul negoțului; devenise acum un atelier unde se confecționau, se călcau și se vindeau tarbușe. Pe trotuarul din fața prăvăliei fumega un fier de călcat, lîngă o mulțime de calapoade de aramă. Închipuirea lui însă imagina o altă firmă și o altă vitrină, pe care nu le vedeau decît ochii săi; imagini care vesteau că vremea lui s-a dus — vremea rîvnei, a luptei, dar și a bucuriilor. Acum părăsise lumea speranțelor, întîmpinînd o altă lume, alcătuită din bătrînețe, suferințe și așteptări plicticoase. Simțea cum i se strîngea inima care alergase nebună și care mai rătăcea chiar și-acum după bucuriile acestei lumi. Credința însăși devenise pentru el una din bucuriile și plăcerile care-l mai țineau legat de viață. Într-adevăr, prăvălia nu mai este a lui, dar nu poate alunga amintirea ei. Fusese centrul preocupărilor lui, punctul de atracție și locul de întîlnire cu prietenii și cu cei dragi, izvor de mîndrie și putere. „Trebuie să te consolezi, spunîndu-ți: mi-am

măritat fetele, mi-am făcut băieții mari, am trăit să-mi văd şi nepoții, am destui bani ca să-mi duc restul zilelor fără griji. Am gustat din plăcerile vieții ani și ani... Se cuvine să-i aduc lui Allah mulțumiri şi prinos de recunoștință... Mereu... Veşnic... Dar cum să scap de nostalgie? Şi-apoi, timpul! Timpul a cărui curgere nu se oprește nici o clipă! Ne vicleneşte întruna! Dar vai, cum ne mai vicleneşte! Dacă pietrele astea ar putea grăi, le-aş implora să-mi vorbească despre trecut, să-mi mărturisească dacă acest trup a sfărîmat cu adevărat munți, dacă această inimă bolnavă a bătut cu putere fără să încetinească o clipă, dacă zîmbetul a dispărut chiar și numai o zi de pe buzele mele, dacă această simțire s-a lăsat vreodată pradă durerii?! Oare toate inimile cunosc o astfel de nostalgie? Încă o dată și încă o dată, lăudat fie Allah!...

Cînd se trezi în ușa moscheii Al-Husayn, își scoase pantofii[1], își făcu loc prin mulțime, îngînînd *Al-Fatiha*[2] și se îndreptă spre *minbar*[3], unde-i găsi așteptîndu-l pe Muhammad Iffat și pe Ibrahim el-Far. Își făcură împreună rugăciunea de asfințit și apoi părăsiră moscheea, îndreptîndu-se spre Et-Tumbakșiyya pentru a-l vedea pe Ali Abd er-Rahim. Toți trei se retrăseseră din slujbă, pentru a se îngriji de sănătate, dar se pare că prietenul pe care voiau să-l viziteze era mai suferind decît ei, de vreme ce nu se mai putea ridica din pat

— Am impresia că în curînd n-o să mă mai pot duce la moschee decît cu birja sau cu taxiul, se plînse domnul Ahmad, după ce oftă adînc.

— Nu cred că e cazul să te temi într-atît, se grăbi unul din prieteni să-l liniștească.

---

[1] În timpul celor cinci rugăciuni zilnice, ca și la intrarea în moschei, credincioșii musulmani trebuie să-și scoată pantofii.

[2] Prima *sura* (capitol) din Coran, care are un pronunțat caracter liturgic. Ea este rostită de cîteva ori în timpul fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni zilnice și in numeroase alte împrejurări.

[3] Un fel de amvon în interiorul moscheii, de la care se rostește predica în ziua de vineri.

— Mi-e frică să n-ajung să bolesc în pat ca domnul Ali, se mai lamentă el. Mă închin lui Allah să-mi curme zilele, decît s-ajung așa...

— Allah să ne ferească de belele și pe tine și pe noi...

— Ghoneim Hamido a zăcut în pat damblagit aproape un an, iar Sadiq el-Mawurdi a bolit cîteva luni lovit de-același beteșug, explică domnul Ahmad tot mai speriat. Mă rog ție, Doamne, să-mi iei zilele grabnic, cînd o fi să mi se împlinească sorocul...

— Dacă te-ai lăsat copleșit de gîndurile negre, ai ajuns ca o muiere îl luă Muhammad Iffat la refec. Spune mai bine că Allah este unic și nu te mai văieta[1].

Cînd ajunseră acasă la Ali Abd er-Rahim, fură conduși direct în dormitorul acestuia.

— Am început să intru la idei, văzînd că întîrziați, le-o luă gazda înainte cu teamă în glas. Allah să fie îndurător cu voi!

În ochii lui se vedea clar cît de greu suporta să se vadă țintuit la pat. Nu mai știa ce-i zîmbetul decît în prezența lor.

— Nu fac decît s-ascult la radio cît e ziua de lungă, se plînse el. Nu știu cum aș fi fost în stare s-o duc dacă nu se inventa minunea asta și n-ajungea și-n Egipt... Îmi place aproape tot ce ascult, inclusiv conferințele, chiar dacă de multe ori nu pricep mare lucru din ele. Și totuși, nu sîntem atît de bătrîni încît să suportăm astfel de chinuri. La vîrsta asta, strămoșii noștri se mai însurau...

— Strașnică idee! Ce-ar fi dacă ne-am mai însura și noi o dată? întrebă Ahmad Abd el-Gawad, rîzînd. Poate că

---

[1] Recunoașterea existenței unei singure divinități — consacrată de formula „Mărturisesc că nu există un alt zeu în afară de Allah și că Muhammad este trimisul său", precum și de *Sura* credinței pure (capitolul 112), cunoscută și sub numele de *sura* unicității — este primul și cel mai important dintre cele cinci precepte de bază ale islamului

asta o să ne aducă tinerețea înapoi și-o să ne scape de beteșuguri...

Ali Abd er-Rahim zîmbi. În ultima vreme, evita să rîdă pe cît era cu putință de teama unor accese de tuse primejdioase pentru inimă.

— N-am nimic împotrivă! mormăi el. Găsiți-mi o mireasă, dar spuneți-i din capul locului că mirele n-are voie să se miște. Rămîne să se descurce ea...

— Ahmad Abd el-Gawad o să aibă în curînd un strănepot, se amestecă El-Far în vorbă, ca și cînd și-ar fi adus aminte pe neașteptate de acest eveniment.

Felicitări anticipat, fiu al lui Abd el-Gawad!

— Na'ima e însărcinată, într-adevăr, dar eu nu sînt deloc liniștit în privința ei, bombăni Ahmad posomorît. Tot timpul am încercat să uit ce mi-a spus doctorul despre inima ei, atunci cînd s-a născut mititica, dar fără folos...

Ce păgîn te-ai făcut, măi omule! De cînd ai ajuns să crezi în prezicerile vracilor?

Auzi! De cînd! Dacă am luat o înghițitură din ceva fără recomandarea lor, nu mai închid ochii toată noaptea, bombăni Ahmad, rîzînd.

Și îndurarea domnului nostru? întrebă Ali Abd er-Rahim.

— Slavă lui Allah, stăpînul lumilor[1]! (Apoi, adăugă): N-am uitat nici o clipă de îndurarea lui Allah, dar teama nu stîrnește decît teamă... De fapt, să știi, Ali, că sînt mai îngrijorat din pricina Aișei decît a Na'imei. De grija ei mă frămînt! Nefericita o să fie pierdută, dacă rămîne singură pe lumea asta...

---

[1] Cel de al doilea verset din *Surat al-Fatiha*. Expresiei „stăpînul lumilor" i s-au dat în exegeza coranică interpretări diferite, cea mai uzuală dintre acestea fiind cea care distinge o lume a oamenilor de o lume a îngerilor și o lume divină.

— Mai există şi Cel-de-Sus şi el este apărătorul suprem!... îl asigură Ibrahim el-Far.

Pentru un timp, se aşternu o tăcere apăsătoare.

— Pe urmă, vine rîndul meu să-mi văd strănepotul, mormăi Ali Abd er-Rahim, rupînd tăcerea.

— Mai bine n-am fi avut fete! adăugă domnul Ahmad trist. Ele ne îmbătrînesc înainte de vreme.

— Bătrîne! strigă Muhammad Iffat. Recunoaşte că ai îmbătrînit şi nu te mai ţine atît de măreţ!

— Te rog să nu ridici glasul! Mi-e teamă că te-aude inima şi-o ia strîmb... Cel puţin inima mea a ajuns ca un copil răsfăţat...

— Ce an păcătos a fost ăsta care-a trecut! se tîngui Ibrahim el-Far, clătind din cap cu părere de rău. A fost tare neîndurător cu noi!... Nici unul n-a scăpat teafăr!... Parcă ne-am fi înţeles!

— Vorba lui Abd el-Wahhab[1]: „Să trăim împreună, să murim împreună..."

Izbucniră cu toţii în hohote de rîs, uitînd de toate precauţiile.

— Credeţi că e bine ce-a făcut En-Nuqraşi? întrebă Ali Abd er-Rahim, vrînd să schimbe subiectul discuţiei.

— Ne-am legat atîtea nădejdi de el şi de reintrarea apelor în matcă! murmură Ahmad Abd el-Gawad cu chipul posomorît. Allah cel mare să fie îndurător cu noi!

— Frăţia luptei sfinte de-o viaţă a dispărut fără urmă!

— În ziua de azi toate faptele bune dispar fără urmă!

— De nimic nu mi-a părut atît de rău ca de ieşirea lui En-Nuqraşi! adăugă Ahmad Abd el-Gawad. Vrajba nu trebuia să ajungă pînă aici!

— Şi cum vă aşteptaţi să se termine lucrurile?

---

[1] Vestit cîntăreţ egiptean de muzică populară.

— Nu se pot termina decît într-un singur fel! Unde sînt El-Basil[1] și Eș-Șamsi[2]? Adevăratul bărbat s-a sacrificat, dar l-a călcat în picioare și pe Ahmad Mahir.

— Nu vreți să terminați odată cu povestea asta? îi întrerupse Muhammad Iffat enervat? Eu unul m-am săturat de politică pînă peste cap!

— Dacă vom fi nevoiți să rămînem în pat ca domnul Ali — mă rog lui Allah să nu se întîmple așa ceva! — cum o să ne mai întîlnim oare și cum o să mai stăm de vorbă? La asta nu vă gîndiți?!

— Allah hotărăște asupra viitorului, nu tu! îl repezi Muhammad Iffat.

— Dacă se va întîmpla nenorocirea asta, insistă domnul Ahmad, o să vorbim unul cu altul prin radio, așa cum stă de vorbă Moș Sakham cu copiii!...

Rîseră cu poftă. Apoi, cînd îl văzu pe Muhammad Iffat scoțînd ceasul și privindu-l atent, Ali Abd er-Rahim îi rugă speriat:

— Rămîneți, vă rog, cu mine pînă vine doctorul ca să auziți cu urechile voastre ce spune. Blestemat să fie acum i-n veci de veci!...

23

Pe strada El-Ghuriyya dughenele își trăseseră obloanele; cîte un trecător apărea rar ici și colo. Era pe la mijlocul lui decembrie, dar iarna venise mai devreme ca de obicei și adu-

---

[1] *Hamd el-Basil* a fost unul dintre primii aderenți la grupul fondatorilor Wafdului, în anul 1918. Colaborator apropiat al lui Saad Zaghlul în timpul tratativelor de la Paris și Londra. În urma unor divergențe survenite în cadrul Wafdului, el a părăsit această formațiune politică în aprilie 1921.

[2] *Ali eș-Șamsi*, colaborator al lui Saad Zaghlul, cooptat în Delegația alcătuită de acesta în ianuarie 1921, apoi membru al cabinetului condus de Saad Zaghlul, deținînd portofoliul finanțelor.

sese un frig pătrunzător. Riyad Qildis nu avusese nici o obiecţie cînd Kamal îi propusese să se întîlnească în cartierul Al-Husayn. Cu toate că nu-i era deloc familiar, se arătă interesat să colinde prin uliţele şi cafenelele lui. Trecuse mai bine de un an şi jumătate de cînd se cunoscuseră la revista *Al-Fikr* şi în tot acest răstimp se întîlniseră în fiecare săptămînă o dată sau de două ori. În vacanţe, se văzuseră aproape în fiecare seară — cînd la revistă, cînd în casa din Bayna el-Qasrein sau în casa lui Riyad Qildis din Manşiyya el-Bikri, cînd în cafeneaua din Imad ed-Din sau marea cafenea din apropierea moscheii Al-Husayn, în care se refugiase Kamal, după ce tîrnăcoapele se năpustiseră asupra cafenelei lui Ahmad Abdo, ştergînd-o pentru totdeauna de pe faţa pămîntului. Părea că amîndoi sînt încîntaţi de noua prietenie. „Am simţit lipsa lui Husein Şaddad ani de zile şi iată că în cele din urmă Riyad Qildis i-a luat locul", constată Kamal într-o bună zi. În prezenţa lui, inima îi tresărea tot timpul, efuziunea stîrnită de comunitatea gîndurilor preschimbîndu-se într-o stare de încîntare permanentă. Niciodată nu dăduseră glas sentimentelor. Niciunuia nu-i trecuse prin minte să declare celuilalt „Tu eşti prietenul pe care-l căutam" sau „Nu-mi pot imagina viaţa fără prietenia ta", cu toate că întîlnirile şi discuţiile lor însemnau foarte mult pentru amîndoi. Frigul din atmosferă nu-i împiedică să meargă pe jos pînă la cafeneaua din Imad ed-Din, chiar dacă Riyad Qildis nu era într-o dispoziţie prea bună în seara aceea.

— Criza constituţională s-a încheiat aşadar cu înfrîngerea poporului! începu el discuţia dezamăgit. Demiterea lui En-Nahhas[1] echivalează cu o înfrîngere a poporului în lupta sa istorică împotriva palatului...

---

[1] La 30 decembrie 1937, ca urmare a accentuării neînţelegerilor dintre palat şi guvern, regele decide să demită cabinetul condus de Mustafa en-Nahhas, încălcînd prevederile Constituţiei. În aceeaşi zi i

— Acum a devenit foarte limpede că și Faruq este la fel ca tată-său, adăugă Kamal cu regret în glas.

— Nu numai Faruq e de vină. Tot dușmanii tradiționali ai poporului au tras sforile, ca întotdeauna. Aici e mîna lui Ali Mahir și Muhammad Mahmud[1]. Mai dureros mi se pare faptul că dușmanilor cunoscuți li s-au alăturat și doi din cei pe care-i consideram fii ai poporului. Mă gîndesc firește la Mahir și la En-Nuqrași. Dacă n-ar fi existat trădători, regele s-ar fi trezit dintr-o dată izolat și n-ar fi îndrăznit să suprime drepturile poporului... (După o scurtă pauză, continuă:) De data asta n-au mai ieșit englezii în arenă. Poporul se află față în față cu regele. Independența nu e totul! Mai există și dreptul sacru al poporului de a se bucura efectiv de suveranitate și de libertățile sale, de a duce o viață de oameni, nu de sclavi.

Kamal era mai puțin preocupat de politică decît Riyad, dar îndoiala nu reușise să-i distrugă sentimentul puternic

---

se încredințează lui Muhammad Mahmud sarcina alcătuirii unui nou cabinet, din care fac parte Ismail Sidqi, Abd el-Fattah Yahya și alți lideri ai opoziției de diverse orientări, fără o platformă politică unitară și fără un sprijin de masă. Noul guvern a dizolvat parlamentul și a organizat noi alegeri, manevrate în așa fel încît Wafdul n-a mai reușit să obțină decît 12 locuri în noul organism legislativ. Puterea este din ce în ce mai mult concentrată în mîinile palatului, ceea ce prevestește o stare de instabilitate politică.

[1] În ianuarie 1938 i s-a alăturat lui En-Nuqrași și Ahmad Mahir, exclus, de asemenea, din Wafd. Cei doi au fondat împreună cu cîțiva partizani și prieteni Partidul Saadist, care a pretins a fi mai fidel principiilor fondatorului Wafdului, Saad Zaghlul, decît Wafdul propriu-zis, condus de Mustafa en-Nahhas. La 24 iunie 1938 are loc o remaniere și sînt cooptați în guvern cinci reprezentanți ai Partidului Saadist, printre care Ahmad Mahir și En-Nuqrași, constituindu-se astfel o coaliție dintre cele două partide principale reprezentate în parlament — Partidul Liberalilor Constituționaliști și Partidul Saadist. Dar la 11 august 1939, Muhammad Mahmud demisionează la sugestia palatului și formarea noului cabinet este încredințată lui Ali Mahir, șeful cancelariei regale. En-Nuqrași face parte și din acest cabinet, împreună cu alți cîțiva saadiști, dar majoritatea membrilor noului guvern erau independenți, prieteni ai lui Ali Mahir și ai palatului.

de dreptate. Inima lui credea cu putere în drepturile poporului, chiar dacă rațiunea nu se simțea în stare să le precizeze conținutul. Uneori susținea cu tărie drepturile omului, alteori se trezea gîndindu-se că „nu supraviețuiește decît cel mai bun, iar masele nu sînt decît mulțimi în voia soartei". Ba se întrebase uneori chiar dacă nu cumva „comunismul n-ar fi și el o experiență care ar merita să fie încercată?". Cu inima, în schimb, rămăsese întotdeauna alături de popor. Aceste sentimente l-au însoțit din copilărie, contopindu-se cu amintirea lui Fahmi. Pentru Riyad, însă, politica era esența veritabilă a gîndirii sale.

— Cum am putea uita umilința la care a fost expus Makram în piața Abidin? reluă Riyad firul discuției. Și demiterea asta sfidătoare? Ocară, defăimare și provocare aruncate în obraz națiunii! E trist că ura îi orbește pe unii într-atît, făcîndu-i să jubileze la o asemenea rușine!

— Tu ești așa de îndîrjit din pricina lui Makram? mormăi Kamal într-o doară și mai mult în glumă.

— Toți copții sînt wafdiști! răspunse Riyad fără să șovăie. Și asta pentru că Wafdul este partidul naționalismului pur și nu un partid religios filoturc, asemenea Partidului Național[1]. Este partidul naționalismului care aspiră să transforme Egiptul într-o patrie liberă a tuturor egiptenilor, indiferent de etnie și de religie. Și dușmanii poporului au înțeles prea bine lucrul ăsta. Tocmai de aceea au fost copții ținta unor persecuții fățișe în toată perioada guvernării lui Sidqi... Din păcate, același regim îl vor avea și de astăzi înainte...

Lui Kamal îi plăcu această sinceritate, apreciind-o ca o dovadă a trăiniciei prieteniei lor. Ajunseseră în dreptul străzii Al-Azhar, unde vîntul înghețat se năpustea cu violență.

---

[1] Primul partid politic din istoria Egiptului modern, întemeiat în anul 1907 de Mustafa Kamil. Militînd pentru retragerea trupelor britanice din Egipt, Partidul Național s-a bucurat de o mare popularitate în rîndurile națiunii egiptene. Rolul său pe scena vieții politice a țării a scăzut în urma creării Wafdului. A fost dizolvat după revoluția din 1952

Se apropiară de o dugheană cu basbusa și Kamal îl invită pe Riyad să intre. Luară cîte o farfurioară și se strecurară într-un colț ca să mănînce nestingheriți.

— Eu sînt liberal, dar și copt în același timp! zise Riyad printre înghițituri. Ba mai mult decît atît, sînt și liber cugetător și copt totodată. Uneori am impresia că pentru mine creștinismul este o patrie și nu o religie. Probabil că rațiunii mele nu i-ar veni deloc la îndemînă dac-ar ști de acest sentiment. Dar, spune-mi, nu crezi că ar fi o lașitate să uit de neamul meu? Cred că numai contopirea în naționalismul egiptean pur — așa cum îl dorea Saad Zaghlul — m-ar putea face să uit acest conflict. En-Nahhas este într-adevăr musulman, dar în același timp este un naționalist în adevăratul sens al cuvîntului. În fața lui nu sîntem decît egipteni! Nici musulmani, nici creștini! Sigur că aș putea trăi liniștit, fără să mă las furat de astfel de gînduri, dar eu socotesc că o viață adevărată presupune și o mare răspundere.

Kamal înfuleca de zor dus pe gînduri, simțind cum se stîrnește furtuna sentimentelor sale contradictorii. Trăsăturile egiptene pure ale prietenului său îl făceau să rătăcească cu gîndul la chipurile faraonice. „Fără îndoială că atitudinea lui Riyad este corectă. Personalitatea mea a fost întotdeauna scindată între rațiune și sentiment. La fel se întîmplă și cu el. De ce o minoritate să fie asuprită de majoritatea în mijlocul căreia trăiește? Valoarea mesajelor divine se măsoară de obicei după fericirea pe care ele o asigură oamenilor și în primul rînd după ajutorul dat celor oprimați."

— Iartă-mă! rosti Kamal cu glas tare. Eu am trăit fără să mă ciocnesc de problema discriminărilor. Mama m-a învățat de mic să-i iubesc pe toți oamenii la fel. Tinerețea mi-am petrecut-o în atmosfera înflăcărată a revoluției, ferită de manifestările de fanatism și n-am avut cum să cunosc problema asta.

— Ar fi minunat dacă nici n-ar exista o astfel de problemă, zise Riyad trist, în vreme ce se îndreptau spre cafenea. Îmi pare rău că trebuie să-ți mărturisesc lucrul acesta, dar eu

am crescut în case din care nu lipsesc amintirile triste. Nu sînt fanatic, dar socotesc că cel care ignoră drepturile unui om — fie el și de la capătul pămîntului — ignoră drepturile tuturor oamenilor...

– Vorbele tale sînt foarte frumoase. Nu-i de mirare că mesajele adevăratului umanism provin deseori din mediile minorităților sau de la oameni preocupați de interesele minorităților, dar trebuie să recunoști că se găsesc întotdeauna și fanatici...

Întotdeauna și pretutindeni! Doar omul este nou, răul și prostia sînt atît de vechi!... Voi ne socotiți ghiauri blestemați, iar noi vă considerăm necredincioși uzurpatori, demonstrînd că sîntem descendenții regilor vechiului Egipt, și-am reușit să ne păstrăm religia plătind *gizya*...[1]

– Noi spunem într-un fel, iar voi pretindeți exact pe dos! strigă Kamal, izbucnind într-un rîs sarcastic. Poți crede cu adevărat că motivul real al acestei neînțelegeri este religia sau natura omenească ciudată care caută tot timpul discordia?! Nici musulmanii nu sînt uniți între ei, nici creștinii... Constatăm zilnic că există neînțelegeri și conflicte grave între șiiți și sunniți,[2] între locuitorii Hedjazului și cei din

---

[1] Arabii au împrumutat de la Bizantini și de la Sasanizi sistemul capitației, pe care trebuia s-o achite nemusulmanii din teritoriile cucerite, în schimbul dreptului de a-și păstra religia și al asigurării protecției. Capitația, care se achita în bani sau în natură, a fost instituită prin Coran, versetul 29 din *sura* IX *(Sura căinței)*. Imperiul Otoman a continuat practicarea capitației. În timpurile moderne această practică a fost abolită în statele islamice, ca urmare a proclamării egalității între religii și modificării sistemelor financiare.

[2] Scindarea comunității islamice în cele două mari secte — sunnită și șiiită — datează de la începutul islamului, evidențiind profundele divergențe sociale și politice din cadrul tinerei comunități. Ea își are originea în rivalitatea pentru califat dintre diversele clanuri. După asasinarea celui de al doilea și a celui de al treilea calif, 'Umar (634–644) și 'Uthman (644–656), califatul a fost preluat de Ali (656–660), vărul și ginerele Profetului Muhammad, care, conform părerii legitimiștilor, ar fi trebuit să devină succesorul lui Muhammad încă de la moartea acestuia (632). În anul 660, Ali a fost constrîns să renunțe la conducerea

Irak, la fel ca între wafdiști și constituționaliști, între elevii de la uman și cei de la real, între suporterii Clubului Național și cei ai Arsenalului, și în ciuda acestei situații, pe toți ne doare sufletul cînd citim în ziare despre un cutremur devastator în Japonia. Ascultă-mă! De ce nu tratezi subiectul ăsta în nuvelele tale?

— Problema copților și musulmanilor?!... (Riyad Qildis tăcu un timp, apoi continuă:) Mă tem să nu fiu greșit înțeles. (După un alt moment de tăcere, întregi:) Cu toate nenorocirile care se întîmplă, ne putem socoti în epoca noastră de aur. Ți-aduci aminte că șeihul Abd el-Aziz Gawiș propunea mai demult ca musulmanii să-și facă ghete din pielea noastră?...

— Și cum crezi că s-ar putea eradica maladia asta?

— Din fericire, ea a devenit o problemă a întregului popor. Problema copților este astăzi o problemă a poporului egiptean în general. Dacă el este oprimat, înseamnă că și noi vom fi oprimați, iar dacă el își va dobîndi libertatea, și noi vom deveni liberi...

---

califatului în favoarea lui Mu'awiya, întemeietorul dinastiei umayyade, instalate la Damasc, iar în anul următor a căzut victimă unui atentat. Situația nu s-a liniștit nici după moartea lui Ali, căci acesta a lăsat urmași, printre care și cei doi nepoți ai Profetului: Al-Hasan și Al-Husayn, iar concepția despre putere a adepților săi a căpătat treptat un conținut doctrinal, atît politic cît și religios. În felul acesta a luat naștere șiismul, al cărui nume reflecta la început atașamentul față de Ali și partidul *(și'a)* lui. Șiiții au rămas în continuare adepți ai descendenților lui Ali, refuzînd să admită legitimitatea califilor umayyazi și abbasizi și revendicînd puterea pentru imamii alizi. Ei s-au răspîndit în toate regiunile califatului arab și au întemeiat cîteva dinastii domnitoare în Nordul Africii: Fatimizii, Idrisizii, Almohadizii (în Maroc și Spania).

Sunniții au fost adepții *sunnei*, adică ai cutumei provenite de la Profet, și s-au considerat depozitarii și executorii doctrinei ortodoxe a islamului. Ei au contestat descendenților lui Ali orice drept la conducerea califatului. Sunniții reprezintă marea majoritate a comunității musulmane din zilele noastre (circa 90%), în timp ce șiiții reprezintă doar aproximativ 10%.

„Fericirea și pacea... Este visul după care tînjești de-atîta vreme! Doar inima trăiește din iubire. Rațiunea însă, cînd își va găsi calea potrivită? Cînd voi putea spune și eu cu siguranța nepotului Abd el-Mun'im: „Da, da! Prietenia cu Riyad m-a ajutat să-i citesc și să-i înțeleg nuvelele. Dar cum să cred în artă, după ce-am constatat că filozofia însăși este un palat în care nu se poate locui?"

— La ce te gîndești în clipa asta? îl întrebă Riyad pe neașteptate, privindu-l insistent. Te rog să nu mă minți!

— Mă gîndeam la nuvelele tale, recunoscu Kamal.

— Nu te deranjează sinceritatea mea?

— Nu! Doamne ferește!

Ai citit ultima mea nuvelă? îl întrebă Riyad, surizînd misterios, vrînd parcă să-și ceară iertare.

Da! Interesantă!... Și mai ales simpatică! Și totuși am impresia că arta nu-i o activitate prea serioasă. Cu precizarea că nu știu ce este mai important pentru viața omenirii: sriozitatea sau gluma? Tu ai o cultură științifică solidă. Probabil că, exceptîndu-i pe savanți, te pricepi destul de bine la treburile științifice. Dar preferi să-ți irosești timpul scriind nuvele... Uneori stau și mă întreb ce folos ai tras tu de pe seama științei?

— Am împrumutat de la știință respectul pentru adevăr și încrederea absolută în el, înfruntarea lui curajoasă — oricît de amar ar fi — judecata onestă și obiectivă, înțelegerea absolută față de oameni... se înflăcără Riyad.

Vorbe mari! Dar ce legătură au ele cu lipsa de seriozitate a scriitorului? Riyad îl măsură pe Kamal cu sprîncenele încruntate și pe chipul lui se citi îndoiala, dar continuă:

— Tu ai o părere total greșită despre știință și slujitorii ei, dar mă consolez cu gîndul că nimic din lumea asta n-a scăpat de îndoiala ta. E-adevărat că judecăm totul cu mintea, dar nu uita că trăim grație inimilor noastre. Tu, de pildă, în ciuda atitudinii tale sceptice, iubești, intri în relații cu oamenii și contribui în felul tău la viața politică a țării. În

spatele fiecăruia din aceste aspecte se află un principiu — conștient sau inconștient — cel puțin la fel de puternic ca și credința. Arta exprimă și ea lumea în care trăiesc oamenii. În plus, există scriitori care au contribuit prin cărțile lor la confruntarea mondială de idei, arta devenind în felul acesta unul din instrumentele importante ale luptei ideologice la nivel mondial... Nu, cu siguranță, arta și literatura nu pot fi o activitate lipsită de seriozitate și temei!

Pledoarie pentru artă sau pentru valoarea artistului? Dacă vînzătorul de semințe ar avea posibilitatea să-și exprime opiniile sale, fără îndoială că și el s-ar strădui să demonstreze cît de important este rolul său în viața oamenilor. Orice lucru își are măsura valorii sale! Cîte milioane de oameni își dau ultima suflare în clipa asta? În același timp, se înalță plînsul unui copil care și-a pierdut o jucărie sau glasul unui îndrăgostit care-și destăinuie nopții și universului durerea inimii sale... Să rîd sau să plîng?...

— Te-ai referit la lupta ideologică, la confruntarea mondială de idei, începu Kamal după o clipă de ezitare. Dă-mi voie să-ți spun că e prezentă peste tot și că ea se reflectă în miniatură pînă și în familia mea: am un nepot cu frații musulmani și altul — fratele primului — cu comuniștii!

— Mai devreme sau mai tîrziu ea trebuie să se manifeste în fiecare casă. Noi nu mai trăim închiși într-un șip! Tu nu te-ai gîndit niciodată la lucrurile astea pînă acum?

— Am citit despre comunism, cînd am pregătit un articol despre filozofia materialistă. Am citit cărți întregi pînă și despre fascism și despre nazism.

— E foarte bine că citești, dar nu-i de-ajuns! Trebuie să și înțelegi! Un istoric fără istorie!... Aș vrea să socotești ziua în care ai să renunți la această atitudine drept fericita sărbătoare a renașterii tale.

Kamal fu de-a dreptul indignat de replica amicului său: pe de o parte pentru că era o critică usturătoare, iar pe de altă parte pentru că afirmația nu era lipsită de adevăr.

— Dar nici comunistul, nici fratele musulman din familia mea nu cunosc nici de departe adevărata față a lucrurilor în care cred, răspunse Kamal ignorînd ultima remarcă a lui Riyad.

— Credința este voință, nu știință! Chiar și cel mai umil creștin din zilele noastre știe despre creștinism mai multe lucruri decît au știut mucenicii la vremea lor. Şi sînt convins că la fel stau lucrurile și la voi în islam...

— Dar tu, personal, crezi în vreuna din doctrinele astea?

— Fără îndoială că nu pot să am decît dispreț pentru fascism, nazism și toate sistemele dicatatoriale, ocoli Riyad răspunsul direct. Cît despre comunism, el mi se pare a fi singurul sistem capabil să făurească o lume lpsită de tragediile generate de divergențele rasiale și religioase și de conflictele de clasă. Numai că pe mine mă interesează în primul rînd arta mea.

— Bine, dar islamul a creat lumea asta, despre care vorbești tu, cu mai bine de o mie de ani în urmă, glumi Kamal.

— Islamul este o religie și comunismul o știință. (Apoi adăugă, zîmbind:) Şi pe urmă noi n-avem de-a face cu islamul, ci cu musulmanii...

Strada Fu'ad era destul de aglomerată, în ciuda frigului.

— Ce părere ai de-o cină cu macaroane și-un vin bun? îl întrebă Riyad, oprindu-se brusc.

— Nu beau în localurile cu multă lume. Dacă n-ai nimic împotrivă, ți-aș propune să mergem la cafeneaua Ukașa.

— Cum de poți să fii atît de sobru? întrebă Riyad Qildis, ascunzîndu-și zîmbetul și nedumeirea. Ochelari, mustață și tradiții! Ți-ai eliberat mintea de toate cătușele, dar trupul tău continuă să fie ferecat în fiare. Dacă mă uit bine la tine, cred c-ai fost special creat pentru a fi dascăl.

Aluzia la înfățișarea lui îi aminti un incident neplăcut. La aniversarea zilei de naștere a unui coleg, toți cei prezenți băuseră în neștire, pînă cînd unul din ei începuse să se zgîiască la nasul și la scăfîrlia lui, făcînd glume pe seama lor și stîrnind rîsul general. De cîte ori își amintea treaba asta, nu

putea să nu se gîndească la Aida și la zilele de demult. De fapt, povestea nasului său este creația Aidei. Dar lucrul cel mai trist este că iubirea se stinge încetul cu încetul și nu mai lasă în urma ei decît aceste relicve jalnice.

— Hai să bem un vis și să schimbăm cîteva cuvinte despre arta nuvelei! insistă Riyad, apucîndu-l de braț. Și pe urmă, ne strecurăm cu fereală în casa Galilei din ulița El-Gawhari, iar dacă tu îi zici „tușă", eu am să-i zic „lele"...

24

Casa din Es-Sukkariyya era într-o mare vînzoleală; cel puțin așa părea după apartamentul lui Abd el-Mun'im Sawkat. În jurul patului Na'imei din dormitorul elegant se îngrămădiseră Amina, Khadiga, Aișa, Zenoba și o felceră, iar în salon se adunaseră pentru a-i ține de urît lui Abd el-Mun'im tatăl său Ibrahim, fratele său Ahmad, Yasin și Kamal.

— Trebuie să-ți faci socotelile de așa manieră încît următoarea naștere să nu mai aibă loc în preajma examenelor, îl avertiză Yasin pe nepotul său, cu obișnuitul lui ton hazliu.

Era spre sfîrșitul lunii aprilie. Abd el-Mun'im părea pe cît de obosit și agitat, pe atît de fericit, în ciuda țipetelor ascuțite ale viitoarei mame, ce răzbăteau în valuri din spatele ușii.

— Este istovită, sărmana de ea! șopti Abd el-Mun'im. Nu mai avea nici o picătură de sînge în obraji!...

— E ceva obișnuit, bombăni Yasin, vrînd să-l liniștească. Toate femeile sînt la fel...

— Mi-aduc și-acum aminte de nașterea Na'imei, adăugă și Kamal, zîmbind. N-a fost deloc ușor pentru Aișa, care a suferit cumplit. Dacă nu mă înșel, și-atunci am așteptat tot în salonul ăsta, împreună cu răposatul Khalil.

— Să înțelegem din ce-ai spus că și chinurile nașterii sînt ereditare? întrebă Abd el-Mun'im.

— La El se află salvarea! murmură Yasin, arătînd cu degetul în sus.

— Am adus o felceră bine cunoscută în cartierul nostru, se apucă Abd el-Mun'im să le explice. Mama înclina s-o aducem pe moașa care a asistat nașterea noastră, dar eu am insistat s-o chemăm pe felceră, care-i mult mai curată și mai pricepută.

— Bine-ai făcut, chiar dacă nașterea depinde pînă la urmă numai de grija lui Allah!... se încăpățînă Yasin s-o țină pe-a lui.

— Chinurile facerii au început înainte de faptul zilei și acum trebuie să fie trecut de ora cinci, aprecie Ibrahim Șawkat, aprinzîndu-și o nouă țigară. Mai e puțin și se întunecă... Și este atît de subțire! Ca o umbră, sărmana de ea! Domnul s-o ajute!...

Pe urmă își petrecu privirea leneșă peste cei de față, oprindu-se mai stăruitor asupra băieților: Abd el-Mun'im și Ahmad.

— Ce bine-ar fi dacă omul ar ține minte chinurile care i-au însoțit venirea pe lume! declară, parcă reproșîndu-le celor doi tineri.

— Cum să țină fătul minte așa ceva, tată?! se minună Ahmad.

— Dacă vrei să-ți arăți recunoștința, nu trebuie să te bizui numai pe memorie, răspunse tatăl pe un ton mustrător, cu fața din ce în ce mai întunecată.

Țipetele se întrerupseră și peste camera închisă se așternu tăcerea. Toate capetele se îndreptară întrebătoare spre ușă. Într-un răstimp, Abd el-Mun'im simți că-și pierde răbdarea și se ridică brusc de pe scaun, se apropie de ușă și îndrăzni să ciocăne ușor. Cînd se ivi fața plină a Khadigăi, o întrebă din ochi ce se întîmplă și încercă să-și vîre capul înăuntru, dar ea întinse palma și-l opri:

— Allah n-a îngăduit încă liniștea...

— Bine, dar a trecut atîta timp! Poate că n-a venit încă sorocul!?

— Felcera știe mai bine decît noi. Liniștește-te și roagă-te ca totul să se termine cu bine!

Ușa se închise și tînărul se întoarse dezamăgit la locul lui, alături de tată-său, care se simți dator să-i justifice agitația:

— Trebuie să fim îngăduitori cu el, căci asta este prima naștere la care ia parte...

Kamal scoase din buzunar ziarul *Al-Balagh*[1], îl despături tacticos și începu să-l răsfoiască, încercînd să-și omoare nerăbdarea.

— Rezultatele finale ale înfruntării electorale au fost anunțate la radio, zise Ahmad. (Apoi, zîmbind ironic:) Ce farsă!

— Și cîte locuri au cîștigat wafdiștii? întrebă tată-său cu aceeași voce plată și indiferentă.

— Parcă treisprezece, dacă mi-aduc bine aminte... (Pe urmă, adresîndu-se lui Yasin:) Probabil că dumneata te bucuri, unchiule, pentru Ridwan...

— Nu văd de ce-ar trebui să mă bucure sau să mă intereseze toată povestea asta, de vreme ce el nu e nici ministru, nici deputat, îngăimă Yasin, ridicînd din umeri cu indiferență.

— Wafdiștii și-au închipuit că a trecut vremea măsluirii alegerilor, se amestecă Ibrahim Șawkat cu un zîmbet șters în colțul ochilor. Dar Șihab ed-Din e mai ticălos decît frate-său!

— Se pare că ceea ce ar trebui să fie excepție a devenit regulă în Egipt, adăugă Ahmad cu indignare.

— Chiar și En-Nahhas și Makram au fost înfrînți în alegeri. Nu vi se pare că e prea cu ochi și cu sprîncene?

Dar nimeni nu poate nega că s-au purtat mizerabil și că au dovedit o totală lipsă de politețe față de rege, protestă Ibrahim Șawkat mînios. Regii au și ei demnitatea lor! Nu așa se cîrmuiesc treburile!

---

[1] În traducere, *Comunicatul.*

— Țara mai are și ea nevoie, din cînd în cînd, și de astfel de gesturi de impolitețe față de rege! Numai așa poate că o să se mai trezească și ea din amorțeala îndelungată, își susținu Ahmad părerea.

— Dar cîinii vor s-o împingă înapoi spre o guvernare absolută sub paravanul unui parlament alcătuit prin alegeri măsluite, întări și Kamal. Și în cele din urmă o să ne trezim că Faruq a devenit mai samavolnic decît Fu'ad! Și — lucrul cel mai regretabil! — toate astea se întîmplă în numele patriei!

— Kamal i-a iubit în copilărie pe englezi. Întocmai ca Șahin, Adli, Sarwat[1] și Haydar... Dar cu trecerea timpului se pare că a devenit și el wafdist, zise Yasin, rîzînd, ca și cum ar fi vrut să tălmăcească vorbele fratelui său.

— Alegeri măsluite! insistă Kamal, privind mai ales la Ahmad, fără să dea atenție vorbelor lui Yasin. Toată țara știe că au fost măsluite! Și totuși, rezultatele lor au fost recunoscute în mod oficial și țara e cîrmuită în numele lor. Asta înseamnă că poporul este perfect conștient de faptul că deputații sînt niște hoți, care au dobîndit locurile în parlament prin fraudă... Și că miniștrii sînt niște impostori, care au ajuns în cabinet prin înșelăciune, că autoritățile și guvernul sînt prin urmare mituite și că hoția, falsul și impostura au ajuns la rang de lege. Și în cazul ăsta trebuie să-i fie iertat omului de rînd dacă a ajuns să nu mai creadă în nici un fel de principii și norme morale, ci numai în fals și oportunism!

— Lasă-i să cîrmuiască! tună Ahmad, înflăcărîndu-se. Tot răul e spre bine! E preferabil ca poporul să fie astfel

[1] Adli Yakan a alcătuit un „cabinet de încredere" în martie 1921, care a purtat tratative cu englezii în legătură cu relațiile egipteano-britanice în urma primului război mondial. În timpul tratativelor purtate la Londra, cabinetul a fost condus de Abd el-Khaliq Sarwat, ministru de interne. Saad Zaghlul a acuzat acest cabinet de „trădare" a intereselor naționale și la 5 decembrie 1921 primul ministru a fost nevoit să-și prezinte demisia. Cei doi oameni politici au mai condus sau au mai făcut parte și din alte cabinete.

umilit, decît să fie păcălit de un regim în care și-a pus toată încrederea și apoi constată că spearnțele i-au fost înșelate! Am meditat îndelung la treaba asta și am ajuns la concluzia că merită să salutăm și guvernele tiranice, de felul celor conduse de Muhammad Mahmud și Ismail Sidqi...

— Tu ce părere ai? îl chestionă Kamal pe Abd el-Mun'im, cînd băgă de seamă că tînărul e prea mohorît și îngrijorat.

— Azi mă mulțumesc să ascult... zise Abd el-Mun'im, cu un zîmbet încremenit.

— Trebuie să fii și tu puțin mai vesel, că altfel viitorul moștenitor se răzgîndește și se întoarce de unde a venit, bălmăji Yasin, rîzînd forțat, cu gura pînă la urechi.

Apoi făcu un gest nerăbdător din care Kamal înțelese că e gata să nventeze un pretext pentru a-i părăsi. Era vremea cînd se întîlnea de obicei cu prietenii la cafenea și nimic nu l-ar fi putut face să renunțe la petrecerea de fiecare seară. Kamal își zise că n-are rost să mai rămînă nici el și aștepta cu nerăbdare ca Yasin să facă primul pas. Dar tocmai în clipa aceea, Na'ima urlă ca din gură de șarpe; era un țipăt sfîșietor care ascundea în el toate spaimele ce sălășluiau în adîncul sufletului omenesc. Urmă apoi o cascadă de țipete la fel de violente. Și din nou se făcu liniște și toate capetele se întoarseră temătoare spre ușa dormitorului.

— Să sperăm ca au fost ultimele, șopti Ibrahim implorator.

Așa să fie? Nici vorbă! Strigătele continuară exasperant și chipul lui Abd el-Mun'im începu să pălească. Din nou se așternu liniștea, dar numai pentru scurtă vreme. Acum erau adevărate vaiere. Porneau dintr-un gîtlej răgușit, care părea că se luptă cu moartea. Yasin își dădu seama după înfățișarea lui Abd el-Mun'im că nu mai poate suporta. Încercă să-l îmbărbăteze:

— Așa e de cînd lumea și pămîntul! E un lucru obișnuit pentru o naștere mai grea.

— Mai grea, mai grea! repetă Abd el-Mun'im terorizat. Da de ce trebuie să fie atît de grea?

Ușa se deschise și imediat se ivi Zenoba. Toți ochii se ridicară întrebători spre ea. Se apropie de Yasin și se opri la un pas de el, vorbind precipitat:

— Totul este în regulă, dar pentru mai multă siguranță felceera a cerut să-l chemați și pe doctorul Sayyid Muhammad.

— Fără îndoială că situația cerea să-l aducem și pe doctor, se bîlbîi Abd el-Mun'im, sărind în picioare. Spune-mi ce-i cu ea?!

— Totul e în regulă, repetă Zenoba cu un ton ce voia să pară liniștit și sigur. Dar ca să nu ne facem nici un fel de griji, fugi și cheamă-l pe doctor!

Abd el-Mun'im alergă la el în cameră, își aruncă ceva pe umeri și ieși cu inima strînsă, urmat de Ahmad.

— Ce se întîmplă? insistă Yasin.

— Este extenuată, sărmana de ea! răspunse Zenoba și pe chipul ei se putea citi pentru prima oară teama. Allah s-o ajute!

— Și felceera ce spune?

— A cerut să vină doctorul urgent! adăugă Zenoba grăbită, apoi dispăru din nou în dormitor, lăsînd în urma ei o trenă apăsătoare de neliniște.

— Doctorul ăsta o fi stînd departe? se pomeni Yasin întrebînd.

— În blocul din El-Ataba, în care se află și cafeneaua ta, explică Ibrahim Șawkat.

Iarăși se înălță un țipăt și limbile amuțiră. Cînd o să vină doctorul? Un alt țipăt la fel de sfîșietor. Încordarea ajunsese la paroxism.

— Dar ăsta-i glasul Aișei! remarcă Yasin înspăimîntat.

Își ciuliră urechile și recunoscură îndată vocea Aișei. Înțelegînd că înăuntru se petrec lucruri ciudate, Ibrahim alergă spre dormitor și porni să izbească în ușă cu putere. Deschise Zenoba cu fața galbenă și împietrită.

— Ce-i cu voi? întrebă el cu ochii holbați peste măsură. Ce s-a întîmplat cu Aișa *hanem*? N-ar fi mai nimerit să iasă din cameră?

— Nu... ezită Zenoba, înghițind în sec. Situația e foarte gravă, *și* Ibrahim...

— Ce s-a întîmplat? Spune odată!

— Ne-am pomenit pe neașteptate că ea... Ooh, privește!

Într-o clipită cei trei bărbați erau în ușă și se holbau încremeniți. Na'ima era acoperită pînă sub bărbie. Mătușa, bunica și felcera se așezaseră în jurul ei în pat, în vreme ce mamă-sa rămăsese în picioare în mijlocul camerei, privind îngrozită, cu fața răvășită ca și cum și-ar fi pierdut mințile. Na'ima ținea ochii închiși; toracele i se ridica și cobora convulsiv, în vreme ce restul trupului îi încremenise, iar fața căpătase o paloare cadaverică.

— Doctorul! strigă felcera în gura mare.

— Doamne, doamne!... îngăimă Amina.

— Na'ima, întoarce-te la mine! bolborosi Khadiga înspăimîntată.

Aișa, în schimb, nu scotea nici un cuvînt, de parcă chestiunea n-ar fi interesat-o.

— Ce se întîmplă aici? întrebă Kamal. Ce se întîmplă? repetă întrebarea uluit, întorcîndu-se spre fratele lui.

Dar nu primi nici un răspuns. Ce naștere grea! Își petrecu privirile de la Aișa la Ibrahim și pe urmă la Yasin. Simți apoi brusc cum își pierde curajul pe măsură ce întrezărea nenorocirea dincolo de vorbele fără nici o noimă.

Apoi dădură cu toții buzna în cameră. Nu mai era o sală de naștere. Dacă ar fi fost așa, n-ar fi cutezat să intre. Aișa era complet pierdută, dar nimeni nu-i adresă un cuvînt. Na'ima deschise ochii stinși și făcu o mișcare, ca și cînd ar fi vrut să se ridice. Bunica o sprijini, ajutînd-o să se ridice puțin și o îmbrățișă cu căldură.

— Mamă... eu mă duc... mă duc... îngăimă cu glas stins, după ce oftă adînc.

Capul îi alunecă apoi pe pieptul bunicii și camera se umplu de vaiere. Khadiga începu să se plesnească peste obraji cu amîndouă palmele, Amina rosti *sahada*[1], iar ochii Aișei rămaseră țintă la fereastra ce dădea spre Es-Sukkariyya.

— De ce, Doamne? porni ea să bocească cu glasul sugrumat ce aducea cu horcăitul dinaintea morții. Ce faci, Doamne?... De ce?... Pentru ce?... Vreau să pricep și eu...

Ibrahim Șawkat se apropie de ea și-i întinse mîna, dar ea o respinse cu o mișcare bruscă, urlînd îngrozită:

— Să nu mă atingă nimeni!... Lăsați-mă!... Lăsați-mă în pace!...

Continuă cu voce răgușită, aruncîndu-le priviri vrăjmașe:

— Ieșiți, vă rog!. Nu-mi spuneți nimic!... Credeți că vorbele voastre ar mai putea folosi la ceva?... Vorbele nu-mi mai folosesc la nimic! După cum vedeți, Na'ima s-a petrecut din lumea asta. Era tot ce-mi mai rămăsese!... Acum nu mai am nimic pe lume... Plecați, vă rog!...

*

Înserarea împăienjenise orașul cînd Yasin și Kamal porniră cu pași șovăielnici spre casa din Bayna el-Qasrein.

— Îmi vine neînchipuit de greu să-i dau tatei o asemenea veste, mormăi Yasin într-un tîrziu.

— Așa e! încuviință Kamal, ștergîndu-și lacrimile.

— Nu mai plînge! Te rog, nu mai plînge! Simt că nici pe mine nu mă mai țin puterile!...

— Am ținut atît de mult la ea! șopti Kamal, oftînd. Nu pot să cred! Îmi pare atît de rău!... Și de ea, și de biata Aișa!...

— Asta-i nenorocirea cea mai mare!... Aișa! Toți o să uităm, numai ea nu va uita niciodată!

„Toți o să uităm! Nu știu dacă am să uit vreodată chipul ei, cu toate că am o experiență extraordinară în materie de

[1] Formulă sacramentală musulmană constînd în mărturisirea credinței într-un singur Dumnezeu.

uitare! Uitarea ar fi o mare binefacere, dar esențial rămîne să-și poată oferi balsamul!“

— Am fost destul de pesimist cînd s-a măritat! începu Yasin cu glas tremurat, nemaiputînd suporta tăcerea. Dacă ți-aduci aminte, doctorul i-a prezis în ziua cînd s-a născut că inima n-o s-o ajute mai mult de douăzeci de ani! Și cred că n-a uitat nici tata prevestirea asta...

— Eu nu știam așa ceva... Mie nu mi-a spus nimeni! Oare Aișa știa?

— Nu! E o poveste veche... Nu i-ar fi folosit la nimic. Voia lui Allah trebuie să se împlinească.

— Cîte nenorociri a trebuit să suporte biata Aișa!

— Într-adevăr, e tare nefericită sărmana!

25

Ahmad Ibrahim Șawkat sta aplecat asupra cărții din fața lui, în sala de lectură a facultății. Nu mai rămăsese pînă la examene decît o săptămînă. Era cufundat în citit, cînd simți pe cineva intrînd în sală și așezîndu-se chiar în spatele lui. Se întoarse curios și privirea lui o descoperi pe Alawiyya Sabri. Chiar ea! Probabil că a cerut o carte și așteaptă să i se aducă. Privirea lui întîlni într-o fulgerare ochii ei mari și negri. Reveni la cartea de pe masă cu inima îmbătată de fericire. Fără îndoială că-l cunoaște, cel puțin din vedere. Trebuie să știe și că e îndrăgostit de ea; astfel de lucruri nu pot rămîne multă vreme ascunse. Îl surprinsese de mai multe ori, fie în sălile de cursuri, fie în parcul El-Orman[1], trăgînd cu coada ochiului spre ea. Nu se mai simțea în stare să se concentreze pentru a urmări firul lecturii; bucuria lui întrecea orice închipuire. Nu se putuse apropia de ea în cursul

[1] Mic parc cu plante exotice situat în fața Universității Cairo.

anului pregătitor, dar se mîngîia cu gîndul că va reuşi s-o cunoască în anul următor, mai ales că aflase de opţiunea ei pentru specializare în domeniul sociologiei. Nu stătuse niciodată atît de aproape de ea ca acum, ferit de ochii indiscreţi ai colegilor. Se simţi ispitit să se ridice şi să meargă pînă la rafturile cu cărţi sub pretextul consultării unui dicţionar şi în drumul lui s-o salute. Privi în jur şi constată că în sală nu se aflau decît cîţiva studenţi răzleţi — îi puteai număra pe degete — risipiţi ici şi colo. Îşi luă inima în dinţi şi se ridică fără să mai stea pe gînduri. O luă pe culoarul dintre mese iar cînd ajunse în dreptul ei şi ochii li se întîlniră în treacăt, o salută înclinîndu-şi capul politicos. Îşi dădu seama după chipul ei că nu se aşteptase la o astfel de surpriză, dar îi răspunsese la salut cu un semn discret şi apoi continuase să privească drept înainte. Se întrebă dacă nu cumva greşise. Dar de ce să greşească? Sînt colegi de un an de zile şi este de datoria lui să o salute, şi mai ales dacă se trezese faţă în faţă ca acum, într-un loc unde nu-i vede aproape nimeni. Îşi continuă drumul cu pas liniştit şi se opri la rafturi; luă un volum dintr-o enciclopedie, pe care se porni să-l răsfoiască la întîmplare, fără să vadă un cuvînt. Satisfacţia pentru răspunsul ei nu avea margini. Are o expresie atît de distinsă! Ahmad rămase într-o stare de extaz, uitînd pentru un timp de tot ce-l lega de lume. După toate aparenţele, pare să fie „de neam", cum se zice. Îl cuprinse o umbră de teamă la gîndul că în realitate ea s-ar putea să fi moştenit aroganţa neamului ei şi că doar bunacuviinţă o obligase să-i răspundă. Dacă va fi nevoie, o să-i destăinuie că şi el se trage tot dintr-o familie aleasă. Da' ce, familia Şawkat nu e „de neam"? Sigur că da! Are şi ceva acareturi! Într-o bună zi o să se trezească şi cu o rentă frumuşică, în afară de salariu. Zîmbi ironic, din colţul buzelor. Rentă... salariu... neam... Şi cu principiile ce-o să facă? Ce-o să se întîmple cu ele? La gîndul ăsta simţi un fel de jenă. Dar inima e atît de capricioasă: ea nu ţine seama de principii. Oamenii uită complet de principii cînd vine vorba de dragoste şi de căsătorie. Toţi se adap-

tează la partenerii de viață, întocmai ca niște călători prin țări străine care trebuie să vorbească limba acestora pentru a supraviețui. Și la urma urmei, clasele și proprietatea sînt două realități pe care nu le-a inventat nici el, nici tatăl și nici chiar bunicul lui. Nu se face el vinovat de existența lor. Știința și lupta sînt în stare să șteargă aceste bazaconii și absurdități care-i despart pe oameni. S-ar putea să se schimbe sistemul claselor sociale, dar cum va fi el în stare să schimbe adevărul că aparține unei familii cu venituri destul de frumoase?! Și la urma urmei principiile democratice nu vin de fel în contradicție cu o iubire aristocratică! Cea mai bună dovadă este că însuși Marx s-a căsătorit cu Jenny von Westwalen, nepoata ducelui de Brunswick. I se zicea „fermecătoarea prințesă" și „regina dansului". Mawiyya va fi poate și ea o altă prințesă fermecătoare, iar dacă ar dansa ar putea fi și o altă regină a dansului. Puse tomul la locul lui și se întoarse, desfătîndu-și privirile cu minunata imagine pe care i-o oferea frumoasa fată, atît cît o putea zări: spatele drept, gîtul lung și delicat, arcuit, ceafa umbrită de părul brun strîns într-un coc mare. Simți cum îi invadează toate gîndurile cînd trecu pe lîngă ea cu pas elastic, revenind la locul său. Dar numai după cîteva clipe auzi pașii ei ușori apropiindu-se fără zgomot. Tresări și se întristă la gîndul că ar putea pleca și nu mică îi fu mirarea cînd își întoarse capul și o văzu venind spre el. Ajunsă în dreptul mesei lui, se opri puțin încurcată. Tot nu-i venea să-și creadă ochilor.

— Iartă-mă, te rog! începu ea, ezitînd. Tu ai toate cursurile de istorie?

— Bineînțeles! îi răspunse, fără să stea pe gînduri nici un moment și sări în picioare, luînd poziția de drepți ca un soldat.

— Eu nu l-am putut urmări prea bine pe profesorul englez și mi-au scăpat o serie de lucruri importante, explică ea, de parcă ar fi vrut să-și ceară scuze. Nu consult bibliografia decît pentru disciplinele în care urmează să mă spe-

cializez. Nu-mi ajunge timpul s-o mai parcurg și pentru celelalte materii.

— Înțeleg... Sigur... Înțeleg...

— Am auzit că ai niște notițe foarte bune și că le-ai mai împrumutat și altor colegi ca să și le completeze pe-ale lor.

— Așa este! Dacă socotești că-ți pot fi de folos, mîine ți le aduc!

— Îți mulțumesc mult de tot! (Apoi, zîmbind:) Să nu-ți faci o părere greșită despre mine. Nu sînt comodă, dar cunoștințele mele de engleză sînt de un nivel mediu...

— Nu-i nimic! Cunoștințele mele de franceză sînt chiar sub nivelul mediu... Poate că voi avea și eu nevoie de ceva... Dar iartă-mă, poftim, ia loc! Poate te interesează cartea asta. O introducere în sociologie...

— Îți mulțumesc! Am consultat-o de mai multe ori. Ziceai că franceza ta e sub nivelul mediu. Nu vrei notițele mele de psihologie?

— Ți-aș rămîne foarte îndatorat, dacă ai putea să mi le împrumuți, răspunse el fără să șovăie.

— Atunci, ne-am înțeles! Mîine facem schimb de notițe.

— Cu plăcere! Dar, iartă-mă, majoritatea cursurilor la secția de sociologie vor fi în engleză...

— Deci știai că am ales secția de sociologie? se prefăcu ea mirată, ascunzîndu-și zîmbetul.

Surîse și el, încercînd să-și ascundă încurcătura. Își dădu seama că-l luase gura pe dinainte.

— Da! răspunse destul de sigur pe el, ferindu-se să dea alte explicații.

— Și prin ce întîmplare ai aflat?

— Am întrebat și eu, pur și simplu...

Își strînse buzele de carmin și spuse hotărîtă, ca și cînd n-ar fi auzit răspunsul lui:

— Deci, mîine facem schimb de notițe.

— Mîine dimineață!

— La revedere și-ți mulțumesc!

— Sînt încîntat! La revedere!

Rămase în picioare și nu se așeză decît după ce fata dispăru în spatele ușii. Își dădu seama că ochii curioși ai cîtorva dintre studenții din sală îi urmăriseră tot timpul, dar nu le dădu nici o atenție, căci nu-și putea reveni din beția fericirii. Apropierea asta neașteptată s-o fi datorînd oare admirației pe care o descoperise în privirile lui sau nevoii de notițe? Nu i se oferise niciodată pînă atunci prilejul să stea de vorbă cu ea. Tot timpul o întîlnise în compania colegelor. Asta a fost prima ocazie fericită care i-a permis să-i vorbească. Și iată că a dobîndit ca prin miracol lucrul la care rîvnise atît de mult. Un cuvînt rostit de buzele ființei dragi poate să facă din lucrurile cele mai banale adevărate minuni.

26

Yasin arăta destul de neliniștit. Se prefăcuse îndelung că nu-l interesează nimic — nici gradație, nici salariu, nici chiar guvernele care vin și se duc întruna. Simulase indiferența nu numai față de ceilalți funcționari, ci și față de el însuși. Cît o să cîștige în plus dacă va fi avansat la categoria a șasea? Doar două lire pe lună! Mai nimic în comparație cu ce-a pierdut el! Se zice că din referent ar putea deveni șef de birou. Dar pe Yasin nu l-a interesat niciodată să ajungă șef! Lucrul care-l neliniștea pe el nu era avansarea în sine. Zbuciumul începuse cînd a aflat că Muhammad Efendi Hasan, șeful direcției și soțul Zeynabei *umm* Ridwan, fusese chemat la ministrul adjunct. Printre funcționarii de la registratură se zvonise atunci că ministrul îl invitase ca să-l consulte pentru ultima oară înainte de a semna lista avansărilor. Muhammad Hasan?! Cel care a luat-o de nevastă pe Zeynab după ce-a lăsat-o el! Dacă n-ar fi fost la mijloc domnul Muhammad Iffat, n-ar fi avut nici o șansă! Se îndoiește că omul ăsta ar putea să spună un singur cuvînt bun despre el! Cînd

nu se mai afla nimeni în biroul directorului, alergă la telefon și ceru Facultatea de Drept. Era pentru a treia oară cînd lua legătura cu Facultatea și-l căuta pe Ridwan.

— Alo! Ridwan? Sînt eu, tată-tău!..

— Noroc, tată! S-a aranjat, totul e în ordine! îi răspunse glasul de la celălalt capăt al firului, plin de încredere.

Fiul intervine pentru tatăl lui.

— Lista se semnează acum?

— Fii liniștit! Te-a recomandat ministrul în persoană. Au vorbit cu el vreo cîțiva deputați și senatori și le-a spus la toți să n-aibă nici o grijă.

— N-ar fi mai bine să-i mai reamintească cineva?

— Nu mai e nevoie! Pașa m-a și felicitat azi-dimineață. Nu-mi mai fac nici un fel de griji.

— Îți mulțumesc, băiete! La revedere!

— La revedere, tată! Felicitări, anticipat!

Lăsă receptorul și cînd ieși din birou dădu nas în nas cu Ibrahim Efendi Fath Allah, colegul și concurentul lui la postul propus pentru avansare, care venise să ia niște hîrtii. Se salutară destul de rece.

— Să socotim rivalitatea dintre noi ca și cum ar fi o întrecere sportivă, Ibrahim Efendi! i se adresă Yasin încrezător. Și să primim rezultatul cu sînge rece!

— De acord, dar să fie o întrecere cinstită! îi răspunse celălalt posomorît.

— Adică ce vrei să spui?

— Știi foarte bine ce vreau să spun. Avansarea trebuie făcută pe merit și nu prin intervenții!

— Ciudată părere! Se poate dobîndi ceva pe lumea asta fără intervenții? Fiecare face tot ce poate și-o să cîștige cel mai norocos! își dădu Yasin părerea, prinzînd aripi.

— Toată lumea știe că am o vechime mult mai mare decît tine.

— Amîndoi avem vechime. Un an în plus sau în minus nu mai contează.

— Așa crezi? Într-un an se nasc și mor atîtea suflete.

— Se nasc și mor, zici?! Fiecare cu soarta lui...

— Bine, dar competența?!... Priceperea?...

— Competență? repetă Yasin stînjenit. Da ce, noi construim aici poduri sau uzine electrice? Auzi, competență! Crezi că trebuie să ai cine știe ce ochi într-o activitate ca a noastră? Niște conțopiști! Amîndoi am terminat școala primară. În plus, eu sînt un om cult...

— Cult?!... rîse ironic Ibrahim Efendi. Hai salut, s. Cultu!... Te socotești un om cultivat pentru simplul motiv că știi și tu niște versuri pe de rost? Sau pentru că te chinui să meșteșugești scrisorile direcției, de parcă ai da din nou examenul de primară la Compunere? Știi ce, mai bine hai s-o lăsăm baltă!...

După acest schimb de cuvinte foarte puțin prietenoase, cei doi se despărțiră și Yasin se întoarse în mese lui. Era o încăpere spațioasă și înaltă, cu două rînduri de mese așezate una în fața celeilalte și cu pereții tiesiți de rafturi cu dosare. Cîțiva funcționari erau cufundați în hîrtii, iar ceilalți se luaseră cu vorba și trăgeau din țigări pe îndelete.

— Fata mea își ia bacalaureatul anul ăsta, spuse destul de încet vecinul lui Yasin. O înscriu la Institutul Pedagogic și-am scăpat de griji. Nici un fel de cheltuieli și nici o bătaie de cap în privința slujbei după terminarea studiilor...

— E cel mai bun lucru, întări Yasin.

— Tu ce-ai hotărît în privința Karimei? îl descusu celălalt. Te-ntreb așa, doar că veni vorba, cîți ani are fata?

— Merge pe unsprezece. Nici o grabă... Vara viitoare sper să ia examenul de primară. (Apoi, numărînd pe degete:) - Sîntem în noiembrie. Exact peste șapte luni.

— Dacă reușește la primară, o să reușească și la secundară. Astăzi, mai sigur ești de fete decît de băieți!

Secundară? La ce bun? Zenoba așa ar vrea, dar el nu concepe s-o vadă pe fata lui mergînd pe stradă cu sînii tremurînd. Și pe urmă, asta ar însemna să se înhame la cheltuieli serioase, nu glumă!

— În familia noastră fetele nu merg la secundară. De ce? Fiindcă n-avem nici o nevoie ca să intre în serviciu, să se întreţină singure...

— Astea mai sînt vorbe de rostit în anul 1938?

— Familia noastră o să le spună şi în 2038!...

— Ar fi mai cinstit să recunoşti că nu te ţine punga ca să cheltuieşti şi pentru ea şi pentru tine! se amestecă în vorbă un alt glas, izbucnind în hohote. Ce să-i faci? E tare greu şi cu cafeneaua din El-Ataba, şi cu taverna lui Muhammad Ali, şi cu drăguţele... Lasă-mă pe mine cu poveştile! Ăsta-i adevărul, băiete!

— Domnul s-o aibă în pază! bolborosi Yasin, rîzînd prosteşte. Aşa cum am spus: clar şi hotărît! Fetele din familia noastră nu merg mai departe de primară.

Din ungherul îndepărtat de după uşa de la intrare se ridică o tuse seacă. Yasin privi fix la locul de unde venise sunetul şi rămase o clipă pe gînduri, ca şi cum şi-ar fi adus brusc aminte de un lucru important. Apoi se apropie tiptil de biroul celui care tuşise. Acesta nu-l simţi decît în clipa cînd ajunse lîngă el şi tresări surprins.

— Mi-ai promis o reţetă, îi şopti Yasin, aplecîndu-se mult spre el.

— Ce-ai zis? întrebă omul jenat, ciulindu-şi urechile.

Yasin se înfurie pe bărbatul cam fudul de-o ureche, dar se sfii să vorbească mai tare. Numai că în clipa aceea se înălţă din mijlocul biroului un glas ostentativ:

— Pariez că se interesează iarăşi de reţetă. Reţeta aia cu care o să ne duci pe toţi la groapă.

Yasin renunţă şi se retrase înciudat.

— Să-ţi spun despre ce e vorba, ţipă în gura mare bărbatul fudul de-o ureche, fără să-i pese că-i stînjeneşte pe toţi. Iei nişte coji de mango şi le fierbi bine-bine, pînă ce se face un fel de sirop gros ca mierea. Iei în fiecare dimineaţă cîte o linguriţă pe stomacul gol...

Rîseră cu poftă, dar Ibrahim Fath Allah folosi prilejul pentru a-l înţepa din nou:

— Eu zic c-ar fi mai nimerit s-aștepți pînă cînd o să iei categoria a șasea și-o să vezi cum te întărești atunci...

— Crezi că folosește categoria la așa ceva? întrebă Yasin rîzînd.

— Dacă ar fi vreo legătură între una și alta, s-ar cădea ca *amm* Hasanein, omul nostru de serviciu, să fie numit ministru al învățămîntului, grăi un altul.

— Fraților, omul ăsta e bun, e simpatic, e cumsecade, dar cam atît, urmă Ibrahim Fath Allah, plesnindu-și palmele și arătînd spre Yasin. Cînd e vorba de treabă, nu mai face doi bani. Spuneți voi dacă n-am dreptate?!

— Ai, n-ai, un lucru e sigur: un minut de muncă la mine face cît o zi întreagă la tine, îl luă Yasin peste picior.

— Chestiunea e că directorul se arată destul de binevoitor cu tine și că te bizui numai pe fiul tău, în vremurile astea tulburi.

— Nu numai în vremurile astea, ci întotdeauna am să fac așa, continuă Yasin să-l necăjească. Astăzi mă bizui pe fiul meu, mîine — cînd o să vină Wafdul din nou la putere — îi am pe nepotu-meu și pe tata... Pe cînd tu?... Tu pe cine ai?

— Eu îl am pe Cel-de-Sus! răspunse celălalt, ridicînd ochii spre tavan.

— Cel-de-Susu e și-al meu. Nu este El stăpînul tuturor?

— Numai că El nu-i apără pe clienții lui Muhammad Ali.

— Și crezi că-i iubește mai mult pe cei cu meteahna afionului și manzulului?[1]

— Nimic nu-i mai dezgustător pe lumea asta decît omul beat

— Și miniștrii și ambasadorii beau vin. Nu-i vezi în ziare toastînd? Dar ia spune-mi, ai văzut vreodată un om politic oferind la vreo ceremonie — de pildă cu ocazia semnării unui acord — o „porție" de afion?!

---

[1] Preparat narcotic specific egiptean.

— Sst! Tăceți, măi oameni buni, că altfel riscați să vă petreceți timpul pînă la pensie la zdup, încercă să-i potolească vecinul lui Yasin, stăvilindu-și cu greu rîsul.

— Mă bagă la închisoare nevinovat, zău așa! continuă Yasin, făcînd semn cu capul spre rivalul său. Zice că ar avea o vechime mai mare decît mine.

Muhammad Hasan se întoarse de la ministrul adjunct. Cînd apăru în birou, se așternu tăcerea, toți ochii pornind să-l urmărească cu încordare. Trecu pe lîngă ei fără să le dea nici o atenție, deschise ușa smucit și intră în biroul lui. Rămaseră amuțiți, uitîndu-se unul la altul cu nedumerire. Fără îndoială că unul din cei doi împricinați este acum șef de birou. Dar care dintre ei o fi fost norocosul? Capul pleșuv se ivi într-un tîrziu prin ușa întredeschisă și chemă cu un ton sec:

— Yasin Efendi!

Trupul mătăhălos se ridică de pe scaun și se îndreptă spre biroul directorului cu inima ticăind.

— Ai fost avansat la treapta a șasea, îi comunică acesta, măsurîndu-l cu dispreț.

— Mulțumesc, domnule! răspunse Yasin cît putu de neutru, simțind că-și iese din piele de bucurie.

— Dar trebuie să-ți mărturisesc sincer că dacă nu erau intervențiile, altcineva ar fi fost mai îndreptățit decît dumneata la avansare ș-ar fi avut mai mulți sorți, continuă directorul cu o voce la fel de disprețuitoare.

Yasin simți că-și iese din țîțîni. Nu era prima dată cînd își pierdea cumpătul și izbucnea furios împotriva omului din fața lui.

— Intervenții? repetă el, făcînd pe nevinovatul. Nu pricep ce vreți să spuneți. Puteți crede că se obține vreun lucru — oricît de mare sau de mic ar fi el — fără intervenții? A fost avansat vreun om în direcția asta și în tot ministerul, inclusiv dumneata, fără intervenții?

— Destul... destul! se înfurie directorul. N-am avut din partea dumitale decît dureri de cap! Ești avansat fără s-o

meriți și tot dumneata te scandalizezi pentru o observație făcută pe bună dreptate. Felicitări! Felicitări, domnule! Numai că te rog să iei treaba în serios, fiindcă de-acum încolo ești șef de birou, ai răspunderi!

Văzîndu-l pe director că bate în retragere, Yasin prinse curaj și continuă cu aplomb:

— Sînt în slujbă de mai bine de douăzeci de ani și de curînd am împlinit patruzeci și doi. Crezi că nu merit și eu după toate astea categoria a șasea? Puștii o primesc imediat ce-au intrat în serviciu după absolvirea Universității.

— Pînă una-alta, important e să iei lucrurile în serios. Vreau să mă pot bizui pe dumneata ca pe oricare altul dintre colegi. Pe vremea cînd erai pedagog la Școala din En-Nahhasin, păreai un funcționar serios și dacă n-ar fi fost incidentul acela de pomină și nu te-ai fi făcut de minunea lumii...

— E o poveste atît de veche și nu cred că mai e cazul să se pomenească de ea, mai ales acum! sări Yasin ca ars. Tot omul greșește.

— Acum ești bărbat în toată firea și trebuie să înțelegi că dacă nu ai o conduită corectă, n-o să te poți achita de obligațiile ce-ți revin. În fiecare noapte chefuri! Cum vrei să mai fii odihnit și apt de muncă a doua zi? Vreau ca direcția să se poată bizui pe dumneata. Asta este ce vreau să-ți cer și cînd îți spun toate lucrurile astea o fac de bună-credință!

— Nu admit nimănui să se amestece în viața mea particulară și să spună vreo vorbă la adresa comportării mele! izbucni Yasin cu indignare. În afara ministerului sînt liber să fac ce doresc!

— Și înlăuntrul lui tot așa?!

— O să fac ceea ce fac toți șefii de birou. Cît am lucrat pînă acum ajunge pentru toată viața!

Se întoarse la colegii lui afectînd o bună dispoziție, cu toate că fierbea de furie. Cînd aflară vestea avansării, se grăbiră cu toții să-l felicite

— Fiu-său! șopti Ibrahim Fath Allah la urechea unui coleg. Abd er-Rahim Pașa Isa... Pricepi ce vreau să spun!...

27

Domnul Ahmad Abd el-Gawad se instalase într-un fotoliu mare în balconul zăbrelit și privea cînd la strada din fața lui, cînd la ziarul *Al-Ahram*[1], pe care-l întinsese în poală. Ghilbabul larg și *taqiyya* lui păreau împestrițate din pricina punctelor de umbră și lumină, pe care orificiile mici ale zăbrelelor le desenau, schimbîndu-le în permanență, după regulile unui joc capricios. Lăsase ușa salonului deschisă ca să poată auzi și programul de la radio. Întreaga lui înfățișare arăta că-l ajunseseră zilele; părea vlăguit și neputincios, iar privirea grea din ochi trăda amărăciunea și tristețea renunțării. Părea că descoperă pentru prima oară în viața lui strada privită din balconul casei. N-o mai văzuse niciodată pînă atunci din locul acela, fiindcă nu stătuse în casă decît în puținele ceasuri de somn. Acum însă nu-i mai rămăsese altceva de făcut decît să asculte la radio și să-și plimbe privirile obosite în dreapta și-n stînga prin orificiile grilajului. Strada i se părea vie, amuzantă și îmbietoare. Avea viața și personalitatea ei, total deosebite de En-Nahasin — strada pe care o urmărise din prăvălie vreme de o jumătate de veac. Dughenele lui Hasanein — frizerul, Darwiș — vînzătorul de ful. El-Fuli — lăptarul, Buyumi — vînzătorul de siropuri și Ali-Sari' — proprietarul micului bufet alcătuiau decorul specific al străzii. Toate dughenele erau cunoscute ca fiind ale ei, iar strada era știută de toți cu

---

[1] Important cotidian egiptean *(Piramidele)*, fondat în anul 1875, care continuă să apară și astăzi.

numele de strada celor cinci dughene: erau legate pe veci și aveau să rămînă așa în memoria trecătorului și după ce vor fi dispărut. Cam cîți ani or fi avînd oamenii ăștia? Frizerul Hasanein e destul de vînjos încă, face parte din acei oameni pe care timpul anevoie reușește să-și lase urmele. Dacă n-ar fi început să încărunțească, ar fi neschimbat. Oricum, trebuie să fi trecut și el de cincizeci de ani! Allah a fost destul de îndurător cu bărbații ăștia. Toți sînt sănătoși și zdraveni. Dar Darwiş? Adevărat că e cam chelbos, dar nu l-am cunoscut niciodată altfel. A fost așa dintotdeauna. Trebuie să aibă și el acum vreo șaizeci de ani. Dar e destul de viguros. Cam așa trebuie să fi arătat și eu la anii lui, dar acum am șaizeci și șapte! Cum trec anii!... M-am sfrijit atît de tare încît a trebuit să-mi duc hainele la croitor ca să le micșoreze. Iar cînd mă uit la tabloul din dormitor, nici nu-mi vine să cred c-am fost așa vreodată. El-Fuli trebuie să aibă ceva mai puțin decît Darwiş, dar a ajuns mai rău decît toți ceilalți din pricina bolii de ochi. Dacă nu i-ar da băiatul o mînă de ajutor, nu știu cum s-ar mai descurca. Abu Saric moș de-a binelea! Moş, am spus?! Dar el continuă să lucreze! Nici unul dintre ei nu şi-a părăsit dugheana. Nu există belea mai mare decît să fii nevoit să lași lucrul. Ce-ți mai rămîne după aceea decît să te tîrăști prin casă de colo pînă colo și să n-o mai părăsești nici ziua, nici noaptea? Ce bine mi-ar prinde să ies şi eu măcar un ceas pe zi! Dar n-am de-ales! Trebuie să aștept ziua de vineri! Pe urmă, am nevoie și de baston... și de Kamal, ca să mă însoțească. Slăvit să fie Allah, stăpînul lumilor! Buyumi e mai tînăr decît toți ceilalți. Și cel mai norocos! El a început cu *umm* Maryam, în vreme ce eu am încheiat cu ea. A ajuns destul de bine. Neașteptat de bine pentru el! Este proprietarul celui mai modern bloc din cartier. Așa a fost să fie soarta casei domnului Ridwan! La parter a deschis un restaurant luminat cu electricitate. Bărbatul devine norocos numai atunci cînd izbutește să păcălească o femeie! Slavă celui darnic și înțelept! Toate se schimbă. Strada este acum asfaltată și luminată cu becuri.

Ți-aduci aminte de vremurile cînd te întorceai tîrziu după miezul nopții, bîjbîind prin beznă? Dar ce nopți erau acelea! Fiecare dugheană are acum electricitate și aparat de radio. Toate sînt noi în afară de mine. M-au ajuns zilele! Am șaizeci și șapte de ani și nu mai pot ieși din casă decît o dată pe săptămînă. Și atunci, ca vai de lume: gîfîind, abia trăgîndu-mi sufletul. Inima! Toate nenorocirile de la inimă mi se trag. Inima care a iubit, s-a veselit și a cîntat atîta vreme! Acum sînt legat de mîini și de picioare: stau toată ziua în casă fără să pot schimba o vorbă cu cineva! „Iei picăturile astea, nu mai ieși din casă și respecți întocmai regimul pe care ți l-am recomandat!". Așa îi poruncise doctorul. Bine, bine, și dacă fac așa, o să-mi redobîndesc vigoarea? Măcar cît de cît din vigoarea de odinioară! „E bine că putem să oprim agravarea bolii și să prevenim complicațiile. Efortul sau mișcarea sînt deosebit de primejdioase," îl avertizase doctorul. „Dar pentru ce ții atît de mult să-ți redobîndești vigoarea?" l-a întrebat apoi, rîzînd cu înțeles. Chiar, de ce oare? E un lucru trist dar stîrnește și rîsul. „Aș vrea să mă pot mișca încolo și încoace," răspunsese într-o doară. „Fiecare vîrstă cu bucuriile și satisfacțiile ei. Te odihnești, citești ziarele, asculți la radio și te bucuri de viață împreună cu familia dumitale. Vineri poți să mergi la moscheea El-Husein, dar în nici un caz pe jos... Atît și nimic mai mult!" îl avertizase doctorul la sfîrșitul discuției. Vrerea Celui-de-Sus! Și cînd te gîndești că Mitwalli Abd es-Samad mai bate și-acum ulițele! „Te bucuri de viață împreună cu familia", zicea el. Dar și Amina e toată ziua pe drumuri. S-a schimbat roata! Acum stau eu în balcon și mă uit lung prin ochiurile grilajului, iar Amina colindă prin Cairo, din moschee în moschee. Kamal trece pe la mine doar din cînd în cînd, ca un musafir scump. Aișa? Vai de sufletul ei! Aproape că nici nu-mi mai dau seama dacă trebuie s-o socotesc printre cei vii sau printre morți... Și după toate astea, mai vor ca inima mea să se odihnească și să se tămăduiască.

– Stăpîne...

Domnul Ahmad tresări și-și întoarse privirea în direcția de unde venise glasul, descoperind-o pe *umm* Hanafi purtînd tava, pe care se aflau sticluța cu picături, o ceașcă de cafea goală și un pahar cu apă plin pe jumătate.

— Doctoria, stăpîne...

Veșmintele cernite ale acestei femei, care ajunsese să fie socotită unul de-al familiei, răspîndeau mirosuri de bucătărie. Stăpînul luă paharul și turnă în ceașcă pînă la jumătate, desfăcu dopul sticluței și o aplecă cu grijă, lăsînd să se prelingă patru picături în apă. Fața i se crispă înainte de a simți gustul nesuferit al medicamentului. Apoi dădu ceașca peste cap, sorbind licoarea dintr-o singură înghițitură.

— Sănătate, stăpîne!...

— Mulțumesc! Aișa unde-i?

— În dormitor, stăpîne. Allah să-i aline durerea!

— Spune-i să vină pînă la mine, *umm* Hanafi.

Fie în dormitor, fie pe terasă. La atît se mărginea lumea ei. Aparatul de radio își trimitea melodiile în văzduh fără să-i pese de durerile și tristețea familiei. Domnul Ahmad fusese oprit să mai iasă din casă în urmă cu vreo două luni. De la moartea Na'imei trecuse un an și patru luni. N-avusese încotro și ceruse permisiunea fiicei sale să deschidă aparatul, căutînd disperat ceva cu care să-și omoare timpul. „Bineînțeles, tată!“ răspunsese cu indiferență. Și îți doresc să nu mai fie nevoie să stai în casă!“ Auzi un foșnet și cînd se întoarse dădu cu ochii de fiica lui, îmbrăcată în negru de sus pînă jos, cu un văl cernit pe cap, coborît și peste față, în ciuda zădufului din atmosferă. Pielea ei albă avea o tentă vînătă, ciudată. Semnul suferinței, sărmana de ea!

— Așează-te pe un scaun, să stăm puțin de vorbă, o invită el cu blîndețe.

— Mă simt mai bine așa, tată, zise ea rămînînd în picioare.

În ultima vreme înțelesese că e mai nimerit să nu insiste nimeni s-o abată de la părerea ei.

— Ce făceai cînd te-am chemat?

— Ce să fac, tată? Ce-aș putea eu să fac? bîigui ea cu ochii în bagdadie.

— De ce n-o însoțești și tu pe mamă-ta la lăcașurile binecuvîntate? N-ar fi mai bine decît să stai singură cuc în casa asta?

— Și la ce bun aș merge la lăcașurile sfinte, tată?

Deschise ochii mari, mirîndu-se de vorbele ei, dar continuă la fel de calm:

— Ca să-l implori pe Allah să-ți aline inima.

Allah este aici în casă cu noi, răspunse Aișa prompt, ca la școală.

— Asta-i adevărat, dar ziceam că ar trebui să mai lași și tu schimnicia asta, Aișa. Mai mergi și tu pe la sora ta, pe la vecini... Încearcă să mai uiți de necazuri!

— Nu suport să mai văd casa din Es-Sukkariyya și n-am nici un fel de prieteni. Nu mai cunosc pe nimeni și nu mai sufăr să văd pe nimeni.

— Aș vrea să fii mai îndurătoare cu tine și să te interesezi cît de cît de sănătatea ta, insistă Ahmad, luîndu-și cu regret privirile de la ea.

— Sănătatea mea? repetă ea, mirîndu-se.

— Da! întări Ahmad. Crezi că-ți folosește la ceva doliul ăsta nesfîrșit, Aișa?

— Dar nu văd la ce bun ar trebui să mă mai îngrijesc de sănătatea mea atîta vreme cît nu mai am pentru ce trăi, tată!

— Nu se cade să vorbești așa, fata mea! Răsplata lui Allah va fi mare!

— Tocmai de aceea vreau să ajung mai degrabă la el, ca să-mi primesc răsplata asta... cuteză ea să-l înfrunte, plecîndu-și capul ca să-și ascundă lacrimile. Oricum n-o să mai pot avea parte de ea pe lumea asta, tată!

Se retrase apoi încet, cu pași ușori, dar cînd ajunse aproape de ușă se opri și-l întrebă, ca și cum și-ar fi adus brusc aminte de ceva:

— Cum te simți astăzi, tată?

— Slavă domnului! Important e ca tu să fii sănătoasă, Aişa şopti el, zîmbind.

Aişa dispăru cu un foşnet, la fel de slab ca o adiere. Cum ar putea el să aibă linişte în casa asta? Porni din nou să contemple strada şi ochii îi căzură asupra Aminei care se întorcea din preumblarea ei zilnică. Era îmbrăcată într-un pardesiu subţire şi-şi acoperise faţa cu un văl. Se mişca destul de anevoie. Îmbătrînise mult în ultima vreme. Judecind după longevitatea maicä-si s-ar fi cuvenit să fie şi ea mai vînjoasă, dar părea să aibă cel puţin zece ani peste cei şaizeci şi doi pe care-i împlinise. Trecu o bucată bună de vreme pînă cînd ajunse la el în cameră.

— Cum se simte stăpînul meu? întrebă cu glasul frînt.

— Dar tu cum te simţi? răspunse el, privind-o cu ochii măriţi. Maşala, maşala![1] De-azi dimineaţă tot pe drumuri! Mai poţi, oare?!

— I-am vizitat pe stăpînii tăi El-Husein şi Zeynab şi m-am rugat fierbinte pentru sănătatea ta şi a celorlalţi.. murmură ea cu un zîmbet stins, încercînd să-l înduioşeze şi să-i aline nemulţumirile.

Întoarcerea ei îi readuse liniştea în suflet. Se simţi din nou în siguranţă. Avea cu cine sta de vorbă şi de la cine să ceară orice, fără nici o sfială.

— Nu ţi se pare că exagerezi? Cum e cu putinţă să mă laşi de izbelişte atîta timp?

— Ai uitat că mi ai îngăduit, stăpîne? Şi nici n-am lipsit cine ştie cît. N-o fac decît de nevoie, stăpîne... Ştii prea bine cît de mult avem nevoie să ne rugăm. L-am implorat să-ţi dea sănătate, ca să te poţi duce singur încoace şi-ncolo, aşa cum îţi doreşti. M-am rugat şi pentru Aişa, sărmana!... Şi pentru ceilalţi...

Apoi apropie un scaun şi se aşeză lîngă Ahmad.

— Ai luat picăturile, stăpîne? I-am atras atenţia lui *umm* Hanafi să nu te uite.

---

[1] Expresie cu valoare exclamativă, exprimînd diverse nuanţe în funcţie de împrejurări (lit. „Ce va vrea Allah").

— Aş fi preferat să-i atragi atenţia în legătură cu ceva mai plăcut...

— Îţi doresc sănătate, stăpîne! Am ascultat la moschee o predică minunată, rostită de şeihul Abd er-Rahman. A vorbit despre ispăşirea păcatelor şi ne-a explicat cum se pot şterge păcatele oamenilor. Vorbe nemaipomenit de frumoase, stăpîne. De-aş mai fi în stare să le ţin minte ca pe vremuri, ţi le-aş povesti acum...

— Să ştii că umblatul ăsta te oboseşte. Ai faţa palidă... Mîine-poimîine ne trezim alergînd după un doctor şi pentru tine.

— Doamne, fereşte! Eu nu ies decît pentru a merge la *familia casei*[1]... Cum s-ar putea să mi se întîmple vreo nenorocire?... Era să uit, stăpîne, schimbă vorba, aducîndu-şi aminte brusc de ceva foarte important. Toată lumea vorbeşte despre război. Se zice că *Hikler* a invadat...

— Eşti sigură? întrebă Ahmad cu un interes sporit.

— Absolut sigură! Am auzit de-o sută de ori, nu o dată vorbele astea: *Hikler* a invadat... *Hikler* a invadat...

— Nu-i de mirare. Era chiar de aşteptat să se întîmple lucrul ăsta dintr-o clipă în alta, o asigură Ahmad, înălţind din umeri, cu un ton care lăsa să se înţeleagă că n-a aflat ceva nou.

— E departe de noi, stăpîne?

— Şi pomeneau doar numele lui Hitler? întrebă Ahmad nerăbdător, ignorînd total întrebarea ei. N-au zis ceva şi despre Mussolini? N-ai auzit cumva şi numele ăsta?

— N-am auzit vorbindu-se decît despre *Hikler*...

Mă întreabă dacă e departe de noi... Cine ştie?... Cine mai ştie ce înseamnă astăzi aproape sau departe...

---

[1] Expresie prin care se aveau în vedere în Coran şi în tradiţia despre Profet *(hadis)* soţiile şi descendenţii acestuia. Pornind de la un fragment din versetul 33 *(sura Tovarăşilor)*, în care apare această expresie, şiiţii pretind că Fatima, fiica lui Muhammad, soţul acesteia, Ali şi cei doi fii ai lor, Al-Hasan şi Al-Husayn, s-ar fi bucurat de o favoare deosebită din partea lui Allah.

— Domnul să fie îndurător cu noi. Dacă-l auziți pe vînzătorul de ziare strigînd despre apariția unui supliment la *Al-Balagh* sau *Al-Muqattam*[1], dați fuga jos și cumpărați-mi-l și mie.

— Ca pe vremea lui Ghilyum[2] și Zeppelin[3], bombăni Amina. Îți aduci aminte, stăpîne? Slavă celui veșnic neadormit!...

28

A fost o vizită cu tîlc, așa cum avea să vorbească despre ea Khadiga. Cînd se deschise ușa apartamentului, în cadrul ei se ivi trupul mătăhălos al lui Yasin, îmbrăcat într-un costum alb din fire de El-Mahalla[4]. Într-o mînă avea un trandafir roșu, iar în cealaltă un pămătuf cu mîner de fildeș pentru alungat muștele. După el, intrară în ordine: Ridwan — într-un costum de mătase, grozav de elegant, apoi Zenoba — învăluită cu un tob sîngeriu, cu un aer sfios ce părea, la prima vedere, să facă parte din firea ei — și la urmă de tot Karima — îmbrăcată într-o rochie azurie, care-i lăsa gîtul și brațele descoperite. Cu toate că nu împlinise nici treisprezece ani, formele i se conturaseră destul de bine și se putea vedea încă de pe acum că va fi o femeie seducătoare. În

---

[1] Ziar egiptean fondat în anul 1889, purtînd numele platoului stîncos situat în partea de est a orașului Cairo.

[2] Rostirea arabă a numelui francez Guillaume. Aici este vorba de Wilhelm II, rege al Prusiei și împărat al Germaniei (1888—1918), care a încurajat politica agresivă a cercurilor imperialiste germane, contribuind prin aceasta la declanșarea primei conflagrații mondiale.

[3] *Ferdinant von Zeppelin* (1838—1917), ofițer și industriaș german, constructor de dirijabile la începutul secolului XX.

[4] Soi de bumbac egiptean cu fibră lungă, care și-a luat numele de la orașul Mahalla el-Kubra, principalul centru al industriei de prelucrare a bumbacului, situat în Delta Nilului.

întîmpinarea musafirilor erau adunați în salon Khadiga, Ibrahim, Abd el-Mun'im și Ahmad.

— Ați mai auzit una ca asta pînă acum? se grăbi Yasin să dea tonul discuției. Fiul meu este secretar al ministrului, iar eu sînt un biet șef de birou la Registratură în același minister. Tremură podeaua cînd trece el, pe cînd mie nu-mi dă nimeni nici o atenție.

Vorbise ca și cum ar fi vrut să-și exprime protestul față de o asemenea situație ciudată, dar toată lumea înțelesese că nu-și mai încăpea în piele de mîndrie pentru un fiu blagoslovit cu atîtea merite și onoruri. Ridwan își luase licența în luna mai, iar în iunie primise numirea de secretar al ministrului și categoria a șasea, în vreme ce marea majoritate a absolvenților de la Universitate primeau numai categoria a opta. Abd el-Mun'im își luase licența odată cu Ridwan, dar nu avea încă nimic aranjat pentru o viitoare slujbă.

— Știm noi că Ridwan e prieten cu cei care-au venit acum la putere, zise Khadiga, zîmbind cu o umbră de invidie.

— Nu l-ați văzut fotografiat împreună cu ministrul, ieri în *El-Ahram?* întrebă Yasin, fără să-și poată înfrîna orgoliul. Am ajuns să nu mai știm cum să vorbim cu el.

— Băieții ăștia ai mei, în schimb, nu s-au ales cu nimic interveni Ibrahim Șawkat cătrănit, făcînd semn cu capul spre Abd el-Mun'im și Ahmad. Și-au irosit vremea în dispute lipsite de sens. Cei mai de seamă bărbați pe care au izbutit și ei să-i cunoască sînt șeihul Ali el-Munufi — directorul școlii primare El-Husein — și Adli Kerim — proprietarul revistei *Ed-Daw'*[1] sau *El-Hibab*[2], nici nu mai știu bine cum îi zice...

Ahmad își reținu anevoie mînia, simulînd indiferența față de infatuarea unchiului și de comentariul penibil al tatălui său. Interesul precis pentru vizita colectivă îl ajută și pe Abd el-Mun'im să depășească momentul critic. În

[1] În traducere, *Lumina.*

[2] În traducere, *Funinginea.*

alte condiţii ar fi dat un răspuns usturător. Din cînd în cînd trăgea cu coada ochiului spre Ridwan, căci inima-i întrezărea un semn bun în apariţia lui. Dacă n-ar fi avut de adus o veste bună, probabil că nu s-ar fi ostenit să vină cu tot alaiul familiei după el.

— Dacă vrei să ştii care-i părerea mea, află că ai doi băieţi minunaţi, declară Yasin solemn, adresîndu-se cumnatului Ibrahim. Vorba ceea: Sultan este cel care stă departe de poarta sultanului...

Yasin nu avea nici puterea nici tactul necesar să-şi ascundă mîndria, după cum nici nu reuşi să convingă pe nimeni de seriozitatea vorbelor lui.

— Să aibă parte numai de bine şi să fie ferit de rele! se alintă Khadiga, înclinîndu-se spre Ridwan.

— Sper ca în curînd să te pot felicita, se adresă Ridwan cu solemnitate lui Abd el-Mun'im.

Acesta căută spre el nerăbdător, cu faţa îmbujorată şi Ridwan continuă, explicîndu-i:

— Am promisiunea ministrului că te va încadra la Direcţia pentru anchete.

Khadiga şi toţi ai casei aşteptau cu nerăbdare o astfel de veste, dar rămaseră în continuare cu privirile aţintite asupra lui Ridwan, curioşi să afle amănunte.

— Cel mai tîrziu la începutul lunii viitoare, preciză Ridwan.

— E o funcţie juridică, explică Yasin. La noi, în Direcţia Registraturii, au încadrat doi tineri licenţiaţi. Le-au dat categoria a opta cu opt lire pe lună.

— Îi mulţumesc lui Allah şi-ţi mulţumesc şi ţie, frate! se entuziasmă Khadiga care intervenise la Yasin să vorbească cu fiul lui pentru angajarea lui Abd el-Mun'im. (Apoi, continuă, adresîndu-se lui Ridwan:) Şi, bineînţeles, îi rămînem recunoscători în primul rînd nepotului nostru...

— El este ca un frate pentru Abd el-Mun'im! se grăbi Ibrahim să întărească vorbele nevestei. Şi încă ce frate minunat!

— Nu încape nici o îndoială că sînt ca şi fraţi, se amestecă în vorbă Zenoba, care pînă atunci trecuse neobservată.

— Ţi-a promis serios? se interesă Abd el-Mun'im, simţindu-se mai mititel ca niciodată în faţa lui Ridwan.

— Promisiunea ministrului! Ce vrei mai mult? se grăbi Yasin să răspundă în locul fiului său. O să urmăresc eu personal chestiunea...

— În ce mă priveşte, o să pun şi eu în mişcare relaţiile de la Direcţia Personal, căci am destui prieteni acolo, chiar dacă se spune că funcţionarii de la Personal nu trebuie să aibă prieteni, îl asigură Ridwan.

— Mai bine de noi că ne-a scutit Allah şi de slujbă şi de slujbaşi... încercă Ibrahim Şawkat să însenineze atmosfera cu o glumă.

— Ai dus o împărătească, amice, observă Yasin malițios.

— Allah să nu condamne pe nimeni să trîndăvească! răspunse Khadiga în locul bărbatului ei.

— Pentru cel care e proprietar şi poate să trăiască aşa cum trăieşte un sultan nu mai este un blestem dacă stă fără nici o treabă, se amestecă Zenoba ca de obicei, încercînd să-l măgulească pe Ibrahim.

— Şi unchiul Yasin e proprietar, dar el are şi slujbă! interveni Ahmad cu un surîs stăpînit.

— Proprietar de slujbă şi nimic mai mult!... Te rog... protestă Yasin, plesnind într-o toană de rîs, încît se zguduia tot. Proprietatea a fost pe vremuri, dar s-a dus. N-a mai rămas nici amintirea ei. Cum ar fi putut să-şi păstreze proprietăţile cineva cu o familie ca a mea?!

— Ce vrei să spui? Cred că nu vorbeşti serios! izbucni Zenoba mustrător.

— Sper să te putem ajuta şi pe tine anul viitor cînd îţi iei licenţa, zise Ridwan, întorcîndu-se zîmbitor spre Ahmad, cu intenţia de a schimba subiectul.

— Îţi mulţumesc foarte mult, dar eu n-am de gînd să mă fac slujbaş.

— Cum adică? Şi-atunci ce ai de gînd să faci?!

— Slujba nu face decît să-i ucidă pe cei ca mine. Prefer să rămîn liber-profesionist.

Khadiga vru să-i tragă o săpuneală, dar se răzgîndi, amînind discuția pentru cînd va veni sorocul.

— În orice caz, dacă între timp îți schimbi părerea, eu sînt gata să te ajut, se angajă Ridwan, zîmbind îngăduitor.

Ahmad își duse palma la frunte în semn de mulțumire. Servitoarea intră cu o tavă imensă plină cu pahare de citronadă cu gheață. În vreme ce toată lumea era concentrată asupra paharelor, sorbindu-și răcoritoarele în tăcere, Khadiga porni s-o mănînce din ochi pe Karima, de parcă atunci ar fi văzut-o pentru prima oară, după ce și mai revenise din necazul pricinuit de moartea Na'imei.

— Ce mai faci, Karima scumpă? o întrebă, alintîndu-se.

— Bine, tușică! răspunse fata cu un glas melodios și plăcut. Bine, mulțumesc!

Khadiga se simți ispitită să-i laude frumusețea, dar se stăpîni la vreme. Zenoba își adusese fata de mai multe ori în vizită în Es-Sukkariyya, după ce aceasta terminase școala primară și fusese închisă în casă. Lucrurile astea se simt plutind în aer, își mai zise Khadiga în sinea ei. Karima e fata Zenobei, în același timp însă e și fata lui Yasin, De aici provenea caracterul tare delicat al problemei. Abd el-Mun'im o cunoștea bine pe Karima, dar se ferea s-o privească prea mult, căci nu se consolase încă pe deplin după pierderea soției. Ahmad, în schimb, nu avea nici un chef de așa ceva.

— Karima tot mai regretă că nu s-a înscris la școala secundară, se trezi Yasin plîngîndu-se.

— Iar eu regret mai mult decît oricine, completă Zenoba, încruntîndu-se.

— Mie mi-e milă de fetele astea care țin cu tot dinadinsul să învețe carte, declară solemn Ibrahim Șwakat. Fata e făcută să stea acasă. Ca mîine-poimîine o s-o vedem pe Karima plecînd după cel căruia i-a fost hărăzită.

„Afurisită limbă poți să ai! își zise Khadiga în gînd. Ce l-o fi apucat să deschidă o astfel de discuție, despre un lucru atît

de delicat fără să cugete la urmări? Ce situaţie! Ce om imposibil! Karima este fiica lui Yasin şi sora lui Ridwan, care are atîtea şi atîtea merite! S-ar putea ca toată neliniştea asta să fie numai rodul închipuirii? Altfel nu pricep de ce ne-ar vizita Zenoba atît de des, tîrînd-o întruna pe Karima după ea! Timpul nu-i îngăduie lui Yasin să cumpănească, pe cînd fiica adoptivă a tarafului e-nstare să chibzuiască la toate!"

— Vorbele astea se potriveau pentru alte vremuri, şopti Zenoba dusă pe gînduri. Acum toate fetele merg la şcoală.

— În cartierul nostru sînt două fete care urmează şcoli superioare, murmură Khadiga. Dar să nu mă întrebaţi cum arată!

— Nu există şi fete frumoase la facultatea ta? îl descusu Yasin pe Ahmad.

Inima tînărului tresări la acest gînd, zărind aievea chipul ce i se înstăpînise în suflet.

— Credeţi că ştiinţa nu le interesează decît pe cele slute? răspunse Ahmad, aproape jignit.

— Voinţa părinţilor atîrnă cel mai greu în cumpănă, îndrăzni şi Karima să-şi spună părerea, zîmbind cu ochii ţintă la tatăl ei.

— Bravo, fata mea! exclamă Yasin printre hohote. Aşa trebuie să gîndească o fată cuminte cînd vorbeşte despre tatăl ei. Tot aşa vorbea şi mătuşa ta cu bunicu-tău!

— E foarte adevărat ce spui tu! îşi aprobă Khadiga nepoata, mai mult în zeflemea. Părerea părinţilor trage cel mai greu în cumpănă...

— Fata n-are nici o vină! se grăbi Zenoba s-o întrerupă. Tare-aş fi vrut să-l văd ce-ar mai fi zis dac-ar fi avut numai băieţi...

— Îl cunosc prea bine şi te înţeleg, îngăimă Khadiga.

— Eu am părerile mele proprii despre educaţie, pretinse Yasin înţepat. Eu ştiu să mă apropii de copiii mei. Nu-mi place să fiu un zbir, să tremure copiii cînd mă văd, aşa cum tremur eu şi acum, cîteodată, în prezenţa tatei...

— Allah să-l țină zdravăn și să-l ajute să îndure sechestrarea în casă! imploră Ibrahim Șawkat, oftînd cu ochii spre tavan. Straşnic bărbat a fost domnul Ahmad! El reprezintă toată generația lui! N-am mai cunoscut pe nimeni care să-i semene...

— De ce nu vrei să ai bunătatea și să-i spui chiar lui toate astea? il mustră Khadiga.

— Tata reprezintă o întreagă generație, într-adevăr! întări și Yasin. Dar, din păcate, și el și prietenii lui au fost osîndiți să nu se mai miște din casă, iar viața le-a devenit imposibilă.

Ridwan se așezase de-o parte cu Ahmad începînd o discuție animată despre politica vremii.

— Primejdia care planează asupra Egiptului a sporit considerabil ca urmare a intrării Italiei în război, își dădu Ridwan părerea cu multă autoritate.

— Se pare că raidurile de intimidare vor deveni curînd adevărate.

— Dar englezii au suficientă forță pentru a respinge invazia italiană iminentă. Fără îndoială că Hitler a lăsat în seama lui Mussolini sarcina ocupării Canalului Suez.

— Oare America va rămîne deoparte? se amestecă și Abd el-Mun'im în conversația celor doi.

— Cheia problemei se află în mîinile Rusiei, să știți! declară Ahmad, deosebit de convins de ceea ce spune.

— Dar ce, Rusia este aliată cu Hitler?

— Nici vorbă! Comunismul este principalul dușman al nazismului. De bună seamă că răul care amenință lumea, dacă nemții vor ieși victorioși, este infinit mai mare decît acela generat de victoria democrației!

— Ne-au întunecat lumea, Allah să le întunece viața! blestemă Khadiga. Am auzit în ultima vreme o grămadă de minuni de care n-am avut habar pînă acum. Alarmă... tunuri antiaeriene...reflectoare... Toate belelele astea te fac să albești înainte de vreme.

— Oricum, se pare că nimeni din casa noastră n-a albit înainte de vreme, protestă Ibrahim cu o umbră de ironie în glas.

— În ceea ce te privește e foarte adevărat!

Ibrahim avea șaizeci și cinci de ani, dar părea mult mai tînăr decît Ahmad Abd el-Gawad, cu toate că diferența de vîrstă între ei nu era decît de trei ani.

— Treci pe la mine pe la minister! îl invită Ridwan pe Abd el-Mun'im înaintea despărțirii.

— Ai grijă, să nu dai buzna în biroul lui fără să-i ceri permisiunea, îl preveni Ahmad pe fratele său, după ce se închise ușa în urma musafirilor. Mai întîi ia aminte și cumpănește îndelung cum trebuie să procedezi cînd mergi în vizită la un secretar de ministru!

Abd el-Mun'im nu-i dădu însă nici o atenție și nu se lăsă provocat ca de obicei. Era năpădit de prea multe gînduri.

29

Ahmad găsi destul de ușor vila din El-Me'adi[1] unde locuia mister Forster, profesorul lui de sociologie. Cînd intră, constată că cei mai mulți dintre studenți sosiseră înaintea lui; toți cei care fuseseră invitați ca și el la acest ceai, oferit de profesor cu ocazia plecării definitive în Anglia. Profesorul îl întîmpină și-l prezentă soției ca fiind unul dintre cei mai buni studenți ai secției. După aceea, Ahmad se îndreptă spre verandă, unde sporovăiau colegii. Se aflau acolo toți studenții secției de sociologie, însă Ahmad era unul din puținii care trecuseră în ultimul an, așa încît avea toate motivele să fie mîndru. Nu venise încă nici o studentă, dar era sigur că vor veni și ele; cel puțin prietena lui, care locuia chiar în car-

[1] Numele unui cartier de vile din Cairo.

tierul El-Me'adi. Aruncă o privire peste grădina umbrită și văzu o masă lungă întinsă pe gazonul verde, bine întreținut, înconjurată de sălcii și palmieri. Pe masă erau rînduite cîteva ceainice, vase cu lapte și platouri încărcate cu dulciuri.

— Respectăm manierele englezești sau ne dăm în petic și ne repezim ca vulturii? întrebă unul dintre studenți, arătînd spre bunătățile de pe masă.

— Dacă n-ar fi lady Forster, n-am avea de ce să ne sinchisim, dar în prezența ei nu se cuvine, răspunse un altul cu mult regret în glas.

Mai era puțin pînă la asfințit, dar aerul părea destul de plăcut, cu adieri răcoroase, deși iunie este de obicei o lună călduroasă. Curînd se iviră și fetele în poartă. Sosiseră toate odată ca și cum și-ar fi dat întîlnire la oră fixă. Erau numai patru și, de fapt, ele erau toate studentelele secției. Alawiyya Sabri înainta cu pas sigur și grațios. Purta o rochie vaporoasă de un alb imaculat, care realiza un contrast minunat cu părul ei negru albăstrui. Ahmad simți cum îl atinge cineva cu piciorul, cu toate că nu mai era nevoie să-i facă nimeni nici un semn. Toată lumea știa de-acum de povestea lor. Nu-și putu lua ochii de la ele decît în clipa cînd le văzu așezîndu-se într-un colț al verandei, rezervat special pentru ele. Mister Forster se apropie de băieți împreună cu soția.

— E nevoie să vă facem noi cunoștință? îi întrebă lady Forster, arătînd spre grupul de fete.

Izbucniră cu toții în hohote.

— Mai degrabă ai putea să mi-i prezinți mie, sări profesorul care era de o vioiciune deosebită, cu toate că bătea spre cincizeci de ani.

Din nou se înălță un val de hohote, dar mister Forster îl întrerupse imediat, continuînd solemn. :

— În fiecare an, pe vremea asta, obișnuiam să plecăm în Anglia pentru vacanță. Acum nu știm dacă vom mai avea prilejul să mai vedem vreodată Egiptul.

— Nici dacă vom mai vedea Anglia, adăugă soția.

Înțeleseră că se referea la primejdia submarinelor și cîteva glasuri se grăbiră să-i răspundă cu urări de bine.

— Vă dorim drum bun, lady Forster! S-aveți parte de o călătorie liniștită!... Și s-aveți noroc!

— Voi purta cu mine amintiri frumoase, continuă profesorul. Și din viața noastră comună din facultate, și din această zonă liniștită și frumoasă care se numește El-Me'adi... Ca de altfel despre Cairo, în general, și despre voi toți. Și-o să fiu mîndru de voi, chiar cînd o să-mi aduc aminte de șotiile și năzdrăvăniile voastre.

— Și amintirea dumneavoastră va dăinui în sufletele noastre. Cu cît vom înțelege mai multe lucruri în viață, cu atît mai des ne vom aduce aminte de dumneavoastră... adăugă Ahmad mai mult în șoaptă, emoționat.

—Îți mulțumesc! (Apoi, adresîndu-se soției, cu un zîmbet discret:) Ahmad este exact cum trebuie să fie un tînăr student, numai că are niște păreri care nu se potrivesc deloc cu societatea lui.

— Adică este comunist, explică un coleg.

Lady Forster ridică din sprîncene, surîzînd, iar profesorul se grăbi să adauge, glumind:

— Nu eu am spus... Colegul lui a spus-o... (Apoi, se ridică în picioare și-și invită musafirii:) Cred că e vremea să mergem la ceai. Să nu ne lăsăm furați de vorbă și înduioșați de amintiri. După ceai avem destul timp pentru discuții și glume...

Ospătarii de la *Groppi*[1] pregătiseră masa și așteptau în picioare, gata să servească. Lady Forster se așeză la mijlocul mesei între fete, iar profesorul vizavi pe latura băieților, explicînd în glumă:

— Noi am fi vrut ca fetele să stea printre băieți. Dar ce să facem? Trebuie să ținem seama de manierele orientale...

— Din păcate! Am observat și noi lucrul ăsta, domnule profesor! se grăbi să-i răspundă unul dintre băieții mai vorbăreți.

---

[1] Numele unui vestit local de lux din Cairo.

Ospătarii turnară ceai și lapte și musafirii începură să se servească în tăcere. Ahmad trase cu coada ochiului spre Alawiyya Sabri și observă încîntat că știe mai bine decît toți ceilalți eticheta mesei și că nu este deloc stînjenită. Dimpotrivă, părea destul de obișnuită cu viața în societate, simțindu-se ca la ea acasă. Felul în care privea și alegea o prăjitură i se păru lui Ahmad mai plăcut chiar decît prăjitura însăși. Aceasta este deci prietena lui dragă — cugetă Ahmad. Cochetează cu el, dar niciodată nu-i îngăduie să se apropie mai mult. Dacă scap din mînă ocazia care mi s-a oferit astăzi, adio!

— Sper că dulciurile n-au fost raționalizate din pricina războiului, spuse la un moment dat lady Forster, adresîndu-se tuturor.

— Din fericire, ceaiul și dulciurile n-au fost încă raționalizate, răspunse un tînăr.

— Cum o să-ți petreci vacanța? îl întrebă mister Forster pe Ahmad, inclinîndu-se spre urechea lui. Mai precis, mă refer la ce ai de gînd să citești?

— Intenționez să citesc mult despre economie și cîte ceva despre politică. Și vreau să scriu neapărat cîteva articole pentru reviste.

— După ce-ți iei licența, te sfătuiesc să te înscrii la magisteriu[1].

— Cred că mă voi inscrie, dar ceva mai tîrziu, răspunse Ahmad după ce șovăi cîteva clipe. Pentru început aș vrea să lucrez cîtva timp în ziaristică. Acesta ar fi planul meu.

— Foarte bine! aprobă profesorul încîntat.

Prietena lui sta de vorbă cu lady Forster. Se descurca destul de bine în engleză. Progresase relativ repede și acum conversa cu ușurință. Culorile trandafirilor din grădină dominau totul în jur, invadînd aerul cu reflexe și miresme, la fel cum se revărsa acum în voie iubirea în sufletul lui.

---

[1] Formă de învățămînt în unele țări, inclusiv arabe, care precede și condiționează înscrierea la doctorat. În urma prezentării unei lucrări se acordă un titlu științific și dreptul de înscriere la doctorat.

„Într-o țară liberă iubirea înflorește la fel ca trandafirii. Dar nu se poate manifesta ca un sentiment firesc decît într-o țară comunistă", gîndi Ahmad.

Îmi pare foarte rău că nu mai pot continua studiul limbii arabe, șopti mister Forster. Aș fi vrut să-l pot citi pe Majnun Layla[1] fără ajutorul vostru.

Mare păcat, într-adevăr, că trebuie să întrerupeți studiul...

– Cine știe... Decît dacă o să-mi mai îngăduie condițiile.

„S-ar putea să te trezești obligat să înveți germana. Ar fi de-a dreptul comic să auzi că la Londra demonstranții scandează lozinci cerînd evacuarea, nu-i așa? Englezii au farmecul lor, într-adevăr, dar prietena lui are un nu știu ce numai al ei, un farmec insolit. Mai este puțin și se lasă întunericul. Vom fi pentru prima oară împreună după căderea nopții. Dacă pierd și ocazia asta, adio!"

– Dar dumneavoastră ce-o să lucrați după ce vă întoarceți la Londra? se trezi Ahmad ca din vis, întrebîndu-l pe profesor.

– Mi s-a propus să lucrez la radio.

Minunat! Dar asta înseamnă că o să vă auzim vocea în continuare!

„Un compliment care sper să-mi fie iertat la această întîlnire atît de plăcută, înfrumusețată și de prezența prietenei mele. Noi nu ascultăm de fapt decît emisiunile germane. Poporul nostru îi iubește acum pe nemți și asta numai ca rezultat al urii pe care o poartă englezilor și imperialismului. Întîlnirea cu profesorul nostru începe să mă îndemne la meditație. Încercăm să justificăm totul prin considerente de ordin științific, dar există o contradicție ireconciliabilă între dragostea și respectul pentru acest profesor și ura împotriva nației lui.

---

[1] Poreclă cu care a intrat în tradiția literară orientală poetul arab Qays ibn al-Mulawwah (secolul VII), reprezentant al eroticii ʿuzrite, „nebun (de dragoste)" și mort din pricina iubirii. În jurul lui și al iubitei sale Layla s-a țesut un frumos roman de dragoste care a circulat, începînd din secolul al X-lea, în mai multe variante, în cîteva limbi orientale.

Să sperăm că războiul o să pună capăt și nazismului și imperialismului. Atunci nu mi-ar mai rămîne decît să mă dedic dragostei..."

Într-un răstimp, se mutară din nou pe verandă, unde se aprinsese o ghirlandă de becuri.

— Pianul vă stă la dispoziție, îi invită lady Forster. Cine dorește să ne cînte ceva?

— Cred că ar fi mai bine să ne cîntați dumneavoastră, vă rugăm, se înclină un tînăr spre lady Forster.

Aceasta acceptă, zîmbind. Se așeză la pian și deschise o partitură, cu mișcări vioaie și tinerești, deși trecuse demult de vîrsta primei tinereți. Apoi începu să alerge ca un fluture cu degetele pe clape. Nici unul dintre musafiri nu se pricepea la muzica occidentală și nu o gusta, dar politețea îi obligă să asculte cu interes. Ahmad încercă să sublimeze iubirea lui într-o forță magică în stare să-i descifreze enigmele acelei muzici, dar cînd privirile luminoase li se întîlniră la un moment dat, beția bucuriei îl făcu să uite de tot ce era în jur. „Așa e! Dacă scap din mînă ocazia asta, adio!" După ce lady Forster își termină aria, se așeză în locul ei la pian un student și interpretă o melodie orientală. Apoi rămaseră îndelung de vorbă. Cam pe la ora opt își luară rămas bun de la profesorul lor și începură să se retragă. Ahmad se desprinse de grup și rămase în așteptare la o cotitură a străzii în noaptea ce i se părea neînchipuit de frumoasă și de tulburătoare, ascunzîndu-se în pata întunecoasă formată de cîțiva sicomori semeți. Cînd o zări pe Alawiyya întrocîndu-se singură spre casă, părăsi ascunzișul și-i ieși în întîmpinare.

— N-ai plecat cu ceilalți? îl întrebă, oprindu-se în loc surprinsă.

Respiră profund, mai bine-zis oftă din adîncul sufletului, încercînd să alunge tulburarea și să-și facă puțin curaj, apoi răspunse, vrînd să pară cît mai calm:

— M-am desprins de caravană ca să te aștept pe tine.

— Și ce vor spune colegii?

— Puțin îmi pasă, răspunse el indiferent.

Alawiyya își încetini mersul și el porni alături de ea.

— Înainte de a ajunge acasă, am vrut să te întreb dacă-mi îngădui să mă prezint a-ți cere mîna, spuse el pe nerăsuflate, simțind că nu-și mai poate stăpîni răbdarea zilelor îndelungi.

Tresări înfiorată și privi la el cu uimire, nevenindu-i să-și creadă urechilor. Continuă să tacă o vreme. Strada era goală, iar lumina slabă a becurilor era întreruptă din loc în loc de umbrele copacilor.

— Îmi îngădui? repetă el întrebarea, de data aceasta cu ton rugător dar insistent.

— Așa știi tu să vorbești? întrebă ea cu glas dezamăgit și plin de repros. Cum poți să spui așa ceva? Și în felul ăsta?! Mă pui în mare încurcătură cu asemenea vorbe, ca să nu spun că mă uimești de-a binelea.

— Iartă-mă, zise surizînd trist, dar mi-am închipuit că vorbele mele n-o să te surprindă, avînd în vedere prietenia noastră de-atîta timp...

— Vrei să te referi, probabil, la prietenia și colaborarea noastră în domeniul studiului, nu-i așa?

— Eu mă refer, de fapt, la adevăratele mele sentimente, care într-adevăr au luat și forma prieteniei și colaborării în domeniul studiilor noastre, răspunse el vădit contrariat și dezamăgit.

— Adevăratele tale sentimente?! întrebă și mai mirată, cu un zîmbet șters, destul de stînjenită.

— Ca să fiu mai bine înțeles, mă refer la dragostea mea, insistă el hotărît să nu dea înapoi. Iubirea nu poate și nu trebuie să rămînă ascunsă... De obicei vorbim despre ea nu de dragul de a o declara, ci pentru că ne simțim fericiți s-o auzim rostită și să o știm cunoscută...

— Totul este pentru mine o mare surpriză, îngînă Alawiyya, întîrziind răspunsul pentru a se reculege.

— Îmi pare atît de rău să aud asta...

— De ce să-ți pară rău?! Ăsta-i adevărul. Nu știu deloc ce să-ți răspund...

— Spune-mi că-mi îngădui și lasă restul pe seama mea! o îndemnă el, rîzînd plin de speranță.

— Bine, dar... dar... eu nu știu mai nimic... Iartă-mă!... Am fost prieteni, într-adevăr, dar tu nu mi-ai spus nimic despre... Împrejurările, vreau să zic, nu ne-au îngăduit să-mi vorbești despre tine.

— Vrei să spui că nu m-ai cunoscut?

— Te-am cunoscut, firește, dar mai sînt atîtea alte lucruri pe care trebuie să le știu...

„Te gîndești, desigur, la lucrurile acelea care țin de tradiții. De bună-seamă... La ce altceva? Înseamnă că e vorba de niște întrebări ce izvorăsc dintr-o inimă care nu cunoaște încă iubirea!“ Nu era deloc încîntat, dar insistă cu încăpățînare să continue dialogul.

— Toate vin la vremea lor...

— Și nu crezi că acum e vremea să vorbim despre ele? întrebă ea cu mai mult curaj, simțindu-se stăpînă pe sine.

— De fapt, ai dreptate! E firesc. Pe tine te interesează viitorul?!

— Firește! Pe oricine îl interesează!

Acest „Firește!“ îl scoase din sărite. Se așteptase să audă un cîntec și-i este dat să audă o conferință în reluare! Dar trebuie să rămînă mai departe ferm pe poziție, orice s-ar întîmpla! Iubita lui atît de indiferentă habar n-are că nu dorește nimic altceva decît s-o vadă pe ea fericită!

— După terminarea facultății, o să-mi găsesc o slujbă... (Șovăi puțin, apoi adăugă:) Și într-o bună zi o să am un venit frumușel.

— Deci, deocamdată nimic sigur! preciză ea cu sfială.

— O să am un salariu în limitele cunoscute și un venit în plus de vreo zece lire lămuri el, ascunzînu-și tristețea pentru că era nevoit să atace un asemenea subiect în prezența ei.

Se așternu o tăcere încordată. Probabil că iubita lui socotește lucrurile cu cîntar de farmacie. Asta e interpretarea materialistă a iubirii! Visase la o nebunie dulce, dar nici vorbă de așa ceva! Țara asta a noastră e tare ciudată. În politică se lasă

minată de sentimente pînă la extremă, iar cînd e vorba de iubire, acționează cu o rigoare de contabil!

— Să lăsăm venitul de-o parte! se auzi într-un tîrziu glasul delicat. Nu-i frumos să-ți rînduiești viitorul pe seama plecării celor dragi din această lume.

— Nici vorbă! Am vrut să spun că tata are niște proprietăți care ne aduc...

— Să fim realiști! îl întrerupse ea fără să șovăie.

— Am spus că voi lua o slujbă... Apoi, o să găsești și tu o slujbă.

— Aa!... Nu! Asta în nici un caz! Eu nu voi lucra! izbucni ea într-un rîs ciudat. Eu n-am făcut facultatea pentru a găsi o slujbă, așa cum vor face colegele noastre...

— Bine, dar nu-i nici o rușine să muncești!...

— Așa o fi, dar tata... De fapt toți am fost de acord cu lucrul ăsta. Nu, eu n-am să lucrez!

În adîncul sufletului începu să i se adune o temere surdă și pasiunea cu care pledase pînă atunci amenința să se stingă.

— Fie și așa... Atunci, am să lucrez doar eu.

— Domnule Ahmad, nu vrei totuși să mai amînăm discuția asta? încercă să-l înduplece, cu un ton neașteptat de blînd. Lasă-mi și mie puțin timp să mai chibzuiesc.

— Credeam că am întors chestiunea pe toate fețele. Tu ai nevoie de timp ca să pregătești un refuz politicos, probabil, îngăimă el, izbucnind într-un rîs amar.

— Nu, nu! Dar trebuie să vorbesc și cu tata! șopti ea cu sfială.

— Evident! Dar nu e cu putință să ajungem la o părere comună, numai a noastră, înainte de asta?

— Dă-mi un răgaz, te rog! Oricît de scurt!

— Sîntem în iunie... Vei pleca la mare și n-o să ne mai întîlnim decît în octombrie, la facultate...

— Am nevoie de un răgaz ca să mai chibzuiesc și să mă consult și eu cu ai mei, insistă Alawiyya.

— Nu înțeleg de ce nu vrei să vorbești? De ce nu vrei să-mi spui adevărul? !

— Ții cu tot dinadinsul să-mi afli părerea, domnule Ahmad?! se hotărî în cele din urmă, oprindu-se din mers și apăsînd pe fiecare vorbă. Dar te rog să primești totul cu bunăvoință și cu sînge rece. Să știi că am meditat îndelung la chestiunea căsătoriei. Nu în legătură cu tine, ci în general. Și am ajuns la concluzia — și trebuie să-ți spun că tata a fost de aceeași părere cu mine! — că dacă vreau să duc o viață lipsită de griji, am nevoie de cel puțin cincizeci de lire pe lună...

Simți că mintea-i e cuprinsă de un vîrtej. Cruntă dezamăgire! Nu i trecuse nici o clipă prin gînd că pretențiile ei ar putea sa ajungă pînă aici!

— Dar crezi oare că există vreun salariat care să obțină atita — vreau să zic la vîrsta căsătoriei? întrebă contrariat peste măsură.

De data asta, Alawiyya refuză să-i răspundă sau să comenteze în vreun fel.

— Da, înțeleg... Vrei un soț bogat! conchise Ahmad.

— Îmi pare foarte rău, dar tu m-ai obligat să-ți spun cum văd eu aceste lucruri.

— E mult mai bine că mi-ai spus. În orice caz, e mai bine pentru mine să știu adevărul decît să rămînă totul încurcat, aprobă Ahmad ca o consolare tristă.

— Îmi pare tare rău, repetă ea. Te rog să crezi că-mi pare tare rău!

Acum simțea că fierbe de mînie și doar cu greu izbuti să rămînă în limitele bunei-cuviințe.

— Îmi permiți, te rog, să-ți spun și eu ce cred despre aceeași problemă? întrebă mînat de dorința irezistibilă de a-i trînti adevărul în obraz.

— Nu! îl opri ea. Cunosc multe din părerile tale și-aș vrea să rămînem prieteni ca și pînă acum.

O plînse pentru situația ei, cu toată înverșunarea care-l cuprinsese. Asta-i adevărul gol-goluț! Și este valabil pentru orice femeie normală care ar trebui să ia în considerație numai dragostea în ciuda tradițiilor care nu-i îngăduie. Într-o societate imperfectă, dominată de numeroase tare, totul este

răstălmăcit; omul sănătos este considerat bolnav și cel bolnav — sănătos. Ea intuiește, în orice caz, părerea lui și asta îl consolează întrucîtva. Întinse mîna spre el pentru a-și lua rămas bun și el i-o prinse și i-o reținu într-a lui, fără să-și poată ascunde amărăciunea din glas:

— Ai spus că n-ai vrut să faci facultatea pentru o slujbă. Frumoase vorbe, într-adevăr! Dar aș vrea să știu la ce ți-a folosit Universitatea?

Înălță bărbia mîndru și îndîrjit, apoi realiză ridicolul situației, cerîndu-și scuze.

— Iartă-mi, te rog, stupiditatea! continuă amar și ironic. Probabil că toate astea se întîmplă din pricină că tu nu cunoști încă iubirea. La revedere!

Ahmad făcu stînga-mprejur și se îndepărtă în fugă.

30

— Cred că n-am făcut bine aducînd-o pe nevastă-mea să nască aici, în nebunia asta, la Cairo, se lamentă Ismail Latif. Aproape că nu e noapte în care să nu urle sirenele. La Tanta habar n-aveam de grozăviile războiului ăsta blestemat.

— Sînt numai niște raiduri de avertizare, îi lămuri Kamal. Crezi că i-ar putea împiedica ceva, dacă ar vrea cu tot dinadinsul să ne facă vreun rău?

Riyad Qildis rîse aprobator. Se întîlneau pentru a doua oară toți trei, de cînd Ismail îl cunoscuse pe Riyad.

— Uiți că stai de vorbă cu un bărbat care nu știe ce sînt răspunderile unui soț, îl avertiză Riyad pe Ismail.

— Da' ce, parcă dumneata știi? i-o întoarse Ismail ironic.

— E drept că și eu sînt burlac, dar — spre deosebire de el — eu nu sînt un dușman înverșunat al căsătoriei.

Soarele asfințise demult și siluetele celor trei înaintau, făcîndu-și loc anevoie prin mulțimea de femei, bărbați și sol-

dați britanici de diferite naționalități, care umpleau strada Fu'ad I, cu toate că întunericul domnea pretutindeni, străpuns ici și colo de luminile palide, camuflate ce se strecurau prin ușile întredeschise ale prăvăliilor. În văzduh pluteau adieri jilave de toamnă, dar lumea nu renunțase încă la veșmintele subțiri de vară.

— E trist și dureros să vezi oameni plecați atît de departe de țara lor ca să ucidă pentru a apăra interesele altora, comentă Riyad Qildis, făcînd semn spre un grup de soldați indieni.

— Cum or mai fi putînd să rîdă nefericiții? se întrebă Ismail Latif.

— Tot așa cum putem și noi să rîdem în lumea asta străină de noi și atît de potrivnică, bolborosi Kamal morocănos. Alcoolul... Drogurile... Disperarea...

— Se pare că treci printr-o criză, amice! îl luă Riyad peste picior. Nu mai crezi în nimic. O luptă dureroasă cu secretele vieții și ale sufletului... Prostii! Plictiseala și lipsa de ocupație. Asta-i! Încep să te compătimesc.

— Însoară-te, frate! îl îndemnă Ismail Latif fără ocolișuri. Și eu am avut o fază de plictiseală asemănătoare cu puțin înainte de a mă însura.

— Așa! Spune-i și tu! Să priceapă odată! sări ca ars Riyad.

— Căsătoria este ultima capitulare în această luptă sortită eșecului... bombăni Kamal, ca și cum ar fi vorbit singur.

„Ismail Latif greșește, de bună seamă, comparîndu-se cu el. N-au nimic comun. Ismail nu este decît un animal rafinat. Dar cine știe?! Poate că e vorba numai de vanitate! Dar despre ce vanitate mai poate fi vorba de vreme ce zaci înfrînt și dezamăgit? Ismail nu știe ce înseamnă lumea ideilor, dar oare fericirea oferită de muncă, de familie nu se cuvine să fie prețuită? Crezi că nu-i demnă decît de dispreț"?

— Dacă într-o bună zi mă voi hotărî să scriu un roman, zise Riyad, să știi că tu vei fi unul dintre principalele lui personaje.

— Și ce-o să faci din mine? se intereseze Kamal cu o curiozitate copilărească.

— Drept să-ți spun, nici eu nu prea știu bine, dar trebuie să te obișnuiești cu gîndul ăsta, ca să nu te superi, căci mulți dintre cei care s-au recunoscut în povestirile mele s-au supărat foc.

— Și de ce, mă rog?

Știu și eu? Probabil pentru că fiecare om are o anumită părere despre sine, iar dacă scriitorul îndrăznește să i-o strice, văzîndu-l altfel, îl deranjează.

Tu ai o altă părere despre mine decît aceea pe care mi-ai declarat-o? se interesă Kamal impacientat.

Nicidecum! răspunse Riyad fără ezitare. Dar se poate întîmpla ca romancierul să pornească de la o anumită persoană, iar pe parcursul lucrării să uite de ea și să creeze un nou tip uman, care să nu mai aibă nimic comun cu modelul său inițial. Doar atît, că i-a sugerat un personaj. Iar tu îmi sugerezi un bărbat oriental descumpănit, pendulînd între Orient și Occident, care s-a învîrtit atît de mult în jurul eului său încît a amețit.

„Vorbește despre Orient și Occident! Dar ce știe el despre Aida? Deprimarea poate avea o mie de motive“.

— De cînd te știu, ți-ai creat singur probleme, insistă Ismail Latif cu aceeași sinceritate cu care i se adresase și mai înainte. După părerea mea, nenorocirea ți se trage de la cărți. De ce nu încerci să duci și tu o viață normală?

Ajunseră la o răscruce și cotiră pe strada Imad ed-Din. Se treziră față în față cu un grup numeros de englezi și-l ocoliră.

— Să vă ia dracu pe toți! bombăni Ismail. De unde or fi avînd atîta optimism, nu pricep?! Oare ei or fi crezînd ce spun?

— Am impresia că soarta războiului s-a cam hotărît, opină Kamal. Primăvara viitoare trebuie să se sfîrşească.

— Nazismul e o mişcare reacționară şi inumană! izbucni Riyad Qildis indignat. Şi sub pumnul lui de fier nenorocirile lumii vor spori însutit.

— Fie ce-o fi! adăugă Ismail. Interesant ar fi să-i vedem şi pe englezi în situația pe care ei au impus-o unor țări ca a noastră.

— Dar să ştii că germanii nu sînt cu nimic mai buni decît englezii, încercă şi Kamal să-l lămurească.

— Cum-necum, cu englezii am ajuns la un liman! zise Riyad Qildis. Colonialismul britanic este destul de îmbătrînit. S-ar putea să fie mai îngăduitor în privința unor principii umaniste. Pe cînd mîine s-ar putea să ne trezim că avem pe cap un colonialism tînăr şi viguros, infatuat şi lacom să se îmbogățească pe seama războiului. Şi-atunci, ce-i de făcut?

Bem două pahare şi visăm la o singură lume, condusă de un singur guvern drept! propuse Kamal şi rise singur de ceea ce spusese.

— În cazul ăsta cred că vom avea nevoie de mai multe, nu numai de două.

Se treziră în fața unei taverne noi, pe care o descopereau abia atunci. Probabil că e una din crîşmele acelea diavoleşti care apar ca ciupercile peste noapte în condițiile războiului. Kamal aruncă o privire înăuntru şi constată că patroana era o femeie cu pielea foarte albă şi trup de orientală. Brusc, picioarele îi înțepeniră şi nu se mai putu mişca din loc. Prietenii se văzură nevoiți să se oprească din mers şi să privească în aceeaşi direcție în care se holba el. Maryam! Maryam în carne şi oase! A doua nevastă a lui Yasin! Vecina lor de-o viață!

Maryam despre care-și închipuise că trecuse de mult în lumea celor drepți.

— Vrei să stăm neapărat aici? Hai! Oricum, văd că refuzi să mergi mai departe! Nu sînt decît patru soldați englezi înăuntru.

Șovăi un timp, dar n-avu curajul să intre.

— Nu!... răspunse în cele din urmă, fără să-și fi revenit cu totul.

Se mai uită încă o dată la femeia în care recunoștea înfățișarea mamei ei din ultimele zile ale vieții și apoi o porni în tăcere. Cînd o văzuse, oare, ultima oară? Trebuie să fi fost acum treisprezece sau paisprezece ani. Ea rămăsese unul din reperele trecutului pe care nu le va putea uita niciodată. Trecutul lui... Povestea lui... Identitatea lui... Toate astea se adună și alcătuiesc un singur tot... Îl întîmpinase în Qasr eș-Șawq cînd făcuse ultima vizită în casa aceea înainte ca ea să dispară. Parcă o aude și acum plîngîndu-i-se de apucăturile lui Yasin. Atunci nu fusese în stare să aprecieze urmările plîngerii, dar acum e sigur că Maryam se întorsese la vechea poveste cu englezii. Odinioară fusese fiica domnului Ridwan, prietena și subiectul viselor lui din prima copilărie. Toate astea se întîmplau pe vremea cînd casa cea veche nu cunoscuse decît bucuria și pacea. Maryam și Aișa erau pe atunci doi trandafiri fermecători. Timpul însă este un dușman neînduplecat al trandafirilor. S-ar fi putut întîmpla să dea peste ea și într-o casă ca acelea în care a găsit-o pe *sitt* Galila. Nu prea știe cum ar fi ieșit dintr-o asemenea încurcătură. Va să zică, a început cu englezii și o sfîrșește tot cu ei...

— Spune drept, tu o cunoști pe femeia aceea?

— Da!

— De unde și pînă unde?

— O femeie dintre acelea... ca toate femeile. Dar probabil că ea nu-și mai aduce aminte de mine.

— Oho-ho! Gem tavernele de ele. Prostituate de meserie...

Slujnice îndărătnice... Tot felul de tîrfe...

— Daa... se poate...

— De ce n-ai intrat? Poate că-și aducea aminte de tine și ne primea ca pe niște musafiri de onoare...

— E cam trecută... Găsim noi altele mai bune...

Timpul a zburat pe nesimțite. Are treizeci și cinci de ani și nici o speranță să știe ce-i fericirea. Iar dacă face o comparație între disperarea de-acum și cea de odinioară, nu-și poate da seama care dintre ele este de preferat. Dar ce mai contează vîrsta, de vreme ce el e sătul de viață? Moartea o fi și ea una din plăcerile vieții? Dar ce-i vuietul ăsta?

— Un raid...

— Unde ne ducem?

— La adăpostul de la cafeneaua Rex. E cel mai apropiat.

Nu găsiră nici un loc liber ca să se așeze și rămaseră în picioare. Adăpostul era ticsit cu un amestec de oameni — arabi și nearabi, femei și copii. Discutau în tot felul de limbi și dialecte. Țipetele și zgomotele de-afară izbeau timpanele cu violență. Bărbații din apărarea civilă strigau cît îi ținea gura: „Stingeți luminile!... Stingeți luminile!..." Riyad era foarte palid. Nu suporta bubuitul tunurilor.

— Sper că n-o să te amuzi pe seama mea în viitorul tău roman, zise Kamal ca să-l înțepe.

— În adăpostul ăsta omenirea este reprezentată în procente egale, zise Riyad, trecînd ușor peste vorbele lui Kamal. Apoi adăugă, privind nervos la lumea din jur:

— Dacă ar fi și la bine la fel de uniți cum sînt acum de frică, s-ar schimba lumea!

— Cred că nevastă-mea coboară acum pe scară, bîjbîind prin beznă. Mă gîndesc foarte serios ca mîine să mă întorc la Tanta.

— Deocamdată stai să vezi dac-o să mai trăiești pînă mîine!

— Acum îi înțeleg pe nenorociții care locuiesc la Londra!

— Or fi, dar la drept vorbind, tot ei sînt și cauza întregii nenorociri!

Riyad devenea tot mai livid, dar se străduia să-și ascundă agitația vorbind încontinuu.

- Te-am auzit odată interesîndu-te de limanul morții, fiindcă voiai să părăsești nava vieții ce ți se părea plicticoasă peste măsură, i se adresă lui Kamal. Acum dă-mi voie să te întreb eu pe tine: Ți-e totuna, dacă ne aruncă sau nu o bombă în aer?

Kamal zîmbi, ciulindu-și urechile cu o neliniște crescîndă în așteptarea unui bubuit care să zgîlțîie temeliile nopții și să-i străpungă din nou timpanele.

— Nu!... răspunse după o ușoară ezitare. Cred că nu. (Apoi, ca și cum ar fi întrebat:) Nu știu, poate că mă tem de suferința fizică?!

— Deci, tot mai există o vagă speranță de viață ce continuă să tresară în adîncul sufletului tău?

Chiar! De ce nu s-a sinucis? Și de ce în aparență viața lui pare plină de entuziasm și încredere? Sufletul său s-a zbătut toată vremea între dorință și ascetismul sufit, dar nu s-a simțit în stare nici să suporte o viață pură, nici să se lase pradă definitiv plăcerii. Pe de altă parte, a existat întotdeauna ceva în străfundul sufletului său, care-l chema înapoi spre viață, împiedicîndu-l să se predea complet nihilismului. Probabil că tocmai acest ceva l-a oprit și de la sinucidere. Colacul de salvare de care se agață disperat este și el în totală contradicție cu esența îndoielii sale ucigătoare. Totul se reduce la două cuvinte: descumpănire și suferință.

Deodată tunurile porniră ca o grindină, fără să mai lase piepturilor nici un răgaz să răsufle. Privirile rătăceau fără țintă și toate limbile amuțiseră. Totul dură mai puțin de două minute, care părură un veac. Toți așteptau cu sufletul la gură ca bubuitul terifiant s-o ia de la capăt, dar liniștea se așternu apăsătoare.

— Nici nu vreau să-mi imaginez starea sărmanei mele soții, se almentă Ismail Latif. Cînd o să se mai termine raidul ăsta?

— Dar războiul cînd o să se termine? întrebă Riyad.

Se pare că viața la reamintise în aceste clipe întunecate tuturor vanitoșilor cît de mare este prețul ei, ce nu poate fi comparat cu nimic pe lume.

31

Cu timpul casa cea veche căpătase o înfățișare obosită și tristă, ce prevestea declinul și prăbușirea. Rînduiala ei se risipise încetul cu încetul, iar obișnuita întîlnire de la cafeaua de după-amiază se pierduse și ea. Or tocmai rînduiala aceasta și întîlnirea obișnuită de la cafea alcătuiau atmosfera ei autentică. În cursul dimineții Kamal era la școală, iar Amina își făcea pelerinajul zilnic pe la moscheile Al-Husayn și As-Sayyida[1]. *Umm* Hanafi cobora la cuptor, iar stăpînul își făcea veacul pe canapeaua din dormitor sau se tolănea în fotoliul uriaș din balconul cu zăbrele, în vreme ce Aișa rătăcea fără nici o țintă între terasă și dormitorul ei. Aparatul de radio urla de capul lui în salon, fără să-i dea cineva vreo atenție. Spre asfințit, Amina se așeza la taifas cu *umm* Hanafi în salon. Aișa rămînea închisă în dormitor și doar rareori mai asista la dialogul celor două bătrîne. Cînd se întîmpla să se întoarcă acasă mai devreme, Kamal se închidea în biroul său de la etajul de sus și nu-l mai părăsea decît seara tîrziu. La început, izolarea îi păru stăpînului tare ciudată și tristă, dar cu vremea

[1] Una din cele mai mari moschei din Cairo, care poartă numele uneia dintre soțiile profetului Muhammad, supranumită Es-Sayyida (Zeinab) „Stăpîna (Zeinab)". pentru faptele ei de caritate.

deveni ceva obişnuit şi pentru el şi pentru ceilalţi, la fel cum păruse la început insuportabilă şi tristeţea Aişei, care devenise şi ea treptat obişnuită şi neglijabilă pentru toţi ai casei. Amina se trezea şi acum tot prima; alerga dis-de-dimineaţă s-o deştepte pe *umm* Hanafi, apoi se spăla şi-şi făcea rugăciunea. Se scula şi *umm* Hanafi, care era mai zdravănă decît toţi, şi cobora la cuptor. Deschidea şi Aişa ochii grei şi se ridica numai pentru a-şi sorbi nenumăratele cafele şi pentru a aprinde ţigară de la ţigară, în timp ce dejunul ei se reducea la cîteva înghiţituri. Ajunsese un schelet îmbrăcat într-o piele pergamentoasă, fără nici o picătură de sînge în obraz. De la o vreme, începuse să-i cadă şi părul. Ba îi cădea cu atîta repeziciune încît fu nevoită să se adreseze unui medic, de teamă să nu rămînă cheală. Toate bolile din lume se năpustiseră deodată asupra ei şi doctorul o sfătuise să-şi scoată resturile de dinţi pe care le mai avea în gură. Nu mai rămăsese decît numele din ceea ce fusese cîndva. Mai zăbovea şi acum în faţa oglinzii, dar fără să vadă vreo imagine înaintea ei. O făcea pur şi simplu din obişnuinţă sau pentru a-şi studia tristeţea. Uneori lăsa impresia că s-a hotărît să capituleze în faţa destinului. Cînd şi cînd, mai sta cu mamă-sa la taclale, cu un zîmbet încremenit şi şters pe faţa cenuşie. Îl vizita uneori pe tată-său pentru a-l întreba ca un automat cum se mai simte, ori se plimba prin grădiniţa de pe terasă, aruncînd grăunţe la găini.

— Cît de fericită sînt, Aişa! se entuziasma Amina în clipele acelea. De ce nu te pot vedea mereu aşa?

— Hai să mergem la bucătărie să pregătim ceva bun! insista atunci şi *umm* Hanafi, ştergîndu-şi lacrimile.

Dar la cumpăna nopţii, Amina se trezea în plînsul hohotit al Aişei şi alerga în dormitorul acesteia prevenitoare să nu-l trezească pe stăpîn. O găsea stînd în capul oaselor şi bocind cu sughiţuri în beznă. Cînd o simţea pe mamă-sa aproape, se agăţa de ea şi pornea să se vaiete:

— Să-mi fi lăsat măcar copilul ei! Nu mai am pe nimeni și nimic pe lumea asta...

— Îți înțeleg durerea mai bine decît toată lumea la un loc, îngîna Amina, strîngînd-o la piept. E mult prea mare ca să te poți mîngîia! De ce n-a vrut preaslăvitul Allah să mă ia pe mine în locul lor? Mare este mila și înțelepciunea lui! La ce bun să te mai amărăști, sărmana de tine?

— De cum pun geană pe geană, noapte de noapte mă năpădește aburealа viselor și nu-i văd decît pe ei...

— Preamărește-l pe Allah! Am gustat și eu îndelung durerile pe care le încerci tu... L-ai uitat pe Fahmi? Un bun credincios se cuvine să îndure nenorocirile ce l-au lovit, oricît de mari ar fi... Unde ți-e credința, Aișa?

Credința mea? urlă ea înverșunată.

— Da! Gîndește-te la credință și imploră-l pe Allah să pogoare asupra ta mila și îndurarea lui!

— Îndurare? Care îndurare? Unde-i îndurarea asta? întrebă ea, tremurînd toată. -

— Mila și îndurarea lui nu au margini. Ascultă-mă, copilul meu, și hai cu mine la El-Husein! Atinge mormîntul cel sfînt și îngînă *El-Fatiha* și-o să vezi cum focul tău se va preschimba în răcoare și liniște, precum focul domnului nostru Ibrahim...[1]

La fel de îngrijorată era Amina și pentru sănătatea Aișei. Aci umbla cu rîvnă pe la toți doctorii, părînd că se agață cu încăpățînare de viață, aci devenea indiferentă, nesocotind toate sfaturile, ca și cînd ar fi vrut să se condamne singură la

[1] Referire la legenda coranică din *Sura Profeților* (XXI), în care Ibrahim (numele arabizat al patriarhului biblic Avraam, considerat strămoș al evreilor și al arabilor) ar fi distrus un templu închinat idolilor, îndemnînd la credința în Dumnezeu. Cînd păgînii s-ar fi revoltat împotriva lui și ar fi încercat să-l ardă, Allah (Dumnezeu) ar fi poruncit focului să se răcească și să-l protejeze, rostind cuvintele „O, foc, fii frig și pace peste Ibrahim!" (versetul 69).

pieire. Nu mai scotea capul în lume decît pentru a merge la cimitir. Era singurul obicei la care nu renunța cu nici un preț. Cheltuia pentru mormînt cu multă generozitate din moștenirea ce-i revenise de la soț și de la fiică, încît locul acela se preschimbase într-o grădină luxuriantă. În ziua cînd venise Ibrahim Șawkat pentru îndeplinirea formalităților de succesiune, rîsese în silă și vorbise în dodii:

— Felicită-mă, mamă! Am ajuns și ziua s-o moștenesc pe Na'ima...

Kamal se oprea și sta de vorbă cu ea de fiecare dată cînd o vedea mai liniștită, arătîndu-se destul de îngăduitor cu ciudățeniile ei. O contempla îndelung, măsurînd-o de sus și pînă jos și i se strîngea inima la amintirea chipului ei minunat de odinioară. Nu numai că se sfrijise și arăta nespus de bolnăvicioasă, dar era deprimantă pentru orice ființă. Ba mai găsise — nici el nu știe de unde pînă unde — asemănări între destinul ei și destinul lui. Ea își pierduse copiii, iar el speranțele; nici unul nici celălalt nu se aleseseră cu nimic din viață. Spre deosebire de ea, care avusese niște vlăstare în carne și oase, speranțele lui fuseseră doar amăgiri și năluci.

— N-ar fi mai nimerit să vă duceți la adăpost cînd începe alarma? îi întrebă Kamal pe ai săi într-o zi.

— Nu-mi părăsesc camera pentru nimic în lume, îi răspunse Aișa ferm.

— Sînt raiduri pașnice, iar tunurile parc-ar azvîrli artificii, completă mamă-sa.

— Dacă aș avea putere să merg pînă la adăpost, aș pregeta eu să mă duc la moschee sau pînă la Muhammad Iffat ca să văd ce mai face? se auzi și glasul resemnat al stăpînului.

Într-o zi, Amina se pomeni cu Aișa venind de pe terasă gîfîind.

— Mi s-a întîmplat un lucru nemaipomenit! începu să se destăinuiască mamei.

Aceasta o privi curioasă și bănuitoare.

— Să vezi... Eram pe terasă și urmăream asfințitul, continuă ea precipitat... Mă cuprinsese o disperare mai chinuitoare ca niciodată. Și, pe neașteptate, în cer s-a deschis o fereastră prin care răzbăteau mănunchiuri de raze strălucitoare... Veneau spre mine... Și m-am trezit strigînd din răsputeri... „Doamne!"

Amina se holbase la ea uimită, fără să știe ce să creadă. Să fie îndurarea îndelung așteptată sau e o nouă genune a tristeții?

— Poate că e îndurarea Celui-de-Sus, fiica mea, murmură mama cu ochii plecați.

— Da! Am strigat din toate puterile „Doamne!" și am văzut lumina inundînd lumea...

Căzură cu toții pe gînduri, urmărind schimbarea Aișei cu o îngrijorare crescîndă. O vedeau stînd ceasuri în șir la locul ei de pe terasă, așteptînd să se ivească din nou razele luminii strălucitoare. „Moartea mi se pare neînsemnată pe lîngă un astfel de sfîrșit, dacă acesta este sfîrșitul", gîndea Kamal. Din fericire, zilele trecură și Aișa uită de nălucirea ei sau pur și simplu nu mai aminti de ea. Se cufundă apoi într-o lume ciudată numai a ei, trăind atît de singură încît rămînea încuiată în odaie zile în șir. Rareori revenea printre cei din casă, ca și cum s-ar fi întors dintr-o călătorie lungă și curînd după aceea își continua drumul. Ce era și mai trist căpătase în ultima vreme obiceiul de a vorbi singură și asta le sporise și mai mult îngrijorarea. Dar se consolau la gîndul că ea se adresa unor morți, în deplină cunoștință de faptul că ei sînt morți, și nu unor fantome.

E un frig cumplit iarna asta. N-a mai cunoscut în viața lui decît o singură iarnă atît de geroasă. În ce an să fi fost? Doamne, unde-i memoria care ar trebui să știe toate amănuntele astea? Inima cea bătrînă tînjește după vremurile acelea, căci sînt o parte din trecutul care-i stîrnește lacrimile acolo în ascunzișurile lor din adînc. Trecutul acela continuă să fie viu și acum în memoria lui. Se trezea odată cu zorile, intra sub dușul rece fără să-i pese de frigul iernii, își lua micul dejun pe îndelete și-apoi ieșea afară, mișcîndu-se vioi și liber în lumea despre care acum nu mai știe nimic, în afară de ce se îndură alții să-i povestească. Îi vorbesc despre ea ca și cum s-ar afla la capătul pămîntului. A fost o vreme cînd putea să șadă pe canapeaua din dormitor sau pe fotoliul din balcon, dar casa i se părea atunci o închisoare. Putea să meargă la baie și să-și schimbe singur hainele, dar blestema fără încetare sechestrarea care-l chinuia teribil. O dată pe săptămînă avea voie să iasă fie sprijinindu-se în baston, fie urcînd într-o trăsură. Se putea duce să se roage la moscheea Al-Husayn sau în vizită la un prieten. Și, cu toate astea, se simțea ca într-o temniță și se ruga lui Allah îndelung să-l scape. Astăzi nu mai poate nici măcar să se ridice din pat. Toată lumea lui se limitează acum la o saltea. Pînă și baia trebuie să vină la patul lui. Nu se mai poate duce pînă acolo. Nu-i trecuse niciodată prin minte că s-ar putea să trăiască într-o astfel de murdărie. Nu-și ascundea nemulțumirea și amărăciunea, dar nu avea de ales. Toată ziua sta lungit pe aceeași saltea pe care noaptea trebuia să doarmă. Pe ea își lua masa și tot pe ea își făcea și nevoile. Așa a ajuns! Cumplit blestem! El care era model de eleganță și lăsa efluvii de parfum în urma lui! În casa care se supusese toată viața voinței sale absolute

ajunsese acum să nu întîlnească decît priviri compătimitoare, să se roage pentru orice fleac şi să fie dojenit ca un copil. Prietenii s-au stins unul după altul la intervale foarte mici, ca şi cum şi-ar fi dat întîlnire. S-au dus şi l-au lăsat singur. Allah să fie îndurător cu tine, Muhammad Iffat! Ultima oară s-au întîlnit în selamlicul dinspre grădină. Era într-o noapte de Ramadan. Îşi luase rămas bun şi plecase însoţit de rîsul lui zgomotos pînă la ieşire. Dar abia ajunsese acasă, în dormitorul lui şi cineva a bătut insistent în uşă. Apoi Ridwan a dat buzna înăuntru: „A murit bunicul!... Bunicul!..." „Ce-mi aud urechile? Cînd? Şi cum?... Abia ne-am despărţit... Acum cîteva clipe am stat de vorbă şi-am făcut haz împreună!" „A căzut cu faţa la pămînt în drum spre camera lui şi acolo a rămas." Aşa se stinsese prietenul lui de-o viaţă. Bietul Ali Abd er-Rahim se chinuise în agonie trei zile în şir, fără să-şi poată opri tusea, încît ajunseseră să se roage lui Allah să-l scape mai repede de chinuri. Aşa se stinsese altul din prietenii cei mai apropiaţi de suflet. Pe cei doi îi condusese pe drumul cel fără întoarcere, dar pe Ibrahim el-Far n-a mai putut să-l însoţească. Boala îl ţintuise la pat şi nu-i mai îngăduise nici măcar să-l viziteze. Primise dureroasa veste de la servitorul răposatului. Nu putuse să fie de faţă la înmormîntare, dar i-a rugat pe Yasin şi pe Kamal să meargă în locul lui. Cei mai apropiaţi prieteni se duseseră să caute îndurarea lui Allah. Înaintea lor, plecaseră rînd pe rînd Hamido, El-Hamzawi şi zeci de alţi cunoscuţi şi amici. Rămăsese absolut singur. Nu mai cunoaşte acum pe nimeni. Cine o să mai vină să-l vadă şi să-l conducă pe drumul din urmă? Nu mai putea să-şi facă nici rugăciunile. Nu mai avea nici mîngîierea asta, căci nu mai ştia ce-i purificarea[1] decît pentru un ceas-două,

---

[1] Abluţiunea sau spălarea rituală este obligatorie la musulmani înainte de fiecare din cele cinci rugăciuni zilnice, ca şi înainte de rugăciunea colectivă care are loc la moschee în ziua de vineri.

după ce venea cineva să-l îmbăieze, o dată la cîteva săptămîni. Fusese oprit și de la rugăciune cu toate că simțea o nevoie neînchipuită să încredințeze tainele sale celui milostiv. Ar fi fost singura consolare în această singurătate cumplită. Zilele se scurgeau una după alta aproape neschimbate: asculta aparatul de radio care urla întruna, în vreme ce Amina umbla de colo pînă colo. Îmbătrînise și slăbise și ea vizibil, dar n-avea obiceiul să se plîngă. Era infirmiera lui și-l îngrozea gîndul că peste o zi-două ar putea și ea s-ajungă în nevoie s-o îngrijească altcineva. Ea era tot ce-i mai rămăsese. Yasin și Kamal îi țineau de urît cel mult un ceas și pe urmă se duceau fiecare la treburile lui. Ar fi vrut să-i vadă mereu prin preajmă, dar asta era o speranță pe care nu avea curajul s-o mărturisească cu voce tare. Amina era singura care nu-l necăjea. Dacă-și îngăduie să dea o fugă pînă la Al-Husayn, n-o face decît ca să se roage pentru el. În rest, lumea a ajuns un vid. Aștepta cu multă nerăbdare ziua cînd venea să-l vadă Khadiga. Întotdeauna o însoțeau Ibrahim Șawkat, Abd el-Mun'im și Ahmad. Singurătatea din odaia lui se risipea ca prin minune. El nu vorbea decît foarte puțin. Asculta însă toată vremea cu ochi mari și urechi lacome. „Ia mai încetați cu sporovăiala și mai lăsați-i și stăpînului rîndul la vorbă". îi atenționase Ibrahim într-o zi. „Lasă-i să vorbească... Îmi place să-i ascult", șoptise el. Se ruga fierbinte ca fiica lui, soțul ei și cei doi băieți să aibă parte de sănătate și viață lungă. Citea în ochii Khadigăi o duioșie fără margini și-și dădea sema în clipele acelea cît de mult își dorea să-l vegheze chiar ea.

— Pe unde-ți mai petreci serile? îl întrebase altă dată pe Yasin cu alean în glas și curiozitate în priviri.

— Nu mai ai loc de englezi, tată, răspunse el stînjenit. S-au întins iar peste tot, ca pe vremuri...

Pe vremuri! Ce vorbe! Adică vremurile cînd era în putere și se cutremurau pereții la hohotele lui de rîs! Vremurile petrecerilor zgomotoase din El-Ghuriyya și din El-Gamaliyya!... Vremurile unor oameni din care n-au mai rămas decît numele!... Zabida... Galila... Haniyya... Tu o mai ții minte pe mamă-ta, Yasin? Iată-le pe Zenoba și pe Karima stînd alături de băiatul lui! Toată viața voi cere milă și iertare.

— Cine-a mai rămas în ministerul tău dintre vechii cunoscuți, Yasin?

— Toți au ieșit la pensie. Nu mai știu nimic despre ei.

Nici ei nu mai știu nimic despre noi. Prietenii de suflet s-au stins. Dar ia uite la Karima! Ce nostimă s-a făcut! Parcă mamă-sa nu arăta chiar atît de bine la vîrsta ei... Cînd te gîndești că n-a împlinit nici paisprezece ani! Dar, ți-aduci aminte ce frumoasă era Na'ima?

— N-ar fi rău, Yasin, dac-ai încerca s-o induplеci pe Aișa să mai vină și ea pe la voi. Ar trebui scoasă din însingurarea care-i face mult rău. Tare mă tem pentru ea.

— Tot timpul am stăruit, tată, să vină și ea pe la noi prin Qasr eș-Șawq, dar... Allah s-o ajute! Nu mai e nimic de făcut!

În ochii stăpînului se ivi o umbră întunecată.

— Pe șeih Mitwalli Abd es-Samad l-ai mai văzut? îl întrebă cu totul pe neașteptate.

— Îl mai văd din cînd în cînd pe stradă, răspunse Yasin, zîmbind. Nu mai recunoaște pe nimeni, dar picioarele-i sînt încă zdravene.

Ce viață lungă a avut omul ăsta! Nu s-o mai fi simțit niciodată ispitit să mă vadă? Sau o fi uitat și de mine, așa cum uitase și numele copiilor mei?!

Cînd prietenii dispăruseră pe rînd din viața lui, stăpînul încercase să-i înlocuiască prin Kamal. La început, acesta fusese surprins, dar treptat se obișnuise și se apropiaseră unul

de altul pînă într-atît că ajunseseră să-și facă destăinuiri. „Burlac la treizeci și patru de ani și-și petrece cea mai mare parte a timpului între patru pereți, în biroul lui. Allah să-l apere!" oftase stăpînul cu părere de rău. Dar n-avea de ce să-și facă mustrări, de vreme ce încercase să-l povățuiască, iar el refuzase de la bun început orice sfat și procedase așa cum îl tăiase capul. Și uite-l acum un biet dascăl burlac, claustrat „de bună voie" în odaia lui. Se ferea să-l mai sicîie cu problema căsătoriei sau a lecțiilor particulare și se ruga lui Alah să-i ajute să se descurce cu agoniseala ce-o pusese de-o parte pînă la ultima suflare, astfel încît să nu fie niciodată nevoit să apeleze la ajutorul fiului îndărătnic.

— Ce zici de vremurile astea? îl întrebase într-o zi, curios să-i afle părerea.

Kamal zîmbise puțin descumpănit și se codise să răspundă.

— Adevăratele vremuri au fost zilele noastre! continuase tatăl, fălindu-se. Au fost zile de belșug și de sănătate. Am apucat să-l văd și pe Saad Zaghlul... să-l aud și pe si Abdo[1]... Voi pe cine mai aveți acum?

— Fiecare perioadă cu avantajele și cu dezavantajele ei, ce să-i faci? îngăimase Kamal, doar ca să spună ceva.

— Vorbe goale! șoptise tatăl, clătinîndu-și capul sprijinit pe o pernă uriașă. (Apoi, după un răstimp de tăcere, fără vreo altă introducere:) Nu mai pot să-mi fac rugăciunea și simt că-mi sîngerează inima din pricina asta. Credința este singura consolare cînd ai rămas singur. Și totuși am unele momente ciudate, cînd uit de toate privațiunile: și de mîncare, și de băutură, și de libertate, și de sănătate...

---

[1] *Muhammad Abdo* (1849—1905), reprezentant de seamă al vieții spirituale arabe, al mișcării pentru renașterea religioasă și politică a lumii musulmane. Exilat din Egipt între 1882—1898, pentru ideile sale generoase, la revenirea în țară a fost numit mare mufti al Egiptului. Autor al unor lucrări în domeniile teologiei și moralei, dreptului canonic și educației, și inițiator al unor reforme în domeniile jurisdicției și educației publice.

În clipele astea, sufletul mi se înseninează, mi se pare că sînt aproape de lumea cerească și simt o fericire pe care n-am mai cunosut-o niciodată. Și atunci... viața, cu tot ce are ea mai de preț, nu mai contează...

— Să ai parte de viață lungă și să te însănătoșești, tată! îi urase Kamal.

— Am momente cînd mă simt destul de bine, urmase Ahmad Abd el-Gawad. Acum, de pildă. Nu mai simt nici o durere în piept, nici o greutate la respirație...Umflătura de la picior mi s-a mai dus... Urmăresc la radio emisiunea „La cererea ascultătorilor“...

— Stăpînul meu se simte bine?

— Slavă domnului!

— Să aduc cina?

— Cina? Asta se poate chema cină?! Adu-mi castronul cu iaurt!...

33

Kamal ajunse la casa surorii sale din Es-Sukkariyya cînd soarele începuse să coboare spre asfințit și găsi întreaga familie adunată în salon.

— Felicitări pentru licență! li se adresă vesel, privind admirativ spre Ahmad, în vreme ce dădea mîna cu ceilalți.

— Îți mulțumim! îi răspunse Khadiga fără pic de bucurie în glas. Dar ascultă ce-i trece beiului prin cap! Zice că el nu vrea să aibă o slujbă.

— Văru-său Ridwan l-ar încadra imediat, dacă ar fi de acord. Dar el o ține morțiș că nu vrea nici un fel de serviciu, adăugă Ibrahim Șawkat. Poate vorbești dumneata cu el, *ustaz* Kamal, și poate reușești să-l și convingi.

Kamal își scoase tarbușul. Apoi, își dezbrăcă și haina albă și-o așeză pe spătarul scaunului. Era tare cald.

— Am crezut că ziua asta va fi rezervată exclusiv felicitărilor, începu el zîmbind, cu toate că se așteptase să asiste la un scandal în toată regula, dar văd că nu trece o zi fără să nu asist la o dispută în casa voastră.

— Ce să-i faci? Ăsta mi-a fost norocul! Noi trebuie să fim întotdeauna altfel decît restul lumii, îngăimă Khadiga cu tristețe.

— Treaba e foarte simplă, interveni Ahmad, adresîndu-se unchiului său. De fapt nu mi se oferă decît un post de contopist într-un birou oarecare. Ridwan mi-a spus că ar avea un post liber la Direcția Registratură, unde lucrează și unchiul Yasin, și că ar putea să mă ajute să-l ocup imediat. Mai zice că aș putea sta pe postul ăsta vreo trei luni, pînă cînd începe noul an școlar și atunci mă va ajuta să fiu numit profesor la o școală. Dar mie nu-mi place o slujbă ca asta.

— Și-acum spune-i și ce gînduri te bat, se amestecă Khadiga furioasă.

— Aș vrea să lucrez în presă! răspunse Ahmad fără șovăire. Gazetar!

— Adică jurnalist! interveni Ibrahim Șawkat cu dispreț. Meseria asta era pe vremuri ceva de rîs. Cred că e într-o ureche! Refuză să fie dascăl ca tine și ține cu tot dinadinsul să se facă jurnalist...

— Allah să-l ferească de meseria de dascăl! mormăi și Kamal ironic.

— În schimb, ți ar conveni să lucreze ca jurnalist? întrebă Khadiga contrariată.

— Slujba, în general, nu mai este o fericire! interveni Abd el-Mun'im, încercînd să îmblînzească puțin atmosfera.

— Dar tu nu ești slujbaș, *si* Abd el-Mun'im? se răsti Khadiga la el ca o furie.

— Ba da! Însă în cu totul alte condiții! Nici eu nu sînt de acord să lucreze ca scriptolog! Cît despre meseria de dascăl, ați auzit prea bine ce-a spus unchiul Kamal însuși...

— Și la ce fel de ziar sau revistă ai vrea să lucrezi? se interesă Kamal pentru a vedea ce șanse are.

— Maestrul Adli Kerim ar fi de acord să mă primească, la revista lui pentru o practică. Pentru început, ca traducător și pe urmă ca redactor...

— Dar revista *El-Insan el-Gadid* este o revistă culturală cu resurse și cu posibilități foarte limitate.

— Ar fi un prim pas și mi-ar folosi pentru practică. Şi sper să trec după aceea la o treabă mai serioasă. Şi, la urma urmei, mai pot aștepta, căci nu rabd de foame.

— Lasă lucrurile să meargă firesc, de la sine! o îndemnă Kamal pe sora lui. E major, destul de cult... știe mai bine ce trebuie să facă.

Dar Khadiga nu se lăsă deloc convinsă. O luă de la capăt, străduindu-se să-i demonstreze lui Ahmad că ar fi mai bine să accepte slujba. În cele din urmă începură să țipe unul la altul și fu nevoie de intervenția lui Kamal pentru a-i împăca. Atmosfera deveni destul de încărcată și greu de suportat. Se așternu o tăcere apăsătoare. Într-un tîrziu, Kamal se trezi gîndind cu voce tare:

— Am venit pe la voi să beau un sirop rece și uite de ce balamuc am avut parte...

Între timp, Ahmad se îmbrăcă, pregătindu-se de plecare. Kamal se scuză, pretextînd o întîlnire și ieșiră, pornind împreună pe strada Al-Azhar. Pe drum Ahmad îi mărturisi unchiului său că merge direct la revista *Al-Insan al-Gadid* pentru a-și lua munca în primire, așa cum îi promisese maestrul Adli Kerim.

— Fă așa cum crezi tu că e mai bine, dar ai grijă să nu-i necăjești prea tare pe părinți! îl sfătui Kamal. Ei nu pricep prea bine rostul vremii.

— Eu îi iubesc și țin foarte mult la ei, dar... îngăimă Ahmad, surîzînd șăgalnic.

— Dar ce?

— Cred că ar fi mai bine dacă omul n-ar avea părinți mormăi el aproape în șoaptă.

— Cum poți să spui așa ceva? îl mustră Kamal, rîzînd în barbă.

— Nu mă gîndesc, desigur, la sensul adevărat al cuvintelor, ci la faptul că părinții sînt o întruchipare a tradițiilor, a trecutului. Grija lor exagerată este o frînă pentru copii. (Rămase puțin pe gînduri, apoi își continuă firul ideilor:) Cîtă vreme ai casă și un tată care realizează un venit bunicel — așa cum este cazul meu — nu ești în primejdie să cunoști gustul amar al trudei. Nu tăgăduiesc lucrul ăsta. Ba mărturisesc că mi-e chiar rușine de el cîteodată.

— Și de cînd crezi că o să înceapă să te plătească la revistă?

— Maestrul n-a fixat o dată anume...

La El-Ataba el-Khadra se despărțiră. Ahmad își îndreptă pașii spre revista *Al-Insan al-Gadid*, unde îl primi chiar maestrul Adli Kerim. După ce rosti cîteva cuvinte de îmbărbătare, îl luă de braț și-l conduse direct la secretariat.

— Vă fac cunoștință cu noul dumneavoastră coleg — *ustaz* Ahmad Ibrahim Șawkat — se adresă maestrul celor care se aflau în birou.

Apoi îi prezentă pe viitorii colegi ai lui Ahmad:

— Domnișoara Sawsan Hammad, *ustaz* Ibrahim Rizq și *ustaz* Yusuf el-Gamil.

Îi strînseră mîna unul după altul și-i adresară cuvinte entuziaste de bun venit.

— Dar numele lui ne este bine cunoscut din paginile revistei, îl complimentă Ibrahim Rizq.

— Este primul vlăstar al *Omului nou*, adăugă maestrul Adli Kerim, zîmbind. (Apoi, se adresă lui Kamal, arătînd spre locul unde sta Yusuf el-Gamil:) Vei lucra la biroul ăsta, căci stăpînul lui e mai mult plecat..

După ce ieși maestrul, Yusuf el-Gamil îl invită pe Kamal să ia loc pe un scaun de lîngă biroul său.

— O să-ți spună domnișoara Sawsan ce ai de făcut, dar deocamdată te invit să bem o cafea împreună.

Apăsă pe un buton, în vreme ce Ahmad își petrecea privirea cercetătoare peste chipurile și obiectele din încăpere.

Ibrahim Rizq era un bărbat în toată firea, dar arăta cu cel puțin zece ani mai mult decît vîrsta lui reală. Yusuf el-Gamil era încă tînăr și toate trăsăturile lui trădau abilitate și inteligență. Își îndreptă ochii spre Sawsan Hammad, întrebîndu-se dacă-și mai aduce aminte de el. N-o văzuse decît o singură dată, în anul 1936, cînd venise pentru prima oară la redacție. Cînd privirile li se întîlniră, Ahmad se hotărî să rupă tăcerea și murmură timid:

— Am stat de vorbă cu dumneavoastră acum cinci ani...

Ochii ei scăpărători confirmară imediat că-și amintește perfect.

— Venisem să mă interesez de soarta unui articol pe care-l trimisesem la revistă.

— Mi-aduc aminte... șopti ea cu voce tărăgănată, zîmbind seducător. În orice caz, de-atunci revista ți-a publicat destul de multe articole...

— Articole bune... Fac dovada unui spirit progresist, sănătos, adăugă Yusuf el-Gamil.

— Nivelul de înțelegere și de conștiință este astăzi cu totul altul decît atunci, preciză Ibrahim Rizq. Lozinca „Vrem pîine și libertate!“ se poate citi pe toate zidurile. Aceasta este lozinca poporului nostru acum...

— Minunată lozincă, nu-i așa? remarcă Sawsan Hammad cercetîndu-l atentă. Mai ales acum cînd peste lume s-a abătut o negură grea, apăsătoare...

Ahmad înțelese imediat la ce se referă și simți cum îi tresare inima, răspunzînd cu entuziasm atmosferei după care tînjea de multă vreme.

— Peste lume plutește într-adevăr negura, dar cîtă vreme Hitler nu a atacat Anglia mai există o speranță de salvare.

— Eu privesc situația și dintr-un alt unghi, adăugă Sawsan Hammad. Nu crezi că dacă Hitler va ataca Anglia, s-ar putea să fie nimicite ambele puteri? Sau cel puțin să se mute centrul puterii în Rusia?

— Dar dacă se întîmplă invers? Adică Hitler să invadeze insulele britanice și să ajungă în culmea puterii?

— Nu! Nu! Așa ceva nu e posibil, zise hotărît Yusuf el-Gamil. Asemenea campanii aventuroase au mai încercat și alții. Ați uitat de Napoleon care a invadat Europa și și-a găsit mormîntul în Rusia?

Ahmad se înflăcără mai tare ca oricînd sub înrîurirea atmosferei destinse, entuziasmului colegilor bătăioși și al acestei fete senine cu ochi inteligenți și scăpărători. Fără să-și dea seama, alunecă cu gîndul la Alawiyya Sabri și la anul în care se luptase cu chinurile dragostei și deznădejdii. În cele din urmă reușise să le depășească, după ce ajunsese să blesteme iubirea, și dimineața cînd se trezea și seara cînd se culca. Revolta și zbuciumul se risipiseră în văzduh lăsîndu-i în adîncul sufletului cenușa unei mîhniri mocnite. Așteaptă probabil și acum în casa ei din El-Me'adi ivirea unui bărbat bogat, în stare să-i asigure cincizeci de lire pe lună. Dar fata asta care nădăjduiește în victoria Rusiei ce-o fi așteptînd, care?

— Vrei să vii să discutăm puțin? îl invită Sawsan, în vreme ce așeza în ordine un maldăr de hîrtii.

Se ridică și se îndreptă încrezător spre biroul ei, pentru a-și începe noua activitate.

34

Yusuf el-Gamil nu trecea pe la revistă decît o dată sau de două ori pe săptămînă; în restul timpului alerga să găsească reclame și noi abonați. Nici Ibrahim Rizq nu rămînea la redacție mai mult de un ceas pe zi, restul timpului petrecîndu-și-l pe la alte reviste, unde avea diverse colaborări. Astfel, Ahmad rămînea multă vreme doar cu Sawsan. Într-o zi a apărut la Secretariat șeful echipei de lucrători din tipografie și-atunci a avut plăcuta surpriză să afle că acesta era chiar tatăl ei. Peste puțin timp avea să afle că și maestrul Adli

Kerim este rudă cu șeful tipografilor. Dar lucrul care l-a impresionat cel mai mult era rîvna cu care lucra Sawsan. Pe umerii ei se afla aproape întreaga activitate a redacției. Pe deasupra, continua să citească fără contenire și mai și scrie din cînd în cînd. Părea deosebit de ordonată, subtilă și inteligentă. Își dăduse seama din primul moment că se afla în fața unei personalități puternice. În ciuda ochilor negri, scînteietori și feminității pronunțate ce emana din toată ființa ei, Ahmad avea uneori impresia că se afla în fața unui bărbat foarte echilibrat, înzestrat cu o voință ieșită din comun. Se dărui și el muncii cu trup și suflet, de parcă rîvna ei l-ar fi molipsit, trezindu-i din adîncuri forțe nebănuite pînă atunci. Își asumă traducerea unor pasaje și chiar a unor articole întregi din revistele culturale străine.

— Am impresia că cenzura stă la pîndă, i se năzări lui Ahmad să zică la un moment dat.

— Aa! Tu nu știi încă nimic, răspunse Sawsan cu un glas în care clocotea mînia. Revista noastră are onoarea să fie socotită „suspectă“ de cercurile sus-puse.

— Ți-aduci aminte, fără doar și poate, de editorialele maestrului Adli Kerim de dinainte de izbucnirea războiului? o întrebă, zîmbind cu admirație.

— Dar poate nu știi că revista a fost chiar suspendată pe vremea lui Ali-Mahir, din pricina unui articol despre revoluția lui 'Arabi[1], în care maestrul îl acuza pe khedivul Tawfiq[2] de trădare...

---

[1] Revoltele social-politice din anii 1881—1882, conduse de Ahmad 'Arabi Pașa, care au avut un rol important în dezvoltarea conștiinței naționale a poporului egiptean.

[2] *Tawfiq ben Ismail*, suveran al Egiptului (1879—1892). Dată fiind popularitatea de care se bucura 'Arabi Pașa, khedivul Tawfiq l-a acceptat ca ministru de război într-un cabinet de orientare națională, care i-a fost impus în februarie 1882, dar în urma tulburărilor sîngeroase din lunile iunie și iulie 1882, khedivul l-a declarat rebel și curînd după aceea avea să fie condamnat la un exil de zece ani.

Într-o bună zi, Sawsan îl luă pe neașteptate, găsindu-l cu totul nepregătit pentru a răspunde.

— De ce-ai ales ziaristica?

Rămase puțin descumpănit, întrebîndu-se dacă este nimerit să se mărturisească acestei fete care nu semăna cu nici una din cele cunoscute pînă atunci și mai ales pînă unde ar trebui să meargă cu mărturisirile.

— N-am urmat facultatea pentru a obține o slujbă, ci pentru că am niște idei pe care vreau să le exprim și să le fac cunoscute. Și cred că presa este mijlocul cel mai potrivit pentru asta.

— Eu, în schimb n-am studiat la Universitate sau mai precis n-am avut posibilitatea s-o fac, declară Sawsan cu toată sinceritatea. Eu mai mult am furat meseria: am studiat la școala maestrului Adli Kerim, care nu e cu nimic mai prejos decît Universitatea. El mi-a îndreptat primii pași... După ce mi-am luat bacalaureatul, m-am înscris la școala lui. Și trebuie să recunosc că ai definit foarte bine presa, mai exact presa în care lucrăm noi... Numai că tu ți-ai exprimat pînă acum ideile prin intermediul altora, adică prin traduceri. Nu te-ai hotărît încă să optezi pentru o anumită formă a scrisului?

Rămase puțin pe gînduri, apoi clătină din cap, ca și cînd n-ar fi înțeles la ce se referă, și în cele din urmă întrebă:

— Ce vrei să spui?

— Articolul... poezia... nuvela... drama?...

— Nu știu prea bine. Articolul este primul lucru care-mi trece prin minte.

— Mda! șopti ea cu gura pe jumătate. Dar în condițiile noastre politice articolul nu mai este un lucru chiar atît de simplu de realizat. De aceea, oamenii cu vederi înaintate recurg tot mai des la scrieri simbolice, la genuri literare mai puțin directe, pentru a exprima ceea ce gîndesc cu adevărat. Articolul este prea deschis prea direct și din pricina asta autorul lui este întotdeauna expus primejdiei. Mai ales că ochii sînt ațintiți asupra noastră în ultima vreme. Pe cînd nuvela are

posibilitatea să recurgă la o mulțime de trucuri. E un gen mult mai subtil. Și, în plus, a devenit și foarte popular. Nu este exclus ca în viitorul apropiat să ocupe primul loc în literatură. Vezi bine că nu există nici un literat mai de seamă care să nu-și fi pus numele cel puțin pe o carte de nuvele...

— Așa e! Cred că am citit cea mai mare parte a operelor de acest fel. Ce zici de povestirile lui Riyad Qildis din revista *El-Fikr?*

— Acesta-i doar un exemplu! Și nu pare a fi cel mai concludent!

— S-ar putea... Mi-a atras atenția asupra lui unchiul meu, profesorul Kamal Ahmad Abd el-Gawad, care publică la aceeași revistă.

— E unchiul tău? întrebă Sawsan, zîmbind. Am citit cîteva articole de-ale lui, dar...

— ?...

— Te rog să mă ierți, dar mi se pare a fi unul dintre scriitorii care rătăcesc în labirintul metafizicii.

— Și nu ți-a plăcut cum scrie? insistă el puțin intrigat.

— N-am zis că nu mi-ar place. Dar el scrie mai mult despre chestiuni vechi: spiritul, absolutul, teoria cunoașterii. Desigur, sînt lucruri foarte interesante, nu zic ba, dar ele nu au nici un alt scop în afara plăcerii spirituale și luxului intelectual... Scrisul trebuie să aibă și un scop precis, iar țelul lui suprem trebuie să fie dezvoltarea acestei lumi și înălțarea omului pe scara progresului și emancipării. Omenirea se află într-o luptă continuă, iar scriitorul care vrea să-și merite acest nume trebuie să se situeze în avangarda luptătorilor.

— Bine, dar și Karl Marx a început rătăcind prin labirintul metafizicii?...

— Așa o fi, dar el a ajuns la sociologia științifică. De aici trebuie să pornim noi și nu de unde a început el...

Pe Ahmad nu-l mulțumiră obiecțiile la adresa unchiului său și insistă încercînd să-l apere cu orice preț:

— E bine să cunoaştem adevărul, oricare ar fi el şi oricare ar fi părerea noastră asupra urmărilor lui.

— Dar asta vine în contradicţie cu ceea ce scrii tu. Pariez că acum te laşi influenţat de devotamentul pentru unchiul tău. Cînd suferă, omul trebuie să-şi concentreze atenţia asupra înlăturării cauzelor suferinţei. Societatea noastră suferă cumplit şi trebuie să ne străduim în primul rînd să lichidăm cauzele acestei suferinţe. Numai după aceea putem să ne amuzăm filozofînd. Imaginează-ţi un om chinuit de o rană care-i sîngerează, apucîndu-se să bată apa în piuă despre ce s-a întîmplat, în loc să-şi panseze rana. Ce-ai spune despre el?

Aşa să fie unchiul lui într-adevăr? Oricum, trebuie să admită că este întru totul de acord cu ea, că ochii ei sînt fermecători şi că ea, cu întreaga ei înfăţişare, îl fascinează, chiar dacă pare puţin ciudată şi poate prea gravă.

— Este foarte adevărat că unchiul meu nu acordă o atenţie prea mare acestor lucruri. I-am vorbit adeseori despre ele şi în final am constatat că studiază nazismul cu aceeaşi indifrenţă cu care studiază democraţia sau comunismul. Nu este el chiar de gheaţă, dar nici nu se poate înflăcăra. N-aş putea spune că-i cunosc adevărata poziţie sau atitudinea faţă de toate aceste lucruri. Nici nu ştiu exact ce gîndeşte.

— Îţi pot spune eu! De altfel este foarte simplu: nu are nici-o atitudine! Nu are nici o poziţie fermă faţă de o parte sau de alta! Un scriitor adevărat nu poate să rămînă indiferent faţă de ceea ce se petrece în jurul lui. El este cel mai bun exemplu de intelectual burghez, care citeşte mult, se delectează cu lectura şi speculaţiile filozofice şi şi pune întrebări. S-ar putea să afli că este încă destul de nedumerit în faţa „absolutului". Ba s-ar putea ca descumpănirea şi îndoielile să-l fi condus pînă la limita cercului durerii şi, cu toate astea, merge înainte pe drumul lui, fără să-i pese de adevăraţii induroraţi.

— Nu vreau să cred că unchiul meu e chiar aşa, se tîngui Ahmad, rîzînd.

— Tu ar trebui să-l cunoşti mai bine. Tot aşa, nici nuvelele lui Riyad Qildis nu sînt cele de care avem nevoie. Sînt realiste, nimic de zis, descriptive şi analitice, dar nimic mai mult. Ele nu călăuzesc, nu au darul să îndrume şi nu se angajează la nimic.

— Dar el descrie deseori situaţia muncitorilor şi ţăranilor. Asta înseamnă că eroii nuvelellor sale sînt oamenii adevăraţi, truditorii de rînd...

— Foarte corect! Numai că el se mărgineşte să descrie şi să analizeze şi asta nu-i suficient pentru a servi adevărata luptă!

„Ce fată ciudată! Nu pricep de ce-o fi căutînd cu orice chip să discute în contradictoriu. Totuşi, pare foarte serioasă Dar unde-i femeia din ea?"

— Ai citit ceva din literatura sovietică? Pe Gorki, de pildă, l-ai citit?

Din nou căzu pe gînduri şi zîmbi mirat. La urma urmei n-are de ce să-i fie ruşine. El a studiat sociologia, nu filologia Pe urmă, ea trebuie să fie mai mare decît el cu cîţiva ani. Cîţi ani o fi avînd? Trebuie să tot aibă douăzeci şi patru, dacă nu chiar mai mult...

— Asta-i literatura pe care trebuie s-o citeşti. Dacă vrei, pot să-ţi împrumut ceva...

— Cu plăcere. Dar un om luminat nu se mulţumeşte să fie un simplu cititor sau scriitor. Principiile ţin în primul rînd de voinţă. Voinţa este mai importantă decît orice altceva.

Fără să-şi dea seama cum, gîndurile despre Sawsan începură să-i dea tîrcoale. O găsea destul de plăcută şi originală Este adevărat că nu foloseşte nici un fel de farduri, dar dovedeşte mult bun-gust în felul cum se îmbracă. Toată înfăţişarea ei este tulburătoare şi... Dar fii atent! Se pare că nu te deosebeşti cu nimic de ceilalţi bărbaţi. Clasa voastră e tare ciudată; nu vrea să privească femeia decît dintr-un singur unghi, şi acela atît de îngust!

— Sînt încîntat că te-am cunoscut și cred că vom putea colabora bine în viitor. Vreau să spun, ca o singură mînă...

— Ții neapărat să mă flatezi, murmură ea surizînd.

În clipa cînd zîmbea, uitai de toată filozofia. Nu mai puteai vedea decît o fată ispititoare.

— Îți repet că sînt încîntat și sînt foarte sincer cînd spun asta.

Așa stau lucrurile, într-adevăr, dar ea nu trebuie să afle de zbuciumul din pieptul lui. Fii prudent! Nu trebuie să te pui din nou într-o situație delicată, așa cum s-a întîmplat în El Me'adi. Amărăciunea nu ți s-a stins încă în suflet.

35

— Bună seara, tușă!...

O urmă pe Galila spre locul ei preferat din salon. Se așezară pe canapea și femeia chemă să vină slujnica. Cît ai bate din palme, aceasta se ivi cu o tavă pe care se aflau sticla și paharele. După ce aranjă masa în grabă, slujnica se retrase, iar Galila se întoarse spre Kamal pornind să pălăvrăgească:

— Jur, nepoate, că n-o să mai beau decît împreună cu tine în noaptea de vineri, așa cum îmi plăcea să beau pe vremuri împreună cu tată-tău. Dar pe-atunci era multă lume la petrecere.

„Nu știu ce mi se-ntîmplă! Simt o nevoie cumplită să beau ceva! își zise Kamal în sinea lui. Ce-ar fi fost, oare, viața fără această licoare?!"

— Dar și whisky-ul a cam dispărut... Nu se prea mai găsește, tușă. Nici alte băuturi mai de soi nu mai găsești cu una-cu două... Se zvonește că nemții ar fi bombardat în ulti-

mul timp un mare depozit în Scoția și că prin văi ar fi curs șuvoaie de whsiky.

– Cum de n-avem și noi parte de un raid ca ăsta?! Dar înainte de a te apuca să bei, ia spune-mi cum se mai simte domnul Ahmad?

– Nici mai bine, nici mai rău! Tare mai regret pentru el, *sitt* Galila, că trebuie să stea tot timpul în pat. Domnul să fie îndurător cu el!

– Ce mult aș vrea să-l văd și eu!... N-ai curaj să-i transmiți salutari din partea mea?

– Ce vorbe! N-a mai rămas decît să-i spun asta, ca să-i vină ceasul!...

– Da' ce crezi tu, măi băiete! Un om ca domnul Ahmad și-ar mai putea închipui că un bărbat în toată firea – care pe deasupra mai e și progenitura lui – ar putea să fie neprihănit? se minună bătrîna, rîzînd singură de ce spunea.

– Oricum, nu e cu putință să-i spun asta.!.. Noroc!

– Noroc!... Am uitat să-ți spun... S-ar putea ca Atiyya să întîrzie puțin, căci are copilul bolnav.

– Dar cînd am văzut-o ultima oară, n-avea nimic, mormăi Kamal puțin neliniștit.

– Așa-i! Copilul i s-a îmbolnăvit sîmbăta trecută. Și știi că el e toată viața ei, sărmana! Cînd i se întîmplă ceva, își iese din minți.

– Vai de ea! E o femeie bună, dar n-a avut noroc. Mi-am dat seama că numai constrînsă de nevoi face ceea ce face...

– Dacă pînă și un om cu o meserie nobilă ca a ta se simte stingherit, cum ar putea să fie ea încîntată de meseria ei? șopti Galila, zîmbind ironic.

Slujnica trecu în vîrful picioarelor cu un vas aprins, din care se înălțau în văzduh arome. Prin fereastra deschisă se strecura aerul umed și puțin răcoros al toamnei. Băutura era amară și tare. Observația Galilei în legătura cu meseria îi aduse aminte de lucruri aproape uitate.

— Ştii că n-a lipsit mult ca să fiu mutat din Cairo, tuşă? Şi dacă se intîmpla nenorocirea asta, acum ar fi trebuit să-mi fac bagajele pentru plecarea la Asyut[1].

— Asyut?! repetă Galila, holbîndu-se şi lovindu-se cu palma peste piept. Numai duşmanii tăi să aibă parte de Asyut! Şi ce s-a intîmplat pînă la urmă?

— S-a terminat cu bine, slavă Domnului!

— Bine, dar tatăl tău are cunoştinţe peste tot...

Clătină din cap, ca şi cînd ar fi aprobat, dar nu comentă în nici un fel. Ea tot mai vede şi acum chipul tatălui său învăluit de nimbul gloriei. Sărmana! Habar n-are că atunci cînd îi relatase nenorocirea ce dăduse peste el, a dat din cap zîmbind amar: „Nu ne mai cunoaşte nimeni... Unde ne sînt prietenii de odinioară?" Înainte de a sta de vorbă cu tată-său în legătură cu chestiunea transferului, se adresase şi vechiului său prieten Fu'ad Gamil el-Hamzawi, în speranţa că s-ar putea să cunoască pe cineva din Ministerul Învăţămîntului. Judecătorul, însă, se grăbise să-i răspundă plin de importanţă: „Îmi pare foarte rău, Kamal, dar calitatea mea de judecător nu-mi îngăduie să mă adresez nimănui cu o rugăminte..." În cele din urmă, văzînd că nu mai are de ales, şi-a călcat pe inimă şi a recurs la nepotul său Ridwan, bîlbîindu-se jenat. Şi, în consecinţă, se revenise chiar în aceeaşi zi asupra deciziei de transfer. Se bucura de mare influenţă tînărul său nepot! Amîndoi sînt slujbaşi în acelaşi minister şi sînt încadraţi la aceeaşi categorie de salarizare, cu toate că el are treizeci şi cinci de ani, iar nepotul lui are numai douăzeci şi doi. Dar la ce altceva mai bun s-ar putea aştepta un dascăl de gimnaziu ca el? Nu se mai poate consola cu filozofia şi nici măcar nu se mai poate pretinde filozof, de vreme ce nu face altceva decît să repete ca un papagal vorbele altora. Astăzi orice absolvent al Facultăţii de Litere poate să scrie ca el sau chiar mai bine. Într-adevăr, există posibilitatea să-i

[1] Oraş important în partea centrală a Egiptului, pe valea Nilului, reşedinţă de guvernorat, centru industrial şi universitar.

adune un editor articolele într-o carte. Dar ce valoare mai au acum niște articole didactice? La volumul imens de cărți care se publică astăzi, scrierile lui au devenit o picătură în ocean. S-a săturat pînă peste cap de toți și de toate... Nu i-a mai rămas decît să aștepte trecerea trenului său prin gara morții. Rămase cu ochii ațintiți asupra paharului din mîna Galilei, apoi își mută privirea pe chipul ce trăda bătrînețea și o întrebă într-o doară:

— Ce plăcere găsești dumneata în băutură, tușă?

— Da' ce, îți închipui că eu mai simt ce beau? S-au dus vremurile acelea! Acum nu mai are nici un gust și nici un efect! Pentru mine parc-ar fi cafea, nici mai mult, nici mai puțin! Mi-amintesc... o dată, în tinerețe, cînd începusem și eu să beau... M-am făcut praf la o nuntă și dimineața a trebuit să mă ducă taraful pe sus pînă la trăsură... Domnul să te ferească de belele!

După cum se vede, „băutura este singurul lucru pentru cel care nu are nimic mai bun!"

— Pe vremuri ajungeam și eu să mă amețesc dintr-o nimica toată. Acum am nevoie de cel puțin opt pahare. Nici eu nu mai știu bine la cîte-am ajuns... Numai atunci îmi mai simt inima rănită dansînd.

— Inima ta e fericită, nepoate, și fără să aibă nevoie de băutură.

Inima lui e fericită! Ce știe bătrîna asta ce-i tristețea veșnică și stratul de cenușă rămas din focul speranțelor? Celui căruia i s-a urît de toate nu-i mai folosește decît paharul. În salonul ăsta sau în camera de-alături... cu o femeie la fel de necăjită și la fel de amăgită de viață.

— Mă tem că Atiyya n-o să vină...

— Ba o să vină negreșit. Boala nu se tratează cu bani?

Ce răspuns ciudat! Dar Galila nu-i îngădui să se lase furat de gînduri, căci se întoarse spre el numaidecît, îl cercetă o vreme și, în cele din urmă, îi zise cu glasul coborît:

— Zilele mele sînt numărate.

— Ba să ai parte de viață lungă! se grăbi el s-o întrerupă, înainte de a fi priceput prea bine ce vrea să spună.

— O să mă duc din lumea asta?! completă ea cu un zîmbet șters, încremenit.

— Ce-ai spus? întrebă Kamal, tresărind și îndreptîndu-se de spate.

— Nu te teme! încercă să-l liniștească, plină de ironie. Am să te las pe mîini bune... Atiyya o să te ducă la o casă la fel de sigură ca și a mea...

— Bine, dar nu înțeleg! Ce s-a întîmplat?!

— Am îmbătrînit, nepoate!... Sînt mai mult moartă decît vie. Nimic de zis, Allah a fost mai darnic decît s-ar fi cuvenit cu mine. Ieri au zăpsit o casă din apropiere și-au dus-o pe stăpîna ei la secția de poliție. Mie mi-ajunge!... Mi-a venit în cap să mă pocăiesc și nu mai pot scăpa de ideea asta. Trebuie să mă pregătesc pentru întîlnirea cu Allah într-un alt chip decît am făcut-o pînă acum...

Kamal își dădu paharul peste cap, îl umplu din nou și-apoi se minună ca și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă urechilor:

— N-a mai rămas să-mi spui decît că te urci pe vapor și pleci la Makka...[1]

— Domnul să mă călăuzească pe calea cea bună!...

— Și spune-mi, tușă, gîndurile astea ți-au venit așa pe neașteptate? o mai întrebă, uitîndu-se la ea peste umăr, fără să-și fi revenit încă din uimire.

— Nu!... Eu nu m-apuc să vorbesc despre asemenea lucruri serioase decît după ce-am chibzuit îndelung și m-am hotărît să trec la fapte.

— Deci, e lucru stabilit! Serios?

---

[1] Pelerinajul la locurile sfinte de la Makka (Arabia Saudită) și din împrejurimi — desfășurat după un ritual bine stabilit — este considerat cel de al cincilea „stîlp" al islamului. Spre deosebire de ceilalți patru „stîlpi", pelerinajul este facultativ și trebuie îndeplinit o dată în viață de către musulmanii care dispun de mijloacele materiale necesare pentru aceasta.

— Foarte serios! Domnul mi-e martor!

— Nu știu ce să mai zic... Oricum, Domnul să te călăuzească pe calea cea bună!

— Amin! (Apoi, continuă rîzînd:) Dar nu-ți face griji căci nu închid casa înainte de a mă fi asigurat în privința viitorului tău...

— Nu cred c-o să găsesc o altă casă în care să mă simt așa de bine ca aici, răspunse Kamal prompt, cu complimentul gata pregătit.

— Nu-ți fie teamă că n-o să-mi iau mîna de pe tine! Nu te las, înainte de a te recomanda unei patroane de încredere, chiar dacă o fi s-ajung la Makka!

Totul pare ridicol, dar băutura va rămîne mereu *qibla*[1] celui deprimat și singur. Toate se schimbă: Fu'ad el-Hamzawi se înalță, Kamal Ahmad Abd el-Gawad se duce la fund, dar băutura va rămîne mereu veselia celui îndurerat! Kamal îl poartă pe Ridwan pe umerii lui, răsfățîndu-l, apoi vine rîndul lui Ridwan să-l ducă pe Kamal în spate, cînd ajunge la strîmtoare, dar băutura va rămîne mereu salvarea celui neliniștit de griji! Se poate gîndi la pocăință pînă și *sitt* Galila, dar băutura va rămîne mereu ultimul liman pentru toți... Cel mîhnit se poate plictisi de toate, chiar și de plictiseala însăși, dar băutura va rămîne mereu cheia izbăvirii!...

— Voi fi fericit să aud numai vești bune despre dumneata...

— Allah să te călăuzească și să ai parte numai de fericire!..

— Tușă, dacă prezența mea te stingherește...

— Doamne, ferește! protestă ea, punînd un deget pe buzele lui. Această casă este și a ta, cîtă vreme va fi a mea!.. Și orice casă în care voi sălășlui eu să știi că e și casa ta!

Oare să-i fi fost lui scris să ispășească pentru un blestem vechi, necunoscut? Cum ar putea ieși din acest păienjeniș

---

[1] Direcția spre Makka. În timpul rugăciunilor individuale sau colective, musulmanii trebuie să se îndrepte cu fața în această direcție, care în moschei este indicată de o nișă specială *(mihrab)*.

care-i învăluie viața? Pînă și Galila se gîndește serios să-și schimbe traiul! De ce nu i-ar urma și el exemplul? Naufragiatul are nevoie de o stîncă pe care să se cațăre, altfel se lasă înghițit de valuri. Dacă viața ni se pare lipsită de sens, de ce nu i-am găsi noi unul?

— Poate că e greșit să căutăm un sens în lumea asta, se pomeni Kamal gîndind cu voce tare. Poate că este de datoria noastră să-i aflăm un sens...

Galila îl fixă cu ochii măriți, nedumerită. Vorbele îi scăpaseră fără să-și dea seama, iar cînd se dezmeticise era prea tîrziu.

— Te-ai amețit atît de repede? îl întrebă ea, nesfiindu-se să-l ia peste picior. Halal bărbat!

Încercă să-și ascundă stînjeneala cu un rîs forțat.

— Băuturile astea din vremea războiului parc-ar fi otrăvuri. Iartă-mă!... Atiyya asta de ce-o fi întîrziind atîta?...

36

Kamal părăsi casa Galilei cam pe la ora unu și jumătate după miezul nopții. Lumea era cufundată în beznă și tăcere. O luă agale pe Calea Nouă, apoi coti pe Al-Husayn. Oare pînă cînd va fi osîndit să se tot învîrtă în cartierul ăsta sacru de care nu-l mai leagă nimic? Își simțea capul greu din pricina alcoolului. În rest — nimic. Părea amorțit. Își tîra picioarele obosit și leneș. De obicei, în astfel de clipe avea o senzație ciudată: se simțea asemenea unui fruct stors, în coaja căruia nu rămăsese decît un sîmbure uscat, din care pornea un urlet de revoltă: nu părea să fie nici pocăință nici regret. Părea ca un reflux al oricărei dorințe, descoperind deodată stîncile colțuroase ale ascetismului. În clipa în care tocmai ridicase ochii spre cer, ca și cum ar fi vrut să cerceteze stelele, liniștea fu străpunsă de vuietul sirenei. Alarmă! Inima începu

să-i bată cu violență și ochii somnoroși i se măriră de spaimă. Se lipi instinctiv de zidul cel mai apropiat și înaintă pe lîngă el. Ridică iarăși ochii spre cer și de data asta descoperi evantaiul de lumină al reflectoarelor, alergînd pe boltă cu o viteză uluitoare. Grăbi pasul fără să se dezlipească de zid, năpădit de sentimentul apăsător al singurătății. Era singur pe fața pămîntului. Din înaltul cerului se prăvăli un șuier răgușit, izbindu-i timpanul cu o forță neîncercată pînă atunci. Aproape imediat urmă o explozie puternică și simți pămîntul cutremurîndu-i-se sub picioare. Cît de aproape să fi fost? N-avu timp să se dezmeticească bine, căci exploziile se succedară în lanț, înăbușindu-i răsuflarea, iar tunurile antiaeriene se dezlănțuiră cu o furie oarbă. Fulgere a căror sursă n-o putea ghici străbăteau văzduhul în toate direcțiile. I se părea că pămîntul îi fuge de sub tălpi. Simți că-și pierde controlul și o luă la fugă ca un zănatic, fără să-i pese de nimic, silindu-se să ajungă cît mai repede cu putință la adăpostul din bolta de pe calea Qirmiz. Tunurile continuau să bubuie cu furie nebună, bombele cădeau la intîmplare, pămîntul părea că se leagănă. În cîteva secunde ajunse la bolta cufundată în beznă și-și făcu loc gîfîind în mulțimea adăpostită sub ea. În întunericul de nepătruns se auzeau murmure înăbușite de groază. Din cînd în cînd, fascicolele de lumină care alergau pe cer ajungeau să lumineze și intrările bolții. Bombele conteniră sau cel puțin așa părea să fie, dar tunurile își continuau canonada turbată, sporind în suflete efectul groazei ce nu voia să se risipească. Femeile, copiii și bărbații stîrneau la rîndul lor un vacarm de nedescris, în care țipetele și bocetele se amestecau cu dojeni și ocări.

— Ăsta-i un raid de tip mai nou... N-a mai fost altul asemănător pînă acum.

— Cartierul cel vechi o să reziste, oare, la noile raiduri?

— Mai bine ați înceta cu sporovăiala asta și v-ați ruga Celui-de-Sus...

— Toți ne rugăm Celui-de-Sus...

— Liniște! Liniște! Allah să fie milostiv cu voi!...

În raza care lumină pentru o clipă intrarea bolții. Kamal zări un grup de oameni îngrămădiți lîngă zid și i se păru că printre ei recunoaște chipul tatălui său. Inima porni să-i bată și mai tare. Nu putea crede. Să fie cu adevărat tatăl lui? Dar cum o fi reușit să ajungă aici? Cum de și-a părăsit patul? Kamal își croi drum cu greu prin agitația trupurilor omenești pînă la intrarea în boltă și în străfulgerarea unei raze desluși bine chipurile tatălui, al mamei și al Aișei. O luaseră pînă și pe *umm* Hanafi cu ei. Cînd ajunse în dreptul lor, se opri și șopti, aplecîndu-se spre ei:

— Sînt eu, Kamal... Ce faceți, sînteți teferi?

Tatăl său nu scoase nici un cuvînt. Era istovit. Ședea între Amina și Aișa, cu trupul lipit de zidul bolții.

— Kamal? întrebă mama uluită. Slavă lui Allah! A fost îngrozitor, fiul meu! Ca niciodată! Am crezut că se va nărui casa peste noi... Tatăl tău a prins puteri ca prin minune, s-a ridicat și am alergat cu toții încoace. Nici nu știu cum am ajuns pînă aici; nici el, nici noi...

— Numai la Cel-de-Sus se află îndurarea! bombăni *umm* Hanafi. E înspăimîntător! Domnul să fie milostiv cu noi!...

— Cînd o să tacă tunurile astea? izbucni Aișa pe neașteptate.

Kamal desluși în glasul ei disperarea ce prevestea o criză nervoasă și, apropiindu-se încet de ea, îi prinse palma strîns în mîinile lui. Își revenise întrucîtva în momentul în care se trezise față în față cu alții mai slabi decît el, care aveau atîta nevoie de îmbărbătare. Tunurile continuau să bubuie, dar înverșunarea lor slăbea pe nesimțite.

— Ce faci, tată? întrebă Kamal, întorcîndu-se spre bătrînul tremurînd, rezemat de zid.

— Tu unde-ai fost, Kamal? întrebă la rîndul lui cu glasul stins. Unde erai cînd a început raidul?

— Eram chiar aici în apropierea bolții, minți el, încercînd să-l liniștească. Cum te simți, tată?

— Numai Allah știe cum am coborît din pat și am luat-o la fugă pe stradă, răspunse tatăl cu glas întretăiat. Numai Allah știe!... N-am mai simțit nimic. Cînd o să se termine?!

— Să-mi scot haina ca să stai pe ea, tată!

— Nu! Pot să stau și-n picioare. Vreau numai să se întoarcă liniștea!...

— Se pare că s-a terminat. Cît despre ridicarea asta pe neașteptate din pat, nu trebuie să te temi!... Lucrurile neașteptate fac de multe ori adevărate minuni cînd e vorba de boli.

Nu apucă să-și termine vorba și pămîntul fu din nou zguduit de trei explozii succesive. Izbucniră și tunurile cu furia de mai înainte, iar bolta răsună de țipete.

— Sînt chiar deasupra noastră!

— Laudă-l mai bine pe Allah!

— Încetați cu prevestirile rele!

Kamal lăsă mîna Aișei și prinse cu putere palma tatălui în mîinile sale. Făcea gestul ăsta pentru prima oară în viață. Își dădu seama că amîndoi tremură de spaimă. *Umm* Hanafi se așezase jos și se tînguia în gura mare.

— Încetați odată cu țipetele! strigă din nou glasul agitat, ieșindu-și din fire. Dacă mai aud pe cineva țipînd, îl omor!...

Larma continua să sporească; rafalele tunurilor se succedară cu aceeași intensitate și toată lumea aștepta cu încordare ca pămîntul să se cutremure din nou sub loviturile bombelor. Dar exploziile se răriră și la un moment dat încetară cu totul.

— Se pare că au terminat bombele!

Dispar o vreme și pe urmă vin iar...

— Sînt destul de departe. Dacă ar fi fost aproape, nu mai rămînea în picioare nici o casă din jurul nostru.

— În En-Nahhasin s-au prăbușit.

— Așa ți se pare, dar probabil că au bombardat tocmai El-Urans!

— Tăceți odată! N-auziți că tunurile au amuțit?!

Într-adevăr, rafalele sînt mai slabe și vin mult mai de departe. Apoi se aud din ce în ce mai rar, la distanță de aproape un minut una de alta. În cele din urmă se așternu tăcerea — o tăcere adîncă, de moarte. Amuțiră și limbile; nu se mai auzeau decît tînguieli rostite în șoaptă. Mulți începură să-și rememoreze fel de fel de lucruri, să se salute, să ofteze cu o ușurare prudentă, amestecată cu teamă. Încetară și fulgerele reflectoarelor și se așternu din nou bezna adîncă. Încercările lui Kamal de a desluși chipul tatălui se dovediră zadarnice.

— A trecut primejdia, tată, îi șopti el.

Bătrînul nu răspunse, dar își mișcă mîinile prinse între palmele fiului său, ca și cum ar fi vrut să-i dea de știre că este încă în viață.

— Te simți mai bine?

Mișcă din nou mîinile și gestul îl impresionă într-atît pe Kamal, încît nu lipsi mult să-i dea lacrimile.

Se auzi semnalul de încetare a alarmei.

Din toate părțile se înălțară strigăte de ușurare și de bucurie, asemănătoare cu țipetele copiilor la auzul tunurilor care vestesc sărbătoarea[1]. În jurul lor se stîrni din nou vacarmul și se porni o forfotă neînchipuită. Se auziră uși și ferestre trîntite și freamăt de glasuri nervoase. Din boltă se revărsă un rîu omenesc, desprinzîndu-se în numeroase șuvoaie ce porniră în toate direcțiile.

— Hai să mergem și noi, șopti Kamal, oftînd ușurat.

Tatăl se sprijini cu un braț de umărul lui Kamal și cu celălalt de Amina și porni domol între cei doi. Abia acum se dezmeticiră mama și fiul, concentrîndu-și atenția asupra bătrînului, întrebîndu-se ce se petrece cu el și cum suportase primejdia. Dar după numai cîțiva pași, se treziră cu el oprindu-se in loc.

[1] În unele țări musulmane exista obiceiul ca momentul începutului și sfîrșitului zilelor de post din luna Ramadan, ca și sosirea sărbătorii de la sfîrșitul acestei luni, să fie anunțate prin salve de tun.

— Simt că nu mă mai țin picioarele, murmură Ahmad cu glasul stins. Trebuie să mă așez puțin.

— Dă-mi voie să te duc eu în brațe, tată, îi propuse Kamal.

— N-o să poți, protestă istovit.

Fără să stea pe gînduri, Kamal își petrecu un braț pe după spatele bătrînului, puse celălalt braț sub picioarele lui și-l ridică. Nu era o povară prea ușoară, dar nici foarte grea, căci în ultima vreme slăbise mult. Porni cu pași rari și apăsați, urmat de celei trei femei cu sufletul la gură. Cînd Aișa începu la un moment dat să se tînguie, tatăl nu se sfii să-i curme bocetul.

— Nu e cazul să ne facem de rîs, fata mea! o mustră bătrînul cu glasul coborît.

Aișa își astupă gura cu palma. Ajunși acasă, *umm* Hanafi sări în ajutorul lui Kamal și-l urcară pe stăpîn cu băgare de seamă pe scara îngustă. Se lăsase în voia fiului său, bombănind tot timpul și cerînd îndurare cu tristețe și durere în glas. În cele din urmă reușiră să-l așeze pe patul lui. Abia cînd aprinseră lumina în dormitor, băgară de seamă că era livid; nu mai avea nici picătură de sînge în obraz. Inima pornită într-o bătaie deznădăjduită făcea ca pieptul să i se ridice și să coboare, zbătîndu-se ca o pasăre rănită. Închise ochii vlăguit și începu să ofteze, dar în cele din urmă reuși să-și învingă durerea și se liniști. Kamal și cele trei femei se opriseră în linie dinaintea patului, holbîndu-se la el cu teamă.

— Stăpînul se simte bine? întrebă Amina cu vocea tremurîndă.

Deschise ochii și rămase un timp cu ei atintiți asupra chipurilor dinaintea lui, ca și cum nu le-ar mai fi văzut pînă atunci.

— Slavă lui Allah!... bîigui el în cele din urmă cu glas pierdut, după un suspin adînc.

— Culcă-te, stăpîne! Încearcă să dormi ca să te odihnești!

În clipa aceea se auzi soneria de la intrare țîrîind insistent. *Umm* Hanafi alergă să deschidă, iar cei rămași se uitară unul la altul îngrijorați, întrebîndu-se din priviri cine ar putea să fie la o oră ca asta.

— Probabil că a venit cineva din Es-Sukkariyya sau din Qasr eș-Șawq să vadă ce s-a întîmplat cu noi, presupuse Kamal.

Bănuiala lui se confirmă imediat, căci după cîteva clipe dădură buzna înăuntru Abd el-Mun'im și Ahmad, urmați de Yasin și Ridwan. Salutară și se apropiară de patul bătrînului, care-i întîmpină cu priviri stinse. Se mulțumi doar să ridice o mînă molatică în semn de salut, căci glasul nu-l mai ajuta. Kamal le povesti pe scurt ce avusese de pătimit bietul bătrîn în noaptea aceea blestemată.

— A fost o noapte de groază!... Domnul să ne ferească de o alta la fel ca ea!

— A obosit din cauza mișcării, dar dacă reușește să doarmă puțin, o să-și revină, șopti *umm* Hanafi plină de speranțe.

— Trebuie să dormi, tată, îl îndemnă Yasin, aplecîndu-se deasupra lui. Acum te simți mai bine?

Slavă lui Allah! bombăni Ahmad, cu aceeași privire stinsă. Dar mă cam sîcîie o durere aici în partea stîngă...

— Să chem doctorul? îl întrebă Yasin.

— Nu! refuză el în șoaptă dar categoric, făcînd și un gest dezaprobator cu mîna. Trebuie să dorm. E mai bine așa.

Yasin îi îndemnă pe cei prezenți să iasă și se retrase și el cîțiva pași, dînd să plece. Bătrînul mai ridică încă o dată mîna moleșită, luîndu-și rămas bun de la ei. Ieșiră unul după altul în tăcere și nu mai rămase cu el în cameră decît Amina.

— Ce-ați făcut cînd a început nenorocirea? îl întrebă Abd el-Mun'im pe Kamal, după ce se așezară cu toții în salon. Noi am alergat în camera de oaspeți din curte.

— Iar noi am coborît în apartamentul chiriașilor de la parter, adăugă Yasin.

— Frămîntarea asta l-a istovit rău de tot pe tata, își exprimă Kamal îngrijorarea.

— O să doarmă și-o să se întremeze, zise Yasin, optimist ca de obicei.

— Dar ce ne facem cu el dacă începe un alt raid?

Nu răspunse nimeni.

— Casele noastre sînt destul de vechi și șubrede și mă tem că n-o să mai reziste la raidurile astea, șopti Ahmad ca pentru sine, din dorința de a întrerupe tăcerea apăsătoare.

— Cel puțin o să ne putem mîndri că au fost năruite cu cele mai noi mijloace ale științei moderne, îngăimă Kamal, străduindu-se să facă haz de necaz pentru a risipi norii tristeții care se așternuse, împovărîndu-le nervii.

37

Cînd se îngîna ziua cu noaptea, Kamal conduse musafirii pînă la poartă, dar nici nu ajunse la ușa scării și auzi o larmă ciudată venind de sus. Nu-și revenise încă după tensiunea nervoasă din timpul nopții și simți că-l copleșește deznădejdea. Urcă scara din cîteva salturi. Salonul era complet gol, iar din spatele ușii închise de la dormitorul tatălui său se înălța un amestec nedeslușit de glasuri tînguitoare. Împinse ușa și dădu buzna înăuntru. Se așteptase la ceva rău, dar pînă în clipa aceea refuzase cu încăpățînare să gîndească la ce ar putea să fie. „Stăpîne!" repeta în neștire glasul răgușit al Aminei. „Tată!" o auzi strigînd de cîteva ori pe Aișa. *Umm* Hanafi rămăsese împietrită la capul patului și bombănea ceva fără sens. Toți ochii holbați de spaimă erau fixați asupra patului, unde se petrecea o scenă înfricoșătoare prin deznădejdea ei. Tatăl zăcea cu picioarele întinse pe pat și cu capul pe pieptul Aminei care se așezase în spatele lui ghemuită. Pieptul lui se înălța și cobora într-o miș-

care de păpuşă mecanică, scoţînd un horcăit ciudat ce nu părea să aibă nimic comun cu sunetele acestei lumi; iar ochii deschişi şi sticloşi aveau o privire întunecată care nu mai recunoştea nimic şi nici nu mai era în stare să exprime zbuciumul dinlăuntrul sufletului. Tălpile îi rămăseseră înţepenite în spatele zăbrelelor de la capul patului şi limba i se încleştase. Kamal nu se simţi în stare nici să vorbească, nici să se mişte. Îl copleşise o senzaţie de neputinţă absolută, de disperare ucigătoare. Părea un om care şi-a pierdut cunoştinţa deşi pricepea foarte bine că tatăl său îşi dă sufletul. Privirile rătăcite ale Aişei alergau cînd la chipul tatălui, cînd la Kamal, cerînd un ajutor ce n-avea cum să mai vină.

— Tată, a sosit Kamal! urlă ea în cele din urmă. Vrea să-ţi vorbească!

— Aduceţi doctorul!... izbucni *umm* Hanafi cu accente sfîşietoare, întrerupîndu-se din obişnuitele ei rugăciuni în surdină.

— Care doctor, năroado? întrebă Amina cu tristeţe şi năduf.

Bătrînul făcu o mişcare, de parc-ar fi încercat să se ridice în capul oaselor şi pieptul porni într-o zbatere şi mai agitată decît pînă atunci. I se încordă degetul arătător de la mîna dreaptă, apoi şi cel de la mîna stîngă şi chipul mamei se contractă şi el ca o replică a durerilor lui. Se aplecă spre urechea soţului ei şi repetă de cîteva ori *şahada* cu glas limpede, pînă ce mîinile lui se relaxară. Kamal înţelese că tatăl nu mai putea vorbi şi o rugase pe mamă-sa să rostească *şahada* în locul lui, şi că semnificaţia acestei ultime clipe va rămîne veşnic o enigmă pentru toţi. Nu va putea afla niciodată dacă fusese durere, spaimă sau leşin. Simţi că-l părăsesc puterile şi i se făcu ruşine. Cum de putuse să se lase ispitit — fie şi numai pentru cîteva clipe — să studieze reacţiile tatălui aflat în agonie, ca şi cum ar fi fost un fenomen oarecare. Astfel de gînduri îi sporeau şi mai tare tristeţea şi durerea. Pieptul bătrînului continua să se agite violent, iar horcăitul devenise mai zgomotos. Dar ce se întîmplă? Vrea să se

ridice! Încearcă să vorbească? Sau stă de vorbă cu cineva necunoscut? Îl doare ceva sau îi e frică? Aah!

Ahmad mai oftă o dată adînc, apoi capul îi căzu în piept.

Aișa nu se mai putu stăpîni și urlă din toate puterile: „Tată!... Na'ima!... Osman!... Muhammad!..." *Umm* Hanafi alergă la ea și o prinse de mînă, conducînd-o afară.

Mama ridică chipul albit spre Kamal, făcîndu-i semn să iasă, dar el se încăpățînă să rămînă mai departe alături de ea.

— Lasă-mă să-mi îndeplinesc ultima îndatorire față de tatăl tău, șopti ea cu disperare în glas.

Abia în clipa aceea se urni cu greutate și părăsi dormitorul. În salon o găsi pe Aișa prăvălită pe o canapea și bocind cu sughițuri. *Umm* Hanafi se întoarse din nou în dormitor pentru a o ajuta pe stăpînă și închise ușa în urma ei. Tînguirile Aișei i se părură lui Kamal de nesuportat. Se ridică și porni să se plimbe încolo și încoace, fără să-i poată spune un cuvînt de consolare. Din cînd în cînd, își arunca privirea spre ușa închisă, strîngîndu-și buzele cu putere. Se întrebă de ce li s-o fi părînd oamenilor atît de stranie moartea! De fiecare dată cînd încerca să-și adune gîndurile, îl biruia tulburarea, împrăștiindu-le cu degete nevăzute. Viața acestei case era plină de prezența tatălui său chiar și după ce nu-și mai putuse părăsi dormitorul. Nu trebuie să se mire deloc mîine cînd casa i se va părea stranie și goală, iar viața va fi cu totul alta decît cea cu care fusese obișnuit. Din clipa asta trebuie să se pregătească pentru a face față noii situații. Plînsul Aișei îi sfîșie inima. La un moment dat se întrebă dacă n-ar fi nimerit să încerce s-o îmbărbăteze, dar renunță repede la idee. Se întrebă cum de poate să trăiască atît de intens o clipă ca asta tocmai ea care pînă atunci fusese atît de străină de toate. Din nou încercă să-și imagineze viața fără tatăl său și i se păru cu neputință. Își aminti starea lui jalnică din noaptea aceea. Pe urmă întrezări chipul lui de odinioară, din vremea cînd era în plină strălucire și putere și-l copleși un sentiment de milă pentru toate făpturile acestei

lumi. De-ar înceta odată bocetul Aișei! De ce nu poate plînge și ea ca el, fără lacrimi și fără zgomot?

Ușa dormitorului se deschise și se ivi *umm* Hanafi. Prin deschizătura ei auzi jeluirea Aminei și înțelese că-și terminase ultima ei îndatorire, iar acum se abandonase cu totul bocetului. *Umm* Hanafi se apropie de Aișa și încercă s-o mîngîie cu glasul ei răgușit și stins.

— Ajunge cu plînsul, stăpînă...

Apoi se adresă lui Kamal, în dorința de a-l ajuta și pe el:

— S-a crăpat de ziuă, stăpîne... Încearcă să-nchizi ochii măcar o oră, fiindcă te-așteaptă o zi grea...

Lacrimile o podidiră și părăsi salonul, tînguindu-se:

— Merg pînă în Es-Sukkariyya și în Qasr eș Șawq ca să le anunț nenorocirea...

Yasin sosi primul, însoțit de Zenoba și de Ridwan. Curînd după aceea, din strada liniștită răzbătu pînă sus țipătul Khadigăi, iar odată cu sosirea ei focul se aprinse în întreaga casă, larma amestecîndu-se cu bocetele. Bărbații nu mai suportară și urcară în biblioteca lui Kamal, rămînînd vreme îndelungată pierduți în gînduri, învăluiți de muțenie și deznădejde.

— Nu există forță și putere în afara lui Allah[1]!... mormăi Ibrahim Șawkat într-un răstimp. Raidul ăsta blestemat i-a luat zilele. Allah să fie îndurător cu el! A fost un bărbat adevărat, cum rar se mai întîlnește...

Yasin nu se mai putu stăpîni și izbucni în plîns. În clipa aceea, lacrimile îl podidiră și pe Kamal.

— Mulțumiți-i lui Allah cel unic că l-a ținut în viață pînă ce ați ajuns bărbați în toată firea, urmă Ibrahim Șawkat după o pauză.

[1] Expresie consacrată care se rostește la aflarea veștii despre moartea cuiva.

Ridwan, Abd el-Mun'im și Ahmad priveau muți și nedumeriți la cei doi bărbați care plîngeau. După o vreme, îi văzură ștergîndu-și lacrimile fără a scoate o vorbă.

— Una-două se face ziuă... Haideți să ne gîndim la ce avem de întreprins, propuse tot Ibrahim, care părea cel mai lucid.

— Nu-i nimic nou! spuse Yasin laconic. Am mai avut parte de nenorociri ca asta...

— Ceremonia funerară trebuie să fie pe potriva lui... adăugă Ibrahim.

— Asta în primul rînd! întări Yasin.

— Strada din fața casei e prea îngustă pentru a ridica un cort adecvat, interveni Ridwan cu autoritate. Eu v-aș propune să ridicăm cortul pentru condoleanțe[1] în piața de la Casa Cadiului.

— După obicei, cortul ar trebui ridicat chiar în fața casei răposatului, observă Ibrahim Șawkat.

— Dar nu-i un lucru obligatoriu! insistă Ridwan. Nu uitați că vor fi de față miniștri, senatori și deputați!

Pricepură cu toții că face aluzie la cunoștințele lui și Yasin acceptă propunerea.

— Fie și-acolo! încuviință el, ridicînd din umeri cu indiferență.

— N-o să putem publica anunțul despre moartea lui în ziarele de dimineață, le-o luă Ahmad înainte, gîndindu-se la treburile care-i vor fi încredințate lui.

— Ziarele de seară încep să apară cam pe la ora două după-amiază, zise Kamal. Hai să fixăm ceremonia funerară pentru ora cinci...

— Așa să facem! Cimitirul e destul de aproape!...

Kamal urmărea cursul discuției cu nedumerire. Ieri la ora cinci, tatăl său sta în pat și asculta buletinul de știri

---

[1] În unele țări musulmane există obiceiul ca în fața casei defunctului să se ridice un cort *(suradiq)*, în care familia acestuia primește condoleanțe, se oficiază ceremonia funerară și se psalmodiază versete legate de momentul morții și de viața de apoi.

la radio. Astăzi, la aceeaşi oră, nu va mai exista! O să se mute alături de Fahmi şi de cei doi copii ai lui Yasin. Oare ce-o mai fi rămas din Fahmi? Trecerea anilor nu-i potolise vechea curiozitate şi dorinţa de a şti ce se petrece acolo. Tatăl său chiar o fi vrut să spună ceva, în ultima clipă, aşa cum i se păruse lui? Ce-o fi vrut să spună?

— Ai fost de faţă la agonia lui? îl întrebă Yasin, întorcîndu-se spre el.

— Da! A început îndată după plecarea ta...

— S-a chinuit rău?

— Nu ştiu ce să-ţi răspund!... Cine poate şti, frate? Dar n-a durat mai mult de cinci minute.

— Şi n-a zis nimic? se mai interesă Yasin, oftînd.

— Nu! E foarte posibil să-şi fi pierdut glasul.

— N-a rostit nici *şahada?*

— Nu! A rostit-o mama în locul lui, răspunse Kamal cu capul în pămînt pentru a-şi ascunde emoţia.

— Allah să fie îndurător cu el!

— Amin!

Pentru o vreme se aşternu din nou liniştea.

— Cortul trebuie să fie încăpător, ca să poată intra toată lumea în el, hotărî Ridwan.

— Fireşte! încuviinţă Yasin. Avem mulţi prieteni... (Apoi, întorcîndu-se spre Abd el-Mun'im:) Pe urmă mai există şi filiala Fraţilor Musulmani... (Oftă iarăşi adînc şi continuă:) Dacă prietenii lui ar fi în viaţă, i-ar purta sicriul pe umeri...

Funeraliile se desfăşurară întocmai cum stabiliseră. Prietenii lui Abd el-Mun'im veniseră puzderie, dar printre amicii lui Ridwan se numărau bărbaţi cu funcţii şi demnităţi înalte. Cineva a pomenit numele cîtorva personalităţi bine cunoscute celor care urmăreau ziarele şi revistele. Tristeţea lui Ridwan aproape că dispăruse în umbra mîndriei. Veniseră pentru a-şi lua rămas bun de la „vecinul de-o viaţă"

numeroşi locuitori ai cartierului şi din împrejurimi. Veniseră chiar şi unii care nu-l cunoscuseră personal. N-au lipsit decît prietenii cei mai apropiaţi ai răposatului, care ajunseseră înaintea lui la locul de veşnică odihnă. La Poarta en-Nasr se alătură procesiunii, numai pentru cîţiva paşi, şeihul Mitwalli Abd es-Samad, clătinîndu-se sub povara anilor.

— Cine-i ăsta? întrebă el, îngustîndu-şi ochii şi făcînd semn spre sicriu.

— Răposatul domnul Ahmad Abd el-Gawad, îi răspunse un bărbat din cortegiu.

Şeihul privi în dreapta şi în stînga cu capul tremurînd, ca şi cum s-ar fi întrebat nedumerit.

— De unde e? întrebă el în cele din urmă.

— De-aici din cartierul nostru, îi răspunse acelaşi bărbat, clătinînd şi el din cap cu tristeţe. Cum, nu-l cunoşti? Nu-ţi aduci aminte de domnul Ahmad Abd el-Gawad?

Nu părea că-şi aminteşte. Mai aruncă o privire spre sicriu apoi îşi continuă drumul său fără ţintă.

naghib mahfuz

ISBN 973-21-0021-4

ISBN 973-21-0020-6

Vol. I—II, lei 16

editura minerva

«Dincolo de o lume şi o epocă pe care, c
mînă de maestru, ni le revelează în dimer
siunea lor cea mai cuprinzătoare — timpul
în tonuri vesele sau triste, line ca scurger
vremii sau tulburate deodată de vaste ene
gii ca revărsările Nilului, răzbate mesaj
profund umanist al *Trilogiei*, prin acea str
danie reuşită de a aduce în concertul lit
raturii universale tradiţia, moştenirea
experienţa literară a unei ţări cu o civiliz
ţie multimilenară, reuşită ce îndreptăţeşt
înalta distincţie care i-a fost conferită
Naghib Mahfuz — premiul Nobel pent
literatură — 1988.»

NICOLAE DOBRIŞA